

« SAPIENTIA »

Culegere: MĂRIA CORNEA

Lector si tehnoredactare: NICOLAE MOCANU

Coperta: VLADIMIR NEGOIȚĂ

CASA DI- r.DITL.RÂ «ATLAS-CL_rSH'M» SRL. (Director geneiul: VALJ:\TIN TAȘCI)

HDITU'RA «CLUSIL'M» (Director: MCOL..AE MOCANb)

3400 Cluj-Napoca. Piața Unirii, nr. I

(el : 40-64-196940

C¹ 1 diluraC LUS1UM 1

D. D. DRAȘOVEANU

TEZE ȘI ANTITEZE

A

IN SINTAXA LIMBII ROMÂNE

CLUSIUM

1997

Autorul și editorii mulțumesc celor care au sprijinit financiar apariția acestui volum:

COMELF SA - Bistrița Camera de Comerț și Industrie Bihor - Oradea

APULUM SRL - Alba Iulia RA ROMSILVA - Filiala Bistrița

IPROEB SA - Bistrița MEZECAR PRODCOM SRL - Bistrița

Corectura a fost asigurată de către autor

ISBN: 973 - 555 - 116 - 0

Copiiilor mei, IOANA și MIRON

ABREVIERI¹

A. = apozitie; F.A./R.A. = falsă/reală apozitie;

ac = acuzativă (despre desinență și valență);

Adj = adjectiv.

AdjI = adjectival, substantiv denumind orice cuvânt care se acordă în gen, număr și caz;

Atr = atribut sau atributivă;

As = asociat (însoțitor al) verbului, dar subordonat substantivalului (numele predicativ și elementul predicativ suplimentar);

C - caz; C, = cazul substantivalului tară prepoziție; C = cazul adjectivalului; Cj = cazul substantivalului impus de prepoziție; C,' și C," = în variația cazuală concomitentă, C,' - cazul secundat, C," - cazul secundam;

c. g. = categorie gramaticală;

Cert = certitudine ca *definiens* al modului indicativ;

Ct (și ct) = complement;

Ctr = contragere;

Cv = conjunctiv;

D = distanță

dat = dativă (despre desinență și valență);

Des— desinență;

Det = determinativ;

dir/indir = direct/indirect;

E = enunț;

1 Am recurs la abrevieri în locurile unde frecvența conceptului respectiv era foarte ridicată. Pe cele referitoare la conceptele strict circumscrie câte unui singur titlu, le-am lăsat explicate la locurile respective.

7

El = elipsă;

Eps = element predicativ suplimentar; Eps1 = Eps primar; Eps2 = Eps obținut (prin suprimarea lui a fi asemantico);

Gl = glisare;

Grz = gerunziu și gerunzial;

Int pred = intonație predicativă;

L = lexem; cL/eL = conținutul/expresia lexemului;

Np = nume pradicativ;

Ob = obiect, despre complementele direct și indirect; Obpos = obiectul posedat;

Oc = ocupant (al unei poziții sintactice sau al unei distanțe libere din lanțul vorbirii); Ocs = ocupant suprimat;
Oms — omisibilitate și omisibil;

P = predicat; Pv/Ptt = predicat verbal/predicat nominal; pP = propredicat;

p = propoziție; piJp2 = prima și a doua propoziție dintr-un cuplu; pi' = prima propoziție. Îmbogățită pe seama propoziției a doua;

Pan = participiu; Pan vb/Part adj — participiu verb/participiu adjectiv;

Pers/Impers/linipers = personal/impersonal/unipersonal;

Pr supl = propoziție predicativă suplimentară;

Prep r = prepoziție reclamată de termenul regent;

Psb = posibilitate ca definiens al modului conjunctiv;

R = relație: cR/eR = conținutul relației (sensul relațional)/expresia relației; Rc/Rs = relație coordonantă/relație subordonantă; R inter-p/R intra-p = relație interpropozițională/relație intrapropozițională;

Red = reducere; redusă (despre propoziții);

S = subiect; S' = subiect diferit de al celeilalte propoziții dintr-un cuplu;

Sb = propoziție subordonată; Sb ce = subordonată completivă;

5"/ = substantival, substantiv denumind orice parte de vorbire cu valoare substantivală - substantive, pronume..., inclusiv autonimele;

St = sintagmă; Stc/Sts = sintagmă coordonată vă/sintagmă subordonativă;

T = termen al sintagmei; cT/eT = conținutul ipostazei de termen/expresia (zero) a ipostazei de termen; Tr/Ts = termen regent/termen subordonat; Ta/Tp = termenul anterior/ termenul posterior în sintagma coordonativă;

Td/Tt = transformandum/transformatum;

tranz/intranz/atranz = tranzitiv/intranzitiv/atranzitiv;

Vo = variantă opțională.

BIBLIOGRAFIE

Ades Asan

1957

Asan-Vasilu • 1956

Avram

1957 1965

1968

1978 1980

1986

Acres du VIe Congrès international des Linguistes (Paris, Juillet. 1948).

Finuța Asan, *Atributul pronominal în dativ*, în SG, voi. II, p. 131-139.

Finuța Asan și Laura Vasiliu, *Unele aspecte ale sintaxei infinitivului în limba româniei* în SG, I. p. 97-113.

Mioara Avram, *Observații asupra coordonării*, în SG II, p. 152-159.

Mioara Avram, *O specie modernă a atributului în dativ și alte probleme ale determinării atributive*, în LR, XIV.nr. 4.

Mioara Avram, *Cu privire la definiția complementului de agent și a complementului sociativ*, în LR, XVII, nr. 5, p. 468-473.

Mioara Avram, *Contragerea propozițiilor și dezvoltarea părților de propoziție*, în LL, II, p. 261-267.

Mioara Avram, *Genitivul complement al unui adjectiv*

>/' rolul lui al, (a, ai, ale), în SCL, XXXI, nr. 5, p.

511-516.

Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București.

Bally

Barbu

1933

1950

1951

Benvenisîe

1966

Berceanu

Bruno t

971

1984

1936

Brunot Bruneau !933

Carasiu

Colbert

1957

1961

Charles Baily. *Les notions grammaticales d'absolu et de relatif*, în *Psychologie du langage* (volum colectiv).

Paris.

Charles Bally. *Lingvistică generală și lingvistică franceză*, ed. a II-a, Berna. 1950.

N. I. Barbu, *Să semne distinctiv al subiectivului în limba română*, în "Buletin științific", nr. 1-2, p. 59-60.

Emile Benveniste, *Probleme de lingvistică generală*, [Paris], p. 237.

B. B. Berceanu, *Sistemul gramatical al limbii române*. București.

Grigore Brîncuș, *Părțile de vorbire flexibile*, p. 209-247, în *Sinteze*.

Ferdinand Brunot. *La pensée et la langue*, ed. a II-a. Paris.

Ferdinand Brunot și Charles Bruneau, *Precis de grammaire historique de la langue française*, nouvelle édition, Paris.

Matilda Caragiu, *Sintaxa gerunziului românesc*, în SG, II. p. 61-89.

Bruno Colbert, *Gramatica limbii germane*, București.

10

Constantinescu 1980

Coteanu

1958

1969

1982

Crașoveanu

1971

Dauzat et al.

DEX

1975

Diaconescu I. 1960

1977

Diaconescu P. 1957

1962

Dicționar g-r 1966

Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *Mic dicționar de terminologie lingvistică*. București.

Ion Coteanu, *Contribuții la teoria articolului*, în SCL, IX. nr. 1, p. 17-44.

Ion Coteanu, *Morfologia numelui în protoromână Iromana comună*. București.

Ion Coteanu. *Gramatica de bază a limbii române*, București.

D. Crașoveanu, *Observații asupra complementului de excepție „a” a subordonatei corespunzătoare*, în LR. XX, nr. 2, p. 151-158.

Albert Dauzat. Jean Dubois, Henri Mitterand, *Nouveau dictionnaire étymologique et historique*, Paris, Larousse. [1964J.

Dicționarul explicativ al limbii române, București.

Ion Diaconescu. *Complementul calității*, în LR. IX. nr. 2, p. 14-18.

Ion Diaconescu, *Infinitivul în limba română*, București.

Paula Diaconescu, *Rolul elementului verbal în componența predicatului nominal*, în SG, voi. II, p. 105-120.

Paula Diaconescu, *Pe marginea unor lucrări despre morfem*, în SCL, XIII, nr. 4, p. 519-544.

Dicționar german-român.

11

Dragomirescu 1975

Crașoveanu 1959

Drăcanu

Dubois

Duden

Edelsiein

Elemente

Enescu

1943 1945

1973

1966

1972

1967 1980

Eruout-Thomas 1964

Evseev

1974

Gh. N. Dragomirescu. *Mica enciclopedie a figurilor de stil*. București.

D. D. Drașoveanu, *Elemente de analiză sintactică (frază)*, în voi. *Analize gramaticale și stilistice*, ed. I, 1959.

N. Drăganu, *Morfemele românești ale complementului acuzativ «* vechimea lor*. București . N. Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii române* (lucrare postumă), București.

Jean Dubois et al., *Dictionnaire de linguistique*, Larousse.

Der grosse Duden, Mannheim - Wien - Zürich.

Frieda Edelsieia, *Sintaxa gerunziului românesc*. București.

Elemente de lingvistică structurală, redactor responsabil I. Coteanu, București.

Gh. Enescu. *Fundamentele logice ale gândirii*, București.

Alfred Ernout, François Thoinas. *Syntaxe latine*, Paris.

Ivan Evseev, *Semantica verbului*, Timișoara.

Florea I.

Florea M.

GA

1988

1. 1983

1954 1963

Glin?

1957

Granvnaire Larousse Graur

1956

1962 1968

Graur - Wald 1965

Guțu G.

1973

Guțu Romalo 1956

1961

Ligia Stela Florea, *Transitiv vs intransitiv, mie division dichotomique en français?*, în StJBB. Philologia, nr. 2. p. 26-36.

Melania Florea. *Structura grupului nominal în limba română contemporană*, București.

Gramatica limbii române, Academia Republicii Populare Române. București. *Gramatica limbii române*, Academia Republicii Populare Române, ed. a II-a, București.

Hans Glinz, *Der deutsche Satz*, Dusseldorf. *Grammaire Larousse du français contemporain*, 1964.

Alexandru Graur. *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*, în SG, voi. I, p. 121-139. Alexandru Graur, *Părțile principale ale propoziției*, în "Limba și literatură", V, p. 47-52.

Alexandru Graur, *Tendențele actuale ale limbii române*, București.

Alexandru Graur și L. Wald, *Scurtă istorie a lingvisticii*, București.

Gh. Guțu, *Dicționar latin-român*, București.

Valeria Guțu Romalo, *Semiauxiliarele de mod*, în SG, voi. I, p. 71-81.

Valeria Guțu Romalo, *Semiauxiliarele de aspect?*, în LR, X, nr. 1, p. 3-15.

Hazy

1963 1967

1973 1974

1964

1971

Hjelmslev

Hofeji

1935 1967

1961

Iacob St.

1969

Introducere 1958

Iordan

1937 1954

Valeria Guțu Romalo, *Despre clasificarea părților secundare de propoziție*, în LR, XII. nr. 1, p. 25-35

Valeria Guțu Romalo, *în problema clasificării verbelor*.
(încercare de clasificare sintagmatic:)), în *Elemente*, p. 291-305.

Valeria Guțu Romalo. *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*. București.

Valeria Guțu Romalo. *Părțile de vorbire flexibile*, p. 145-269, în L re.

Ștefan Hazy, *O parte de propoziție în discuție*, în CL, IX, nr. 2, p. 233-238.

Ștefan Hazy, *Gerunziul -predicat "dependent"*, în StUBB, Philologia. rase. 1, p. 109-119.

Louis Hjelmslev. *La catégorie des cas*, Aarhus.

Louis Hjelmslev, *Preliminarii la o teorie a limbii*, traducere din limba engleză, București.
 VI Hofejsi, *Les plâns lingiist/ques et la stricture de l'enonce*, în "Pliilologica", IV, nr. 4, Praga, p. 193-203.
 Șt. Iacob. *Natura subiectului*, în LR. XVIII, nr. 5, p. 509-512.
Introducere în lingvistică, de un colectiv sub conducerea acad. Al. Graur, București.
 Iordan Iorgu, *Gramatica limbii române*, București. Iordan Iorgu, *Limba română contemporană*, București.

14

Iordan et al 196"

Iriinia

1976

19X3 1967

[966 1968

1957 1974

1964 1967

1968

Marouzeau

1933

Jung

Larousse

La seu

Lrc

Manoliu

Iordan Iorgu. Vakria Guțu Romalo. Al. Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București.

Dumitru Iriinia. *Structura gramaticală a limbii române. Verbul*, [lași).

Dumitru Iriinia. *Structura gramaticală a limbii române. Sintaxa* lași

Walter Jung. *Grctmmatik cler deutschen Sprache*, Leipzi».

Petit Larousse, Paris. *Nouveau petit Larousse*, Paris.

N. Lascu. *Manual de limba latină pentru învățământul superior*, [f. 1.].

Limba română contemporană, voi. I, coordonator acad. Ion Coteanu, București.

Măria Manoliu, *Articolul posesiv în româna contemporană*, î» SCL. XV. ni. 1, 70.

Măria Manoliu. *Genitivul pronumelui personal în limba română contemporană*, în voi. *Elemente de lingvistică structurală*, București, p. 274-290. Măria Manoliu Manea, *Sistematica substitute/or în româna contemporană standard*, București.

J. Marouzeau, *Lexique de la terminologie linguistique*, Paris.

Martinet

Mensie

Mi șan

Mouiun

Neasjoe

Neamțu

Nediottlu

1970

1914

1970 1967 1969

1971 1972

1977 1986

± 1955

1956

Andre Martinet, *Elemente de lingvisticii structuralii*, traducere și adaptare ia limba română de Paul Miclău, București.

M. Menge, *Repertoriwn der lateinischen Syiuax und Stilistik Wolfenbuttel*.

A. Mi.șan, *Categoria gramaticală a aspectului verbal {]]>*, în CL. XV. nr. !, p. 131-143.

Georsjes Mounin. *Histore de la liiigisticjue des origines au XX siecle*. Paris.

E. Neagoe, *Observații asupra definiției verbului copulativ*, în CL, XIV, nr. 1, p. 95-99.

G. G. Neamțu, *Despre auxiliare, cu privire specială la "afi"*, în CL, XVI, nr. 2, p. 355-363. G. G. Neamțu, *Termeni regenți pentru determinanții (complementele) predicatului nominal*, înCL, XVII, nr. 1, p. 51-66.

G. G. Neamțu, *Predicatul nominal ,y determinanții săi. Probleme y analiză* (Rezumatul tezei de doctorat). G. G. Neamțu, *Predicatul in limba română. O reconsiderare a predicatului nominal*, București.

Gh. Nedioglu. *Independența subiectului*, în LR, IV, nr.

2. p. 13-22.

Gh. Nedioglu, *Predicatul verbal*, în LR, V, nr. 3, p. 34-45; nr. 4, p. 49-57; nr. 5, p. 23-36.

16

Onu

1954

Ocheșanu-Vasiliu

1954

Pană Dindelegan 1974

1985

Perrot

Pottier

1967

1962

Pușca riu

1940 Quicherat - Chatelein

Quirk

1973

Rădulescu

1957

1980

Liviu Onu, *Un moment important în studiul limbii române*, în "Steaua", nr. 6, p. 67-93.

Rodica Ocheșanu și Laura Vasiliu, *Despre valoarea verbală și adjectivală a participiului*, în LR. III. nr. 6, p. 16-21.

Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București. Gabriela

Pană Dindelegan, *Structuri adverbiale comune cu cele verbale și adjectivale*, în SCL, XXXVI, nr. 5, p. 444-447.

Jean Perrot, *La linguistique*, Paris.

Bernard Pottier, *Systematique des elements de relation*, Paris.

Sextil Pușcariu, *Limba română*, voi. I, București. Quicherat-Chatelein, *Dictionnaire latin-française*. Paris.

Randolph Quirk et al., *A grammar of Contemporary English*, Londra

Măria Rădulescu, *Numele predicativ circumstanțial*, în SG voi. II, p. 121-129.

Măria Rădulescu, *Relația sintactică dintre subiect și predicat*, în LR, XXIX, nr. 1, p. 11-26.

17

Regula

Rosetti

1964

1943 1964

Sachs - Villate

Sandfeld - Olsen 1936

Saussure

1971

Săteanu

1961

Schäff

1966 Sechehaye

1926

Seidel

Sinteze

Stați

1947

1981

1967

Moritz Regula, *Contributioii â Vinventaire de la syntaxe frangaise*, în *Melanges de linguistique romane et la philologie medievale*, I, p. 521-540 (Extras).

Al. Rosetti, *Gramatica limbii române*, București.

Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, voi. I, Limba latină, București.

Sachs - Villate, *Enziklopädisches Wonerbuch der franzosischen imd deutslien Sprache*, Berlin, 11895].

Kr. Sandfeld et Hedvig Olsen, *Syntaxe roumaine I, Emploi des inots ăflexion*. Paris.

Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique generale*, Paris.

Cornel Săteanu, *Sintagma, cea mai mică unitate relațională*, în CL, VI, nr. 2, p. 359-382.

A dam Schaff, *Introducere in semantica*, București

Albert Sechehaye, *Essai sur la structure logique de la phrase*, Paris.

Eugen Seidel, *Wort un Satz*, in "Revue des Etudes Indoeuropeennes" IV, Fasc. I-2, p. 10 (extras).

Sinteze de limba română, coordonator Theodor Hristea, ed. a II-a, București.

Sorin Stați, *Teorie și metodă în sintaxă*, București.

18

Stați - Bulgăr 1970

Surdu

Șăineanu

Șotropa

Șuteu

Tesniere

Tiktin

Todoran

1971 1891

1924 1957

1965

1893 1945

1966

Sorin Stați și Gh. Bulgăr, *Analize sintactice și stilistice*,

București.

Alexandru Surdu, *Logică clasică și logică matematică*,

București.

Tratat

1971 Vasiliu E. - Golopenția

1969

Vasiliu L.

1960 1961

Lazăr Șăineanu, *Raporturile dintre gramatică și logică. Cu privire sintetică asupra părților cuvântului*, București.

C. Șotropa, *Gramatica limbii române*, București.

Flora Șuteu, *Însemnări pe marginea anumitor construcții gerunziale*, în LR, VI, nr. 5, p. 15-22.

Lucien Tesniere, *Elements de syntaxe structurale*, Paris.

H. Tiktin, *Gramatica română, Partea II, Sintaxa*, Iași. H. Tiktin, *Gramatica română*, ed. a III-a, București.

R. Todoran, *Despre și «să» în graiurile dacoromâne*, în CL, XI, nr. 2, p. 193-207.

Tratat de lingvistică generală, București.

E. Vasiliu și Sanda Golopenția, *Sintaxa transformărilor limbii române*, București.

Laura Vasiliu, *Note pentru definiția prepoziției*, în SCL, XI, nr. 3, p. 771-773.

Laura Vasiliu, *Părțile de propoziție multiple*, în SG III, p. 79-91.

19

1967

Vendries

1921

1970

Vlad

Wald

Zacordoneț 1961

Zdrengea

1960

1965

1967 1970

Laura Vasiliu, *Asupra definiției prepoziției*, în Elemente p. 306-309.

J. Vendries, *Le langage*. Paris.

Carmen Vlad, *Categoria gramatică a persoanei la substantiv*, în SCL, XXI, nr. 3, p. 275-283.

Henri Wald, *Propoziția <i>judecata*, în LR, X, nr. 6,

p. 521-527.

A. Zacordoneț, *Problema existenței aspectului verbal în limba română*, în AUI, VII, p. 89-97.

Mircea Zdrengea, *O nouă clasificare a părților de vorbire*, în AUI, VI, fasc. 3, Supliment, p. 111-117.

Mircea Zdrengea, *Articol sau pronume?*, în voi. *Omagiu lui Alexandrii Rosetti*, Editura Academiei, București, p. 1029-1032.

Mircea Zdrengea, *Există adjective posesive în limbile romanice?*, în LR, XII, nr. 1, p. 88. Mircea Zdrengea, *Limba română contemporană - morfologia* [curs litografiat] Cluj.

"SENS RELAȚIONAL" - CATEGORIA CENTRALĂ A SINTAGMICII¹

0. 0. Sens relațional. Comparăm, de exemplu, sensul substantivului *cauzalitate* cu cel al conjuncției *//wr/c a*; nota comună: ideea de cauzalitate; diferența: în timp ce substantivul organizează ideea respectivă *național*, conjuncția o organizează *relațional*. Pe planul limbii, unde operăm cu sensuri, avem deci, cu cele de până aici, *sensuri noționale* și *sensuri relaționale*; ele fac parte dintr-o rețea; încercăm aici o prezentare a ei doar pentru situarea între celelalte a sensurilor relaționale. Distincției dintre *noțiune* și *notă* îi corespunde cea dintre *substantiv* și *adjectiv*²; acesta din urmă conține deci nu un sens noțional, ci un "sens calificativ" sau "caracterizant".

Observație, a) În raport cu această distincție, termenul de "noțiune adjectivală" ș. a. cuprinde un nonsens, b) Termenul de "nume", prin care se cuprind, între altele, la un loc, și substantivul și adjectivul, prezintă neajunsul de a lăsa nediferențiate două realități esențial deosebite.

1 *Sintagmic* - derivăm cuvântul de la *sintagma*, categorie nu inferioară propoziției, ci superioară acesteia, ca una, mai generală, care se manifestă și ca propoziție, și ca frază, și ca ea însăși (vezi 6. 1. - 6. 2.).

- Subînțelegem aici prin "substantiv" și cuvintele substantivizate, ca și cele folosite cu valoare substantivală, precum și pronumele (care exprimă tot noțiune, dar mijlocit (GA, '963, p. 29, Iordan et al., p. 118, Zdrungheanu 1960), iar prin "adjectiv", tot ce se acordă 'n gen, număr și caz.

³ Vezi Brunot, p. 607 și respectiv, p. 577.

21

Adjectivului i se alătură din acest punct de vedere și *verbul finii*, ca unul care și el exprimă *note*, însușiri prezentate "în desfășurare"¹.

Sensul exprimat de adjectiv, ca și cel exprimat de un verb finit, apare deci distinct de cel noțional, ca un *sens-notfr*.

Examinând, la rândul său, sensul adverbului, constatăm că, în timp ce adverbul de mod afectează, uneori până la transfigurare, sensul lexical al regentului ("trece înot" față de "trece"), comportându-se *întîi* de verb ș. a. asemănător adjectivului față de substantiv, adverbele *de loc* și *de timp*, în schimb, rămân exterioare, sensurile lor neputînd fi asimilate nici sensurilor-notă, nici celor relaționale și nici celor noționale; le vom numi, neavînd alt termen, *sensuri circumstanțiale* (cuvîntul "circumstanțial" înțelegîndu-l etimologic).

Pentru cele ce urmează, reținem doar antinomia: *sensuri relaționale* și *nerelaționale*; acestea din urmă nu vor cunoaște - în planul sintagmic -decît ipostaza de componente ale termenilor relației (purtate de temele lexicale sau de cuvinte-rădăcini), indiferent dacă raporturile reflectate, ("obiectuale"³) sînt raporturi între obiecte, între obiecte și însușirile lor, între însușiri, circumstanțe ș. a. m. d., iar *sensurile relaționale* - încercînd o definiție care să ocolească, măcar în parte, pericolul aproape iminent al tautologiei⁴ - vor fi *acele sensuri care pun în anumite antinomii* (obiect posedat - posesor, acțiune - autor etc. etc.) *alte două, nerelaționale*.

Observație. În general, cînd în gramatică, se definesc raporturile, această componentă, conținutul lor, este lăsată ascunsă, punîndu-se în antinomie *raportul cu ideea*: "categories lexicales ...", "Les classes des signes exprimant *les idées* (s. n.) destinees a se combiner dans le discours au moyen des *Ugaments* (s. n.) grammaticaux"⁵; "... morphemes, ceux qui expriment *les*

1 Onu, p. 82. Pentru apropiere între verb și adjectiv, vezi și Bally, 1950, p. 107.

2 Am recurs la "notă", în loc de "caracterizant", "calificativ" (vezi Brunot, p. 607, Schaff. p. 193), atît pentru că acestea din urmă sînt mai proprii adjectivului și mai puțin verbului (finit), cit și pentru a rămîne în vecinătatea categoriei logice.

3 Surdu, p. 98.

4 "Larelation est un rapport ..." (Bally 1950, p. 108).

5 Bally, 1950, p. 113.

22

rapports (s. a.) entre *les idées* (s. n.)"¹, ca și cînd "raportul" n-ar fi și el tot o idee, un sens, un sens relațional. B. Pottier, p. 90, susține, pe drept cuvînt, teza existenței unei idei și în cazul "raportului", însă o ilustrează tot prin organizarea ei noțională: "Le mot *rapport* est une "idée" aussi bien que le mot *idée*". Substantivul *raport*, bineînțeles, organizează noțional ideea de "raport", întocmai ca mai sus substantivul *cauzalitate*. (în continuare B. Pottier totuși - terminologic - opune "ideii" "relația": "Et le mot *relation* exprime une idée (celle de relation) et non une relation (fonction)", p. 90.)

1. 0. Purtătorii sensurilor relaționale - conectivele și morfemele².

Cum dintre aceste două fapte de limbă doar morfemul pune problema accepției termenului, ne vom opri la ea, ca la una de principiu, justificîndu-ne totodată opțiunea,

1. 0. 1. în ce privește **accepția termenului de morfem**, dintre cele două fundamentale³, rămînem la aceea, mai puțin modernă, care, precum se știe, exclude tema lexicală (rădăcina și afixele derivate⁴), întrucît:

a. Principiul care stă la baza accepției moderne, că o unitate a unui anumit nivel este compusă din două sau mai multe (fie, mai rar, una) unități ale nivelului (imediat) inferior⁵, oricît de ispititor ar fi prin enunțul său, ca și prin reprezentarea grafică la care conduce (vezi fig. 1), îl considerăm că nu reflectă

fidel realitatea limbii (vezi mai jos, pct. b.)- El este, de altfel, aprioric, ca pun'nd înaintea faptelor dorința, care a condus la un raționament ca următorul: cum între subunitățile (la nivelul imediat inferior, unități) ce alcătuiesc unitatea "cuvînt" una (sau mai multe), de obicei terminală, este morfem și cum subunitățile aceluiași nivel *se cuvîne* să fie omogene, atunci și celelalte subunități (rădăcina, afixele derivative, teme lexicală) sînt (citește *dorim să fie*) tot morfeme. Silogismul, aparent corect, este neadevărat, pentru că face abstracție de deosebirea calitativă

1 Vendryes, p. 86.

2 Considerarea conectivelor drept morfeme o întâlnim rar, (Marouzeau, p. 122). Pentru mijloacele suprasegmentale, vezi Jordan et al., p. 48. După motivația de la 1. 0. 1., vom înlocui termenul *morfem* cu cel *ăflectiv*.

³ Vezi Jordan et al., p. 45.

Pentru cuprinderea în categoria morfemului a afixelor derivative, vezi Marouzeau, p. '22, p. 239.

SHofeji, p. 202, *Tratat*, p. 201.

23

- vezi premisa a doua - la care obligă realitatea coexistenței, și în nivelurile limbii, a elementului vechi și a celui nou: tema lexicală (și cuvîntul-rădăcină), element nou la nivelul inferior, devine la cel imediat superior elementului vechi, căruia i se adaugă cel nou, morfemul; în cuvîntul flexionat, exemplu *trecusem*, coexistă ca element vechi *trec-* și, ca element nou, *-u -se -m*. (Pentru principiul pe care îl opunem celui aici în discuție, vezi 5. 1.)

S = sintagmă L = lexem, cuvînt M = morfem F = fonem

Fig. 1

b. Situată nivelul lexematic deasupra celui morfematic (ca în fig. 1), așa cum o impune principiul discutat (sub a.), este neconformă cu realitatea limbii: cu toată jena formulării unui truism, pentru ca un cuvînt să flexioneze, trebuie ca mai întîi să fie.

Observație 1. Faptul că, de exemplu, un substantiv *nu* poate exista în afara cazurilor sale nu este de natură să nege acest adevăr; imposibilitatea separării practice a generalului de particular obligă la alegerea conven[țională a uneia din formele sale ca prototip: "(le nominatii) c'est aussi le cas du nom (nomen) considere en lui-meme"¹, lucru care nu-i neagă - cum consideră B. Pollier - calitatea de (caz) opozant pe care, pe de o parte, o are.

Observație 2. în același fel, vom considera posibil ca un morfem - de exemplu adjectival - să realizeze, (a) la nivel lexical, calitatea de sens-notă a adjectivului respectiv, (b) să-l situeze ca opozant în placul paradigmatic și (c), în planul sintagmatic, să joace rolul de subordonat al rădăcinii la care este aglutinat.

c. De altfel, necesitatea deosebirii calitative a elementelor structurii cuvîntului - înțelese în accepția modernă - s-a făcut, și în cadrul acesteia, simțită, recurgîndu-se, în consecință, la determinările: "morfem *rădical*", "morfem *tematic*", "morfem *gramatical*"; asemenea termeni, ca "morfem radical" sau "tematic", conțin însă *nonsensuri* - produse de încrucișarea

1 Ernout - Thomas, p. 11.

2 Pottier, p. 269-270.

24

clanurilor - de aceeași mărime ca și unul cuprins într-un eventual "fonem lexematic", "sintaxem fonematic" etc; o formă verbală ca, de exemplu, */* studiată la nivelul lexematic sau la unul gramatical, nu ne mai interesează ca fonem, ca vocală - închisă, anterioară etc; pe de altă parte, termenul "morfem gramatical" conține un *pleonasm*, în spatele căruia se ascunde, de fapt, un altul, cel dintr-un ocolit ca prea pleonastic "morfem morfologic".

Considerăm, în concluzie, ca iacînd parte din categoria morfemului numai faptele de limbă care, aglutinate sau neaglutinate, reprezintă elementul variabil din paradigma unuia și aceluiași' cuvînt, adică *flectivul*.

2. 0. Problema **nivelului limbii** la care considerăm situate flectivele și conectivele face necesară, în prealabil, adoptarea unei atitudini în aceea, mult controversată, a *relației dintre morfologie și sintaxă*, în care dispută, din motivele expuse mai jos (pct. a., b., c. și 1°, 2°), ne alăturăm aceluia care le consideră drept componentele aceluiași întreg².

a. Chiar cînd sînt concepute și definite separat (morfologia ca avînd drept obiect flexiunea, iar sintaxa - îmbinările, raporturile) își face loc necesitatea afirmării - suplimentar, ulterior definițiilor - legăturii dintre ele; această legătură, înțeleasă ca una de aservire a morfologiei de către sintaxă (morfologia - mijlocul, sintaxa - scopul, punctul de sosire)³, conduce la o ierarhizare a termenilor ei: flexiunea ("nivelul morfologic") situată dedesubtul îmbinărilor, raporturilor dintre cuvinte etc. ("nivelul sintactic"), conform scării uzuale: fonetică, lexicologie, morfologie, sintaxă.

Înțelegînd-o ca totalitatea flectivelor - în accepția formulată la 1. 0. 1. a acesteia -, flexiunea se reduce însă la flectiv, iar flectivul este *expresia*,

1 întărim prin *unuia și aceluiași* pentru a exclude afixele derivative - elemente variabile în cuprinsul familiei de cuvinte.

²<4ctes, p.270, Perrot, p. 121.

■ ■■ morfologia servește sintaxa în sensul că sintaxa folosește modificările formei cuvintelor pentru a le îmbina între ele, pentru [s. n.] a exprima raporturile dintre cuvintele "ei propoziții" (GA, 1963, I, p. 11).

25

conținutul fiindu-i, cu excepția categoriilor exclusiv de opoziție, sensul relațional, încât instituirea și situarea unui nivel morfologic dedesubtul unui sintactic produc ruperea expresiei de conținut și considerarea lor drept entități aparte.

Observație. Nu negăm existența unei morfologii, nici ca disciplină, nici ca obiect, ci-i negăm caracterul de sine stătător și unitar, aderând la teza că o parte din ea, categoriile de opoziție și flectivele lor, rămân la nivelul lexematic: "...și la morfologie est l'étude des marques. il y a une morphologie du lexique (s. n.) et une morphologie de la syntaxe"¹. Într-

adevăr, o opoziție de număr sau gen prin flective este asimilabilă uneia lexematică: germ. *Manii - Lente*, rom. *copac - pădure*, lat. *pater ~ maier, frater - soror* ș. a., flectivul de opoziție participând împreună cu tema lexicală la realizarea conținutului și la fixarea limitelor, a mărimii sferei noțiunii, și nu la o determinare (restringere) ulterioară a acesteia, lucru care se realizează abia sintagmatic, pe această axă începându-și rolul flectivul de relație.

b. Admiterea unor atare două niveluri și ierarhizarea lor ca în ipoteza discutată sub a. comportă, în plus, o imperfecțiune: conectivul -competitor cu drepturi egale, alături de flectiv - nu-și găsește loc, pe drept cuvânt, la nivelul morfologic, dar apare la nivelul sintactic², de-a dreptul cu ambele lui laturi - și cu a expresiei, și cti a conținutului.

c. Tot o imperfecțiune - legată de cea menționată sub b. - întâlnim și încercând stabilirea corespondențelor între disciplinele în discuție și obiectul lor: dacă gramatica este alcătuită din morfologie și sintaxă și dacă, la nivelul obiectului, structura gramaticală - după ce facem abstracție de mijloacele suprasegmentale și de cele cîteve categorii nerelaționale, paradigmatică, cum sînt tipurile de propoziții clasificate după scop, calitate etc. - este populată (și epuizată) de totalitatea flectivelor și a conectivelor, ar urma ca, așa după cum gramaticii îi corespunde structura gramaticală, iar morfologiei îi corespunde flectivul, sintaxei să-i revină conectivele, or, se știe, lucrurile nu stau așa, întrucît sintaxa are drept obiect atît ceea ce se realizează prin conective, cît și ceea ce se realizează prin flective (subiectul, complementul direct, atributul genitival etc):

1 Perrot, p. 121.

2 Iordan, 1954, p. 260.

26

gramatica = morfologie + sintaxa

structura gramaticală - flective + conective

La aceste considerente (de sub a., b., c.) - tot atîtea piedici în admiterea divizării - invocăm, în sprijinul tezei că sîntem în prezența unui singur nivel, două fapte, legate de raportul dintre conective și flectivele de relație:

1° O egalitate ca cea dintre *solzii peștilor sîm ... și solzii la pești sînt* unde avem unul și același sens relațional, posesia¹, exprimat o dată prin flectiv² și o dată prin conectiv³, o considerăm - prin inexistența, la careva din membri, a vreunei diferențe de conținut - concludentă în sensul imposibilității oricărei discriminări calitative de principiu⁴ între respectivele două fapte de limbă.

2° Invers proporționalitatea dintre volumul flectivelor de relație și cel al conectivelor. Această invers proporționalitate se constată, între altele, prin compararea limbilor analitice cu cele sintetice: "cea mai importantă particularitate a analitismului este folosirea *prepozițiilor* (s. n.) în locul desinențelor (citește al *flectivelor*) cazuale"⁵; luată deci la un anumit moment din evoluția ei, cînd numărul de raporturi pe care îl are exprimat este *unul dat*, o limbă analitică are flective cazuale (mai) puține și (dar, deoarece) *prepoziții* (mai) multe, iar una sintetică, viceversa⁶.

Observație. Semnificative sînt, în același sens, situațiile de regizare a două cazuri de către aceeași prepoziție (exemplu în latină, "prepozițiile cu acuzativul și cu ablativul"); fenomenul ni-l explicăm, în principiu, prin insuficiența inventarului de prepoziții și al celui de cazuri, luate fiecare în parte, în raport cu necesarul (totalul) raporturilor de exprimat, insuficiență

¹ O eventuală valoare locativă a relației prin *la* ar fi doar de ordinul nuanțelor, neglijabilă: °A, 1963 nu o consemnează (voi. I, p. 367, și II, p. 121).

² Pentru rolul de flectiv cazual al articolului, vezi Coteanu, 1958.

Pentru calitatea de prepoziție (și nu de eventual flectiv de genitiv, analitic) vezi GA, 1963, loc. cit..

Caracterul mai abstract al celor mai multe dintre flective nu le scoate pe acestea din "ntitatea funcțională care există între ele și conective.

³ *introducere*, p. 229.

⁶ Graur, 1968, p. 349-350.

27

care este suplinită printr-o interacțiune, cazurile, două în loc de unul¹ multiplicînd posibilitățile relaționale ale uneia și aceleiași prepoziții.

O aceeași dublă regizare o pot avea unele conjuncții asupra modurilor de unde rezulta că. la rîndul lor. *conjuncția* și *modul* se

alături perechii prepoziție - caz. înscriindu-se în același raport, de invers proporționalitate.

Acest raport dintre flectivele de relație și conective, raport cantitativ, departe însă de a îndreptăți vreo deosebire calitativă între ele, constituie un fapt care, dimpotrivă, le situează la același nivel al limbii, amindurora fiindu-le proprie și comună, ca cea mai esențială trăsătură, sarcina de a vehicula sensuri relaționale, ambele concurând la exprimarea lor; unde sfîrșesc flectivele de relație, încep conectivele, sau invers (în cuprinsul aceluiași nivel).

Observație, în afara lor, limba dispune și de căi lexicale: *solzii* aparțin *penilor*: mtr-un astfel de caz. ideea de posesie nu mai este însă organizată relațional, ci este organizată ca sens-notă: își fac, în schimb apariția alte două sensuri relaționale: unui realizezi prin acord, celălalt, prin flexiune casuală.

Dacă flectivele cunosc, în planul paradigmatic, un sistem și li se consacră o sistematică, morfologia, atunci și conectivele au dreptul la un tratament identic, la o sistematică a conectivelor³, iar aceasta din urmă se situează *alături* de a flectivelor, ca cealaltă din două⁴.

2. 1. Concluzie. Flectivele de relație și conectivele stau la *același nivel* pe care-l împart diferit, proporția determinînd gradul analitismului / sintetismului limbii⁵.

2. 2. în ce privește **denumirea acestui nivel**, (a) întrucît, potrivit cu cele de mai sus, nu avem o antinomie "nivel morfologic" - "nivel

1 în limba română, cazul cerut de prepoziții fiind unul singur, nu poate avea un asemenea rol diversificator. după cum nu participă nici la realizarea unei funcții.

2 De exemplu. în latină *cum*, *dum*, *ut*, cu indicativul sau cu conjunctivul.

3 Pentru realizări în acest sens, vezi Perrot.

4 Buvssens, care de altfel pledează pentru nondivizare, este întrucîta concesiv cînd consideră morfologia ca un capitol al sintaxei: "en ce qui concerne les oppositions syntaxiques qu'exprime le mot variable, la morphologie n'est donc qu'un chapitre special de la syntaxe". *Vtzi Actes*, p. 270.

5 Această proporție, pentru limba română, o vom da într-un alt studiu.

28

■intactic", necum o ierarhizare a lor, și (b) întrucît termenul "sintactic" ar evoca, datorită uzanței, antinomia respectivă, preferăm termenul **sintagmic, nivel sintagmic** (vezi 6.).

3. 0. Unitatea specifică a nivelului gramatical. în planul conținutului, unitatea o constituie *sensul relațional*; în planul expresiei, rămîn a o constitui *flectivul de relație* - înțeles în consecvență cu accepția de mai sus a flectivului, ca formă¹, ca organizator (relațional) al ideii - și *conectivul*.

3. 1. Aceste două elemente de expresie ne pun în fața unei necesități terminologice - a le găsi termenul generic², care va fi în același timp însuși numele unității nivelului gramatical (în planul expresiei); constrînși de respectiva necesitate, ca și de una de concizie, recurgem la obișnuita derivare prin *-em*, gramatem', sau, mai potrivit, relatem.

3. 2. Cu ajutorul lui **definim** relația (raportul) sintagmatică interlexe-matică: *solidaritatea dintre un sens relațional și un relatem*⁴:

expresie RELATEM (flectiv + conectiv)

RAPORT

conținut SENS RELAȚIONAL

4. 0. Cu un conținut și o expresie deosebite de ale tuturor celorlalte fapte de limbă, raportul (R) constituie deci o entitate net distinctă, justificînd instituirea între nivelurile limbii a celui sintagmic.

4. 1. El, raportul, constituie, în exclusivitate, obiectul de studiu al gramaticii - înțelesă ca disciplină a sintagmaticii cuvintelor, dacă dorim, divizibilă, tară nici un fel de implicații calitative, în: **o sintagmică flexională** (avînd ca obiect relația prin flective) și **o sintagmică**

¹ Cf. Jordan et. al., p. 45.

*" Generic", înțeles ca reflectînd esența lor funcțională comună.

Termenul de *gramatem*, Paula Diaconescu îl propune cu o accepție diferită, cuprinzînd toate mor'emele, dar nu și conectivele (Diaconescu P., 1962, p. 539).

Pentru definiția care privește dinamica contractării relației, prin actualizarea valențelor, vezi Stați, p. 230.

29

joncțională' (relația prin conective)².

5. 0. Locul nivelului sintagmic. O descriere a structurii nivelului sintagmic face necesară, în prealabil, situarea acestuia în raport cu celelalte niveluri.

Plecînd de la premisa că atîtea niveluri avem cîte entități, situarea celui sintagmic va trebui să rezulte dintr-un principiu al stratificării, care-si propune să respecte următoarele exigențe:

a) să fie posterior faptelor - condiție pentru reflectarea lor cit mai fidelă,

b) să respecte solidaritatea conținut-expresie;

c) să reflecte coexistența vechiului cu noul, păstrînd și ilustrînd legătura dintre niveluri prin

transmiterea unității de la nivelul inferior, aici unitatea reprezentînd elementul nou, la nivelul superior, unde unitatea devine elementul vechi;

d) aceste elemente - vechi și nou - să se constituie într-o unitate;

e) în limitele respectării acestor patru condiții, să fie cit mai economic.

5. 1. Principiu! la care conduc respectivele exigențe este următorul: unitatea unui nivel se asociază la nivelul superior cu un fapt de limbă nou, acesta din urmă asigurînd caracterul specific al nivelului respectiv și constituind obiectul de studiu al disciplinei corespunzătoare (astfel autonomă).

5. 2. Reprezentarea sa grafică, în parte coincidentă cu una care ar rezulta din optica gramaticii clasice, este:

lexem - RELAȚIE - lexem¹ LEXEM (= fonem + SENS²) FONEM

niv. II Sintagmic niv. II Lexical niv. I Fonetic

Fig. 2

1 Derivăm termenul de *h joncțiune* (vezi GA, 1963, voi. II, p. 81).

2 Despre o sintaxă a enunțurilor, distinctă de a relațiilor, vezi Perrot, p. 56-57.

30

Observații. Fiind periferic pentru ordinea de idei a lucrării, nu întreprindem aici o discuție privind situația specială a nivelului fonematic (absența planului *conținut*, prezența fonemului și la nivelul III, ca element constitutiv, de expresie, și al flectivelor și al conectivelor, fapte pentru care nivelul I ar putea fi contestat ca nivel).

6. 0. Ipoteza existenței altor niveluri, superioare nivelului III (v. 5. 2.) - al propoziției, al frazei (al enunțului) -, se va confirma sau infirma în funcție de faptul dacă unitățile respective cuprind sau nu entități lingvistice noi, altele *decînfonemul*, *lexemul* și *reia* (ia (interlexematică)).

Segmentînd enunțul *Problema s-ar rezolva ușor dacă noi am avea toate datele*. în relațiile sale binare, obținem:

(1) *problema s-ar rezolva*¹

(2) *s-ar rezolva ușor*

(3) *s-ar rezolva dacă am avea*

(4) *noi am avea*

(5) *am avea datele*

(6) *datele toate*³.

Constatăm că sub (3) avem frază⁴ (pentru scurtime, în discuția de aici, o vom numi cu (A)), sub (1) și (4), propoziții (B), iar sub (2), (5) și (6), nu avem nici frază, nici propoziție, ci relații binare⁵ (C).

6. 1. în examinarea ipotezei anunțate, problema care se pune este dacă unitățile relaționale C aparțin unui nivel inferior celui la care s-ar situa unitățile relaționale A și B; acest lucru nu-l putem susține,

¹ Cf. Perrot, p. 121. Teza a numai două niveluri ale limbii o semnalează Graur-Wald (p. H1) la Saussure.

- Pentru discuția de aici nu interesează că s- este el însuși un termen (vezi *infra*, *Unicitatea*).

i Răsturnăm ordinea pentru a avea, ca peste tot, la stînga *Tr* și la dreapta *Ts*.

raptul că, aici, la (3), subiectele celor două predicate nu apar nu schimbă esența de unitate relațională interpropozițională a frazei, după cum nu o schimbă nici faptul de a nu fi încheiată.

Ueși la (2) și (5) există un predicat, acesta nefiind în relație cu subiectul, nu considerăm relația drept propoziție.

31

a) cîtă vreme ele participă, aliniate unităților A și B, tot ca unități, la realizarea întregului (enunțului);

b) nici categorial nu le putem considera ca fiind de o esență ce s-ar situa în afara propoziției sau frazei, sau ca pe un rest, în raport cu A și B, față de enunț; ele, dimpotrivă, constituie o categorie mai bogată decît A și B, întrucît reprezintă *generalul* - relația binară (sintagma) - *care se repetă particularizat*, în exemplul nostru, de șase ori, *fie ca el însuși* (C),

fie ca propoziție (B), *fie ca frază* (A); drept dovadă, aceste din urmă două categorii - considerate ca reduse la condiția lor necesară, dar suficientă - pot fi definite drept *specii* ale acestui *generai*, fraza (prin subordonare) - unitatea relațională (binară, interlexematică) în care R este un conectiv cu regim predicativ (verbal-personal) sau flectivul *să*; propoziția - unitatea relațională (binară interlexematică) în care R este un flectiv de acord verbal (acordul predicatului cu subiectul).

Notă. Evident, definiția de aici a propoziției nu cuprinde propozițiile obținute prin transpuneri. Despre posibilitatea unităților relaționale A și B de a fi enunțuri, vezi 6. 2.

Concluzie (la 6. 1.)- Particularizări ale aceluiași general, notele specifice ale relațiilor A, B și C nu vor ieși din sfera acestuia, înțit diferențele vor rămîne neesențiale (literalmente în cuprinsul aceleiași esențe), sub forma diversificărilor de expresie ale relației, diversificări într-un anumit fel repartizate: relațiilor A, conectivele cu regim predicativ² și flectivul *să*; relațiilor B, flectivele de acord verbal (relația predicativă); relațiilor C, toate celelalte (flectivele flexiunii cazuale, flectivele de acord adjectival, prepozițiile, etc); a căuta superiorități între tipurile astfel repartizate, dincolo de faptul că

asemenea superiorității ar rămâne de domeniul aceleiași esențe, ar fi o pseudoproblemă: de exemplu, a căuta o superioritate în conținutul unui tlectiv de acord verbal față de cel al unui de acord adjectival, sau, în conjuncția subordonatoare, o superioritate a sensului față de cel al prepoziției.

1 Wald.

2 Sau lipsa acestora - parataxa.

32

6. 2. Ceea ce separă relațiile A și B de C este faptul că primele două omportă segmente ale lanțului vorbirii ce sînt sau pot fi încheiate, Trăsătură care, indiscutabil, din punctul de vedere al satisfacerii unei orunicări, este de importanță hotărîtoare¹. Problema este aici dacă acest fapt sau cauza lui reprezintă o entitate a limbii care să se înscrie pe aceeași scară cu fonemul, lexemul și relația, deasupra² acesteia din urmă, sau nu. Un factor, tară îndoială, există, dar el este exterior limbii și nu este obiectivat prin vreunul din mijloacele acesteia. Cît privește rezultatul acțiunii acestui factor, pauza³ (prelungibilă la infinit) sau punctul corespunzător, ca și punctul și virgula, acestea nu reprezintă entitatea căutată: pauza începe *după* ce sfîrșește segmentul-enunț⁴, încît, la rîndul său, punctul, din dreapta sau din stînga enunțului, ar fi neadevărat să-l considerăm marcă a marginii, a extremității acestuia, căci ar însemna a-l admite ca făcînd parte - precum extremitatea - din acesta, or, punctul, *la dreapta* sau *la stînga* enunțului, se situează *în afara* acestuia; el marchează începutul pauzei, al unei pauze ce nu este expresie a vreunui conținut (spre deosebire de pauza-expresie, cum ar fi, de exemplu, cea din parataxă, acesteia corespunzîndu-i, de altfel, virgula).

Observație, Discuția de mai sus nu se modifică nici dacă punctul este privit din unghiul unei "sintaxe a paragrafului".

Ipoteticul fapt de limbă căutat neexistînd, conchidem că:

a) ultimul nivel al limbii este cel sintagmic;

b) la acest nivel se situează ca fapt nou și specific, în raport cu celelalte niveluri, relația, indiferent de diversificările expresiei sale și indiferent de faptul dacă segmentele respective ale lanțului vorbirii sînt sau nu sînt, pot

¹ Despre segmentele enunțuri, vezi Perrot, p. 122. <- Vezi fig. 2, unde citim de jos în sus.

L enonce ("utterance") est un son linguistique doué de sens émis par un individu nionolingué normal entre dcux periodes de silence voulues par lui, chaque periode de silence étant plus longue qu'un certain espace de temps arbitraire" (Alan S. C. Ross, *English and Germanic*, în "Studies", 1951-1952, nr. 5, apud Horejsi, p. 194, nota 5). ⁴ Segment, în raport cu lanțul vorbirii.

espre existența lor și paradigmatică, vezi Stați. Eugen Seidel consideră că propoziția

33

sau nu pot fi încheiate¹.

Observație. Prin cele de sub 6. 0. -6. 2. am avut în vedere *fizionomia* lanțului vorbirii în toată varietatea sa, conferită de diversitatea unităților relaționale care-l compun lanțul înțeles ca dat. Această optică, natural, nu o exclude pe aceea a *dinamicii* realizării lanțului, prin expansiuni² - de la o relație predicativă-nucleu.

Concluzie (la 3. 0. - 6. 0.)- Relația împreună cu cei doi³ termeni ai ei - sintagma - constituie **unitatea**, unitatea relațională - și *minimală* și *maximală* (vezi mai jos) - a nivelului sintagmic, comparabilă în ce privește poziția sa în lanțul vorbirii, cu molecula care păstrează proprietățile substanței.

A considera drept "unități" *partea de propoziție* (ca minimală), *propoziția*, *fraza* (ca maximală)⁴ înseamnă a înscrie pe aceeași linie a ierarhizării categoriile care, în raport cu structura unității relaționale - "T + R + TV -, sînt eterogene, prezentînd între ele deosebirea dintre fragment și întreg: *partea de propoziție subordonată* și, ca ea, *propoziția subordonată* nu sînt decît "R + Ts; de altă parte, *propoziția independentă*, încheiată - identică cu relația predicativă sau reductibilă la aceasta -, și *fraza* reprezintă întregul, unitatea relațională însăși, una sau mai multe asamblate, fiecare cuprinzînd toate trei elementele, relația și ambii termeni.

apartine vorbirii, iar cuvîntul, limbii.

¹ Pentru un consens cu punctul de vedere prezentat aici, vezi Perrot, care, tratînd despre obiectul sintaxei, vorbește de "le double aspect (s. n.) de la syntaxe: étude des relations au sein d'un enonce, étude des types d'onces" (p. 122), deci ca de aspecte ale aceluiași obiect, nivel (vezi și figura de pe aceeași pagină), iar la p. 57, referindu-se la aceleași două aspecte, formulează prin "d'une parte" (rînd 1), "d'autre parte" (rînd 10).

² Martinet, p. 168.

³ Bally, p. 103: "tout syntagme est binaire".

⁴ GA, 1963, voi. II, p. 7-8. Nu am înscris *sintagma*, pentru a preîntîmpina eventualele neclarități pe care le-ar genera două dintre accepțiunile termenului: accepția curentă, de categorie inferioară propoziției, și cea din prezentul articol, de unitate relațională în organizarea ei cea mai generală, particularizată ca propoziție, ca frază.

⁵ Ts, pentru că discuția se referă la relația subordonantă.

34

DE LA UNIDIMENSIONALITATE LA BINARITATE

0. Că o unitate relațională, o structură "T-R-T", nu poate avea mai mult (nici mai puțin) de doi T-i s-ar putea considera ca un adevăr axiomatic, ce reflectă o lege cu caracter obiectiv a lanțului vorbirii. Întrucât însă unele unități de acest fel par să pună în dificultate teza de mai sus, le vom examina din punctul de vedere adus în discuție, al numărului termenilor lor.

0. 1. Ipoteza unităților relaționale (structuri, sintagme) cu mai mult de doi T-i se infirmă, și în fapt, și în principiu:

(a) prin argumentul ce se cuprinde în termenii cu care F. de Saussure a caracterizat lanțul vorbirii: "caractere *lineaire* du signifiant ...", "le signifiant représente *mie eiemlue*,... mesurable dans *une seule dimension*: c'est la ligne"¹. Unidimensionalitatea lanțului impune, așadar, consecuția, pe lungime, a elementelor sale constitutive.

Cu cele de până aici, lanțul ne apare ca o succesiune de T-i "A-B-C...", secționabil, la nivel de sintagmă, în A-B, B-C, ... - sintagme, binare.

Observație. Cu toate cele mai sus citate, cind F. de Saussure definește sintagma, el admite că aceasta poate fi alcătuită din doi, dar și din mai mulți T-i: "Le syntagme se compose de deux ou plusicurs unites consecutives ..." (p. 170). aussure, p. 103; sublinierile din citate ne aparțin.

35

I.;

(b) Element constitutiv al sintagmei este însă, alături de T-i, și R, Care

1) constituie componenta esențială a sintagmei, pentru că de la ea emană calitatea de T a lexemelor;

2) este o entitate, întrucât cunoaște solidaritatea coaținut-expresie:

3) cel puțin prin expresia ei, ocupă și ea, ca și T-ii, o lungime în lanț-

4) de aceea, în configurarea lanțului, își impune prezența, angajat în consecuție, și R, "A-R-B-R-C ...", succesiune ale cărei unități (numai așaj relaționale (sintagmele) devin "A-R-R". "B-R-C".

În aceste condiții - R înscris în consecuție de unidimensionalitate (linearitate) -, situarea unui al treilea T, reiat cu cei doi sau cu vreunul din ei prin același R, în cuprinsul aceleiași unități relaționale, este o imposibilitate fizică, încît caracterul binar al unităților relaționale, impus de fapte, necesar și obligatoriu, are valoare de lege.

Observație. Schemele relaționale pe care le practicăm - și care, în subsidiar ----- menționînd, au produs imaginea altor sintagme decît binare -, utile îji chiar necesare în descrieri, evident, fac abstracție de linearitatea lanțului, implicit de a sintagmei, încît, din punctul de vedere al discuției de aici, nu au nici o concludentă.

1.0. Ipoteza sintagmelor ternare.

1. 1. Sintagmele cu prepoziție (ca și cele cu conjuncție coordonatoare) sînt considerate în unele lucrări drept ternare: *carte* (A) *de* (B) *citire* (C); este numărată, după cum se vede, drept T, și prepoziția.

Pe lîngă argumentul general formulat mai sus, ipoteza unor astfel de sintagme se infirmă prin următoarele argumente specifice:

(a) Prepoziția, ca orice conectiv, este purtătoare de sens relațional, iar un astfel de sens, *ipso facto*, este incompatibil cu calitatea de T.

(b) Considerarea prepoziției drept T, al treilea, ar atrage după sine obligativitatea identificării altor doi R - un prim R, între *carte* și *de*, un al doilea între *de* și *citire* - or, segmente de expresie pe baza cărora asemenea R-i să poată fi invocați nu există.

(c) O egalitate de conținut ca cea dintre *solzii peștilor*, recunoscută ca

36

h'nară. și *solzii la pești*, considerată ternară (vezi *carte de citire*), exclude saltul de la "binar" la un ipotetic "ternar".

(d) Diferența dintre *lor* și *la*, primul, articol cu rol de flectiv de relație^{sup}lînd insuficiențele inventarului de desinențe cazuale, al doilea -conectiv, este neesențială, cîtă vreme ambele, ca purtătoare ale aceluiași sens relațional, reprezintă, pentru structura sintagmei, același R, încît a-l număra pe *la* ca T, iar pe *-lor* nu, este, între altele, și o inconsecvență.

Observație. La descompunerea în consiiuenu imediați, gramatica traiisfonnațională nu ține cont de echivalența dintre conective și flectivele de relație, suplinind respectivei operații numai construcțiile cu conective (cu prepoziții).

1. 2. Structurile cu "nume predicativ" și cu "element predicativ suplimentar"², ex. *feti* (A) (*este/aleargă* (B) *voioasă* (C)), suit considerate, de asemenea, după cum se știe, ternare; aceasta, pentru

că fiecare din cei trei T-i, în cunoscuta schemă a unui imaginar triunghi, se situează la cîte unul din cele trei unghiuri; un asemenea triunghi nu este însă compatibil cu realitatea lanțului, linear; ținînd cont de această realitate, facînd adică abstracție de imaginea triunghiului, structurile aici discutate, cu T-ii lor în consecuție, nu pot fi explicate decît prin ceea ce numim "relații condiționate"; referindu-ne

la structurile cu *a fi* asemantice, prezența în lanț a lui C, ca nume predicativ, este condiționată de prezența lui B, iar prezența lui B, ca asemantic, de prezența lui C; o astfel de structură, vom spune că este formată din două sintagme binare condiționate, în exemplul dat, biunivoc; "A-R (flectivul de acord verbal) -B, dacă A-R (flectivul de acord adjectival)-C", și invers ("A-R-C, dacă A-R-B"). Această condiționare nu numai că se încadrează în linearitate, ci, prin manifestările sale, două posibile, o și subliniază "progresivă" - către dreapta, "regresivă" - către stînga.

Observație 1. Negăm, în structura discutată aici, sub 1. 2., o sintagmă B-R-C, pentru că nu se poate invoca un R, ca segment de expresie și deci nici ca sens, între B și C; în termenii linearității, C este după B, dar nu este legat de B; de aceea în schemă nu vom trasa baza triumfului.

E.-Golopenția, p. 198 și *passim*. folosim aici denumirile uzuale ale funcțiilor respective.

37

(Despre un centru comun, cum este aici A. vezi *infra*. 2.)

Observație 2. Pentru Bailly, cînd afirma că orice sintagmă este binară¹ inclusiv structurile de tipul discutat aici (*La ierre esi ronde'i*, ipoteza unui caracter ternar nu se pune, întrucît el ia pe *Fi* și *C* ia un loc ("la copule est inseparable ...").

2. Situații de tipul *prima* (A) *tentativă* (B) *reușită* (C), pentru motivul că unul și același T face parte din două structuri în același timp (B, de exemplu, este componentă și în A-B, și în B-C), sînt considerate macrostructuri; motivarea cu termenul comun nu ține seama de o altă proprietate a lanțului vorbirii - continuitatea segmentelor sale finite (enunțurile²), continuitate realizată și realizabilă tocmai și numai în acest mod: apartenența unui T la două sintagme succesive; situația opusă este una ireală, căci nu întrerupem - decît, de cele mai multe ori, cu intenție (vezi, *infra*. *Observație*) - lanțul la fiecare nouă sintagmă, reluînd (repetînd) termenul din sintagma precedentă: *prima* *tentativă*, *tentativă* *reușită*.

Observație. Sint bine determinate fenomenele de reuare, în cuprinsul enunțului, a unui asemenea T; "repetiția", reala apoziție, "reluarea" (subiectul reluat³), dublarea, în română, a complementului direct sau indirect (aceasta din urmă, după cum se știe, neținînd de intenție).

3. Coordonarea. Dacă subordonării îi este specifică unicitatea, coordonării îi este proprie multiplicitatea ("subiect multiplu", dar și "nume predicativ multiplu, complement direct multiplu" etc). în acest sens, coordonarea este plurimembră⁴. Acest adevăr nu neagă însă nici el binaritatea, prezentă fiind, și în organizarea coordonativă, aceeași consecuție pe lungime a elementelor lanțului. De aceea, despre un C, din "A - coord. - B - coord. - C ...", nu putem afirma că este coordonat și cu A, nici atunci cînd se repetă aceeași specie a coordonării.

Observație. Denumirea "constelații", aplicată de L. Hjelmslev termenilor coordonați⁵, confruntată cu succedența, are numai valoare de metaforă.

1 Bailly, 1950, p. 103.

2 *Ibidem*.

3 GA, 1963, II, p. 91.

4 Guțu Romalo, 1973, p. 42.

5 Hjelmslev, 1967, p. 43.

38

Dovada suplimentară o oferă:

(a) lanțul cu specii (ale coordonării) diferite, ca, de exemplu, "A și B, dar nu C" (*a venit și a văzut dar nu a învins*), unde, evident, C nu se află în relație cu A, fapt ce rezultă din imposibilitatea de a încadra ipoteticul R dintr-o ipotetică sintagmă A-R-C la vreuna din speciile (care intră în discuție) copulativă sau adversativă;

(b) perioada disjunctivă¹, ex. "*ori A și atunci B, ori C și atunci D*", din care nu pot fi decupate decît trei sintagme², toate trei binare: o sintagmă disjunctivă "*ori A, ori C*" și două copulative "*A și (atunci) B*", "*C și (atunci) D*".

4. în *concluzie*, sintagma este numai binară, din cauza linearității (unidimensionalității) lanțului vorbirii, unidimensionalitate care obligă -așa cum arăta Saussure - la consecuție în dispunerea elementelor constitutive (T-R-T-R-T ...) și, prin aceasta, la binaritate. Acest fapt nu neagă utilitatea (sau necesitatea), pe plan metodologic, a practicării schemelor.

¹ GA, 1954, II, p. 164. Pentru "sintagme coordonative", vezi Săteanu, p. 372.

39

REIA PA - CREATORUL TERMENILOR

0. Postulate. (1) Adoptăm termenul *sintagmă* în accepția de structură binară¹. (2) Cuprindem sub *St* nu numai o *Sts*², ci și o *Stc*. (3) Pe cele două poziții ale T-ilor se află nu părțile de propoziție sau propozițiile, ci lexemele. (4) *St* este unitatea - și minimală, și maximală - a sintagmicii, categoria ei

generală, care-și subordonează ca specii, și propoziția, și fraza, acestea, reduse la condiția lor necesară dar suficientă, nefiind decât particularizări ale *St*; în consecință, nici propoziția, nici fraza nu pot justifica instituirea, pe baza lor, a unor niveluri superioare celui al *St*. (5) *R* dintre *T*-\, cunoscând ea însăși solidaritatea *cR* - *eR*, respectiv sensul *relațional* și relatemul (= flectivele de relație + conectivele), reprezintă o entitate a *St*, entitate ce deține, ca și lexemele, o distanță în lanțul vorbirii, egală cu lungimea relatemului; de aceea, în reprezentarea structurii unei *St*, se cere introdus, alături de *T*-i³, și simbolul *R*: *T+RiT*.

1. în cele de mai jos, ne propunem să arătăm că însuși *R* este creatorul valorii de *Ta* lexemelor.

2. Analiza sintagmei poate fi întreprinsă, între eventual altele, din două perspective: din a organizării ei lineare, *T+R + T* (vezi 2. 1.), și din cea a planurilor conținut / expresie (vezi 2. 2.).

1 *Ibidem*, p. 230.

2 Se subînțelege, afirmația nu privește enunțurile neanalizabile, propozițiile nominale, transpunerile ...

3 În *Elemente*, p. 616 ș. u., doar 7"și *T'*.

40

2. 1. La analiza din primul unghi, o problemă par a o pune, în anumite ntuatii. *identificarea* lui *R* (vezi 2. 1. 1.) și *disocierea* (desprinderea) sa de un anumit *f* (vezi 2. 1. 2.).

2. 1. 1- Când *R* este un flectiv, *Rs*, el, uneori, nu este identificat: de ex., *casa vecinului* este considerată o sintagmă "în care termenii se combină direct", spre deosebire de sintagmele cu "cuvinte conective". Astfel de combinații directe ale *T*-ilor au loc, dar numai în "juxtapunere"², unde *R*, într-adevăr, nu există. În aceste situații, lipsa lui *R* este suplinită, din partea vorbitorului, de cea mai probabilă asociație a sensurilor (*cL*): în *va pleca mâine acolo*, nu punem în legătură pe *înîine* cu *acolo*, deși există structura "adverb + adverb". ci pe fiecare cu verbul. Nu acesta este însă cazul exemplului de mai sus (*casa vecinului*), unde *există* un *R*, un *Rs*-flectiv (*-lui*), îndreptățit la un tratament egal cu al unui */s*-conectiv; ca dovadă, comparăm două *Sls*: (a) *solzii peștilor* și (b) *solzii la pești*; dată fiind identitatea de conținut dintre (a) și (b), diferența dintre acestea se reduce la *eR*: */î*-flectiv, */?*-conectiv, respectiv *-lor*, *la*.

2. 1. 2. Analiza, din același unghi, a sintagmei impune apoi *disocierea* lui *R* de *TA*, disociere necesară, dată fiind structura unei *St*, și utilă (vezi 4.). Pentru *Re* problema nu se pune, acesta ocupînd o poziție neutră față de *TA*. Se pune însă pentru *Rs*, care se află în "aderență" cu *Ts*, constituindu-se împreună cu acesta într-o funcție; de aceea, operația comportă: (a) învingerea aderenței dintre *Rs* și *Ts*, când *Rs* este un flectiv aglutinat (ex. *-lor* din *peștilor*), aceasta însemnînd, practic, deglutinarea lui; (b) scăderea flectivului de relație (*Rs*) din structura lexemului aflător pe poziția *Ts*; (c) în consecință, acceptarea că *Ts* este ceea ce rămîne după această scădere: fie rădăcina, fie tema, luată adică împreună cu sufixele, derivative sau categorial-opoziționale, rămase.

Notă: Când *Rs* este un conectiv, pe poziția *Ts* rămîne întreg lexemul, morfemele acestuia neavînd, tocmai din cauza conectivului, nici o valoare relațională: de ex., un atribut realizat prin "prepoziție + substantiv în genitiv" nu este ("deloc") genitival, ci ("exclusiv") prepozițional.

1 *Elemente*, p. 118-119.

tste vorba de juxtapunerea autentică (= imposibilitatea conectivului) și nu de ceea ce am numi pseudojuxtapunere (= conectiv suprimat).

41

Într-un cuvînt, disocierea în discuție înseamnă renunțarea - pentru durata analizei - la categoriile "parte de propoziție (subordonată)" și "propoziție subordonată", ca la unele a căror structură "*Rs + Ts*" tocmai unește pe *Rs* cu *Ts*.

2. 2 Secționăm, din ai doilea unghi anunțat, *Sts solzii la pești*; numărăm în planul expresiei, 3 segmente, iar în planul conținutului, J elemente (sensuri)¹, și acestea fiind *discrete*:

(1) *eL solzii* cL "solzii"

(2) *eRs la* cRs "la"

(3) *eL pești* cL "pești"

(4) *eTr 0* cTr "obiect posedat" (dublînd cL "solzii")

(5) *eTs 0* cTs "posesor" (dublînd cL "pești").

Notă. *L*. element specific nivelului lexical, reprezintă la nivelul sintagmiic elementul vechi, asigurînd legătura între aceste niveluri; specifice nivelului sintagmiic sînt 7? și valoarea de *T*-\ a *L*-elor.

Constatăm că, dintre cele 3 sensuri *gramaticale*, *cTr*, *cTs*, *cRs*, singurul aflător în solidaritate cu un segment de expresie este *cRs*, lui *cTr* și lui *cTs* nerevenindu-le vreunul.

3. Semnificații. 3. 1. Cunoscînd doar el solidaritatea respectivă, numai *R* constituie, la nivelul sintagmic, o entitate.

3. 2. *cTr* și *cTs* nu sînt decît reflexe ale lui *R*, extrinsece lexemelor; *cT* este deci conceptul care emană de la *R*, dublînd un *cL*. (Despre o dinamică în acest sens vezi 5.).

Observație. în sensul etimologic al cuvîntului *ipostază* (= "qui est place eu dessous", vezi Dauzat et al., s. v. *liypostase*), *L* este ipostaza lui *T* și nu invers, potrivit cu o eventuală imagine la care ar putea conduce sensul uzual al cuvîntului respectiv.

3.3. Întrucît nu *R* rezultă din prezența *T*-ilor, ci *T-n* (cit. valoarea de *T-i* a *L*-elor) rezultă din prezența lui *R*, *cR* nu este nicidecum un punct de incidență între *cTr* și *cTs*: în *A fiindcăB*, "fiindcă" (*cR*) este singurul care ne spune că necunoscuta lexicală *B* (*cL*) este "cauza" (*cTs*) - cunoscută.

1 Situația este aceeași și într-o *Stc*.

42

3. 4. în orice *St. Stc* sau *Sts*, *T-'ri* fiind doi și numai (cîte) doi, *R* nu poate fi decît unul și, de aceea, numai o dată marcat: în însăși sintagma

no

edicativă, *g* ^._j se realizează exclusiv prin flectivul de acord verbal, nu și prin flectivul de nominativ, aceasta nefiind decît condiția contractării, în respectiva *Sts*, ca *Tr*. a lexemului - substantiv sau pronume (vezi *infra*, 5.3.)

3. 5. Date fiind cele de mai sus. *R* ne apare firesc ca autonom; această autonomie se confirmă prin excluderea de către *cR* - semnificativ, nu a unui *cT*, ceea ce ar însemna, absurd, excluderea propriului reflex, ci, ideverindu-se cele de sub 3. 1. și 3. 2. -, a anumitor *cL*. Ilustrative în acest sens sînt incompatibilitățile și pleonasmelor care se pot produce la întîlnirea dintre *cR* și *cL*. Incompatibilități: ex. *locul cînd ...*, *a se preta pe ...*; pleonasm *cR - cL*: ex **către direcția**, ... **pentru scopul**; *cL - cR*: ex. **opoziția contra ...**, *a suprapune pe ...* ș. a.

Obsen'afie. Opoziții (terminologice) ca *semantem - morfem* sau *cuvinte cu sens deplin - unelte* (uneori *simple* (?) *unelte*) gramaticale reflectă discriminări ce minimizează *semantica relațională*.

4. Disocierea lui *Rs* de *Ts* este nu numai necesară (descrierii unei *St*, vezi 2.), ci și utilă, prin unele perspective pe care le deschide.

4. 1. Consecință a celor de sub 2. 1. 2. și 2. 2., dar și răspuns unui deziderat, funcțiile - inclusiv predicatul și subordonatele - se vor putea defini prin categorii omogene, și anume prin lexeme, ca singura entitate din afara lui *R*, în cadrul unei *St*; atributul substantival prepozițional, de ex., este *substantivul* subordonat de o prepoziție unui (alt) *substantiv*.

4. 2. în interpretarea funcțiilor, *cR*, recunoscîndu-i autonomia, trebuie -îpărat, sustras eclipsării lui de către *cL*; de pe această poziție interpretînd, încadrările unor funcții se modifică. De ex., în *s-a născut în orașul ... / m anul ...*, nu am avea complementele diferite, de loc și de timp, căci *locul*", respectiv "timpul" sînt *cL*, ci unul singur, întrucît "în" rămîne același *cRs* (= "conținerea"); la rîndul lor, cele două *cL* (*orașul* și *anul*) sînt dublate de același reflex "continens"¹ (*cTs*). De redus la unul singur, Vezi Dauzat et al., s. v. **contenir*, "du lat. *continere*, ref'ait en **contenere*".

43

cu același spor de abstractizare, sînt, ca un alt exemplu, complementele construite cu *de la - pînă la*: *a călătorit de la B pînă la C*, *a trăit de la 1850 pînă la 1889*.

4. 3. Tratarea unor grupuri ca *în ipoteza*, *în cazul*, *cu condiția* ș. a. drept locuțiuni prepoziționale (*Rs*) - în loc de funcții (*Rs + Ts* > circumstanțiale - se blochează la un adjectiv ocurent (*în cazul* acesta), cărui adjectiv nu-i este proprie, drept *cR*, decît "inerenta" *teR*, acordul), iar aceasta exclude "circumstanța".

5. în ce privește dublarea celor doi *cL* cu cîte un *cT*, se poate identifica o dinamică (abstracție făcînd de succesiunea rulării / producerii componentelor sintagmei ca elemente ale lanțului). Această dinamică se deosebește de la *Sts* la *Stc*.

5. 1 în *Sts*, este generat - de către *Rs - cTs*, care dublează unilateral, un anumit *L*, și anume pe acela cu care *Rs* se află în aderență, iar *cTs*, la rîndul său, își reclamă antinomul, care, *cTr*, devine dublantul celuilalt *L*. în exemplul analizat" de la *cRs - "posesia"*, la *cTs - "posesor"*, iar de ia aceasta, la *cTr - "obiect posedat"*. (Și în *proprietarul casei*, "casa" este "posesor" - "casa are un proprietar" - și nu "obiect posedat", cum se consideră în GA, 1963, II, p. 121-122.)

5. 2. în *Stc*, al cărei *R*, *Re*, este nonaderent și unde *cTa* este identic cu *cTp* - de aici și posibilitatea inversării lexemelor -, cei doi *cTs* sînt generați bilateral și simultan, dublînd cei doi *cL*. în *A dar B*, și *A*, și *B* sînt - egal - adversativi.

Noționalizăm (= substantivizăm) sensul relațional, "la", pentru vehicularea lui în formulă.

44

RELAȚIA - ORGANIZATORUL TERMENILOR

0. 0. Coordonarea/subordonarea cunosc definiții mai mult sau mai puțin felurite: prin planurile diferite sau același ale termenilor', prin funcția diferită sau identică a elementului (termenului) adăugat², prin repetarea - în cazul coordonării - a poziției sintactice³ (ocupată de un al doilea termen) sau prin presupunerea/nepresupunerea unui termen de către celălalt⁴.

0. 1. Ca o trăsătură comună a definițiilor menționate, se desprinde aceea că toate au în vedere, într-un fel sau altul, termenii relației.

0. 2. Această definiție, prin termeni, cuprinde însă doar efectul unei cauze, or, pentru a distinge fundamentul diviziunii - după cum se va vedea, dihotomice -, se cere stabilită cauza acestui efect; ea se află în însăși relația, prin notele intrinsece ale căreia se va explica acțiunea ei subordonantă/coordonantă asupra termenilor. "Relațiile sintactice asigură enunțului caracterul unui tot organizat: ele plasează în moduri diferite componentele enunțului unele față de altele" (Guțu Romalo, 1973, p. 36).

Precizare. Când Rs este flectivul (de relație), Ts devine egal cu ceea ce răniște în afara flectivului respectiv: temă

¹ GA, 1963. II. p. 9. ²Martinet, p. 169. 170.

³ Guțu Romalo, 1973, p. 41.

⁴ Hjelmslev, p. 25.

45

lexicală, temă gramaticală cu afixe (gramaticale) nerelative, exclusiv opoziționale, sau radical + afix zero.

1.0./? ,sf omisibilitatea. Adevăr axiomatic, un R nu poate exista decât în prezența a doi T, încât, supunând o structură T - R - T probei omisibilității. este firesc ca. o dată cu omiterea oricăruia din T-i, să se omită, nemaivăd rost, și R.

2. 0. *De la efect la cauză.* Comparând structurile (1) *a auzit și a venit* și (2) *a auzit că a venit* din punctul de vedere al comportamentului lor la proba respectivă, am putea formula, drept deosebire, constatarea că, în timp ce un Re se omite cu oricare din cei doi T-i (1), un Rs se omite cu unul - anumit (vezi mai jos 3. 0. B.) - din ei (2); numai că, oprind aici constatarea deosebirii dintre (1) și (2), ne-am găsi la nivelul unei aparențe, și anume că relația este o anexă a termenilor, care-i secundează pe aceștia în jocul omisibilității lor. Dacă însă respectăm deosebirea dintre entitatea R și entitatea T și recunoaștem astfel că nici unul din T-i nu poartă vreo marcă a coordonării / subordonării, îl identificăm drept cauză a deosebirii (în exclusivitate) pe R, ca singurul element variabil al celor două structuri, încât sensul cauzalității se răstoarnă: în prezența unui anumit R. o anumită omisibilitate a T-ilor, iar aici, unde nu există un alt element variabil, "în prezența" este egal cu "din cauza".

3.0. *Rc/Rs - note definitorii.*

A. Reținem din cele de mai sus, ca primă distincție antinomică, faptul că, pe când un Re generează bilateral omisibilitatea (ex. 1, *a auzit* sau *a venit*), un Rs o generează unilateral (ex. 1, *a venit*).

B. înseamnă că un Rs se află în aderență cu unul dintre T-i, cu acela pe care îl considerăm Ts, tară ca prin aceasta R să piardă din autonomie.

Observații. (a) Când Rs este un flectiv. limbile mai pronunțat sintetice duc această aderență, de cele mai multe ori, până la aglutinarea dintre Rs și Ts.

(b) Aceași aderență poate fi însă ușor identificată și în cazul unui Rs-conectiv: indiferent dacă acesta este unul interpropozițional (conjunția subordonatoare, adverbul relativ sau pronumele relativ) sau intrapropozițional (prepoziția), el se alia nu la dreapta lui Tr, ci la stînga lui Ts.

46

(c) Dacă s-ar actualiza sensurile etimologice ale lui *prae-* și *-positw*, s-ar ajunge la termenii *prepoziții substantive*, *pronominale* etc. i, pentru prepoziții) și *prepoziții verbale* (pentru conjuncțiile subordonatoare, adverbele relative și pronumele relative⁶, obținându-se prin aceste denumiri atu reflectarea "genului proxim" și a "diferenței specifice" dintre subclasele de conective, cit și o sistematizare terminologică.

Despre un Re nu vom spune că, în schimb, este în aderență cu amîndoi T-ii, ci, pentru motivul care decurge din C. și D., că - nonaderent¹ - se află la egală distanță de ambii termeni (Ta și Tp).

C. Aderența nu este însă una simplă fizică, ci - expresie a unei mai adinei legături - cunoaște o notă calitativă, regimul: Rs au regim, Re nu au regim.

Cum regimul implică o dominare, înseamnă că Rs îl domină pe Ts. Re nu domină nici pe Ta, nici pe Tp.

Observații. (1) Dominarea lui Ts de către Rs se manifestă: (a) prin impunere de categorii: este cazul tuturor Rs-conective, prepozițiile impunînd lui Ts categoria cazului, conjuncțiile (subordonatoare, adverbele relative și pronumele relative, categoria persoanei (vezi 3); (b) tară o asemenea impunere, din motive de proprietate ce țin de Ts; de exemplu, *omul de acolo*, unde lui Ts {*acolo*}, fiind adverb îi sînt improprii cazurile. Este, tot aici la (b), și cazul tuturor Rs-flective (de relație), care, odată scăzute din structura lexemului, îi lasă lui Ts o parte (vezi mai sus *Observații* (b)) improprie și ea categoriilor pe care Rs i le-ar impune; dominarea însă rămîne; pentru a o dovedi, apelăm la identitatea *solzii luești* = *solzii penilor*, unde, așa după cum la îl domină, cu impunere de acuzativ, *pe pești*, tot așa și -lor ii domină pe același (*pești-*), fără însă vreo impunere de genitiv, genitivul însuși devenind Rs. Adăugăm, în același sens, analogia cu situații din domeniul lexicologiei: elementele latine sau grecești intrate în construcția unor cuvinte domină prima componentă: exemplu în *zeificare*, *-flecire* îl

domină pe *zei*- etc.

(2) Dominarea de care este vorba aici (sub C.) nu o neagă, firește, pe cea de la nivelul întregii sintagme, ci se cuprinde în aceasta din urmă, i se subordonează: Tr domină grupul Rs-Ts. iar înăuntrul grupului, Rs îi domină pe Ts.

D. Prin aderență (și regim), după cum s-a văzut, Rs formează împreună^{cu} Ts un grup; acest grup reprezintă o funcție (în accepția de contractant, selectam, al unui T, Tr). Cel care generează calitatea (și categoria) de

Conjuncția enclitică lat. *-que* este o excepție singulară.

47

funcție a grupului este Rs. Ca dovadă, în cazul unui Re, T-ii (Ta și Tp) nu sînt unul altuia funcții.

E. Nefiind în aderență cu vreunul din T-i (.și neavînd regim), R_c unerpropozițională cunosc transmisibilitatea din poziția, inițială interpropozițională, și anume interpredicativă, într-una intrapropozițională (ex. *el aleargă și ea aleargă* - el și ea *aleargă*); Rs (interpropozițională) sînt netransmisibili și sînt astfel pentru că practic nu se pot detașa de Ts -predicatul subordonatei -, tocmai din cauza aderenței.

F. Transmisibilitatea lui R_c realizată înseamnă multiplicitate: subiect multiplu, complement direct multiplu etc, etc; în schimb, domeniului Rs îi aparține antinomul multiplicității - unicitatea, pe care o definim drept *imposibilitatea existenței, în dependența unui Tr, a unui al doilea grup Rs. ~ Ts în care Rs sa fie identic cu unul dat* (cu cel dat).

Nota. Peiuru limitele unicității, precum și pentru o rezolvare a contradicțiilor, ca, de exemplu, cea dintre un verb regent monovalent acuzativ ("unicitate") și complementul său direct multiplu ("multiplicitate"): *citim cărți și reviste, vezi (infra, Unicitatea).*

G. Rs, prin dominarea (regizarea, guvernarea) unui Ts, îi stabilește acestuia o orientare în lanțul vorbirii, "către stînga" sau "către dreapta", indiferent de poziția lui Tr, în funcție de direcția în care își exercită această dominare: (a) dacă Rs se află la stînga lui Ts (Rs-Ts), regizîndu-l deci de la stînga la dreapta, el îl orientează pe Ts, în lanț, către stînga și astfel îl leagă de Tr de la dreapta la stînga, indiferent dacă topica elementelor structurii este Tr-Rs-Ts sau este Rs-Ts-Tr: și în *vine cu noi*, și în *cu noi vine*, cu îl leagă pe noi de vine (nu invers), de la dreapta la stînga, în amîndouă situațiile, pentru că în amîndouă cu se află la. stînga lui noi; (b) - invers. În general, situația de sub (a) este a Rs-conective, iar cea de sub (b) este a Rs-flective.

Ideea existenței, în domeniul Rs, a unei direcții ("direcționări") reiese din realitatea reflectată de termenul *prepoziție* și își găsește confirmarea în realitatea opusă, reflectată de antonimul *postpoziție* (exemplu lat. *r^cuin*)-

Observație. Există și în limba română situații cînd Rs-conective leagă de la stînga la dreapta: *Ea este deosebit de talentată, S-a dus nu știu unde.* Aici

48

le amintim mai ales pentru a justifica, în plus, propunerea de ordin terminologic de mai sus (vezi 3. 0. B. *Observații* (c)): dacă pe *de*, din exemplul de aici, îl putem numi - incomplet - postpoziție (existînd termenul), în ce-l privește pe *unde* ar fi contraindicat să-l numim - cum ar rezulta prin opoziție - "postadverb relativ"; propunerea menționată ar înlătura dificultatea și ar aduce un plus de proprietate: *de*. postpoziție - în exemplul dat -adverbială, iar *unde*, postpozitie verbală.

Rs stabilește deci direcție. Re nu¹.

Observe. O altă antinomie R_c/Rs privește locul lui R în *conținutul* structurii T-R-T, înînt. nealimindu-se celor de pînă aici și nefiind nici necesară pentru cele propuse, nu o cuprindem, sub unH., în discuția de față.

3. 1. Trăsăturile distinctive ale Rs și ale Re enumerate sînt, după cum se vede. moduri de manifestare ale aceluiași factor cauză - relația, care se arată astfel ca organizator al termenilor.

4. 0. De aceea, fundamentul care unește cele două categorii, coordonarea și subordonarea, *criteriul* după care clasificarea le are ca rezultat îl considerăm a fi *modul cum relația organizează termenii*.

5. 0. *Implicații și consecințe.*

Acest mod se împarte în două și numai două, după cum înseși notele componente sînt două, contradictorii, "terțiul" fiind exclus: un R sau este în aderență cu un T sau nu este, sau are regim sau nu are etc.

5. 1. Dată fiind această alternativă, problema unei a treia posibilități o considerăm pseudoproblemă; ea se pune pentru apoziție și pentru relația predicativă.

5. 1. 1. *Apoziția* nu ne pune în fața unei a treia posibilități pe care ar < feri-o raporturile, pentru că, întrucît nu există un al treilea fel de R, altul decît Re sau Rs (un eventual Ra), deci nici un al treilea mod de organizare a termenilor, ea se situează în afara raporturilor, nefiind decît reeditarea unui T, fie a unui grup R-T, duplicatul, copia acestuia, adică un segment oricum parantetic în lanțul vorbirii.

5. 1. 2. *Relația predicativă* rămîne în cuprinsul subordonării, pentru că: planul așa numitelor "translații", vezi despre un "sens" (Tesnière, p. 367).

49

(a) Structura subiect-predicat are drept R flectivul de acord verbal, care este și el un Rs, întocmai ca un flectiv de acord adjectival sau ca orice alt flectiv (de relație).

(b) Structura în discuție se supune, ca oricare alta, probei omisibilității-și *luptă* din *omul luptă* este omisibil ca și *luptător* din *omul luptător*.

Teza că structura respectivă se plasează în afara subordonării ne-o explicăm printr-o inconsecvență de ordin metodologic: ea este scoasă dintre celelalte structuri, de sub controlul omisibilității, și este supusă exigențelor enunțului, aducîndu-se apoi argumentul că în lipsa predicatului nu se poate vorbi de enunț; este înlocuit deci punctul de vedere al organizării structurii cu acela al valorii de "comunicare", de enunț, valoare pe care structura subiect-predicat poate să o aibă, după cum, de altfel, poate și să nu o aibă (cînd se constituie ca propoziție subordonată).

(c) Interdependența termenilor, invocată ca notă caracteristică acestei structuri (sintagme), nu este convingătoare: și *luptă*, din exemplul de mai sus, exprimă o notă a unei noțiuni (deosebită de *luptător* prin aceea că este prezentată "în desfășurare"²), or, între o notă și noțiunea ei nu poate fi interdependență, pentru că, în timp ce o noțiune poate exista fără *afirmarea* uneia din notele sale, o notă nu poate exista în afara noțiunii din al cărei conținut face parte.

(d) Ținînd cont de cele de sub (b) și (c), însăși tratarea substantivului din cele două structuri este nejustificat diferită: se admite *omul* în afara lui *luptător*, dar nu se admite același *omul* în afara lui *luptă*.

Observație. Faptul că în *omul luptă* substantivul este obligatoriu în cazul nominativ nu-i schimbă statutul de termen nonomisibil (= supraordonat).

5. 2. Considerăm că deosebirile dintre Re și Rs sînt obiective, calitative și - la acest nivel, al dihotomiei - esențiale (vezi fie și numai trăsătura D.)-

5. 3. Re și Rs sînt însă particularizări ale aceluiași general, R, înînt acesta este deținătorul esenței de ultimă adîncime, unice³: în conținut,

1 Hjelmslev, 1967, p. 25.

2 Onu, p. 82.

3 Termenii raporturilor "general-particular", "esență-fenomen"

50

"sumă-unitate" sînt aici

nsul relațional. De aici plecînd, după cum $Rs + Rc = R$, tot așa structurile

) Tr-Rs-Ts și (b) Ta-Rc-Tp împart structura (c) T-R-T, iar dacă structura

(a) se numește sintagmă¹, ar fi logic ca și structura (b), ca cealaltă - din

două - particularizare, să se numească tot sintagmă, coordonați vă², și,

odată cu acestea, însăși formula generală (c).

Observație. Considerăm sintagma drept cea mai generală categorie a sintagmicii. mai generală decît propoziția sau fraza.

S-ar obține în felul acesta o omogenizare terminologică, printr-o denumire preferabilă, ca mai scurtă, uneia ca "unitate relațională" și ca mai delimitată decît cea, prea generală, de "structură", la care, în cele de mai sus, ne-am văzut obligați să recurgem.

concordanți. ¹ *Tratat*, p. 230.

ermenul de sintagmă, prin sensul său, nu exclude coordonarea (vezi Dauzat et al., s. v. *synt*). Pentru o opinie în același sens, vezi Săteanu, p. 372.

51

LEGĂTURI SLNTACTICE DE LA STÎNGA LA DREAPTA

Observațiile noastre referitoare la cuvintele relaționale¹ conduc la următoarea clasificare a lor - de natură să scoată, prin ea însăși, în evidență, generalizările care se impun:

A. cu regim, subordonatoare;

1) regim substantival causal;

poziție necesar intra-/». PREPOZIȚIILE;

2) regim verbal personal;

poziție necesar inter-/?

CONJ. SUBORD., PRON./ADJ. REL., ADV. REL. B.fărăregim, coordonatoare;

poziție intra-/», și inter-/7. CONJ. COORD.

Reținem pentru ce urmează constatarea că, întrucît conectivele subordonatoare regizează de la stînga

la dreapta (întotdeauna- termenul regizat - subordonat - aflându-se în dreapta acestor conective), ele leagă

1 *Observații asupra cuvintelor relaționale*, în CL, XIII, 1968, nr. 1, p. 19-32.

2 Cu excepția **situațiilor**, mai rare, de care ne ocupăm mai departe.

52

la dreapta la stînga, indiferent de poziția termenului regent față de termenul subordonat:

Tr - Ts

- TsTr

de ispravă om dacă poate vine

în cele de mai jos ne vom ocupa de două situații care fac însă excepție de la această lege.

om de ispravă vine **dacă poate**

I. RELAȚIA INTRAPROPOZIȚIONALĂ PRIN DE ("♦")

* în ce privește relația prin *de*, va trebui să facem distincție **între**

aparentele (v. *infra* A1, A2) și **realele excepții** (v. *infra* B). A. Excepții aparente.

Grupurile "numeral + *de* + subst." (*douăzeci de oameni*) și "adj. art. hot. + *de* + subst."

(*neastîmpăratul de copil*) prezintă, de asemenea, aparența unei legături de la stînga la dreapta

("numeral sau adj. + *de* (-) + subst.", la ambele niveluri - și la al expresiei¹, și la al conținutului.

Particularitatea grupurilor aici în discuție o considerăm a fi aceea că, dacă la nivelul expresiei legătura se acceptă mai ușor ca fiind cea normală² - "num., adj. (-) *de* + subst." - la nivelul conținutului, direcția se acceptă

mai greu ca aceeași³, încît se sugerează imaginea unei încrucișări⁴ a

1 Formularea: "(Numeralul) de la *douăzeci* înainte ... se leagă prin prepoziția *de* de substantivul pe care îl însoțește" (GA-1963, voi. I, p. 183) dovedește nesensizarea aparenței; uneori aparența este întrezărită: "(numeralul) de la *douăzeci* înainte se comportă ca un substantiv" (GA, 1963, voi. I, p. 183).

2 Nu am întâlnit-o formulată.

3 În exemplele *ticălosul acela de Tomșa*, *treizeci de copii*, atributele, recunoscute ca atare, ^{S1}nt considerate ca reprezentînd termenul calificat respectiv termenul numărat [s. n.] -°A, 1963, voi. I, p. 126.

La ultimele ... categorii (*ticălosul acela de Tomșa*, *treizeci de copii*) raportul este "versat: tern enul care în realitate este determinat devine determinant" (GA, 1963, voi. II, P- 126).

53

legăturilor celor două planuri. în ultimă analiză însă, la ambele niveluri legăturile sînt de la dreapta la stînga: punînd, pentru interpretare, grupurile respective în propoziție, pe poziția subiectului¹ și reținînd din clasificarea cazurilor că cele de ordinul I și III se manifestă în substantive (șj pronume), iar cele de ordinul II, în cuvinte acordate cu primele, vom încerca să dovedim ca reală legătura de la dreapta la stînga, concomitent la ambele niveluri, și simultan, pentru ambele grupuri: "num. + subst." -A. "adj. + subst." - B.

A

B

a. în *zece* (N₂) *oameni* (N,) ca și în *neastîmpăratul* (N₂) *copil* (N,)

lucrează

a căzut,

evident, cazul, este Tr, iar cazul₂ este Ts.

b. Eliminînd substantivul, cuvîntul care în a. fusese într-un caz₂, preia cazul,, ceea ce e totuna cu substantivizarea lui și cu preluarea calității de Tr, devenind, în exemplele noastre, subiect:

zece (N,) *lucrează*

neostîmpăratul (N,) *a căzut*

c. Cum, din punctul de vedere al calității de subiect, nu există nici o deosebire între *zece* și *douăzeci*², obținem

douăzeci (N,) *lucrează*,

adică, numeral cu valoare substantivală, corespunzînd aceluiași adjectiv *substantivizat*, de la nivelul b., *neastîmpăratul* (N,) *a căzut*.

d. Substantivele noastre - *douăzeci* și *neastîmpăratul* - pot primi, la rîndul lor, ca oricare altele, o determinare atributivă prepozițională, prin asta neavînd de suferit nici calitatea cazului [al lor și deci nici cea substantivală, prepoziția, aici cu regimul ei viabil - substantival cazual, împiedicînd inversarea la loc a calității cazurilor, adică fa'cînd imposibil de acceptat că *neastîmpăratul*, o dată cu dobîndirea unui atribut substantival *de*

1 Le-am putea pune pe poziția oricărei părți de propoziție substantivale.

2 Cu rezerva deglutinării în *două*(N₂) + *zeci* (N,), unde *zeci* singur este subiectul.

54

opil de tine, a redevenit un N₂, iar *copil, tine*, un N, ', ci rămîn în

continuare:

douăzeci, ca și zeci,

(N., Tr) + *de* +

neasîmp aratul

oameni

(Ac₃, 7s)

copil, tine

Sîntem, prin urmare, de fapt, în prezența legăturii de la dreapta la stînga, "subst. + - (*de*) + subst. ", atît la nivelul conținutului unui atribut prepozițional substantival al substantivului, exprimînd elementele constitutive (*de oameni*) pe baza cărora s-a constituit abstracția reprezentată prin *T*, sau concretizarea acesteia (*de copil*), la o adică, un atribut cu conținut limitativ -, cît și la nivelul expresiei: în fața alternativei că un N. se subordonează unui Ac, (*tine*) sau viceversa, o considerăm ca unic acceptabilă pe ultima.

B. Excepția reală o prezintă grupul "adverb + *de* + adjectiv sau adverb" (*ea este grozav de harnică, ei lucrează grozav de bine*), unde legătura, după cum se va vedea, este de la stînga la dreapta, atît la nivelul expresiei, cît și la al conținutului. Pentru delimitarea mai exactă a fenomenului, notăm că se exclud din discuție grupurile cu " ... *de* + subst. ": "adj. + *de* + subst. " (*mort de oboseală*), "adj. + *de* + numeral + subst. " (*înalt de 2 metri*), "adv. + *de* + subst. " (*departe de casă*), unde legătura este de la substantivul (*Ts*) precedat și regizat de *de*, la adjectivul sau adverbul² respectiv, deci de la dreapta la stînga; sînt însă total asimilabile celor în discuție grupurile de tipul "subst. + *de* + adj. " (*viperăde rea*), sau "subst. + *de* + numeral + *de* + adj. " (*un gard de 2 metri de înalt*). Cu alte cuvinte, fenomenul este limitat la grupurile -construcții lexicale cu valoare de superlativ - care au ca element final un adjectiv (*liarnică, rea, înalt*) sau un adverb (*bine*), precedate de adverbe,

1 Ar însemna să se fi restabilit acordul, or, în ce privește grupul cu numeral, acest lucru este evident exclus.

^ Dacă grupul "adv. + *de*" are funcție prepozițională *afară de* - direcția legăturii rămîne aceeași, urmînd ca *Tr* să devină un alt cuvînt decît adverbul respectiv. în GA, 1963, voi. "> p. 162, *de el*, din grupul *aproape de el*, pe drept cuvînt este considerat complement mdirect al adverbului.

55

sau mai rar, de substantive¹ (exprimînd intensitatea, cantitatea, măsura) u r m a t e de *de*.

Pentru interpretare, spre a dispune de mai multe fapte gramaticale orientative, alegem o construcție în care termenul final să fie adjectivul iar pentru poziția adverbului urmat de *de*, un echivalent substantival prepozițional: *ea* (A) *este* (b) *peste măsură de* (C) *harnică* (D).

în ce privește conectivul *de*, consider necesare precizările că: a), el nu constituie un element component al unei ipotetice locuțiuni adverbiale sau prepoziționale, pe care ar reprezenta-o C, pentru că, dacă situăm termenul C după D, *de* dispăre (*harnicăpeste măsură*); situația lui *de* din C nu este deloc analogă sau similară cu a lui *de* dintr-un *aproape de*, unde regizează de la stînga la dreapta și deci leagă de la dreapta la stînga, un substantiv sau un pronume (*el este aproape de mine*); b). nu avem de-a face nici cu grupul "prepoziția *de* + adj. ", ca în *n-a lucrat de leneș*; ca dovadă, aici el este omisibil odată cu *leneș*, pe cînd în fenomenul examinat el este omisibil o dată cu C.

Direcția legăturii. Cum direcția legăturii este de la *Ts* la *Tr* rămîne ca ea să depindă de poziția conectivului față de *Ts*: dacă conectivul precedă pe *Ts* (dacă se află în stînga² lui), legătura este de la dreapta la stînga, iar dacă conectivul este în dreapta lui *Ts*, legătura este de la stînga la dreapta.

În identificarea lui *TV* și *7*[^], din exemplul nostru, ipoteza că D ar fi *Ts*, evident, se exclude, atît prin aceea că D se acordă cu A, fapt care face imposibilă orice altă raportare (a lui D), cît și prin aceea că C este (în raport cu D) termenul omisibil; cum C este *Ts* și cum conectivul *de* se află situat în dreapta lui, direcția legăturii o avem de la stînga la dreapta, iar

1 Acestea din urmă îl reprezintă pe al doilea termen al unei comparații: *ca vipera de rea*; în această fază însă - cu comparativul *ca* prezent - direcția legăturii este din nou de la dreapta la stînga, *de rea* fiind complementul limitativ ("de relație") al lui *ca vipera*. Direcția se răstoarnă, prin urmare, numai în absența comparativului.

2 Deosebirea ce rezultă din formularea că prepoziția este "adjunct legat la dreapta" (ci. Vasiliu L., 1960, în *Elemente*, p. 308) cred că trebuie privită ca o deosebire a punctului de vedere al reprezentării.

56

conectivul *de* se dovedește a fi *postpoziție*¹, ca unul care este omisibil o dată cu C, din stînga lui.

C. Direcție gramatical echivocă. Este vorba de grupul foarte puțin frecvent "adj. + *de* + adj. " (*galben de palid*), în care direcția legăturii dintre cele două adjective² este echivocă din cauza acordului fiecăruia din ele cu un substantiv sau un pronume: *ea* (A) *este* (B) *galbenă* (C) *de palidă* (D), încît nu putem decît să formulăm cele două variante ale interpretării³:

- ori D este *Ts* în raport cu C și atunci avem "prepoziția *de* + adj. " (*de palidă*), deci legătura normală,
- ori C este *Ts* în raport cu D, și atunci sîntem în prezența unui fenomen asimilabil celui discutat sub B (v. supra) - cu "adj. (în loc de adv. sau subst.) + **postpoziția de**" și cu legătura de la stînga la dreapta.

II. RELAȚIA INTERPROPOZIȚIONALĂ PRIN ADVERBE ȘI PRONUME RELATIVE (-*)

Legătura de la stînga la dreapta, la nivel interpropozițional o oferă grupul "verb + verb *a ști* -f pron. sau adv. rel" - *s-a dus nu știu unde, i-a spus nu știu cui, ...* - după cum se vede, expresii cristalizate. În interpretare, pentru a rămîne la fenomenul dat, considerăm excluse procedee care l-ar denatura (sau chiar anula), cum ar fi: răsturnarea poziției termenilor (*nu știu unde s-a dus*), mutarea lui *unde* în fața lui *nu știu* (*s-a dus unde nu știu*), sau recurgera la un artificiu de punctuație de

1 Faptul de a nu regiza cazual și nici substantival, ca postpoziția latină - *cum* -, în *peste măsură de, măsură* fiind regizat de *peste* - nu reprezintă o dificultate din punctul de vedere discutat aici, întrucît sînt cunoscute situațiile cînd chiar legînd de la dreapta la stînga, deci ca prepoziție, poate fi urmată de alte clase de cuvinte decît substantivul și cărora le este impropriu cazul (*de+acolo*) în "*de+adjectiv*", cazul adjectivului continuă a se datora acordului său. Ernout - Thomas, p. 119 vorbesc de *preposition postpos.ee*.

*■ Singura care ne interesează aici, adică nu și relația care se stabilește cu substantivul. pronumele, față de care reprezintă un *Ts* prin însuși faptul de a se acorda.

3 În fiecare din cele două variante, unul din adjective este complementul celuilalt.
57

genul *s-a dus ... nu știu unde ...* (*s-a dus*), chiar dacă geneza fenomenului este explicabilă printr-o vorbire suspendată. Considerăm, pe de altă parte, ca dată, premisa că la locul dintre cele două verbe nu se manifestă nici o expresie lingvistică a vreunui raport, nici chiar juxtapunerea.

Direcția legăturii. În grupul aici discutat, "Vb1 + Vb2 +conectiv", *Ts* este Vb2, el fiind cel omisibil; calitatea sa de *Ts* și însăși specia subordonatei respective¹ o conferă, ca și în cazul legăturii normale, conectivul subordonator interpropozițional chiar dacă acesta, semantic, depinde de Vb1:

- 1) *s-a dus nu știu unde*, subordonată de loc
- 2) *i-a spus nu știu cui*, completivă indirectă
- 3) *a venit nu știu cine*, subiectivă

Ca dovadă, în exemplul 1), susceptibil de determinare locală este Vb1 și nu Vb2 sau, în exemplul 2), anticiparea prin *i-a* grupului "Vb2 + con." confirmă calitatea de completivă indirectă a acestuia. Cum, deci, Vb2 este *Ts* iar conectivul se omite o dată cu el și întrucît acesta din urmă este situat în dreapta lui 7[^] (postpus), direcția legăturii este de la stînga la dreapta.

1 "Vb2 + con. ", după cum se vede, reprezintă o subordonată.

58

O CATEGORIE SINTACTICĂ - UNICITATEA

0. Luăm aici în discuție o categorie cu care uneori spontan operăm, încît în cele de mai jos nu ne propunem decît de a o face din implicită, explicită; de altfel, mai utile decît descrierea ei, ni se par a fi cunoașterea limitelor ei (v. 3. 5. 2. c), excepțiile (v. *Excepții* la 3. 1. 1., 3. 1. 2., 3. 1. 3., 3. 4. 0.) și aplicațiile (v. 5. 0. 0.).

În parte, unicitatea ni se prezintă cu valoarea unui adevăr axiomatic.

1. Categoria unicității ne-o sugerează între altele:

- a. existența, recunoscută, a *multiplicității* (subiect multiplu, nume predicativ multiplu ...), ceea ce face legitimă presupunerea existenței unei categorii antinomice - unicitatea;
 - b. faptul că se dau *ca excepții* verbele cu *două* componente directe, excepții - se subînțelege - de la marele rest al verbelor tranzitive, care nu pot avea decît un (singur) complement direct, însușire ce nu-și reclamă decît numele - "unicitatea" (sau vreun eventual sinonim).
2. Propunîndu-ne relevarea ei (și dincolo de complementul direct), considerăm ca premisă dată antinomia cu multiplicitatea (v. supra. a.), iar pentru că aceasta din urmă aparține coordonării, unicitatea o vom căuta în domeniul subordonării.

59

La rîndul lor, cele consemnate sub *b.* circumscriu pînă aproape¹ de definire fenomenul urmărit: faptul, considerîndu-l pentru moment și în parte² ipotetic, de a nu putea exista - într-o relație de subordonare - decît o singură parte de propoziție de același fel (un complement direct, un complement indirect, un subiect ...).

3. Unicitatea va rezulta din imposibilitatea unei a doua funcții, identică cu prima și necoordonată cu aceasta.

3. i. Funcțiile realizate *cazual* (Caz.).

3. 1. 1. Complementul direct: (*el se* (Ac,) *adresează ceva*. (Ac,)), unde oricare din cele două Acj îl

exclde pe celălalt - se pe *ceva*, *ceva* pe *se*.

Excepții. 1) Dublarea complementului direct (**îl văd pe el**), excepție la nivelul expresiei, întrucât la nivelul conținutului avem un singur asemenea complement; 2) Cunoscutele verbe cu două complemente directe.

Obsen'ape. Acuzativul timpului, firește, nu exclude acuzativul - complement direct: a citii rtviste țAc,) toata noaptea (Ac,).

3. 1. 2. Complementul indirect în dativ, **își** (D,,) *adresează cuiva* (D,).

Excepții. 1) Dublarea complementului indirect (**lui îi** adresez ...), de asemenea, excepție la nivelul expresiei. 2) Dativul posesiv (**îmi** adresez **prietenilor** rugămintea ...). 3) Dativul etic (**mi** ți-l trînti).

Observație. Verbele cu două complemente indirecte³ (iii-aduc aminte de tine) oferă excepție de la unicitate numai în ce privește funcția, nu și în ce privește modul de realizare a respectivelor complemente, întrucât doar unul din două este construit cazual (mi - D,), celălalt construindu-se prepozițional (*de tine* - Ac,i).

3. 1. 3. Subiectul (N,). Apelînd la exemplul ... *mîndrele mele* care m-

1 Pe parcursul examinării, din acest punct de vedere, a relațiilor, în vederea de categoriei noastre, vom formula precizările și restricțiile care se vor impune.

2 "în parte", pentru că pînă în prezent considerăm recunoscută - indirect, ca dedusă din excepții (v. supra b) - unicitatea complementului direct.

3 Cf. voi. II, p. 161.

4 Această observație ne-o va prilejui și atributul (v. mai departe 3. 5. 2. Obs. b) așa înțit vom formula acolo consecințele care se impun.

60

am *iubit cu ele* (cîntec popular), constatăm în atributivă un defect de construcție, defect care coristă tocmai în existența a două subiecte -primul, care (N,)¹, al doilea, inclus (eu N,) - necoordonate ale aceluiași predicat. Tot sub titlu de asemenea imposibilitate, cităm construcții defectuoase (adevărate perle sintactice) ca: "... lucru **care** însă **aceasta** nu se există".

Excepție - reluarea sau anticiparea subiectului² (vine **el tata**).

3. 1. 4. Atributul genitival (G.): * *cartea elevului elevei*.

Observație. Evident, într-un exemplu ca *lupta oamenilor (G,) muncii (G,)* nu avem a face cu abateri de la unicitate, întrucît fiecare Gj intră, ca unul singur posibil, în cite o altă relație: *iupta oamenilor, oamenilor muncii*.

3. 2. 0. Funcții realizate *prepozițional*:

3. 2. 1. Atributul: *creionul din penar din geantă*¹.

Observare. în *carte cu poze cu animale* însă, avem, din punctul de vedere al unicității, aceeași situație ca în *lupta oamenilor muncii* (v. mai sus): două unicități în succesiune.

3. 2. 2. Complementul. Apelînd din nou la exemplul *care m-am iubit cu ele* și - de data aceasta - rectificînd în *cu care*, obținem o nouă incompatibilitate, între construcțiile prepoziționale: *cu care m-am iubit cu ele*.

Observație. a) Construcții cu aceeași prepoziție și dependente de același termen regent pot coexista, fără ca ele să fie excepții de la unicitate, cu prepoziția să aibă sensuri diferite: **la ora opt** va sosi la **noi**.

b) Prepoziții identice și ca sens putem avea, fără ca ele să constituie excepții de la unicitate, acolo unde - la nivelul extralingvistic - unul din

1 Rectificarea în "cu care" o excludem ca arbitrară; de altfel, dacă am opera-o, am crea o altă incompatibilitate **cu care** m-am iubit **cu ele**, despre care vezi mai departe (3. 2. 2.).

2 V. GA, 1963, ed. a II-a, voi. II, p. 84 și 92.

3 Relația prepozițională fiind masiv reprezentată în sintaxa propoziției, pentru a nu încălca superfluu exemplificarea, ne vom limita la atribut și un complement; de altfel, cît privește diversitatea complementului, aceasta este în mare măsură extragramaticală (v. și Guțu-Romalo, 1963), înțit consider suficient un reprezentant al complementului prepozițional.

4 imposibilitate, respcctînd condițiile: *penar*, nearticulat, neurmat de virgulă (pauză), care, dacă ar fi inclusă, ar converti exemplul într-unui reperabil, dar am obține multiplicitate.

61

termeni este conținut în celălalt. întrucît faptul se traduce gramatical 1" fje prin subordonare: *creionul din penarul din geantă* deci, aici unicitate în succesiune, 2° fie prin coordonare: *creionul din penai, din geanta* sau *creionul se află în penar, în geantă*, deci multiplicitate.

c) Construcțiile prepoziționale care cer extinderea enunțului pînă la o nouă legătură (v. ex. mai jos) se situează, în raport cu unicitatea diferit: T cele care cer legătura prin conjuncția coordonatoare și - a fi (A) *între cer* (B) *șipămînt* (C), *diferența* (A) *dintre unii* (B) *și alții* (C) - comportă prin însuși acest lucru multiplicitatea, B și C fiind coordonați. Faptul că C nu se subordonează lui A (potrivit axiomei: dacă C este coordonat cu B, iar B este subordonat lui A, atunci și C este subordonat lui A) reprezintă o particularitate de alt ordin: relația AB este condiționată semantic de realizarea relației BC, sensul prepozițiilor *între, dintre* nepenniînd repetarea și nici subînțelegerea prepozițiilor respective înaintea lui C: *între, dintre* B și (**între, dintre*) C. A considera, ipotetic, sensul respectivelor prepoziții ca "repartizîndu-se" pe amîndoi termenii (B și C) ar fi o aberație, dată fiind relația de "1 la 1" între orice prepoziție și substantivul (pronumele) regizat (v. despre asta mai jos 3. 4. 0. pct. 2°).

2" cele care cer extinderea enunțului pînă la o legătură, tot prepozițională: *transformarea* (A) *din fracții* (B) *ordinare în fracții* (C) *zecimale, sau acceleratul 301* *circulă* (A) *de la București* (B) *la Cluj* (C). După cum se vede, este vorba de relații în care termenul regent - verb sau substantiv verbal - cere două prepoziții, antonimice. Problema este dacă, în asemenea construcții, termenii B și C sînt coordonați sau avem dea face cu o excepție de la unicitate.

Coordonarea este aici numai aparentă, o aparență creată de subordonarea termenilor respectivi (B și C) la același regent (A) și de identitatea de funcție a termenilor respectivi.

Subordonarea la același regent se datorește faptului că regentul însuși cunoaște două valențe care se cer actualizate fiecare de cîte una din

cele două prepoziții antonimice. A se compara un asemenea termen regent, cu verbe (tot în ipostază de regente) avînd numai o valență actualizabilă prepozițional: a se preta la ... Va rezulta că subordonarea fiecăruia din cei doi termeni (B și C) la același regent nu-și găsește confirmarea și nici explicația într-o ipotetică coordonare, ci în faptul accidental că regentul are două valențe actualizabile²

1 GA, 1963, în această privință, este mai concesiivă, admitînd că "popular, prepoziția [între] se poate repeta și înaintea celui de-al doilea termen" (cf. ed. a II-a, voi. I, p. 365). Discuția privește termenii luați la singular.

2 Actualizarea ambelor valențe este, în general, obligatorie; unele excepții, motivate semantic, există: în enunțuri de tipul "/trenul ... J Cîrculă de la București" (Mersul

62

prepozițional, în loc de una - unicitate -, cum este cazul majorității termenilor.

La rîndul ei, identitatea de funcție a termenilor B și C este o coincidență care-și are explicația în faptul că cele două prepoziții antonimice, prin însăși antonimia lor, aparțin aceluiași domeniu semantic.

De altfel, după cum funcții identice pot fi coordonate, tot așa funcții identice pot fi necoordonate.

Ipoteza coordonării o infirmă și imposibilitatea vreunei conjuncții coordonatoare între cei doi termeni, B și C: ... *circula de la București *și la Cluj*, transformarea din fracții ordinare *și în frac (ii zecimale).

3. 3. Nemaiinvocînd, pentru ilustrarea unicității funcțiilor realizate prin conjuncțiile subordonatoare (propozițiile subordonate), imposibilități, ca mai sus, ci, alegînd din subordonatele de orice fel cazul completivelor directe, menționăm faptul știut că așa, după cum un verb (tranzitiv) nu poate avea decît un complement direct, tot așa, nu poate avea - la rîndul ci - mai mult de o completivă directă.

Observații, a) Pentru construcții cu același conectiv, dar cu sensuri diferite - ex. dacă-/ vezi, *întreabă-l* dacă vine - vezi mai sus 3. 2. 2. Obs. a.

b) în ex. *cum timp mai era, s-a odihni*, *cuci obosise* avem două subordonate de același fel (cauzale), necoordonate; ele nu constituie însă un caz de excepție de la unicitate, pentru că cele două conjuncții nu sînt sinonime, cauzalele în discuție fiind de factură net deosebite: stricto sensu, cauzală este a doua; prima reprezintă condiția - favorabilă (în exemplul dat).

c) în frazele cu adverb corelativ, ca *du-te* (A) acolo (B) unde-ți spun (C), faptul de a fi complementul și subordonata de același fel nu constituie o excepție de la unicitate, întrucît C se subordonează lui B și nu lui A, obținîndu-se succesiunea a două relații de subordonare, AB, BC, respectiv unicități în succesiune.

Pentru situațiile în care o asemenea subordonată este în ipostază explicativă (apozitională), v. mai departe 5. 1.

3. 4. Raportul de "1 la 1" al relației prin conective - lTr + con. + lTs

trenurilor, passim.), obligativitatea lui *la* este anulată, pentru că aici sensul este acel al precizării direcției - *circulă* dinspre B și nu către B.

J Cînd însă accentul sintactic cade pe prepoziții, insistîndu-se asupra direcției, conjuncția coordonatoare este nu numai posibilă, ci și necesară: ... *circul:la* și *de la București* - un caz tipic de coordonare.

63

- s-ar putea descompune în alte două relații de "1 la 1", dacă situăm ca participant și conectivul: a) "1T + 1 con. " și b) "1 con. + lTs". în acest caz, cele discutate la 3. 2. și 3. 3. se referă la situația a), rămînînd ca aici să ilustrăm situația b):

1" o conjuncție subordonatoare (c. s.) nu poate governa decît un predicat (P₂); la două c. s. nu putem avea un singur P (*a zis că dacă poate*), fiind evident necesar un al doilea (*a zis că dacă poate vine*); de aceea acolo unde avem o inegalitate (numerică) între conjuncții și predicate, este absolut necesară subînțelegerea celui în inferioritate: *spunea că de cînd [e] lumea nu s-a pomenit... după ce a fost și [după ce] a văzut, s-a întors*.

Această exigență o cunosc înseși relațiile prin conjuncții coordonatoare: combatem pe *dar însă* pentru că aniîndouă sînt conjuncții, dar se acceptă *dar în schimb* - conjuncție și adverb.

Notăm în subsidiar că acolo unde avem două asemenea elemente - c. s. și P₂ - iar c. s. se succedă, ele se dispun simetric, prima c. s. regizîndu-l pe al doilea P., iar a doua pe primul: *a zis că dacă poate vine*.

Excepție. într-o frază cu "dublu subordonată" (... *unei nedumeriri pe care scrisorile ... e drept că au împrăștiat-o*) avem excepție de la raportul "1 c. s. + 1 Pn" (*pe care și că au împrăștiat*), dar nu și de la raportul "1T + 1 c. s.", întrucît avem 2T (*nedumeriri, e drept*) și 2 c. s.

Construcțiile cu *care unde (cînd, ce)* - *se duce care unde vrea* - nu prezintă excepții de «la unicitate, ci o confirmă, relațional nefiind decît adverbul sau pronumele al doilea, ca singurul care-l poate governa pe P₂, primul {care} rămînînd doar ca termen în regentă.

2" Nici prepoziția (inclusiv *între și dintre*, v. 3. 2. 2. pct. 1"), în ciuda a mai numeroase abateri, în parte explicabile (v. mai jos pct. a și b), nu guvernează decît un Ts; la o prepoziție și doi Ts, subînțelegem cu necesitate pentru al doilea Ts prepoziția (*cărți de limbă și [de] literatură*).

Două, mai rar trei, prepoziții și un Ts putem avea, cînd prepoziția

1 Vezi Drașoveanu. p. 21.

64

ultimă participă:

a) împreună cu prima, la compunerea prepozițională (*de la, fără de* etc);

b) împreună cu Ts, la alte compuneri (*lăsăm pentru după-masă, l-au întâmpinat cu "la mulți ani"*); într-o succesiune de trei prepoziții, la asemenea compuneri participă și a doua și a treia: *cu de cu seară, cu de-a sila* etc.

Prepoziția **peste**, ca a doua și avînd la dreapta (Ts) un numeral de la douăzeci în sus (*mai greu cu peste 20 de' grame*), poate crea aparența unei excepții, **cu peste 20, peste 20** nefiind o compunere (în sensul lexicologie al cuvîntului); aici *însă. peste*, împreună cu 20, exprimă o singură noțiune înu 20, ci peste 20, sub 30).

Cînd numeralul este sub douăzeci - *greutate de peste două grame* -raportul de "1 la 1" nu este pus deloc în dificultate: *greutate de grame + grame peste două*². Nici echivalentul adverbial al prepoziției *peste* nu pune probleme vizînd acest raport: construcția *greutate de mai mult de două grame* se descompune în *greutate de grame + grame două + mai mult*³ de două, deci "ITs (mai mult) - 1 conectiv (de)"⁴.

3. 5. 1. Unicitatea funcției prin acord verbal (predicatul). Orice încercare de a înscrie în dependența unuia și aceluiași subiect a unui al doilea predicat eșuează, întrucît acesta, în mod necesar, se coordonează cu primul, obținîndu-se o a doua propoziție, pentru predicatul căreia -semnificativ! - gramatica s-a văzut obligată să releve categoria de "subiect subînțeleș" - expresie tocmai a unei necesități determinate, ca de un fapt obiectiv, de existența raportului "1 la 1": 1 subiect - 1 predicat. Într-o propoziție subordonată, unicitatea predicatului este, în plus,

1 De leagă aici normal, de la dreapta la stîngă.

^ Acordul lui *două CM grame* nu complică problema relației de "1 la 1" (dintre prepoziție și Ts).

3 Nefiind semnificativ pentru discuția noastră, nu am descompus în *mai + mult*.

4 Abaterea este aici de alt ordin: *de*, postpoziție, leagă de la stîngă la dreapta.

65

determinată convergent - prin încă un raport de "1 la 1" (independent de cel dintre subiect și predicat): "1 c. s. - 1P₂" (v. 3. 4. pct. 1°).

3. 5. 2. Funcții realizate prin acord adjectival, a) Numele predicativ și b) elementul predicativ suplimentar (aici adjectivale) cunosc, de asemenea, unicitatea: *fetița este/ aleargă voioasă*¹ *zglobie*. *Observație*. Acceptînd un enunț ca *zgomotoși, copiii vin grăbiți*, el ar constitui o excepție (oferită de elementul predicativ suplimentar), atenuată, dacă nu chiar anulată, prin poziția de-a dreptul izolată² a unuia din cele două adjective (aici a lui *zgomotoși*), poziție la care îl obligă tocmai și însăși unicitatea; iar în exemple de tipul *grăbită, fetița a plecat neobservată*, unul din două (*grăbită*) reprezintă reducerea la numele predicativ a unei cauzale: (*fiind*) *grăbită —fiindcă era grăbită* neconstituind deci un al doilea element predicativ suplimentar, adică vreo excepție de la unicitate.

c) Cu atributul adjectival, unicitatea **încetează**: *în frumoasa (A) floare (B) albă (C)*, termenii A și C, deși sînt de aceeași funcție, realizați în același fel (prin acord) și subordonați aceluiași regent (B), nu sînt coordonați; situația, din punctul de vedere al unicității, este identică cu cea discutată la 3. 2. 2. pct. 2°: două valențe ale lui B, fiecare în parte satisfăcută de cîte un termen (A și C), imposibilitatea expresiei unei ipotetice coordonări: conjuncția coordonatoare sau virgula - marcă a acesteia.

Potrivit probelor noastre, actualizatorii adjectivali ai substantivului se ridică - făcînd abstracție de funcție și de clasa de cuvinte căreia îi aparțin - la 7: **îNSEȘI aceste interesante zece piese mici sînt toate utile**

Observații. a) Această nonunicitate a atributului adjectival, foarte frecventă și, teoretic, oricînd posibilă, nu o mai considerăm excepție. A se compara, în acest sens, situația de aici cu cele de sub 3. 1. 1., 3. 1. 2. -considerate, pentru caracterul lor atipic, drept excepții.

b) Luat independent de modul de a se construi, atributul, de asemenea, cunoaște unicitatea: *în puterea impresionantă de creație a omului*, fiecare atribut determină substantivul *puterea*, fără ca între ele să fie coordonate. La nivelul categoriilor logice corespondente, unicitatea o putem însă regăsi în faptul că fiecare notă afirmată printr-un atribut determină sfera nou obținută

1 Aici, după *voioasă*, fără virgulă-pauză.

2 În absența virgulei-pauză, enunțul ar fi nereperabil.

66

(determinată) prin atributul precedent: "impresionantă" determină sfera lui "puterea" dar "de creație" determină sfera nu a lui "puterea", ci pe cea deja determinată de către "impresionantă" și pe care o citim "puterea impresionantă", după cum "a omului" o determină pe cea exprimată prin "puterea impresionantă de creație".

4. Recapitulînd situațiile prezentate, constatăm că, dacă cele mai multe lasă nediferențiată unicitatea funcției de unicitatea modului de a se construi respectiva funcție¹, atributul, în schimb, oferă decalajul: nonunicitate a funcției luată în ansamblu (v. 3. 5. 2. Obs. b.), dar unicitate la nivelul a două din modurile sale de realizare - cel genitival (v. 3. 1. 4.) și cel prepozițional (v. 3. 2. 1.); degajăm, așadar, în vederea definiției, alternativa: unicitate a funcției sau a modului de realizare? întrucît:

1) unele funcții² sînt rezultatul clasificării după un criteriu extralingvistic, altele, din punctul de vedere

al modului de realizare, sînt eterogene (atributul), iar în cazul unora limitele sînt labile³, pe cînd modul lor de construcție constituie o realitate lingvistică obiectivă, concretă, și pentru că

2) definind unicitatea prin modul de a se construi o funcție, restul (nonunicitatea) este mult mai mic - atributul adjectival -, decît dacă am defini-o prin funcție, în care caz restul l-ar constitui întreg atributul, alegem pentru definire alternativa modului de realizare, urmînd deci a înțelege prin unicitate *imposibilitatea existenței, în dependența unui termen regent, a unui al doilea termen subordonat, construit în același fel cu unul dat.*

5. Consecințe și aplicații. Admisă ca axiomatică și spontan aplicată, unicitatea, o dată definită, devine un instrument de lucru de o mai largă și sistematică utilizare. Alegem în acest sens cîteva exemple.

5. 1. *Apoziția*⁴. Dat fiind faptul că un Tr nu are decît o valență de un anumit fel (unicitate), apoziția termenului subordonat regentului respectiv

Sînt situațiile cînd o funcție are un singur mod de a se construi.

Varietățile complementului circumstanțial.

⁴ezi GA, 1963, voi. II, titlurile "Complementul ... și alte complemente".

Ne referim aici la reala apoziție și nu la false apoziții (- elevul **Popescu**, șarpele boa...).

67

nu este funcție (actant¹), întrucît acea unică valență a regentului este deja actualizată (realizată) de către Ts. Ea, apoziția, rămîne - la nivelul expresiei gramaticale - "o copie"² a termenului pe care-l explică (Tr sau Ts), o copie mai mult sau mai puțin fidelă, în funcție de faptul dacă repetă sau nu construcția acestuia.

5. 2. Mai mult decît atît, din același motiv, nici chiar un al doilea Ts, coordonat cu un altul (ex. *citim cărți și reviste*), practic nu se subordonează unuia și aceluiași Tr potrivit schemei 1 (v. aici mai jos; ci lui Tr, subînțeles ca repetat (schema 2); dacă nu-l subînțelegem, atunci al doilea Ts nu se subordonează lui Tr (schema 3), iar calitatea sa de subordonat se explică numai prin coordonarea cu primul Ts³.

Tr

Tr

[Tr] Tr

Ts

Schema 1

Ts

Schema 2

Schema 3

Confirmarea o obținem căutînd diferența dintre situația discutată aici (schema 3) și una ca cea oferită de regenții care cer două prepoziții antonimice (v. 3. 2. 2. pct. 2°), unde tocmai și numai pentru că avem două prepoziții se justifică marcarea celei de a doua legături pe verticală:

Tr

Ts

Schema 4

Ts

1 Pentru termenul de "actant", vezi Tesniere 1965, p. 105 și passim.

2 Nici subordonată, dar - prin situarea ei parantetică (virgulele / pauzele-pereche) și prin imposibilitatea conjuncției coordonatoare - nici coordonată, ci ... apoziție.

3 L. Tesniere, deși se sprijină pe premisa monovalenței verbului, sfîrșește totuși prin a-și reprezenta în schemă ambele verticale (v. op. cit., p. 327. Stemma 248).

68

5. 2. 1. Pe baza aceleiași comparații, a schemei 4 cu schema 3, considerăm că termenul de multiplicitate - atribuit, și de noi (v. *supra*, 1.), coordonării - este de fapt mai propriu să denumească situațiile reprezentate de schema 4, în care sînt cuprinse toate excepțiile de la unicitate, plus adjectivale mergînd pînă la 7 ("septuplicitate") ale aceluiași substantiv.

5. 3. Avînd în vedere cazuri ca cele discutate sub 3. 5. 2. pct. c. (**frumoasa floare albă**) și sub 3. 2. 2. pct. 2°, unde nu există coordonare, devine utilă precizarea - în ciuda truismului - că, pentru a putea vorbi de coordonare, trebuie ca ea să fie marcată¹.

5. 4. Pe flectiv - pe prepoziție². Se știe, flectivul *pe* constituie o particularitate a substantivelor aparținînd genului personal. Prezența însă a unui ACj, alături de o construcție cu *pe*, în dependența aceluiași verb, tranzitiv numai o dată - ex. *mă bizui pe el, s-a supărat pe mine, îți dau pe el n lei* - exclude, în virtutea unicității, calitatea de complement direct a construcției respective, în favoarea

cele de complement indirect, și implicit exclude calitatea de flectiv a lui *pe*, relevînd-o pe cea de prepoziție³.

în subsidiar menționînd, rezultă că substantivele aparținătoare clasei în discuție nu sînt obligatoriu precedate de flectivul *pe*, ci pot fi precedate și de prepoziția/*?.

5. 5. *De la personal la impersonal*. Ipostaza de impersonale a verbelor personale (ex. **rămîne să mai vedem**) o creează tocmai acele subordonate care, tot în virtutea unicității, prin prezența lor, exclud verbului regent posibilitatea relației cu un N, (subiect) - ***el rămîne să mai vedem** - și care de aceea sînt subiective (de tipul A⁴), pentru că satisfac valența -

1 Explicînd coordonarea părților de propoziție prin $xa + xb = x(a+b)$, semnului + trebuie să-i corespundă un fapt de limbă: conjuncție coordonatoare sau virgula-marcă a acesteia.

2 Distincția - abandonată în lucrările din ultimele două decenii - o regăsim consemnată la Mircea Zdrenghea, 1970, p. 74.

3 În ce privește exemplul *îți dau pe el n lei*, caracterul de prepoziție al lui *pe* rezultă și din sensul de "pentru", aici sinonim cu "contra".

4 Pentru scurtime, numim subiective de tipul A pe cele care depind de verbe personale și de tipul B pe cele depinzînd de verbe impersonale.

69

unica - pe care verbul o are pentru subiect, impersonalizîndu-l. (Altfel, *șj* ar putea face loc nedumerirea: dacă verbele impersonale nu pot avea subiect, cum de pot avea propoziții subiective?!)

5. 5. 1. Din moment ce verbul în prezența propoziției-subiect, de tip B, este impersonal, subiectiva fiind chiar cauza respectivei valori, sau -dacă părăsim cauzalitatea - și, viceversa, din moment ce numai dacă este impersonal verbul poate avea o subiectivă (de tip B), înseamnă că valoarea impersonală a verbelor personale se apreciază exclusiv în funcție de imposibilitatea cuvîntului cu rol de subiect și, evident, nu de a propoziției subiective.

5. 5. 2. Deosebirea dintre cele două tipuri de subiective este că în timp ce subiectivele B exclud un N,, făcînd verbul impersonal, subiectivele A sînt substituentele unui N,, verbul regent rămînînd, și în prezența lor, tot personal:

ane vrea acela

ramine

ce naște din piscică pisica

șoareci mîncîncă

Obsevație. în ce privește situarea lor față de verbul regent, în schema structurală', faptul că subiectivele, fie de tip A, fie de tip B, satisfac aceeași valență a verbului, ca și subiectul, nu conduce la stabilirea simetriei dorite: propozițiile-subiect rămîn obiectiv subordonate, prin conjuncțiile obiectiv subordonante, în timp ce subiectul rămîne supraordonat, ca unul cu care verbul se acordă. Această realitate asimetrică o confirmă și proba omisibilității: în relația "subiect-predicat", verbul-predicat, întocmai ca un atribut-adjectiv, este termenul omisibil, pe cînd relația "regentă-subiectivă", termenul omisibil este subiectiva.

5. 6. Din nou, ceea ce. în interpretarea situațiilor în care ambele elemente, și demonstrativul, și relativul, stau în același caz (*a spus numai ceea* (Ac,) **ce** (Aq) *a văzut*), unicitatea, verificată, a cazurilor constituie

1 Pentru termenul "schemă structurală", vezi Tesniere, p. 34, 2.

70

un argument hotărîtor pentru separarea celor două elemente: ceea - (în exemplul nostru) complementul direct al verbului din regentă, **ce** - al verbului din subordonată.

5. 7. Constatînd că, din moment ce în prezența unui pronume reflexiv (v. 3. 1. 1. și 3. 1. 2.) - indiferent de valoarea lui - în Ac, sau D,, este imposibil un (al doilea) complement direct, respectiv indirect, înseamnă că ele înseși, reflexivele, inclusiv cele din construcția verbelor pronominale (ex. *mă, din mă bizui*), sînt actanți, complemente directe, respectiv indirecte, încît și pe această cale devine contestabilă, în întregimea ei, diateza reflexivă.

5. 7. 1. Afirmațiile în sensul că verbul la diateza reflexivă nu admite complement direct¹ se referă la situațiile cu reflexivul în Ac. și dobîndesc o explicație cauzală tocmai prin faptul că reflexivul Ac, satisface valența acuzativă, constituie adică unicul complement direct posibil; înțeleasă astfel, afirmația poate fi continuată, arătîndu-se că, în schimb, verbul, în situația menționată, poate avea un complement indirect datival (*se adresează cuiva*) și viceversa: un verb la diateza reflexivă cu pronumele reflexiv în D! nu poate avea complement indirect datival (**își adresează cuiva*²), dar poate avea complement direct (*își adresează cuiva scrisoarea*), totul fiind în funcție de jocul satisfacerii uneia sau a celeilalte dintre valențe.

5. 7. 2. Construcțiile cu "se impersonal - verb intransitiv" (**se intră** prin stînga) se explică prin influențe străine, ca în general *se impersonal*³.

5. 7. 3. Pentru că se, chiar impersonal, satisface valența acuzativă a verbului, subordonata (necircumstanțială) dependentă de acesta (*se zice* că P₂) nu este completivă directă, ci - de aceea - este subiectivă; în schimb, pentru că, deși semantic identice cu rom. *se*, fr. *on* (< *homme*) și germ. *man* (< *Mann*) satisfac valența nominativă a verbelor, subordonata

1 Stati-Bulgăr, p. 78.

2 Se exceptează înțelegerea ca dativ posesiv a lui *își* (v. 3. 1. 2. Exc. 2).

3 Iorgu Iordan, 1954, p. 388-389.

71

dintr-un *on dit que* P₂ nu poate fi subiectivă, ci este completivă directă¹.

însuși fr. // impersonal este formal un subiect, inclusiv în expresiile cu substantive: *ii pleuî des hallebardes*²; interpretarea substantivului *des hallebardes* ca subiect este contestabilă, în primul rând tot prin unicitate: // perpejuind un N., substantivelor, chiar în etapa actuală, nu le rămâne decât ACj (funcția de complement direct), fie cu prețul admiterii că, pe când // era personal, verbele respective erau, în conștiința vorbitorilor, tranzitive³. în sprijinul aceleiași interpretări stă și numărul verbului - la singular, prin acord cu //, și nu la plural, prin acord cu substantivul⁴.

5. 8. Unicitatea este un argument împotriva aparenței de circumstanțiale (cauzale sau finale) a unor completeive indirecte dependente de *verba declarandi* și *sentiendi* (*se miră că. nu lucrează, se străduiește* să lucreze): posibilitatea unei incontestabile cauzale (*se miră că nu lucrează, fiindcă-l știe harnic*), respectiv a unei incontestabile finale (*se străduiește să lucreze ca să termine la timp*), exclude, în virtutea aceleiași unicități, calitatea de cauzale sau finale a propozițiilor în discuție.

5. 9. O dovadă în plus că infinitivul lung al unor anumite verbe poate avea în subordine - ca atribut - un D, (ex. *atribuirea unor premii elevilor...*) o putem obține fără referiri la conținut: cum, în virtutea unicității, numai unul din cele două substantive dependente poate fi în genitiv și cum acesta este **unor premii**, cuvântul în discuție, cu formă de G - D, va fi un Dj.

1 Pentru interpretarea drept completivă, v. *Grammaire Larousse*, p. 111-112, § 163.

2 Tesniere 1965, îi contestă lui *ii*, în situația de față, calitatea de actant (vezi p. 140, 8,9).

3 Pentru tranzitivitate, vezi corespondentul latin *piuit* ignem (Quicherat - Chatelain, s. v. și M. Menge, s. v.).

4 Vezi și pentru germ.: *wenn es Keulen regnete* (Sachs-Villatte, s. v. *pleuvor*).

n

ALTE AiNTINOMII IN DIHOTOMIA COORDONARE I SUBORDONARE

0. Antinomiile din articolul de față - patru perechi de trăsături antinomice - vin să se adauge altora șase, cuprinse în *Relația -organizatorul termenilor* (*supra*, p. 45 și urm.).

1. *Rs* este contractant al unui *Tr*, *Re* este (doar) un asociator a doi *T*.

1. 1. O *St* dată, ex. *fetița voioasă*, oricât de firească și de *dată ax* fi, ea ascunde că este rezultatul transformării unor *posibilități* în *realități*; este vorba de posibilități combinatorii sau, denumite cu un termen din chimie, valențe¹. De respectivele posibilități nu ne dăm seama decât în mod indirect, constatînd că inventarul lor are limite dincolo de care întîlnim și imposibilități (combinatorii). Două exemple de asemenea imposibilități. Ex. 1: o *St* ca *ea voioasă* este imposibilă, imposibilă nu din cauza lui *voioasă*, care, ca adjectiv, a făcut "tot ce a depins de el", s-a acordat cu *ea*, ci din cauza lui *ea*, care, în absența verbului, *aleargă, este*, a respins adjectivul. Ex. 2: o *St voioasă harnică*, în absența vreunei mărci a coordonării (*și* sau pauza/virgula) este și ea imposibilă, de data aceasta imposibilă, din cauza ambelor adjective.

Observație. Ne-am întîlnit aici cu faptul că "adjectivul nu are adjectiv". Nu ne referim la *St* cu prepoziție, cum sînt *galbenă de palidă* sau *palidă de galbenă*. Aici își are originea "contextul diagnostic al substantivului": un cuvînt dilematic (*meșler*) este substantiv dacă primește adjectiv {*mare meșter*}.

1 *Elemente*, p. 121.

73

în concluzie, pentru ca o *St* să se poată realiza, este necesar ca amîndouă lexemele să cunoască anumite valențe.

1. 1. 1. Revenind la *St* posibile, de tipul *fetița voioasă*, în realizarea lor vom distinge un contractant și un contractat: în plan semantic, contractant este cel care nu poate exista în lanțul vorbirii rară celălalt¹; este și situația adjectivului, care nu poate fi conceput decât în prezența substantivului, după cum, în logică, notele nu pot exista (decît mental) în afara noțiunii pe baza căreia a fost formată. în plan sintactic, contractantul este *Ts*, contractatul este *Tr*; în contractare, *Ts* este deci *T*-ul activ, *Tr*, *T*-ul pasiv.

1. 1. 2. Această delimitare obligă la una care privește înseși valențele celor două lexeme: ale lexemului

Ts sînt active; asta și prin faptul de a fi realizate, actualizate, materializate, date, într-un cuvînt, sînt însuși Rs-ul: flectiv relațional, conectiv subordonant ...; ele potențează relațional lexemul Ts și marchează (pozitivează) calitatea de Ts. Valențele lexemului Tr sînt latente, iar din mai multe, una sau cîte una, sînt actualizate de către cele active. Ele nu marchează calitatea de Tr a lexemului; Tr nu este nici o dată marcat: în *solzii la pești, fetița este voioasă*, calitatea de Tr a lui *solzii* sau a lui *fetița* nu este prin nimic marcată.

Observație. Nici chiar în *St* predicativă, *fetița aleargă*, calitatea de S, care este un Tr, nu este marcată: N-ul nu este cauza lui S, ci condiția lui *sine qua non*. Marca lui Ts, *aleargă*, este exclusiv flectivul de acord verbal din structura lui (vezi infra 2. 1. (b)). *St S - P* nu este dublu marcată, cum se mai afirmă atunci cînd nu se face distincție între impunere (regim) și restricție selecțională.

Valențele pasive se numesc prin Rs-ul care le actualizează: în *cartea frumoasă / elevului I este citită I de citire*, substantivului *carte* (Tr) i-au fost actualizate valențele pasive, respectiv valența adjectivală, genitivală, verbal-personală, prepozițională. Cînd sînt actualizate toate valențele pasive ale unui Tr, ceea ce se întîmplă foarte rar, avem a face, tot ca în chimie, cu structuri saturate: în *înseși aceste interesante zece piese mici sînt toate utile ...* avem actualizate șapte valențe adjectivale.

1 Termenul care atrage prezența celui alt este determinant (Ts), iar cel a cărui prezență este cerută - determinat (Tr), *ibidem*, p. 116.

74

1. 1. 3. Posibilitățile de contractare a unui Tr de către un Rs (+ Ts) -firește - nu sînt nelimitate: un adjectiv nu contractează un lexem decît dacă (restricție selecțională) acesta este un *SI*; un verb la mod predicativ (P) nu poate contracta un *SI* în G, D, Ac, ci numai unul în N.

1. 1. 4. Cînd Rs este un flectiv, adesea acesta este ocultat. Două exemple: (a) combinarea T-lor fără conective este considerată combinare directă, dîndu-se aici St cum sînt *casa vecinului, casa nouă* etc. (*Elemente*, p. 118-119); (b) compunerea cuvintelor este împărțită doar în două: compunere prin joncțiune și prin juxtapunere, cuprinse în aceasta din urmă și flexiunea (*Gura Humorului*), și acordul (*Valea Lungă*).

1. 1. 5. O definiție genetică a *Sts*. Cu cele de mai sus, avem obținute elementele pentru o definiție genetică a *Sts*: cum valența activă este un Rs și cum Rs este aderent la Ts, o *Sts* este actualizarea valenței pasive a unui lexem Tr de către Rs + Ts.

1. 2. *Re*. Intr-o *Stc* nu avem nici transformări ale posibilităților în realități, nici contractanți / contractați, sau activ / pasiv șcl. *Re* nu potențează relațional pe nici unul din cele două lexeme, nu este valența nici unuia, este asociatorul a două lexeme.

Observație. O coordonare conclusivă nu există, întrucît nici *deci* și nici sinonimele sale nu sînt R, nu sînt conjuncții. Propozițiile pretins conclusive sînt copulative juxtapuse.

2. După cum a rezultat din 1. 1. 1., 1. 1. 2. și din 1. 1. 5., Rs creează funcții, înțelegînd prin funcție grupul Rs + Ts sau ceea ce actualizează o valență pasivă a unui Tr.

2. 1. Părțile de propoziție care nu sînt funcții.

(a) Nimic din ce intră în zona "parantetic"-ului - nici segmentele incidentale, nici cele explicative - nu este funcție, pentru că, prin însuși faptul de a se situa între paranteze, nu actualizează valențe.

Nici reala apozitie, din același motiv, nu este funcție, ea nefiind decît repetarea, copia, duplicatul unei funcții date; reala apozitie nici nu are un Tr, ci doar un termen explicat. în *pe el, pe Ion, l-am văzut...*, *pe Ion* n-ar

75

putea fi ct. direct, fie și numai pentru că *a vedea* este verb monotranzitiv.

Observație. Se subînțelege, dacă apozitia este dezvoltată, afirmația de mai sus, (a), se referă la centrul ei; acesta poate fi un Tr față de determinanții săi: în *sarea de bucătărie, clorura de sodiu ...*, *de sodiu* este funcție.

(b) Nici *subiectul* nu este funcție, dar dintr-un alt motiv, anume pentru că nu el actualizează, contractează, lexemul P, ci el este actualizat de către P. Despre teza că P-ul este subordonat S-ului, vezi, pe larg, *infra*, p. 195 și urm. Ne limităm aici doar la o comparație, între *fetița voioasă și fetița aleargă*: după cum nu *fetița* îi este funcție lui *voioasă*, ci invers, tot așa, adică tot prin acord, *aleargă* îi este funcție lui *fetița* și nu invers. Argumentele cu enunțul sînt neavenite, pentru că enunțul este altceva decît St.

3. După cum arătam mai sus, cT emană de la cR. Antinomia de aici privește sensul/sensurile în care se propagă această emanare.

Re propagă cei doi cT bilateral: în A *dar* B (*nu e soare, dar e bine*), pe cît de adversativ este B față de A, tot pe atît de adversativ este și A față de B.

Observație. Virgula de la stînga lui *dar* nu convine echidistanței unui *Re*.

Rs propagă, unilateral, un singur *cT*, și anume spre *Ts*, pe care *cT* îl dublează, îl "încarcă": *A fiindcăB (se odihnește, fiindcă a obosit), fiindcă* face ca *B* să fie termenul "cauză" (*cT*), dar nu și pe *A* drept "efect" (*cT*); *cT* "efect" - care, ca *Tr*, nu este niciodată marcat gramatical - nu apare decît printr-o "chemare antinomică": "cauza" cheamă "efect"-ul, "posesorul" cheamă "obiectul posedat" etc.

4. *Re* permite inversarea *T*-lor: *nu e soare, dar e bine I e bine, dar nu e soare, viteaz, dar rău I rău, dar viteaz*. Excepție face *Re* cînd *T*-ii sînt în succedență (temporală): în *s-a dus și s-a întors*, inversarea *s-a întors* și *s-a dus* este imposibilă, din motive de logică a lucrurilor.

Rs nu permite asemenea inversări: în *solzii la pești* sau *apele au crescut revărsîndu-se* inversările sînt sau imposibile, din aceleași motive, de logică, sau pentru că schimbă sensul lui *R*: *a promis că vine, față de vine, că a promis*.

76

Excepții privind *Rs*:

(1) Inversiunea temporală (*cînd, că* invers, în lat. *cum inversum*). Exemplu, *se însera cînd am ajuns*.

(2) Celei de sub (1), general cunoscută, îi adăugăm încă o excepție, pe care o numim *inversiune concesivă*. De exemplu, *a încercat, numai că n-a reușit ~ deși a încercat, (totuși) n-a reușit*.

Observație. în *GA*¹, numai ca este considerat ca adversativ, foarte probabil pe baza substituibilității *numai că I dar*. Această substituibilitate este semantică. Gramatical ea este însă interzisă, pentru că, dacă *dar*, coordonator, nu are regim, *numai* că are regim, ca singur *că*, regim personal (predicativ) și prin însuși acest fapt este subordonator.

¹ *GA*, voi. II, p. 249.

77

CATEGORIILE GRAMATICALE DE RELAȚIE ALE LIMBII ROMÂNE

0. 1. Premise generale.

(A) Termenul *categorie* îl folosim în accepția formulată de J. Vendryes: " Ies notions qui s'expriment au moyen des morphemes" (p. 106), în consecință, sub termenul *morfem = flectiv* nu se vor cuprinde nici rădăcina, nici afixele derivative, ci numai: (1) desinențele, (2) sufixele flexionale, (3) alternanțele, (4) accentul (*cîntă/cîntă*), (5) *pe* al acuzativului genului personal, (6) *să* al conjunctivului, (7) topica (atunci cînd, în absența flectivului *pe*, deosebește acuzativul de nominativ), (8) articolul hotărît și nehotărît, ca suplinitor al insuficienței desinențelor cazuale, și (9) verbele auxiliare ("morfologice").

Notă. Semiauxiliarelor, în măsura gradului lor de gramaticalizare, le recunoaștem calitatea de *cvasi-* (*seini-*) flective, de preflective. (M. Imbs numește formele verbale compuse cu asemenea verbe, foarte adecvat, "periphrases premorphologiques"².) Întrecîți nici chiar verbe puternic gramaticalizate, adevărate auxiliare, ca *a fi* din *era să...* nu au condus la instituirea oficială a categoriei, semiauxiliarele nu le vom avea în vedere.

(B) Specificarea "de relație" presupune antinomia saussuriană

¹ Accepția adoptată implică exigența că exclusiv inventarul de flective îl circumscrie pe cel al categoriilor gramaticale.

² Apud *Graminaire Larousse*, p. 297.

78

"raporturi sintagmatice" - "raporturi asociative"¹, la nivelul categoriilor gramaticale. Pentru că și Saussure face precizarea că raporturile asociative "n'ont pas pour support l'étendue" (p. 171), vorbind de absența, în cazul lor, a oricărui suport material (p. 190) - de unde rezultă că acestea nici nu reprezintă sensuri (lingvistice) -, ca și pentru scurtime, adoptăm, după J. Perrot², antinomia respectivă, sub termenii "relații" - "opoziții".

Observație. Pe "notions" din definiția lui Vendryes îl acceptăm cu sensul uzual, general, ca rezumativ, subînțelegînd de fapt:

(1) sensurile relaționale (v. infra, C) devenite categorii (- categoriile de relație) și (2) opozițiile (-categoriile de opoziție).

(C) Relația - deci sintagmatică - interlexematică, înțeleasă ca fapt de limbă, cunoaște și ea solidaritatea conținut-expresie.

Observație. Definițiile unor concepte legate de raporturi (= relații), ca, de ex., "categories lexicales ... Ies classes des signes exprimant les idées [s. mea, D. D.] destinées a se combiner dans le discours au moyen des ligaments grammaticaux"³, sau "... morphemes, ceux qui expriment les rapports [s. mea, D. D.] entre les idées [s. mea D. D.]"⁴, sau "Et le mot *relation* exprime une idée [s. mea D. D.] (celle de relation) et non une relation (fonction)"⁵, punînd în opoziție "raportul" cu "ideea", țin cel puțin ascunsă latura "conținut" al relației, or raportul dintre două idei, sensuri, nu poate fi decît tot idee. sens, într-un anumit mod organizată (v. aici mai jos).

Conținutul relației este sensul **relațional** (de ex. "fiindcă") - distinct de sensul noțional (ex. "cauză", "cauzalitate"), sau de cel calificativ (ex. "cauzal, -ă") ... -, pe care-l definim drept *sensul care pune în anumite antinomii alte două, din lanțul vorbirii, nerelaționale*. (În ex. *solzii la pești*, "solzii" și "pești" sînt antinomizate de către sensul relațional "la", prin investirea lor cu conceptele de "obiect posedat"

și, respectiv, de 'posesor').

Observație. Diferențele dintre felurile sensuri corespund, după cum se vede, celor dintre clasele (sau grupurile de clase) de cuvinte, care se dovedesc a

1 Saussure, p. 170-175.

2 Perrot, p. 49-50.

³ Bally, 1950, p. 113.

4 Vendryes, p. 86.

5 Pottier, p. 90.

79

organiza diferit ideea (- în exemplele de mai sus, aceeași, de "cauză").

Expresia sensului relațional o *constituie flectivele de relație* (caz în care sensul este categorie) și *conectivele*.

(D) Nivelul limbii la care se situează relația este unul singur, cel *sintagmic*, pentru că însuși sensul flectivelor de relație și al conectivelor este unui, relațional. (Ex. *solzii la pești = solzii peștilor.*) în consecință, cele două elemente de expresie, flectivele de relație și conectivele, le cuprindem sub unul și același termen, de *relatem*.

Categoriile de opoziție, cu flectivele lor, rămân la nivelul lexical: o opoziție de număr sau gen prin flective (*om - oameni, copac - copaci*) este calitativ (făcând deci abstracție de economicitatea flectivelor) asimilabilă uneia lexematice (*om - lume, copac - pădure*). "... si la morphologie est l'etude des marques, ii y a une morphologie *du lexique* [s. mea, D. D. J et une morphologie de la syntaxe [citește a gramaticii]]"¹.

Noiă. Prin cele de mai sus nu se neaga existența unei morfologii, nici ca disciplină, nici ca obiect, ci i se neagă caracterul de sine stătător și caracterul unitar.

0. 2. Premise speciale.

(A) Categoriile, o majoritate a lor, cunoscând două, unele trei, ipostaze, vor cunoaște o repartizare, nu luate fiecare global, ci una a *ipostazelor* lor.

(B) înseși subcategoriile unora dintre categorii, deși omogene, se vor repartiza diferit: ex. conjunctivul, față de celelalte moduri personale.

1. 0. *Ipostazele*. Cum categoria *cazului* oferă mai pregnant și toate (trei) ipostazele, o alegem pe aceasta ca punct de plecare: primele două ipostaze reflectă deosebirea dintre flexiune și acord, iar a treia este cea a *cazului* impus de prepoziție. Denumind ipostaza prin *ordin*, vom avea:

(a) caz de ordin I, C., cazul *flexional*, singur generator al unei (unor) anumite funcții; se manifestă în substantive și pronume;

(b) C., cazul manifestat a *doua* oară - împreună cu genul și numărul -, *prin acord*, în cuvântul acordat, adjectiv, participiu ...;

1 Perrot, p. 191.

80

(c) C₃, cazul substantivului, al pronumelui, *cerut de prepoziții*.

1.1. Alături de categoria *cazului*, aceleași clasificări i se vor[^]supune și *celelalte categorii*, fiecareia fiindu-i propriu un ordin sau altul, cel puțin ordinul I. Vom avea deci:

(a) *caz*., *gen*., *persoană*¹, *mod*, și *timp*.,

Observație. Nu apar, nici sub acest ordin, 1, *aspectul*², *comparația*³ și opozantul *reflexiv* al diatezei, întrucât: 1) calitatea lor de "categorie" o contestăm negînd caracterul de flectiv al segmentului de expresie a ideii respective; 2) acest element de vehiculare a conceptului fiind lexem, el se constituie ca termen, într-un Tr sau Ts, incit întinderea expresiei conceptului acoperă nu numai un R, relația, ci și termenii acestuia (Tr - R - Ts'), care, închizîndu-l pe R, face ca întregul să fie nerelațional, 3) astfel că, chiar în eventualitatea acceptării rangului de categorie, abstracțiile respective tot ar rămîne în afara obiectului sintagmicii, întrucît, luate ca un întreg, ele ar fi categorii exclusiv de opoziție.

b) *gen*₂, *număr*₂, *persoană*₂ - manifestate într-un Ts (adjectiv sau verb finit), realizat prin respectivele flective de acord.

Observație. Genul și numărul posesivelor din dreapta prepozițiilor (*contra* mea) rămîn, ca și cazul acestora, de ordinul₂.

c) *persoană*₃-, conectivele subordonante interpropoziționale au și ele regim, regim verbal personal.

Ele impun verbului din subordonată - nu mod personal, nici mod, ci - persoană, persoană₃⁴.

Observație. Conjunctivul va fi mod₃ într-o subordonată conjuncțională sau relativă, dar mod., într-una conjuncțională⁵.

d) *timp*₂: categoria timpului, din punctul de vedere al unui timp₂, ocupă un loc aparte, impus de completa deosebire dintre *acord* și *corespondența*

1 Existînd o persoană, v. pct. b), substantivului și pronumelui le vom atribui, prin opoziție, calitatea de persoană, (fără să susținem prin asta că respectivele clase de cuvinte ar vehicula prin flectiv conceptul).

2 Contestă aspectului caracterul de categorie, între alții, Guțu-Romalo, 1961, Mișan; mai puțin categoric, Zacordoneț. Pentru nesepararea verbelor, Nedioglu, 1956.

3 Flexiunea perifrastică invocată în susținerea comparației drept categorie, Iordan et al., P- 65, nu este decât o succesiune de lexeme.

4 Vezi despre asta pe larg *infra*, *Predicatul*, 1.1-1. 2. 2. .

5 Despre *să* morfem (și nu conjuncție), v. Barbu, 1951, Todoran, p. 193, Pușcariu, p. 39.

81

timpurilor; pentru că între timpurile celor două predicate, termeni ai relației temporale, o discriminare se poate face și se chiar impune¹, pe baza faptului că în vreme ce unul anumit, timpul din regentă sau din prima coordonată, rămâne timp-reper, timpul din subordonată sau din a doua coordonată fiind acela prin variațiile căruia în raport cu primul se contractează relația temporală, manifestându-se deci ca un Ts - Ts chiar când relația temporală dublează una de coordonare -, pe acesta din urmă îl vom asimila categoriilor₂, un timp₂.

Ipoteza unui timp₃, de asemenea, se confirmă: analog cu cele două categorii, (cazul și persoana), unde sarcina relațională este purtată exclusiv de conective - de prepoziție, respectiv de conjuncție -, categoriile fiind astfel de funcționalitate zero, și timpul din subordonatele *temporale* este tot de o funcționalitate zero, întrucât și aici sarcina relațională (relațional-temporală de data aceasta) este preluată de *conectivalele temporale*, încât timpul din asemenea subordonate este o categorie₃, un timp₃.

1. 2. Recapitulând (cele de sub 1. 0. și 1. 1.):

ordinul I	II	III
caz,	caz.	
gen,	gen ₂	
număr,	număr.	
persoană,	persoană ₂	
mod,	-	
diateză,	-	
timp,	timp ₂	

caz.

persoana,

timp,

1 Semnificativă în acest sens este necesitatea simțită a convenției ca în coordonare să se adopte o deosebire de topică - primul predicat și al doilea (GA, 1963, II, p. 357).

82

Observație. Cu alte cuvinte, categoriile; sînt acelea prin totalitatea cărora definim *flexiunea* ca fenomen distinct de *acord*, pe care-l definim - cu excepția timpului? - prin categoriile.

2. 0. *Criteriul.* În stabilirea categoriilor relaționale vom ține deci cont de aceste ipostaze și vom aplica criteriul faptului dacă flectivul respectiv este (sau nu) expresia unui sens relațional, un R, *caz* în care tema căreia flectivul i se atașează dobîndește calitate de Ts (v. aici mai jos, *Observație*), pereche a unui T.

Observație. Flectivul atașat unui Tr dintr-o relație dată nu este relațional, ci exclusiv opozițional, întrucât Tr fiind cel nonomisibil, și pasiv în contractarea relației, se poate dispensa de Ts și o dată cu el și de Rs: chiar în cazul acordului - unde categoria, nu se poate concepe fără categoria , corespunzătoare -categorial nu este relațională, nu este un R, ci un element component al lui Tr. La această concluzie se ajunge fie și plecînd doar de la adevărul axiomatic că ia 2T nu putem avea decît iR.

3. 0. *Categoriile*₂ sînt toate de relație.

4. 0. *Categoriile*, întrucît sensul relațional este purtat de conectivul prin care am definit ipostaza, nu sînt relaționale.

5. 0. *Categoriile*, se împart.

5. 1. *Genul*, *numărul*, *persoana*, și *timpul*, sînt nerelaționale.

5. 2. *Diateza* (1), categorie prin doi opozanți (pasiv și activ), nu este relațională întrucît:

a) dacă plecăm de la definirea ei, prin situarea în raport cu subiectul acesteia¹, și o luăm în toată întinderea segmentului de expresie a conceptului așa cum îl ilustrează definiția, ea ne apare ca dublînd două relații date, împreună cu termenii lor - 2R și (cei) 3T: "subiect (autor sau pacient) - predicat" și "predicat - complement direct, indirect (pacient) sau de agent (autor)", complementele, prezente sau absente; dublîndu-le - spre deosebire de relațiile temporale care dublează fără să se confunde cu cele

dublate -, termenii diatezei se și confundă cu ai relațiilor menționate, consumându-se în și prin structura acestora, încât categoria în

¹ Aderăm deci la definiția dată de GA, 1954, I, p. 109 diatezei, fără a o limita însă pe cea activă la complementul *direct*.

83

discuție, luată ca aici sub a), este avalentă, este de opoziție, marginea din dreapta a construcției sale nefiind un R, ci un Ts (complementul), care închide unitatea relațională.

Observație. Că lanțul vorbirii poate continua, faptul se datorește nu vreunei deschideri relaționale a structurii ei, ci valențelor lexemului considerat în afara calității sale de Ts al construcției diatezei.

b) De altfel, pentru a admite că diateza nu este o categorie de relație, este suficient să păstrăm rigoarea limitării la flectivele celor două subcategorii ale sale - auxiliarul diatezei pasive *a fi* și opozantul său zero -, disociind-o (teoretic) adică de relațiile pe care ie dublează, și să constatăm că acestea nu sînt un R¹.

5. 3. Modul.

5. 3. 1. Modurile personale. *Indicativul, prezumtivul, imperativul și condițional-optativul* sînt exclusiv de opoziție. (Tocmai opozițiile dintre ele, împreună cu intonația, sînt cele care stau la baza clasificării, paradigmatică, a propozițiilor "după scopul comunicării").

Observații. a) Componentul *condițional*, deși actualizat de un R (*dacă*), rămîne, pentru motivul arătat sub 2. 0. *Observație*, exclusiv opozițional; semnificativ, în clasificarea amintită el stă la baza propozițiilor *potențiale*.

b) Denumirea de "moduri predicative" ar putea lăsa loc ideii că modul ar fi cel care ar conferi verbului calitatea de predicat, de unde, că modul ar fi categorie relațională; or, modurile sînt predicative *pentru că* sînt personale, astfel că în realitate flectivul categoriei de persoană, persoană[^]. (împreună cu categoria de număr₂, cumulate, precum se știe, în cîte o singură desinență), ca singurele în care se face acordul vertmului-predicativ cu substantivul-subiect, este purtătorul relației predicative, un R ce conferă lui Ts (verbul) calitatea de predicat.

5. 3. 1. 1. *Conjunctivul* tară valori afective sau voliționale - mai pregnant numit "subjunctivul" (< "attache sous" d'ou "subordonne", de subjungere²) - este, prin definiție, relațional. Spre confirmare, un

1 Că *a fi* este în același timp și purtătorul flectivelor de acord verbal, aceasta este o a doua lui calitate, alta decît cea de auxiliar de diateză.

2 Vezi Dauzat et al., s. v. *subjunctif*. Mai pregnant, pentru că exprimă și ideea de a fi legat, și aceea de a fi subordonat.

84

asemenea conjunctiv nici nu stă la baza vreunui tip de propoziție din clasificarea "după scop" și nici nu poate apărea în propoziții principale, ci definește - într-o clasificare "după modul de a se construi *subordonatele*" - propozițiile *conjunctivale*.

Observație. Și în situația dată, el se păstrează în anumite opoziții; de exemplu, diferența dată de indicativ {*mu tem să nu vină/ mă tem că nu vine*}.

5. 3. 2. Modurile nepredicative Pentru prepozițiile din construcția lor, *infinitivul* (scurt) cu *a* și *supinul* le asimilăm categoriilor₃, nerelaționale. (Față de regent, supinul se comportă substantival, cuprinzînd un acuzat³ v₃.)

Participiul este și el nerelațional: ori este asimilat *adjectivului*, și atunci relaționale sînt. ca ia acesta, genul-, + număr₂, ori este *subunitate gramaticală*, în construcția așa-numitei diateze pasive, și atunci este impropriu a-i atribui calitate relațională interlexematică. (Despre locul său în contrageri - nici aici relațional el, ci gerunziul pasiv - v. 6. 2. 1. 1.)

5. 3. 2. 1. Sînt relaționale.

5. 3. 2. 2. *Gerunziul*¹, al cărui flectiv leagă tema verbală realizînd: un complement (de mod și instrumental), sau o contragerie.

5. 3. 2. 3. *Infinitivul* (scurt) fără *a*: *știe socoti*.

Ipoteză. Considerîndu-l pe *a* flectiv, funcția de subiect și de complement direct a infinitivului s-ar încadra legii construcției fără prepoziție a funcțiilor respective (- un deziderat!); pe de altă parte, ar deveni excepții - mai ușor de acceptat - de la construcția prepozițională situațiile cînd infinitivul are funcții ca cele de atribut, complement direct, cauzal, de scop sau de mod². (Despre contrageria infinitivală, v. 6. 2. 1.)

5. 4. *Cazul* este prin excelență relațional³. Totuși, nu fără unele

1 Edelstein.

2 Asan-Vasiliu.

3 În însăși definirea lui se impun (sau sînt preferați) termenii sintagmatici - cazul "exprimă raporturile" (GA, 1963, I, p. 37) și (Iordan et al., p. 62) -, încercările unei definiții paradigmatică (Hjelmslev, 1935) nefiind tot atît de convingătoare, ca mai puțin controlabile.

85

delimitări.

5. 4. 1. Dacă *genitivul* (G.), *dativul* (D.) și *acuzativul* (Ac.) sînt fără excepții relaționale,
5. 4. 2. *Nominativul* (N.) se repartizează:
5. 4. 2. 1. Este relațional cel prezent în substantivul (sau orice clasă de cuvinte cu valoare substantivală - *nume predicativ* și cel din *falsa apozitie* - atribut determinativ substantival nominali val (ex. *cifra zece*),

5. 4. 2. 2. dar nu este relațional în:

- a) substantivul constituit în propoziție *monomembră nominală* (de fapt, *substantivală*), situație în care acest caracter, nerelațional, ar putea fi reflectat prin denumirea de *nominativ absolut*¹;
- b) substantivul *-subiect*: subliniem și în această ordine de idei (v. și 2. 0. și 6. 1. 1.) că N, nu constituie pentru subiect factorul-cauză, ci *condiția* lui - *unică și necesară*, caractere prin care se explică aparența de factor-cauză -, cauza constituind-o exclusiv relația prin acord verbal.

Se subînțelege, faptul de a apărea într-un *reiat* (T) nu comportă pentru categorie caracter *relațional*, caracter pe care l-am definit prin R și nu prin T.

Observație. N, nici chiar calitatea de T nu o conferă substantivului-subiect, întocmai după cum într-o relație genitivală, *cărțile* (N,) *elevilor* (G.), nu N, este cel care conferă calitatea de T, G, putînd contracta în relație un substantiv la oricare caz (1 sau 3), spre deosebire de categoriile (ale unui T) într-o relație prin acord adjectival, care conferă calitatea de T, fără să fie, nici ele, relaționale.

1 "Absolut", în sensul curent, opus lui "relativ", într-o măsură deci diferită de cel folosit uneori în gramatici, ca, de exemplu, pentru construcțiile latinești "ablativ (sau nominativ) absolut" (Ernout-Thomas, p. 103) sau, pentru verbe, "cu sens absolut" (Iordan et al., p. 181, nota I), situații în care faptele respective se constituie, fie într-un mod specific, ca Ts (- construcțiile) sau ca Tr (- verbele, față de un Ts, obiect). Marouzeau (s. v. *Absolu*) precizează: "ne se rattache *grammaticalement* (s. mea, D. D.) ...", pe cînd, în cazul nostru, nu poate fi vorba de nici o legătură.

Unele accepții și întrebuintări diferite, în gramatică, ale termenilor de *absolut* și *relativ* au reținut atenția și lui Bally, 1933, p. 341-354.

86

c) Ni al substantivelor incidente, chiar **dacă incidența nu** este marcată nici fonetic, nici grafic: *Ce naiba face!*¹

d) N, al *realei apozitii*, care nefiind un actant, nu este funcție, ci duplicatul ei, încît denumirea de "raport apozitiv" cuprinde un nonsens.

5. 4. 3. Cît privește *Voc.*, aderăm la teza că "nu are funcțiune sintactică"², deci că nu este categorie relațională.

Tezei că vocativul ar fi termen în relație predicativă cu verbul la imperativ³ i se opun considerente ce contestă însăși relația:

- a) identitatea de persoană⁴ și număr între cei doi preținși termeni se explică nu prin acord, ci prin factori extralingvistici (- fie că chemăm, fie că poruncim, obiectul acțiunilor respective este o persoană sau mai multe *cu care* comunicăm),
- b) dacă am avea de-a face cu un acord, virgula (pauza) dintre termeni ar fi imposibilă, pe cînd aici. dimpotrivă, aceasta este obligatorie;

c) substantivul în vocativ este "tot așa de" omisibil ca și verbul la imperativ - fiecare dovedindu-se astfel drept unitate independentă - ceea ce nu se întîmplă cu termenii relației predicative;

d) imperativul este, și în prezența ca și în absența vocativului, tot propoziție bimebră.

De altfel, chiar dacă *Voc.* ar fi subiect al imperativului, motivele prin care am negat, mai sus, *nominativului!* caracterul relațional ar fi și aici aplicabile, întocmai.

1 Pușcariu consideră că în astfel de situații este vorba de un "non-casus" (p. 144). Particularizarea generalului este însă o necesitate absolută, încît, credem, și aici avem de-a face cu o particularizare, într-un *nominativ*.

2 Iordan et al., p. 95, GA, 1963. I, p. 79.

3 În discuțiile care s-au purtat în jurul vocativului se împletesc două probleme: dacă este sau nu un caz și dacă are sau nu funcție. Afirmă! sau rezultînd, sînt pentru atribuirea de funcție Zdrenghea, 1960, Diaconescu P, 1962. p. 107; ca fiind contra, cităm aici pe Hjelmslev 1935, p. 23 și Pușcariu, p. 139.

4 Hjelmslev (p. 24) contestă vocativului calitatea de persoană a doua.

87

Notă. Natural, nu este relațională nici o categorie ori subcategorie, de nici un ordin, fie., fie chiar², dacă lexemele la care sînt atașate flectivele lor se află - explicative¹ sau incidentale - în poziție parantetică.

Recapitulînd, sînt relaționale: toate categoriile de ordinul II - și de ordinul I - cazurile (minus vocativul și excepțiile de la *nominativ*), *conjunctivul*, *gerunziul* și *infinitivul* fără *a*.

6. 0. *Clasificări* ale categoriilor de relație.

6. 1. Dacă, după *modul* de organizare a termenilor, clasele de conective se împart în coordonatoare și subordonatoare, *categoriile (de relație) sînt toate în slujba subordonării*, și anume ca *subordonante* (și

nu ca supraordonante),

6. 1. 1, în timp ce acest lucru este recunoscut, într-un mod mai mult sau mai puțin explicit, pentru toate categoriile, cu cele de acord verbal (persoană₂ + număr₂) se face o nemotivată excepție, considerându-se că acestea ar fi supraordonante, teză implicată în aceea a subordonării predicatului față de subiect², fără să se aducă, în sprijinul unei asemenea teze, decât metafore, ca "pivotal", "nod", "nucleu", "centru", aplicate predicatului³; Tesniere, de exemplu, ne întâmpină în *Eletnenîs* ..., încă din primele pagini, cu schema

parle

)

*Alfred*⁴

fără ca mai departe să întâlnim vreun argument, necum vreo dezbatere a problemei. De altfel, în general această subordonare a subiectului este acceptată ca un lucru de la sine înțeles, firesc; explicația acestei idei presupunem că stă în:

1 Aici se cuprinde de fapt și reala apozitie în întregime, aceasta depășind, ca mod de construcție, și N., și substantivul.

2 Hjelmslev, 1935, p. 22, Tesniere, p. 109, Grammaire Laourousse, p. 75.

3 Tesniere, p. 381, Grammaire Larousse, p. 75.

4 Tesniere, p. 14.

a) nedisocierea importanței, incontestabile pentru comunicare, a predicatului¹, de materialitatea legăturilor sale - subordonante (v. (1), (2), (3) mai jos):

b) optica organizării cazurilor pe axa paradigmatică - unde ele stau alături, ca *specii* ale aceluiași *gen* (omogene) -, transferată (subiectiv) în sintagmatică sub o (contestabilă) notă comună, de actante ale verbului: și nominativul, după modelul dativului, și acuzativului²; or, eterogenitatea termenilor din relațiile sintagmatice (aici omogenitatea este întâmplătoare) - opusă omogenității legice din paradigmatică - lasă deschisă posibilitatea ca subcategoriile să joace roluri diferite: una să fie actantă (dativul și acuzativul), iar alta să fie "actată" (nominativul);

c) prin aceeași (falsă) analogizare a nominativului cu dativul și acuzativul. înțelegerea flectivului de nominativ ca o marcă, și el (a doua?!), a relației (R)³ și nu ca o condiție a subiectului (T).

în susținerea tezei opuse, că predicatul este cel subordonat subiectului și că, prin urmare, nici categoriile acordului verbal nu fac excepție de la nota de subordonante a tuturor flectivelor, stau ca argumente:

(1) *analogia dintre verbul finit și adjectiv*: deosebiriile acordului lor -nr. 2 + pers. 2, față de gen₂ + nr. 2 + caz₂ -, după ce constatăm că *fiecare* se acordă în categoriile pe care le au comune cu substantivul (la un verb finit pasiv desprindem acordurile și de pers. + nr., și de gen + nr. + caz), ne vedem obligați să conchidem, sînt afit de *neesențiale*, încît este de neconceput ca cele două manifestări *ale aceluiași* acord să organizeze răsturnat (una față de cealaltă) termenii - acordul adjectival să subordoneze, iar cel verbal să supraordoneze.

Identitatea raportului dintre cele două clase de cuvinte față de substantiv a fost deosebit de pregnant formulată, în termenii funcțiilor lor, de Iordan: "... între atribut și predicat există o strînsă înrudire, datorită faptului că

1 Despre importanța predicatului, v. Graur, 1962, Iacob St. 2 Tesniere, p. 109, pct. 13.

3 Relația este o singură dată marcată, aici prin flectivul de acord verbal (v. 5. 4. 2. 2., 2. 0.).

89

amîndouă arată o caracteristică a subiectului, amîndouă "atribuie" subiectului un semn caracteristic.

De aceea raportul dintre atribut și subiect este tot de inerentă, ca și raportul dintre predicat și subiect, iar expresia lui sintactică este, iarăși ca în cazul predicatului, acordul (sau congruența)⁴.

(2) Pe linia aceleiași analogii, întocmai după cum, în raport cu substantivul, adjectivul este cel omisibil, tot așa, și verbul finit².

(3) definirea nominativului, drept caz al "nonsubordonării"³, implică, de altfel, vădit teza pe care o susținem.

6. 1. 2. Categoria gerunziului este și ea totdeauna subordonantă. chiar și atunci cînd este vorba de contragerea* unei propoziții coordonate copulative: în *Au murit lășiud în urma lui fecior ...*⁵ sau în *se urcă în trăsura pînă și... geamantanul.... lăsînd, așezînd sînt*, în raport cu *au murit*, respectiv *se urcă*, omisibile.

6. 2. După locul lor în enunț, categoriile de relație sînt *intrapropoziționale*, cu excepția conjunctivului și a contragerilor⁶ (gerunziale și infinitivale), care sînt *interpropoziționale*.

6. 2. 1. *Contragerile* sînt un R + Ts de domeniul interpropozițional, excluzîndu-se deci părțile de propoziție, prin faptul că *au subiect*: plecînd ei, nici noi n-am mai rămas; în exemplul de aici,

exprimarea subiectului contragerii este necesară, din cauză că acesta este diferit de al regentei (-pe care continuăm s-o numim astfel); existența sa, aici exprimată, obligă însă la recunoașterea existenței sale în contragere și atunci *cînd* el nu este exprimat, faptul explicîndu-se, de data aceasta, prin identitatea lui cu al regentei, caz în care el este sau exprimat în regentă și subînțeles în contragere (*înghefind*, *apa și-a mărit volumul*), sau exprimat în contragere

1 Iordan, 1954, p. 613.

2 Despre importanța, la rîndul ei, a subiectului, v. Regula, p. 522.

3 Iordan et al., p. 95; v. și Marouzeau, s. v. *nominali*/, Regula.

4 V. 6.2. 1.

5 Edelstein, p. 112.

6 V. Iordan, 1937, p. 231-234.

90

și subînțeles în regentă (*apa înghefind*, *și-a mărit volumul*); exprimarea sau neexprimarea lui în contragere nu este în măsură deci să afecteze calitatea de contragere, alternativa fiind tot atît de neesențială, pe cît de neesențial este faptul (de origine): o subordonată are subiectul diferit de al regentei sau identic cu al acesteia.

Și în cazul contragerilor infinitivale (*au plecat spre a nu-i găsi celălalt*), considerentului de a avea subiect îi acordăm prioritate față de acela al locului, în rest intrapropozițional, al prepoziției.

La rîndul său, subiectul contragerii face ca verbul acesteia, chiar la mod nepersonal fiind, deci chiar în lipsa mărcii relației predicative, să continue a ocupa poziția predicativă (v. mai jos *Observație*).

Semn al caracterului interpropozițional al contragerilor este păstrarea, de la subordonată, a situării temporale față de timpul predicatului din regentă¹.

Cît privește relațiile de subordonare (inclusiv în cazul gerunziului contragînd o copulativă, v. 6. 1. 2.) ale verbului contragerii, acestea se vor realiza:

1°. față de T din regentă, prin *flectivul modal*; numărul mare al subordonatelor, plus două coordonate, care se pot contrage² creează însă o atît de bogată omonimie sintactică, încît sensul flectivului nu mai poate fi actualizat decît deductiv, cu ajutorul contextului, fapt prin care se și explică aproximările în identificarea funcției contragerii, neputîndu-se stabili întotdeauna exact sensul relațional preexistent acesteia;

2°. față de subiect (al contragerii), subordonarea o considerăm una prin aderență³, flectivul de mod rămînd al relației interpropoziționale. Aderența aici este însă sprijinită de prezența subiectului, care evocă relația predicativă marcată.

Situațiile cu participii, adjective și substantive, date drept atribute

1 Edelstein, p. 131-137.

2 Edelstein relevă 16 funcțiuni.

3 V. Stati-Bulgăr.

91

circumstanțiale¹, ca în

(a) **Mirat** de întrebarea neașteptată, Grigore totuși răspuse ...,

(b) **Dar ticălos** cu trupul, Jap rămase neînvins cu inima,

(c) **Ba copil** chiar, era să fiu sfîșiat de un bulldog ...,

nu sînt decît reduceri, prin omiterea lui *fiind*, ale contragerii gerunziale.

Observație. Și dacă participiului i se recunoaște calitate de contragere distinctă de cea gerunzială, nici el nu este, față de substantivul în N, din contragere, pe baza flectivului, de acord adjectival, atribut, tocmai pentru că substantivul respectiv este subiect, ci păstrează ocupată, ca și gerunziul, poziția predicativă: așa cum în *plecînd ei*, *nici noi n-am mai rămas*, *plecînd* nu este atributul lui *ei*. tot așa nici *plecați*, din *odată plecați ei*. *nici noi* ...

6. 2. 1. 1. Recunoașterea contragerilor implică reexaminarea *atributului circumstanțial*.

a) Considerarea atributului circumstanțial ca o funcție *intrapropozițională* se explică prin lipsa dintre faptele avute în vedere a situațiilor cu subiect diferit de al regentei.

b) La funcția de *atribut* s-a ajuns prin substantivele, adjectivele și participiile rămase după omiterea lui *fiind*, clase care, în condițiile - nu generale.- ale subiectului comun cu al regentei, cunosc doar un facultativ acord cu substantivele din regentă, facultativ, întrucît, spre deosebire de acordul legic, obligatoriu și necesar, în situațiile aici discutate avem numai o posibilă punere de acord cu substantivul din regentă (*Filozofia meschină a unei realități redusă/reduce la aspectele ei mărunte*²), uneori, imposibilă cu acesta, ci necesară cu subiectul neexprimat al contragerii:

(1) **mirat** (N₂) [*fiind el*] de ..., lui Grigore i se păru ...;

(2) **ticălos** (N₂) [*fiind el*] cu trupul, lui Jap îi rămase neînvinsă inima;

(3) **ba copil** (N\) [*fiind eu*], *un bulldog era sămăsfîșie*.

c) Nuanțele *circumstanțiale* ale acestei funcții, la rîndul lor, nu sînt decît valorile relaționale ale subordonatelor preexistente (din "structura de

1 GA, 1963, II, p. 139-140.

2 *Ibidem*, p. 144.

92

adîncime"), transmise contragerilor, cu rezerva - în plus - că nu numai circumstanțialele se pot contrage, ci și atributivele (ex. *Filozofia meschină a unei realități ce era redusă* la ...), care, dacă le avem în vedere, prin consecvență, după modelul "atribut (circumstanțial) cu nuanță cauzală etc", conduc la "atribut (?) cu nuanță ... atributivă", întrîndu-se astfel într-un cerc vicios care avertizează asupra defecțiunii de la baza unui astfel de atribut.

O CLASIFICARE A CAZURILOR CU APLICARE ÎN PROBLEMA POSESIVELOR

I. Clasificarea. Motivăm clasificarea de mai jos, a cazurilor - dincolo de faptul că ea caută să reflecte o realitate gramaticală - prin aceea că ar putea preveni anumite neajunsuri, uneori de ordin subiectiv, alteori legate de reale dificultăți în interpretarea fenomenelor gramaticale pe care le comportă cazurile. Cîteva exemple:

- afirmațiile privind funcțiunile cazurilor, ca aceea că acuzativul este cazul complementului direct și al circumstanțialului sau că "Funcțiunea obișnuită a genitivului este aceea de atribut"¹ ș. a. sînt adevărate, dar -incomplete - pot crea o imagine deformată a sintaxei cazurilor;
- cuvîntul *acestuia* din *copilului acestuia* este interpretat de Dragomirescu și Gabrea ca atribut pronominal² [deci în cazul genitiv] -spre deosebire de *acesta* din *copilul acesta*, unde atributul în discuție este adjectival - or, și această interpretare, lipsită de orice rezervă sau de vreo precizare, este numai parțial adevărată;
- trecînd apoi peste confuziile, oricît de frecvente ar fi, între cazurile formelor *lui, ei, lor* și ale posesivelor *meu, mea* ... , ca subiective și nemotivate, mai cităm, ca reală dificultate, problema cazului posesivelor

1 GA, 1963, voi. I, p. 75, unde, sub același paragraf, 77. se dă și "funcțiunea obișnuită" și celelalte ... neobișnuite (!).

2 "Limba română". VII. 1958. nr. 6, p. 23.

94

precedate de "prepozițiile cu genitivul": *contra mea*.

Precizările 3e care sînt susceptibile afirmații și interpretări ca cele de mai sus devin posibile dacă recurgem la o discriminare a cazurilor, după criteriul pe care-l vom numi al **funcționalității**, înțelegînd prin aceasta felul cum se grupează cazurile în generarea funcțiilor. Din acest punct de vedere, cazurile se repartizează, într-o ordine descrescîndă a gradului de funcționalitate, în trei categorii, corespunzînd, de altfel, ipostazelor cunoscute în care ele apar în planul sintagmatic:

1. cazuri de ordinul I, prin care le înțelegem pe cele manifestate în substantive și în pronume, unde ele înseși, cazurile, sînt generatoare de funcții, fiecare caz fiind consacrat unei (unor) anumite funcții: N - subiect, *Np, Eps*, și *Falseinpozitie*. G - atribut genitival, D - complement indirect, complement de loc și atribut. Ac - complement direct, complement de timp, atribut (ultimele două, substantive în *Ac-ul timpului*) și *Eps*.

2. cazuri de ordinul al II-lea sînt cazurile angajate prin (de către) acord, manifestate în cuvintele acordate (în gen, număr și *caz*). în care ipostază funcțiile generate - aici contribuind și genul și numărul, ele înseși de ordinul II - sînt altele decît cele de sub punctul 1: *Atr* adjectival, *Np* și *Eps*. La cazurile de acest ordin funcționalitatea descrește față de cele de sub pct. 1, prin aceea că, de exemplu, oricare caz de acest ordin generează aceeași funcție - atributul adjectival^a

3. cazuri de ordinul al III-lea sînt cele cerute de prepoziții; se manifestă în substantive și pronume², conform regimului prepozițiilor; gradul lor de funcționalitate este - în limba română¹ - de data aceasta nul, întrucît potențarea relațională a substantivelor și a pronomelor respective o asigură prepoziția.

Vom nota, în exemplele de mai jos, cazurile cu 1, 2, sau 3,

1 In plus, *N₂* - *Np* și *Eps*, iar *Ac₂*, și *Eps*.

2 In construcția "prepoziție + adjectiv", cazul adjectivului este un caz de ordinul II, întrucît acordul se dovedește mai puternic decît regimul causal al prepoziției, pe care-l anulează.

3 Acest grad nu ar fi nul dacă în limba română una și aceeași prepoziție ar cere mai multe cazuri.

95

corespunzător ordinului: *caietul* (-N,) *micuțului* (-G₂) *meu* (-G₂) *prieten* (-G,) *este cel mai curat* (ΛN) *din întreaga* (2Ac) *clasă* £-Ac), *datorită bunului* (-D₂) *siw* (-D₂) *obzra* (-D₃) ...; *lupta* (-N,) *omului* (-G,) *Zw«* (-G₂) *contra omului* (-G₃) *răw* (-G₂) £. ?te *dreaptă* (-N₂).

Cît privește exemplele privitoare la neajunsurile prin care am motivat clasificarea, adăugăm precizările pe care aceasta le permite: nominativul numai cînd este de ordinul I este cazul subiectului, genitivul, numai de același ordin este cazul atributului genitival; acuzativul este cazul circumstanțialului numai în calitate de Ac, (*zboarăpeste pădure*), dar în aceeași măsură poate fi caz al circumstanțialului și un G_? (*zboară pe deasupra pădurii*), sau un D₃. Un G₃ cu rol de atribut, deși genitiv, nu va fi atribut genitival, ci prepozițional, după cum un G₂, deși genitiv, nu va fi atribut genitival, ci adjectival.

Acestuia, din (*a*) *copilului acestuia*, oferă o omonimie gramaticală: dacă reprezintă un G₁₅ atunci da, *acestuia* este un atribut pronominal (și genitival) - întrucît succesiunea G, + G,, firește, nu se exclude - , dar el poate fi și un G₂, și atunci este tot un atribut adjectival, ca și *acesta* din *copilul acesta*.

(Pentru situațiile de tipul *contra mea*, *contra lui*, v. mai jos, sub II.)

II. Despre cazul posesivelor. între calitatea adjectivală sau pronominală a posesivelor există o legătură, iar felul în care este privit sensul acestei legături conduce, de obicei, la rezultate diferite: de la calitate la caz - pronume în cazul genitiv, de la caz la calitate - adjectiv pronominal.

Alegînd în discuția de mai jos calea de la caz la calitate și oprindu-ne cu insistență la problema cazului - cealaltă problemă, a calității, fiind mult discutată -, ne propunem să identificăm cazul posesivelor atunci cînd acestea sînt precedate de prepozițiile "cu genitivul" (*contra mea*, *noastră*'), la care vom ajunge prin examinarea prealabilă a comportamentului

1 Cf. Manoliu, 1967, p. 274-290, unde, plecîndu-se de la asemenea exemple și de la contexte în care posesivul este precedat de articolul pronominal, se ajunge la concluzia că posesivele sînt pronume personale în genitiv.

96

posesivelor, în comparație cu necontestatul pronume personal, începînd cu:

a. substantivul articulat cu articol hotărît; vom constata ca dirijate, fie un G], fie un C (caz)₂.

Următoarele patru exemple vor fi suficiente pentru a se putea urmări variațiile în număr, gen și caz ale posesivului și constanța pronomelui personal:

băiatul (N1¹)

său (N2)

bă/e/V(Ni)

săi (N2)

fetița (Ni)

fetiței (Gi)

sa (N2)

sale (G2)

b. Deglutinînd articolul hotărît, obținem "substantiv nearticulat + articol pronominal (în care găsim, atît în plan diacronic, cît și în plan sincron, articolul hotărît) + aceleași două cazuri regizate": *băiat al lui* (G,)/ *său* (N₂), *o fetiță a lui* (G,)/ *sa* (N₂) etc.

în urma acestor două serii de exemple, concluzia care s-ar degaja ar fi că acela care dirijează cele două cazuri este fie substantivul, fie articolul.

c. Eliminînd acum substantivul, obținem:

a/(Ni).

său (N2)

{lui(G-l) f

să/(N₂) \

sa (N₂)

a lor? (G1)

lsă7(G₂)

De data aceasta, concluzia ar urma să fie că articolul pronominal este

1 În ce privește cazul substantivului, al articolului hotărît și al celui pronominal, pentru a nu încărea prezentarea, ne limităm la nominativ și genitiv. Acolo unde însă apare, în exemple, la posesive, N: sau G,, se va subînțelege că și celelalte două cazuri, D, și Ac,, pot apărea dacă substantivul sau articolul vor fi un D, sau, respectiv, un Ac,.

2 Recurgem, pentru genitiv, la forma de plural a articolului pronominal, pentru că, după cum se știe, numai formele de plural au genitiv (și dativ), cele de singular neavînd decît valoarea de nominativ și acuzativ.

97

cel care regizează G, și C (N și G),, articolul neintrînd în aceeași unitate pronominală cu posesivul¹.

d. însă nici "formele *al*, *a*, *ai*, *ale*, *alor* nu sînt secvențe morfematice minimale"², încît, printr-o nouă deglutinare, rămînem cu provenientul prepozițional *a*-, constant, și articolul hotărît (*-l*, *-a*, *-i*, *-le*, *-lor*),

variabil:

r/(7/(Gi)

r/j

■/(Ni) <

-a(ND<

1 său (N₂)

1 sa (N₂)

-lor (G₁)

/u/(G<|) să/ (G₂)

e. Același articol hotărât îl regăsim, mai departe, și în locuțiunile prepoziționale care au în componența lor substantive, regizînd fie un G₁, fie un C₂, de data acesta, un Ac_j, întrucît substantivul component este un Ac₃, cerut de prepoziția simplă:

împotriva (în + potrive - AC3) /n c/uda - AC3

sa (AC2)

Cu acest nivel, sîntem din nou la situațiile de sub punctul a., însă îl situăm totuși aici pentru că există și locuțiuni în a căror componență, în locul substantivului putem avea adverbe, ele înseși, de altfel, cu valențe substantivale:

de-a curmezișul (cu-înAc) / *dedesubtul* v *

deasupra (cu - a în AC3)

său(Ac2)

sa (Ac2)

Dovada valențelor substantivale o constituie posibilitatea construcției Lor cu un dativ posesiv:

dedesubtu-i (D.).

f. Aceeași este și situația în cazul prepoziției *contra*; *contra lui* (G.),

1 Zdrenghia, 1965, p. 1030-1031, și Manoliu, 1967, p. 275.

2 Manoliu, 1964, p. 70.

98

contra sa - cu *sa* într-un C₂. Se impune a identifica acest Q: precedarea cuvîntului *contra* de prepoziții (cu acuzativul), ca *din (din contra)*, *în (în contra)*, la care mai adăugăm analogia, foarte probabilă, cu substantivul *potrive* din *în + potrive*, precum și posibilitatea neexclusă a construcției sale cu dativul posesiv (*n-are nimic în contra-i*), dovedește că vorbitorii au intuit neologismul în discuție ca pe un substantiv, într-un Ac₃, față de care formele *sa*, *noastră*, *mea* ..., ca unele explicabile prin Acord, reprezintă un Ac₂, încît, întocmai ca în toate situațiile de la pct. a. la e., și mai ales de la e.. avem:

contra (cu art. hot. - a în Ac₃)

sa (Ac₂)

g. Există însă un G₃, cerut de prepozițiile "cu genitivul", pe care ar fi trebuit să-l întîlnim la punctele e. și f., unde am discutat tocmai situația acestor prepoziții. Faptul de a nu-l fi întîlnit ca G, se datorește discutării elementelor lor componente în mod separat, căci, reaglutinînd articolul și acceptîndu-le din nou ca unități lexematice, ceea ce a apărut la punctele e. și f. ca G, devine un G₃, substituibil prin C₂ - Ac₃:

(în +) potrive (cu - a Ac₃)

lui(G-|) sa (AC2)

împotriva

lui(G₃) sa (AC2)

În subsidiar, am învoa, în sprijinul interpretării ca mai sus a cazului posesivelor, faptul că aceasta rămîne în limitele adevărului istoric, al continuării cunoscutelor forme latinești, în aceeași calitate de C₂.

Concluzii. 1. Întocmai ca substantivul articulat cu articolul hotărât și grație acestuia din urmă, prezent în structura lor:

- articolul pronominal regizează un G, sau un C, oricare (pluralul - pe toate, singularul - N, și Ac₂);

- prepozițiile așa zise "cu genitivul", regizează și un G,, care, după ce le acceptăm ca prepoziții, devine un G₃, dar regizează și un A^, chiar

99

dacă pentru a-l pune în lumină sîntem nevoiți să recurgem la separarea Ac₃ a! substantivului component (v. mai sus, pct. g).

2. Posesivele, precedate fie de un substantiv, fie de un articol pronominal, fie de prepozițiile "cu genitivul", sînt întotdeauna un C\, inclusiv un G₂, și nu un G, , cu care este doar substituibil, substituibil datorită echivalenței dintre ideea de posesor exprimată gramatical, printr-un G], și ideea de posesor exprimată lexical, prin rădăcina posesivelor.

3. Termenii de "genitival" din "articol genitival", ca și "cu genitivul" sau "care cer genitivul", cu care se denumesc prepoziții ca cele discutate, reflectă lacunar realitatea gramaticală, întrucât, denumite așa, rămân necuprinse cazurile 2, regizate și ele.

III. Calitatea de adjective sau de pronume a posesivelor. Argumentul în favoarea calității de pronume îl constituie faptul că țin locul posesorului. Pentru calitatea adjectivală pledează acordul cu numele obiectului posedat, fapt de ordin gramatical căruia trebuie să i se acorde prioritate, cu atât mai mult cu cât indicarea posesorului nu se realizează gramatical ci lexical'.

1 Zdrengea, 1967, nr. 1, p.

100

DESPRE AL, CU APLICARE LA O STRUCTURĂ PROBLEMATICĂ

0. Structurile de tipul *un om iubitor al cărților* ascund, în ce privește analiza lor, probleme ale căror soluții nu sînt perfectate. Exemplul a fost analizat astfel: *al cărților*, ca un tip nou de complement indirect, și anume unul genitival, al lui *iubitor*, iar *iubitor*, ca adjectiv, termenul său regent¹.

Interpretarea în acest fel a structurii date nu este convingătoare. Motivele pentru care nu o putem accepta vor rezulta din discuția de mai jos.

0. 1. Problemele sînt generate de modurile diferite în care este văzut statutul lui AL (*al*, *a ai*, *ale*, *alor*): AL - articol²; AL - articol, cu mențiuni, subiacente, că are valoare de pronume³; AL - pronume⁴.

0. 2. Vom examina comportamentul lui AL urmărindu-l în tipurile de structuri (infra 1., 2., 3.) în care apare, iar discuția o vom organiza pe răspunsurile la cîteva alternative (*infra*, (1), (2), (3), (4), (5)).

1. AL, în structurile tară *S/Ob pos* la stînga lui; AL + G sau *Adj pos*, ex. *ai vecinului*, *ai săi*.

1 Avram, 1980.

2 *Ibidein*, și manualele.

3 Iordan, 1954, p. 342, GA. p. 107, Guțu Romalo, 1973, p. 82 și 137. Guțu Romalo, 1974, p. 136, Avram, 1986, p. 73, Brîncuș, p. 220.

4 Pușcariu, p. 52. Zdrengea 1965, p. 129, Manoliu 1968, p. 91, Coteanu 1969, p. 111, Florea, p. 94.

101

(1) AL - articol sau pronume?

Alternativa de aici nu constituie deloc o falsă problemă, cîtă vreme există lucrări, precum cele citate la nota 2 și chiar 3, care, în pofida substituibilității evidente (*ai / copiii vecinului*, *ai / copiii săi*), îl consideră pe AL articol. AL este pronume (nici nu numai în structura de aici, vezi infra 2. și 3.) și ca orice pronume calchiază, în principiu, toată sintaxa substantivului: subiect (ex. *ai mei sînt...*), c. indirect datival (ex. *spune-le alor mei că...*), c. de loc (ex. *stau lîngă ai vecinului*) etc. .

(2) AL - intragenitival sau extragenitival?

Nici această alternativă nu este o falsă problemă, date fiind afirmații ca următoarele: că AL este semn al cazului G\ că formează grup comun cu substantivul în G², că formează atît G-ul, cît și Ac-ul *cupe*³. încercînd să identificăm cauzele care au făcut posibile astfel de afirmații, presupunem că aceste cauze sînt:

1) neglijarea paradigmei lui AL, care: ori nu este dată⁴, ori este dată, dar fie ciudat de nedesfășurat (ex., în GA, p. 105, nu sînt menționate cazurile N și Ac ale lui AL), fie cu opozantul *alor* lipsă⁵, ca și cînd faptul că unul din opozanți apare în mai puține contexte, ar putea constitui un motiv să fie scos din paradigmă sau să fie menționat în subsidiar; altfel spunînd, ca și cînd opozanții n-ar fi, din punct de vedere logic, egali. Chiar cînd paradigma este dată, nu este pusă în evidență opoziția lui *alor* cu zero de la singular.

2) Altă cauză, o presupunem a fi denumirea de (articol) *genitival*, denumire care nu a fost dată pentru că AL ar sta în cazul G, ci pentru că *după el* apare un G, atunci cînd nu apare un *Adj pos*; nici în prima situație și cu atît mai puțin în a doua, denumirea *genitival* nu se justifică.

1 GA, p. 105, Avram. 1986, p. 73.

2 Iordan et al., p. 178.

3 Florea, p. 94.

4 Guțu Romalo, 1974, Avram, 1980, Florea M.

5 Iordan et al., p. 177-178.

102

3) O a treia cauză pe care o presupunem este figurarea lui AL - între paranteze sau nu - în dreptul G-ului, la paradigmele S/-ului din manuale, fapt care a putut crea, de asemenea, imaginea că AL ar sta el însuși în G, cînd el nici măcar nu are la singular, în româna contemporană, forme pentru G - D.

Cele de mai sus - 1), 2), 3) - ne îndreptătesc să reactualizăm, fără a cădea în didacticism, paradigma

desfășurată a lui AL:

sg.	pi.	
N	<i>al, a</i>	<i>ai, ale</i>
G	—	<i>alor</i>
D	—	<i>alor</i>
Ac	<i>al, a</i>	<i>ai, ale</i>

Așadar, AL își are paradigma lui, alta decât a marelui rest al SI-ului. în consecință,

- AL este extragenitival;
- nefăcînd parte din structura G-ului, el nu poate fi luat împreună cu acesta;
- el este un Tr, fie al unui G, fie al unui *Adj pos*'.

Observație. Denumirea de (pronume) semiindependent, propusă de Manoliu, 1968, p. 91, nu are nici un înțeles sintactic: el poate fi Tr și atunci este total nedependent, sau poate fi Ts și atunci este total dependent.

2. AL, în structurile cu *SIObpos* la stînga lui²: *SIObpos* + AL + G sau *Adj pos*, ex. *copii ai vecinului, copii ai săi*.

Existînd aici un substantiv, se pune problema statutului lui AL față de acesta.

Alternativa (3): AL - este el un adjectiv pronominal (un *Adjl*) sau un pronume (un *Sî*)

1 Vezi aceeași afirmație, la Gutu Romalo, '973, p. 82.

2 Se subînțelege, în topică normală.

103

Observație. Definirea adjectivelor pronominale în manuale și în GA, ca fiind cele care însoțesc substantivele și le determină¹ este cel puțin inexactă, dacă nu chiar total nereușită: în *canele acestuia, acestuia* însoțește și determină, dar nu este adjectiv; lipsește adică tocmai *definiensul*. faptul că "pronumele", pentru a fi adjectiv, trebuie să se acorde în gen. număr și c a z cu substantivul.

Alternativa (3) este și ea justificată, (a; prin variațiile *copil al. copii ai* etc, variații care creează aparența de acord, și (b) prin faptul că chiar autori care-l recunosc drept pronume vorbesc de acordul lui AL (în gen și număr) cu *SIObpos*, ceea ce constituie o contradicție.

în consecvență cu alternativa (1), AL se dovedește și în structurile de aici, de la 2., tot pronume, un *SI*, și nu un *Adjl*.

Dovezi. 1) O opoziție ca *niște cunoscuți de-ai (AcJ mei erau ... I niște cunoscuți ai (N,) mei erau ...* este o opoziție (*Ac₃ / N*), în cuprinsul *SI*-ului. 2) în *caietul este al meu, meu*, adjectiv se acordă cu *al*, care nu poate fi un *Adjl*, întrucît, după cum se știe, un *Adjl* nu se poate subordona unui *Adjl* ("adjectivul nu are adjectiv", "un *C₂* nu poate avea un *C₂*"); 2') cum prezența verbului (*caietul este al meu*) sau absența lui nu schimbă statutul lui AL, și în *un caiet al meu*, AL este tot un *SI*.

Observație. Posesivele (*meu, ...*) sînt totdeauna adjective, fie că se acordă cu substantive (*caietul meu*), fie că se acordă cu "pronumele posesiv" AL (*al meu*).

Alternativa (4), aproape sinonimă cu (3), este dacă AL se acordă sau *reia S/Ob pos*. Dacă AL se acordă, este un *Adjl*, dacă reia, este un *SI* (pronume). în concordanță cu răspunsul de la (3), răspundem că AL nu se acordă, ci reia. Se impune aici a face diferența dintre acord și reluare: acordul, o lege în limbile care îl au, cel generator de *Adjl*, este total; este fenomenul sintactic în care Tr (SY-ul) impune lui Ts (*Adjl*-ul) toate categoriile proprii lor și comune: genul, numărul și cazul. Acolo unde nu există decât identități de gen și număr avem de-a face cu reluări. Gutu Romalo vine cu o comparație ce se ridică la valoarea de argument: AL "are un rol asemănător cu cel pe care îi joacă formele atone ale

1 GA, p. 163, p. 168, p. 173.

104

pronumelui personal în cazul dublei exprimări a complementului"¹, iar Coteanu îl numește pronume anaforic². La "reluării" de pînă aici, AL și formele atone de la c. direct și indirect, adăugăm: (a) subiectul reluat; în *vine el tata*, nici unul din două nu se acordă cu celălalt; (b) însuși pronumele relativ este un reluant: în *o mulțime de oameni al căror / al cărei entuziasm era căror / cărei* reiau, doar cu genul și numărul lor, *căror* - pe *oameni*, *cărei* - pe *mulțime*, tară ca faptul să se numească acord și tără ca relativul să devină un adjectiv. La fel și AL reia *S/Ob pos* cu genul și numărul acestuia. Se confirmă și astfel că AL este un *SI*.

Observație. Se subînțelege că reluantul AL nu este "articol de legătură"³.

3. *Un om iubitor al cărților.* Și în această structură, ca în cea de la 2., AL reia.

(5) Pe cine reia AL? Nu pe *om* (*om al cărților* înseamnă altceva); nici pe amîndoi termenii (*om* și *iubitor*); îl reia pe *iubitor*, dar, cum un *5/ (AL)* nu poate relua un adjectiv (*iubitor*), înseamnă că *iubitor* este substantiv.

Despre **iubitor** ca substantiv⁴. Structura pe care o discutăm aici este una "saturată"; dovada în acest sens o aduce faptul că dacă introducem un termen în plus, ex. *un om, mare iubitor al cărților, ..., segmentul*

mare iubitor al cărților se dislocă, devenind o reală apozitie, al cărei centru, *iubitor*, nu poate fi decât substantiv; dovadă în plus că *iubitor* este substantiv, el a acceptat adjectivul *mare*. Pe *mare* îl putem și retrace, reala apozitie redevenind un atribut al lui *om*, dar *iubitor* rămânând substantiv - atribut determinativ substantival nominativ (falsă apozitie), ca în *domnii redactori ai emisiunii*. Asemenea substantive terminate în *-tor*, Tiktin le numește "adjective verbale substantivate" (sp. mea, D. D.)\ Vezi tot acolo și exemplul *Sf. Ioan înaintea înălbitorului*.

în concluzie (la 3.), numele terminate în *-tor* (potențial adjective sau

1 Guțu Romalo, 1973, p. 83.

2 Coteanu, p. 111.

3 Cum îl consideră Avram, 1986, p. 73.

4 Vasiliu E.~ Golopenția nu decid nici statutul **lui iubitor**, nici al **lui al** (vezi p. 97).

5 Tiktin, p. 87.

105

substantive), atunci când **sînt urmate de AL, sînt substantive. Concluzii generale.**

1) AL este, în toate structurile, pronume, fie că ține locul unui substantiv, ca în 1., fie că reia un substantiv, ca în 2. și 3.

2) AL este regent fie al unui GI, fie al unui *Adj pos*, încît nu poate fi luat împreună cu acesta.

3) Posesivele se împart în două clase lexicogramaticale: "pronume posesive" (AL) și "adjective posesive" (*meu, ...*), din paradigmele cărora *lor* trebuie exclus¹.

1 în GA, *lor* apare și la pronumele personal, p. 138, și la pronumele posesiv, p. 156.

106

FLECTIVUL PE /vs/ PREPOZIȚIA PE

0. Flectivul este segmentul de expresie al categoriei gramaticale. "Flectiv" și "categorie gramaticală" fiind termeni corelativi, interdefinibili, un presupus "cerc vicios" este exclus.

1. Un anumit *pe* este, în faza actuală de dezvoltare a limbii române, flectiv. Cu acest statut, el însă nu a pătruns decât în puține dintre lucrările noastre de gramatică: este recunoscut ca flectiv de Zdrenghea (1970) și de Irimia (1983, p. 115), care în notă îi spune și "prepoziție-flectiv"; Iordan u al. îl văd ca indicînd "rolul de complement direct" (pagina 281), dar îl cuprind în capitolul *Prepoziția* (p. 275); în alte cîteva lucrări, același flectiv *pe* este numit mai rar flectiv și frecvent, prepoziție.

1. 1. Dezvăluirea unui flectiv *pe* - distinct deși coexistent cu prepoziția *pe* - o datorăm, după cum se știe, lui Drăganu (1943); el însă nu a întreprins o dezbatere asupra deosebirii dintre cei doi *pe*, nici măcar o comparație între aceștia, lăsîndu-l să pară mai degrabă rezultat al unei revelații; mai mult, el însuși, într-o altă lucrare, 1945, numește flectivul *pe* prepoziție (p. 86).

2. Vom căuta, de aceea, să aducem aici dovezi că deosebirea dintre cei doi *pe* este o b i e c t i v ă și că ei reprezintă două noțiuni ale căror sfere se află în raport de excludere.

O facem nu numai pentru importanța în sine a acestei deosebiri, ci și pentru consecința ei sintactică: flectivul *pe* face posibilă

107

definiția complementului direct - mai departe Ct. d. - definiție pe care sintaxa limbii române încă n u o are (vezi *infra*, 3.).

2. 1. C r i t e r i u i de bază al dihotomizării îl constituie prin înseși datele problemei, faptul dacă *pe* satisface valența acuzativă (tranzitivitatea) a regentului, situație în care el este flectiv, sau nu o satisface și atunci *pe* este prepoziție.

2. 2. Criteriul enunțat, prin caracterul său genera! și de principiu, nu este însă - după cum va rezulta din cele de mai jos - suficient de operant, încît. pentru a deveni astfel, socotim util sau necesar să-l concretizăm sub forma cîtorva procedee (vezi *infra*. A., B., C).

Nota. După cum se poate prevedea, sîiu implicate în discuție două ipostaze ale acuzativului: fa) acuzativul cerut de prepoziții, inclusiv de prepoziția *pe*; aparține funcțiilor realizate prepozițional; ii vom simboliza prin Ac_g; ib) acuzativul generator al funcției prin el însuși; ține de funcțiile realizate c a z u a i; ii vom simboliza prin Ac., subînțelegînd, prin acest Ac., atît Ac fără flectivul *pe*, cit și Ac cu flectivul *pe*. (Simbolul 2, într-o clasificare a categoriilor, îl aplicăm categoriilor din cuvintele acordate). Prin 'personal' / 'nonpersonal' prescurtăm; "substantivele (și pronumele) aparținînd genului personal, respectiv pe cele din afara acestuia".

A. Ca procedeu de bază și dihotomizant absolut, propunem s u b s t i u i r e a unui 'personal' printr-un 'nepersonal'. Luăm două cupluri, a. și b. :

a] *Ne bazăm pe Ion.* a

a. *Ne bazăm pe contribuția lui Ion.*

b] (II) *prețuim pe Ion.*

b

b. *Prețuim contribuția lui Ion.*

Urmărind jocul substituirii lui *pe*, vedem că, în timp ce în a. *pe* nu este angajat în substituție, *pe* din b. este substituit ("pleacă") împreună cu (o dată cu) *Ion*; *pe* din b. se dovedește astfel ca fiind intraacuzativ, confirmând și ilustrându-și *ipsofacto* calitatea de

108

flectiv, de marcă a Ac., comparabilă cu o desinență (care și ea "ar pleca" o dată cu cuvântul la care este aglutinată), spre deosebire de *pe* din a., prepoziția -extraacuzativă.

Situațiile în care utilizarea lui *pe* este facultativă (în raport de variație liberă) - (*il*) *văd pe copil / văd copilul* - dovedesc, prin angajarea lui în substituție, întocmai ca mai sus, în b.. aceeași poziție intraacuzativă a lui *pe* și. implicit, calitatea de flectiv a acestuia, prepoziția/? necunoscând o astfel de utilizare, facultativă: *Vina cade pe Ion I vina cade Ion*.

Procedul de aici. al substituției, este atotcuprinzător (spre deosebire de cele de mai jos), el operând și hotărând asupra calității lui *pe*, nu numai în cazul opoziției 'personal' - / 'nonpersonal', ci și în opoziția 'animat' / 'nonanimat': în exemplele *nună pe mână spală I o mână spală cealaltă mână* sau *cui pe cui scoate I un cui scoate alt cui*, dat fiind același raport de variație liberă, *pe mână I mână, pe cui I cui, pe* este intraacuzativ, este flectiv. Conchidem asupra procedurii A.: e! este singur suficient pentru a dovedi caracterul tranșant al deosebirii dintre cei doi *pe*, obiectivată și rezumată prin antinomia 'extra ~ / 'intraacuzativ'.

B. Procedul mai pronunțat empiric, ce poate fi utilizat chiar în didactica gimnazială, recurgem la interogativul în acuzativ caracteristic genului personal *pe cine?*: ca însuși *pe* din *pe cine?*, un Ac., *pe* de la stînga substantivului (pronumelui) care răspunde la această întrebare este *pe* flectivul.

Procedul este operant și mai la îndemînă, dar lasă loc la două excepții constînd în situații în care, deși construcția "*pe* + Ac personal" răspunde la *pe cine?*, *pe* nu este flectiv, ci prepoziție, iar substantivul, în consecință, nu este C. d. Aceste două excepții (vezi infra, a. și b.) sînt produse de intransitivitatea verbului regent, care, ea însăși, cel puțin în cadrul celor discutate aici, este de două feluri: originară și contextuală.

a. Verbul regent (limitat, firește, la unul din sensurile sale) este

109

intransitiv absolut, independent de context: ex. *vina a căzut pe Ion., Vina a rămas pe Ion., unde pe* este prepoziție, iar *pe Ion*, deși răspunde la *pe cine?* nu este C. d. (Nu intră în obiectul prezentului articol să arătăm că și de ce *pe Ion*. din exemplele de acest fel. este complement de loc și nu indirect).

b. Intransitivitatea verbului regent este contextuală^ verbul este (mono) tranzitiv, dar are valența acuzativă blocată de un Ac., de un Ct. d., care - în virtutea unicității - exclude unei construcții cu *pe*, din dependența aceluiași verb, funcția de Ct. d. iar lui *pe*, calitatea de flectiv: de ex. *vina, orice, ni-* din *Au pus vina pe Ion, Ar da pe Ion orice., M-am supărat pe Ion.,* fiecare cite un Ac., cite un Ct. d.. fac *cape Ion* să nu poată fi Ct. d., iar *pe* să nu poată fi flectiv.

Observație. Ct. d. poate lipsi, dar și atunci 'golul acuzativ', (Ac.), rămînic funcțional, împiedicîndu-l pe *pe* să fie flectiv: *a jura pe cineva (credință cuiva), a controla i a experimenta i a încerca / <i proba ; a urmări* ♣. a. (**efectul**) *pe noi înșine*.

C. Procedul pasivizării. Limitat la situațiile de la b. dispunem, ca de un procedeu suplimentar celui de la A., de trecerea construcției active întruna pasivă, trecere o dată cu care, dacă/^ este flectiv, el d i s p a r e, prin schimbarea lui Ac, cu N.; *Eu îl văd pe Ion. Ion este văzut de mine.*; dacă *pe* este prepoziție, el r ă m î n e: *Am verificat efectul pe noi înșine. Efectul a fost verificat pe noi înșine.* . (De altfel, prin pași vizare, verbele monotranzitive își pierd tranzitivitatea.)

Concluzii (Ia 2. 2.)

(1) Există doi *pe*, radical și obiectiv deosebiți.

(2) Spre deosebire de prepoziția *pe*, exterioară acuzativului (Ac.), flectivul *pe* este parte intrinsecă a structurii Ac, 'personal'.

(3) Marcînd acuzativul, Ac., flectivul *pe* îi păstrează și-i întărește acestuia calitatea de caz prin el însuși funcțional, el reprezentînd -întocmai ca un Ac, fără flectivul *pe* - construcția c a z u a l ă a funcției și îndreptînd astfel denumirea funcției prin numele derivat în - al de la acela al cazului - funcția acuzativă.

110

3. Consecința faptului de a avea un flectiv *pe* este de importanță fundamentală pentru C. d., căci reprezintă condiția *sine qua non* în definirea acestuia.

Afirmam mai sus (vezi 2., alineatul al doilea) că sintaxa limbii române nu are încă o definiție a C. d.

Argumentele în sprijinul acestei afirmații sînt:

(1) definirea C. d. prin "trecerea acțiunii" ... direct asupra ..." este contestabilă; însăși practica o infirmă; ca dovadă, nimeni nu "află" C. d. stabilind "directitatea" trecerii acțiunii ... Viceversa, nici chiar o "directitate" stabilită nu conduce la C. d. : "a trage în / la țintă".

(2) Unele gramatici au scos acest "definiens" (trecerea directă) din definiții, dar nu au introdus nimic în loc: "... obiectul asupra căruia se exercită o acțiune" (!); or, vedem în exemplul de mai sus, și asupra lui *țintă*, complement de loc, se exercită o acțiune.

(3) Sintagma "complement direct cu prepoziție" conține o contradicție în termeni, contradicția dintre direct și cu prepoziție; prepoziția, oricare ar fi ea, împiedică un complement ca acesta să fie direct.

(4) Să admitem, pentru moment, că nu avem decât un singur *pe* -prepoziția; ne reprezentăm două sfere: sfera A, conținând C. d. fărăp? și *cupe* și sfera B, conținând alte funcții, *fără pe* și *cupe*; cele două sfere s-ar afla în raport de încrucișare, încât elementele zonei de intersecție - construcțiile cu *p r e p o z i ț i a p e* - rămân imposibil de definit, atât pentru elementele sferei A, cât și pentru elementele sferei B.

4. Având însă doi *pe* - flectivul și prepoziția - sferile respective se disociază, se *e x c l u d* și, excluzându-se, fiecare își dobândește margini proprii pe toată întinderea lor (lat. *definire* = a mărgini), devine adică definibilă: sferei B îi aparțin construcțiile fără sau cu *p r e p o z i ț i a p e*, sferei A - construcțiile fără sau cu *f l e c t i v u l p e*.

4. 1. Definiție. Trăsăturile - necesare, dar suficiente - de cuprins în 1 Vezi GA, 1963, voi. II, p. 153 și Avram, 1986, p. 292.

111

definiția C. d. sînt două:

(a) este complementul acuzativ- *Ac*, - cu sau fără *f l e c t i v u l p e*. (El este *și* se numește direct, pentru că nu are la stînga lui prepoziție).

(b) Arată obiectul acțiunii. (Această trăsătură trebuie cuprinsă în definiția C. d. pentru a exclude un alt *Ac*₁; acuzativul timpului¹ -complement de timp)².

în concluzie, flectivul *pe* există și se reclamă cu necesitate acceptat. Am zice, dacă nu ar exista ar trebui inventat. A nu accepta flectivul *pe* înseamnă a refuza singura definiție posibilă a complementului direct.

Addenda. Flectivul *pe* mai poate fi întîlnit. cu foarte slabă frecvență, în următoarele trei poziții:

(1) atribut acuzativ, ex. *Invidia lor pe Ion era vădită*.

(2) nume predicativ acuzativ, ex. *Invidia lor era pe Ion*³.

(3) element predicativ suplimentar acuzativ. ex. *Invidia lor, eu le-o credeam (știam, bănuiam ...) pe Ion*.

1 Vezi Pușcariu, p. 143.

2 Acuzativul timpului poate fi și atribut (de timp), ex. cititul **noaptea**; atribut **fiind**, **el** este însă exclus prin trăsătura (a).

3 Vezi operată deducerea din poziția (1) a poziției (2) la Neamțu, 1977.

112

VARIAȚIE CAZUALĂ CONCOMITENTĂ

I. Din punctul de vedere al rolului în care participă la *acord*, deosebim, după cum se știe, clasele de cuvinte care se acordă (*A*₂) și clasele de cuvinte cu care se face acordul (*A*₁). Sub *A*, se situează *adjectivul* (calificativ, pronominal, numeral), *articolul și verbul finit*, iar sub *A*₁, substantivul *și pronumele*¹.

Menționînd în prealabil distincția fermă pe care logica o face între *noțiune* și *note* ale acestora și încercînd o raportare a grupurilor noastre la a-ces-te două categorii logice, obținem corespondența: grupul *A*₁ = noțiuni, grupul *A*₂ = note; distincția se reflectă tot tranșant la nivelul semantic: grupul *A*₁ = cuvinte cu *sens noțional*, grupul *A*₂ = cuvinte cu *sens notă*¹.

Observație. în lumina **distincției** și a corespondențelor de mai sus, apar improprii și neadevărate hibridări ca "noțiune adjectivală", "noțiune verbală": adjectivul și verbul finit exprimă însușiri (verbul, însușiri "în desfășurare"³) privesc în faza preexistentă abstragerii, aparținînd⁴, ca încorporate, obiectelor, iar acordul - în limbile care-l au - constituie însăși expresia acestei relații de inerentă dintre notă și noțiune; la rîndul său, procesul substantivizării avînd ca punct de plecare adjectivul sau verbul finit, iar ca punct de sosire, substantivul (pentru verbul finit, infinitivul lung sau scurt) se află în aceeași

1 Pentru substantivul-nume predicativ, v. mai jos, punctul II ș. u.

2 Folosim această denumire improvizată, în locul uneia ca "sens calificativ" sau "sens caracterizant" (v. Brunot, p. 607 și, respectiv, p. 577), pentru a rămîne în vecinătatea categoriei logice.

³ Onu, p. 82.

4 Iordan, 1954, p. 552, alin. 2.

113

perfecta corespondență cu procesul notionalizării. de unde, și perfecta corespondență dintre categoria lingvistică de substantiv și cea logică de noțiune, substantivele fiind exclusiv noționale. iar noțiunile, exclusiv substantivale, într-o totală epuizare reciprocă a sferelor.

1. Revenind la acord, reținem deci, ca o prima constatare, că se acordă cuvintele care exprimă sensuri-notă (*A*₂), cu cele exprimînd sensuri noționale (*A*₁).

2. Acordul - la clasele de cuvinte *A*₂ - este un acord *total*, fiind angajate toate categoriile gramaticale comune termenilor *A*₁ și *A*₂. El are un caracter de lege, iar legea acționează pînă la epuizarea ultimelor posibilități; ca dovadă, cînd verbul finit se află în construcție pasivă, participiul se acordă și el, în gen. număr și *caz*, cu subiectul.

3. Apelînd la clasificarea categoriilor gramaticale propusă, mai precizăm, pentru cele ce urmează, că în cuvintele grupului *A*₁ se manifestă categoriile gramaticale de ordinul I, iar în cele ale grupului *A*₂ categoriile de ordinul II¹.

II. într-o situație specială, din punctul de vedere al acordului, se află **substantivul în nominativ-nume predicativ** ("s. N. -*Np*").

Considerente ce rezultă din raportarea "s. N. -*Np*" la constatările de mai sus (I 1,2,3) sînt de natură să-I

situeze în afara claselor A₂, să pună sub semnul întrebării acordul lui (chiar și în caz) cu substantivul subiect.

1. În timp ce acordul claselor A: (v. *supra*, II) cu clasele A, traduce pe plan lingvistic, firesc, relația de inerentă dintre notă și noțiune - categorii logice de rang diferit - ar urma ca aici să admitem (ca pe o excepție?!) că acordul reprezintă expresia unei relații între categorii de același rang. noțiune cu noțiune, fiecareia fiindu-i proprii câte o sferă și un conținut; relația însă dintre asemenea categorii logice - independente, în comparație cu notele - o considerăm improprie a se exprima prin acord. Ipotezei că am considera "s. N. - Np" drept un grup de note i s-ar

1 Pentru scurttime, le vom nota cu cifra arabă corespunzătoare.

114

opune un argument de ordin legico-gramatical: a-l lua ca grup de note "nenojiune". corespondentul lingvistic - substantivul - ar trebui taxat, dată fiind corespondența notă = adjectiv, verb finit drept adjectiv (colectiv?!), însă o asemenea încadrare a substantivului este imposibilă pentru că el continuă să poată avea în subordine un adjectiv or, *adjectivul nu are adjectiv*. Chiar într-un exemplu ca *toate acestea*, unul, dar numai unul din două, trebuie considerat ca având valoare substantivală, iar celălalt, obligatoriu, adjectivală. De altfel, și pe plan strict logic, un grup de note - traduse într-un substantiv - este în ultimă analiză tot noțiune.

2. Comparînd situația "s. N. - Np" cu cele constatate sub 12, se adaugă - punînd în plus la îndoială acordul - un fapt pur gramatical.

Sînt mai mult sau mai puțin frecvente situațiile în care "s. N. - Np" diferă de substantivul (pronumele)-subiect, ca gen (*foamea este cel mai bun bucătar*), sau ca număr și gen (*acești faeton sînt cauza*), fapt pe care la clasele A₂ - unde concordanțele simultane de gen, număr și caz sînt obligatorii - nu-l întîlnim. Notăm că substantivele noastre, *bucătar*, *cauza*, deși cunosc variația de gen și număr, nu au epuizat, spre "a se acorda", aceste posibilități, cum s-ar fi întîmplat cu un adjectiv.

Constatarea acestei deosebiri ridică următoarele două ipoteze: a) sau legea acordului a acționat parțial, limitat la caz, b) sau această lege nu a acționat deloc. Adevărată o considerăm pe aceasta din urmă, întrucît, dacă între "s. N. - Np" și substantivul-subiect există, cum s-a văzut, posibilitatea (realizată) a decalajului de gen și număr, înseamnă ca nici atunci cînd acest decalaj lipsește, cînd adică avem identitate de gen și număr, ea nu se explică prin acord - înțeles ca impunere, de către clasele A, claselor A₂, a *tuturor* categoriilor gramaticale comune -, ci prin factori din afara acestuia; și dacă identitatea de gen și număr nu se datorește acordului, atunci nici în ce privește identitatea de caz, nu mai avem certitudinea că ea s-ar datora acestuia.

În favoarea acordului ar rămîne o situație ca cea din latină: identitatea

1 Excepție fac situații care nu interesează aici (*galben de palid*), foarte rare de altfel.

2 Apud Iordan, 1954, p. 602.

115

cazuală dintre "s. N. - Np" și subiect într-o completivă directă (*Haud scio an ille rex fuerit*) corespunde tot unei identități cazuale (Ac-Ac), în construcția "acuzativului cu infinitivul" (*Scio illum regem fuisse*). Considerăm însă, pentru aceleași motive, de mai sus, că și aici sîntem în afara acordului, corespondența explicîndu-ne-o printr-o variație simultană datorată, probabil, analogiei.

3. Al treilea considerent - conjugat cu cel de sub III - care face ipotetic acordul în caz al "s. N. - Np" cu subiectul, îl generează diferențierea cazurilor în cazuri, și, : cazurile, se manifestă în clasele A[, corespondente noțiunilor, iar cazurile₂, în clasele A₂, corespondente notelor, de unde trebuie exclus substantivul, ca unul care păstrează noțiunea, la orice caZj s-ar afla¹, incit întreaga problemă se reduce la dovedirea calității nominativului

- N, sau N₂ - din "s. N. - Np", deosebirea dintre cele două calități fiind tot așa de netă ca și cea dintre substantiv și adjectiv. A-l accepta drept N-, pe baza unui ipotetic acord, nu este posibil, pentru că, așa cum adjectivul nu are adjectiv, un caz₂ nu poate avea, în subordine, un caz₂: cauză din *acest factori sînt adevărata cauză* nu poate fi un N₂, pentru că are un £1 în *adevărata*.

III. Ne propunem în consecință, să dovedim calitatea de N, a substantivului în discuție.

Luăm ca punct de plecare constatarea unei anumite asimetrii între numele predicativ și atribut, ca mod al acestora de a se construi²: în timp ce clasele A₂ (mai puțin verbul finit) pot fi și nume predicative adjectivale³, și attribute adjectivale - materializînd același N₂ -, în funcție de prezența, respectiv absența verbului⁴, "s. N. - Np" nu poate deveni, prin suprimarea lui *a fi*, atribut (**foamea bucătar*, **factori cauza*), neexistînd

- cel puțin în limba română - relația "s. N. +s. N. ", decât în următoarele

1 Pentru discuția de față nu interesează calitatea de caz³.

2 Paralelismul dintre aceste două funcții nu este în general, cum se afirmă (cf. GA. 1963, voi. II, p. 103, alin. prim).

3 Considerăm "adjectival" tot ce se acordă în gen, număr și caz; cu unele restricții, și participiul verb.

4 Verbul asemantificativ.

116

două¹ situații:

a. falsă² apozitie (*cifra zece, șarpele boa*);

b. reala apozitie (*acești factori, adevărata cauză, au determinat...*).

Tocmai pe acestea le și reținem, ca pe unele care permit prelungirea paralelismului dintre atribut și numele predicativ.

1. Calitatea nominativului lor, în absența verbului (*șarpele boa, acești factori, adevărata cauză ...*), este de N₁:

a. *Zece, boa*, din *cifra zece, șarpele boa*, nu se acordă cu substantivul regent (*cifrei zece, șarpelui boa*), nu materializează deci un N₂; ele stau în nominativ din imposibilități flexionale; unde nu există asemenea imposibilități. În locul nominativului apare un genitiv (*apa Vodislavei*) or, din moment ce nominativul în discuție este substituibil printr-un genitiv, (*apa Vodislava - apa Vodislaviei*), sau corespunde acestuia, rezultă că el însuși este un caz.

b. Nici reala apozitie, chiar atunci când și substantivul explicat, și substantivul-apozitie sînt în nominativ (*acești factori, adevărata cauză, au determinat ...*), nu se acordă, cîtă vreme putem avea decalaj de caz: *acestor factori, adevărata cauză, // se datorează ...*; împotriva acordului și pentru independența gramaticală (nu și semantică) a realei apozitii pledează însăși poziția ei parantetică, marcată prin virgulele-pereche, izolatoare, de natură să o situeze în afara structurii enunțului³. Ea, apozitia substantivală în nominativ, sintetizează noțional o întreagă propoziție (în exemplul nostru, o atributivă explicativă: *acești factori, care sînt adevărata cauză, ...*), iar în plan sintagmatic reia semantic partea de propoziție pe care o explică și, reluînd-o, cel mai adesea repetă modul de a se construi al acesteia. Așa stau lucrurile și în situația discutată aici: *cauză* este un N₁, reeditat, repetat, un N₁, - *acești* (N₁) *factori* (N₁), *adevărata* (N₁) *cauză* (N₁), ...

1 O a treia ar constitui-o cuvintele compuse *redactor-șef*, pe care nu le luăm în discuție, ele constituind unități lexice.

2 "falsă", pentru că nu explică, ci determină.

3 Însăși denumirea de "raport apozitiv" cuprinde un nonsens.

117

Aceasta fiind calitatea nominativului din substantivele noastre (*zece, boa, cauză*) în absența verbului, ea va rămîne aceeași și în prezența lui,

această (N₂) *cifră* (N₁) *este zece* (N₁) *acest* (N₂) *șarpe* (N₁) *este (un) boa* (N₁) *acești* (N₁) *factori* (N₁) *cauza* (N₁),

pentru că simplul fapt de a fi absent sau prezent verbul nu este de natură să schimbe calitatea cazului, după cum nu o schimbă nici pe cea de caz₂, la clasele de cuvinte A₂.

2. Părăsind analogia cu atributul, un alt argument în favoarea calității de N₁, se află în faptul că atunci când verbul este tranzitiv, nominativului nostru îi corespunde un Ac₁:

a. *acești factori constituie (reprezintă) cauza* (Ac₁)

b. *acești factori sînt cauza* (N₁).

Dovadă că aici, sub a., avem Ac₁, complement direct, o obținem schimbînd ordinea: *cauza o constituie acești factori*, încît verbele *a constitui, a reprezenta*, nici ca substituenți ale lui *a fi*, nu sînt "copulative".

1. Se degajă din cele de mai sus concluzia că "s. N. - Np" nu se acordă cu subiectul, nici parțial - în caz; calitatea de N₁ se explică prin variația cazuală concomitentă, încît în situația analizată avem de-a face cu o identitate de cazuri, în afara acordului.

2. Acordul rămîne să se definească *stricto sensu* ca un fenomen de impunere a categoriilor gramaticale claselor de cuvinte A₂, de către clasele A₁, deosebit deci de identitatea întâmplătoare și chiar de variația concomitentă (v. *supra*, 112, alin. 4).

NOMINATIVUL ȘI ACUZATIVUL -SCHIȚE SINTACTICE CU ADNOTĂRI

0. Cele ce urmează se vor axa pe cazurile (C) nominativ (N) și acuzativ (Ac), limitate la ipostaza lor f₁ e x i o n a l ă, ipostază pe care o simbolizăm prin C, - N₁, Ac, ...

Acuzativul cu f₁ e c t i v u 1 p e¹ este, prin însăși calitatea de flectiv a acestuia, un Ac₁.

0.1. Ipostaza flexională se împarte în două sub-ipostaze: C\ și C", (vezi *infra*, 3.).

Ne vom ocupa deci aici de: N' , Ac' , N'' , și Ac'' .

1. N' . Categoriile ce țin de N' - subiect etc. - ni se înfățișează ca fiind mai mult sau mai puțin disparate, încât reunirea lor într-o rețea, unitară sau relativ unitară, ar răspunde unui deziderat. Apelăm în acest sens, ca la un *criteriu* posibil, la unul *relațional*, căruia categoriile respective constatăm că i se supun.

1 Vezi Drăganu, 1943.

119

sinopticum

I angajat în *St.* (T)

A. în *St.* cu *Atr.*

1. contractant (Ts) FA

2. contractat (Tr) Tr

B. în *St.* predicativă

1. contractant (Ts) -

2. contractat (Tr)

a. contractare încheiată S

b. contractare întreruptă S suspendat

II neangajat în *St.* (îion-T)

1. Enunț

a. nestructurat p monom, nom

b. cvasistrukturat N exclamativ

2. Non-enunț (segment parantetic)

a. explicativ

a', marcat RA

a'', nemarcat S dublat

b. incidental nemarcat N exclamativ

Adnotări.

(3)

(4) (4')

(5) (6)

(D

(7)

(8)

(1) - (1') **Falsa și reala apozitie.** Sintaxa - și nu numai cea românească - denumește cu același termen, *apozitie*, două realități nu numai diferite, ci de-a dreptul opuse, diametral. Comparând FA, *elevul* Popescu, cu RA, *el, Popescu, este ...*, constatăm că notele lor dinstinctive sînt în contradicție logică:

a) păstrînd rigoarea cuvîntului "a determina" (= "a micșora sfera unei noțiuni"), FA d e t e r m i n ă, RA nu determină, ci e x p l i c ă, prin repetarea sferei.

b) acest fapt, de sub a), este reflectat în lanțul vorbirii prin poziția parantetică a RA, fie aceasta dezvoltată sau simplă, poziție marcată

1 Cifrele dintre paranteze trimit la poziția de sub *Adnotări*.

120

prin perechea pauze/virgule; în cazul FA, pauza este inexistentă, iar virgula este imposibilă:

c) omisibilitatea: ambele sînt omisibile, însă. în timp ce FA este omisibilă ca orice Ts, omisibilitatea în cazul RA, "sinonimă" cu poziția parantetică, este una a b s o l u t ă și definitorie pentru RA;

d) cazul: N-ul din RA este o r i f a c u l t a t i v, rezultat al tendinței cunoscute, ori imposibil: *Hui*, Ion, *i-am dat, *pe el*, Ion, *i-am văzut*; N-ul din FA este o b l i g a t o r i u, ca unica posibilitate în cazul numelor proprii de persoane (*elevul* Ion), în al numeralelor cardinale (*cifru zece*), sau substantivelor neadaptate sistemului morfologic (*șarpele* boa); N, din imposibilități flexionale. în subsidiar menționînd aici, cînd aceste posibilități există, el intră în raport de variație liberă cu G-ul, al denumirii, un G, (*Apa* Vodislavei), care-l ilustrează drept un N p r o g e n i t i v a l.

Obsenajie. Frecvența mare, în limba vorbită, a structurilor cu N,, *etajul doi*, în locul **unui N**, *etajul a! doilea*, sau **anul doi** (de studii), indică pentru o clasă de structuri împlinirea unei tendințe, încît, după părerea noastră, ar trebui ca acestora să li se acorde statut de exprimare

literară.

e) acordul (?!): nici FA, dar nici RA nu se acordă.

FA. în cursul declinării termenului ei regent, FA rămâne imobilă, în N (*cifra zece / a cifrei zece*), din cauza imposibilității menționate la d).

RA. Pasibilă de a fi considerată ca acordată nu este decât RA substantivală (și pronominală), atunci când aceasta se află în același caz cu cuvântul explicat: *pe el*, pe Ion, ...; nu fără teama de truism, menționăm că, și în aceste situații, trebuie să facem distincție între a c o r d și repetare: orice acord presupune o repetare, dar nu orice repetare înseamnă acord; astfel, putem avea: ¹o *acord*, adică i m p u n e r e a de către un Tr unui Ts a categoriilor, a tuturor categoriilor, pe care aceștia le au comune (*fetița voioasă*); repetarea este aici un fenomen cu caracter de lege, internă, căreia nu i ne putem sustrage; și putem avea ²o *repetare* ce nu are nimic comun cu acordul, cu impunerea: este situația

¹ Despre un pretins acord al anumitor apozitii, vezi GA, 1963, II, p. 128, *Sinteze*, p. 240 și manualele de gramatică.

121

RA, care repetă o "poziție"¹, copiind sau n u construcția acesteia: *pe el*, pe **Ion**, ..., respectiv *acestor factori*, **cauza** ..., // *se atribuie* ... A pretinde că se acordă în caz cu *pe el* ar fi ca și când am zice că, în *uitîndu-ne*, *privind*, ..., *privind* se acordă în mod cu *uitînd*.

f) Calitatea de T și de funcție.

RA, prin însăși poziția ei parantetică, n u este, în planul gramatical, relată (nici coordonativ, nici subordonativ, ci este î n a f a r a raporturilor) și deci nu este nici T și cu atît mai puțin funcție (= Rs + Ts); ca dovadă, apozitia de pe lîngă un c. direct al unui verb monotranzitiv, ex. *Pe el*, pe **Ion**, *l-am văzut*.... față de care verb *pe Ion* nu poate fi. și el, un al doilea c. direct, verbul neavînd o a doua valență acuzativă. Cit privește sintagma "raport apozitiv", aceasta conține un nonsens.

FA, în schimb, este un T, un Ts construit prin nominativul progenitiv, o funcție, specie a atributului, ca una din construcțiile acestuia: atribut determinativ substantival nominativ.

(2) a) Sub *St. atributivă* cuprindem atît *St-ele* cu *atribut*, cît și cele cu *Np* și cu *Eps*, și acestea din urmă fiind tot attribute² -tribute în prezența verbului: *Np*, în prezența lui *a fi* asemant ("copulativ"), iar *Eps*, atribut în prezența celorlalte verbe, toate trei alcătuiind un sistem -astfel t r i a d i c - al determinanților substantivului (vezi *infra*, 2.)-

Nota 1. Considerate astfel, se exclud două teze: că *Eps* ar fi dublu subordonat și că ar exista un "predicat nominal".

Nota 2. În ciuda improprietății termenilor de *Np* și *Eps* - de ex. ambele funcții sînt extrapredicative -, îi folosim din considerente de uz.

b) Aici, la (2), ca *Tr*, N este în poziție specifică doar în raport cu *Np*, întrucît, după cum se știe, *Eps* se subordonează și unui *Ac'*, sau *Ac*₃, iar atributul, oricărui C, sau C₃.

¹ Aici poziție cu sensul de parte de propoziție. (Vezi Guțu-Romalo, 1973, p. 109 și *passim*.)

² Vezi și Pană Dindelegan, 1974, p. 133 ș. u., unde *Np* și *Eps* sînt cuprinse sub denumirea *Atributiv*.

122

c) N p și E p s exprimate prin substantive în N, nu apar în schemă, întrucît, cu aceste funcții, substantivele respective materializează un *N_i*" (vezi 3.)-

(3)-(4) Situația subiectului la (4) și nu la (3) exprimă teza că *predicatul este subordonat subiectului*.

(4) Această poziție ne oferă prilejul unei propuneri **privind clasificarea subcategoriilor subiectului**.

Într-adevăr, așa cum se afirmă în GA, 1963, "S u b i e c t u l nu este supus nici unei clasificări propriu-zise Categoriile menționate [S. inclus, subînțeles, reluat, nedeterminat] nu sînt tratate însă ca elemente ale unei clasificări" (p. 77). Clasificarea, dihotomică, o obținem exploatînd antinomiile pe care termenii existenți le presupun: pe axa conținutului (în tabel, Ct.), clasa S. *nedeterminat* "cheamă" drept antinom clasa S. *determinat* (- det. / + det.); pe axa expresiei (Expr.), S-ul inclus și subînțeles, ca S. *neexprimat*, intră în antinomie cu S. -uî *exprimat* (-expr. /+expr.). Despre lipsa S,-ului, vezi *infra* 1). Criteriile sînt așadar: *de determinare*, respectiv *de prezență*¹. La fiecare din cele patru intersecții avem cîte o subclasă a S. -ului.

Ct. Expr.	+ det.	- det.
+ expr.	(a)	■ (c)
- expr.	(b)	(d)

(a) S. determinat exprimat;

(b) S. determinat neexprimat;

(c) S. nedeterminat exprimat;

(d) S. nedeterminat neexprimat.

Precizare. în clasificarea propusă, nu am avut în vedere: 1) *lipsa* S-ului, întrucât aderăm la teza că toate propozițiile sînt bimembre (vezi

1 Pentru posibila formulare astfel a criteriilor, vezi Enescu, p. 125.

123

Vasiliu E.-Golopenția, p. 77), 2) S. -ui *logic*, pentru că acesta este de domeniu] logicii și - dacă mai este necesar - pentru că atunci cînd diferă de S. -ui *gramatical* nu cunoaște construcția nominativă (N¹), în subsidiar menționînd, ct.-ul de agent este considerat S. *logic* pe motiv că-l desemnează pe autorul acțiunii, neglijîndu-se că S. *logic* nu este definit, de logică, drept cel care face o acțiune, ci cel despre care se afirmă astfel că în *cartea este citită de elev*, *cartea* este S. -ui și *logic*, și *gramatical*, întocmai ca în absența lui *de elev*. 3) S. -ui *multiplu*, intrucu fenomenul multiplicității năste specific S. -ului. el puțînd angaja orice parte de prepoziție în afară de predicat: *Np multiplu*, ct direct multiplu etc.

Opinii privind unele subcategorii ale S. -ului.

1) S. -ui **inclus**. Termenul de *inclus*, înțeles cu sensul său propriu, așa cum rezultă din "inclus în desinența [spațierea n. D. D.] verbului" (GA, 1963, II, p. 91), creează sau false imagini, sau legitime nedumeriri, întrucît nici o disecție a desinenței verbului nu se poate solda cu aflarea înăuntrul ei a unui S.; sînt suficiente în acest sens axioma că distanța S. (din lanțul vorbirii) este extrapredicativă și postulatul că orice desinență verbală, de pers.-nr., i t e r e a / â persoana și numărul S. -ului, indiferent dacă acesta este sau nu exprimat. Adevărurile respective privesc și limbile care, din cauza caracterului lor sintetic, nu folosesc pronumele personal ia stingă verbului, de ex. latina; și acolo distanța S. există n e o c u p a t ă, căci și acolo S. -ui este definit prin N, iar desinența de N este alta decît cea de pers. -nr. a verbului și se află în afara acesteia. Ea, desinența verbală, nu poate decît să trimită la un S. exprimat sau neexprimat. în concluzie, *inclus* din S. *inclus*, în măsura în care conceptul este considerat ca necesar, ar trebui pus între ghilimele.

2) S. -ui **"inclus"** și S. -ui **subînțeles**. Aceste două concepte nu se exclud, așa cum poate rezulta din opoziția de persoană care se practică în definirea lor (pers. 1-2/pers. 3), ci sînt în raport de subordonare a sferelor:

124

din moment ce pe baza (am zice *prin intermediul*) desinențelor de persoană (■1-7) este definit S-ul "inclus", consecvența obligă la a defini și S. -ui subînțeles tot prin desinența de persoană (pers. 3), iar așa după cum persoana 3 intră ca parte în totalitatea persoanelor (1-2-3), tot așa și sfera S -ului subînțeles intră în sfera S. -ului "inclus", toate trei avînd ca notă comună faptul de a trimite la un S. din afara lor (nici S. -ui "inclus" neîînd inclus); diferența este deci extrinsecă lor; ea intră în domeniul posibilităților: S. posibil unic (pers. 1-2) / S. posibil unul selectat dintr-o mulțime.

3) Din subclasa (c) face parte, ocupînd un loc important, N-ul etic: ex. "*nici tu sat, nici tu tfrg, nici tu nimica*". (Vezi și categoria, și exemplul în Dragomirescu, p. 165-166.)

(4¹)-(4) S. -ui suspendat - ca nominativ, un *nominativus pendens* (vezi Nedioglu, p. 13) - fiind un S. în *anacoluî*, justifică pe "încheiată", din (4), ca antonim al lui "înteruptă" din (4¹), preluat din definiția anacolutului.

Observație. Sinonimia dintre N-ul *pendens* și N-ul absolut, întîlnită în Nedioglu, este discutabilă (vezi *injra*, (5) 2).

(5) Două adnotări:

1) *Nominal*, din *propoziție monomembră nominală*, este un termen imprecis, prea larg, prin faptul că latina, căreia i-l datorăm, cuprinde sub *nominal* toate părțile de vorbire care se declină¹, or propozițiile de sub acest nume nu pot fi decît monomembre *substantivale*. în legătură cu *nominalizare* ("*Nmz*") în loc de substantivizare, aceeași observație.

2) Dacă ținem cont că *absolut* înseamnă, în gramatică, n e r e l a t, autenticul *Nabsolut* îl avem aici, la (5), și nu în contrageri, unde într-un fel oarecare el este totuși reiat, nici în S. -ui suspendat unde există nu numai o intenție de relare, caz în care n-am putea vorbi nici de S., nici de *suspendat*, ci o relare înteruptă.

(6) Adoptăm categoria și termenul *N. exclamativ* din gramatica latină².

1 *Nomen substantivum, nomen adiectivum* ...

² Vezi Lascu, p. 213.

125

Considerăm N-ul exclamativ enunț *cvasistrukturat*, pe baza intonației respective, care, chiar dacă aici nu se constituie în echivalentul (suprasegmental) strict al unui predicat, marchează o substructurare¹.

(7), (8)-(I) "*nemarcant*" / "*marcant*" se referă la absența/prezența virgulelor (pauzelor) pereche prin care marcăm (1) sau - în situațiile speciale (7) și (8) - nu marcăm poziția parantetică a segmentului.

(7HD S. -ui care dublează se opune realei apozității împreună cu celelalte dublante. de la c. direct și c. indirect.

(8) Este vorba de structuri ca *Ce dracu cauți aici?*, *Cînd dracu vii?*-Ca soluții propuse pentru substantivul în discuție cunoaștem două: substantiv, "non-casus" (Pușcariu, p. 144) și încadrarea sa la

interjecții provenite din alte părți de vorbire (GA, 1963, I, p. 422). Soluția pe care o propunem, variantă a N-ului exclamativ, nu-i retrace calitatea de substantiv, dată fiind structura lui, mult deosebită de caracterul cvasistrukturat al strigătului; în ce privește cazul, pe baza legii particularizării generalului îi recunoaștem un caz, nominativul, anume o variantă a N-ului exclamativ, cu intonația neutralizată- după cum se observă, el nu mai este intonat propriu, ca N-ul exclamativ "în stare liberă" - de către intonația enunțului care-l încorporează, ea însăși exclamativă sau interogativ-exclamativă. Această integrare intonațională explică și absența pauzelor/virgulelor-pereche.

Precizări finale.

1) Subcategoriile (5) și (6), de la E, pot apărea în lanțul vorbirii și ca segmente parantetice, fără a-și pierde calitatea de E.

2) Din totalul de subcategorii ale N-ului discutat, calitate de f u n c Ț i e deține doar falsa apozitie. Subiectul nu este funcție predicatului, întocmai după cum - și din aceleași motive - substantivul nu îi este funcție atributului său.

3) Dintre subcategoriile inventariate, nespecifice N-ului, N₁, sînt cea

1 Vezi la Guju-Romalo, 1973, p. 73, "structuri rudimentare".

2 Pentru exemple, vezi GA, 1963, I, p. 422, respectiv Pușcariu, p. 144.

126

de la (2), iar parțial, și cea de la (1¹).

2. Ac., Supus aceluiași criteriu, relațional, de la 1., Ac,' oferă o clasificare cu mai puține ramificații, el realizîndu-se doar în pozițiile (1), (2), (1')ȘÎ (7)-

(1) Ac,' caracterizează ca mod de a se construi funcțiile a c u z a t i v a l e. termenul reflectînd construcția c a z u a l ă, neprepozițională a acestora. Ele sînt, după cum se știe: ct. direct cu sau fără f l e c t i v u l p e; ct. de timp; prin substantivizarea Tr. : ct.-ul de timp devine atribut de timp (mersul **noaptea**), iar în structurile de un tip foarte slab reprezentat (*il invidiez pe Ion*), în urma aceleiași substantivizări Ac', (*pe Ion*) intră în sistemul triadic al determinantilor substantivului -Atr, Np și Eps.

(2) Ac', spre deosebire de N¹.. nu este Tr al unui Np. *Adnotări* (în legătură cu ct.-ui direct).

1) Ct. -ui direct poate fi și el, ca și cel indirect și ca subiectul, supus la o clasificare după criteriul *determinării*; exemple de ct. d. nedeterminat: *fumu' ăsta te sufocă* sau, cu un grad mai înalt de nedeterminare, *ci rupt-o la fugă*. Ca dovadă că și în -o din asemenea structuri avem un ct. direct, el, -o, nu apare cu verbe intransitive (*« fugit-o »).

2) Ct.-ul direct trebuie delimitat de atributul partitiv: *de lucru* din *dă-mi de lucru* nu poate fi ct. direct, din cauza prepoziției; *lucru* este un Ac₃. Aglutinarea lui *de* din *dă-mi demîncare* nu constituie decît o inconsecvență grafică, în raport cu *de lucru* ș. a., ce nu schimbă datele observației.

3) Valența acuzativă a verbului poate fi actualizată și de un substantiv, tară actualizarea celei nominative: *n-are rost să ...* (Nu vom confunda structura respectivă cu *n-are cine veni*, unde este actualizată valența nominativă, iar verbul *a avea* are sensul "a exista": *nu-i cine să vină*.)

4) Dacă avem în evidență ct.-ul d. intern:

a) *5 lei* din *cartea m-a costat 5 lei* nu este ct. de cantitate, de măsură,

127

întrucît cantitatea este exprimată în asemenea structuri de un atribut, aici *5, lei* fiind un ct. d. intern al verbului *a costa*. (Ct.-ul d. intern poate coexista, ca aici. cu unul extern, *m-*, fără ca verbul, evident, să intre pe această bază în categoria verbelor *bitranzitive*.)

b) în *Umblu țara jumătate și Poște întregi ... veneau flăcăii¹, țara și poște* nu sînt ct. de loc. ci ct. d. interne.

3. Variația cazuală concomitentă (-N", Ac",)

3. 1. Substantivele din structuri ca *le-a lăsat baltă², m-ai făcut praf* (= "m-ai dat gata") pun problema cazului (-N sau Ac?), problemă, întrucît:

1) nu se poate susține că *baltă, praf* s-ar acorda cu *le-*, respectiv *m-*, încît să se considere pe această bază că sînt în Ac¹.

Nota. Substantiv cu substantiv (pronume cu pronume) nu se acordă.

2) Structurile în discuție nu sînt obținute prin omiterea lui *a fi*, **lasă-le [să fie] baltă, *m-ai făcut [să fiu] praf*, încît să se poată susține că substantivele respective sînt în N.

Observație. Structurile obținute prin omiterea lui *a fi* sînt considerate, după cum se știe, structuri derivate⁴. Dacă le privim însă în dinamica obținerii lor, direcția nu este însă una "centrifugă", cum ar evoca-o termenul "derivate", ci una "centripetă": *fetiț vine voioasă*, prin proveniența ei din două structuri-b a z ă (B), primare⁵ - *h₁fetița vine* și B₂ (*feti/a este voioasă* -, ne apare ca o structură cumulantă, îmbogățită.

3) Cît privește invocarea unui "non-casus" sau a unui "casus generalis"⁶, la contraargumentul că orice general se particularizează, adăugăm că, cel puțin în structurile discutate,

cazul poate fi identificat.

3. 2. Rezolvarea o bazăm pe a n a l o g i a cu structuri din limbi care

1 Pentru exemple, vezi GA, 1963, II, p. 181, respectiv GA, 1963, I. p. 78.

2 Pentru exemplu, vezi Iordan et al., p. 94.

3 In Pană Dindelegan, 1985 acest raport este considerat ca realizându-se prin acord (p. 134).

4 Vezi Guțu-Romalo, 1974, p. 146.

5 *Ibidem*.

6 Pușcariu, p. 144.

128

fac distincție dintre N și Ac, analogie care, în cazul de față, oferă certitudinea că cele constatate acolo sînt transferabile la limba română.

3. 2. 1- Distingem în cuprinsul structurilor pe care le discutăm (*le-a lăsat baltă*) două poziții substantivale isau pronominale), angajate într-un raport subordonați V.

- poz. I. *le-*, ocupată de un *ct. direct*. Ac, (vezi *infrci*, exemplele (a')), sau de *subiect*, N, (vezi exemplele (a) de la 3. 2. 2.)

- poz. II. *baltă*, ocupată de un *Eps*, Ac, sau *N₁₅* sau de un *Np*, N, (vezi pentru acesta din urmă, 3. 3.).

Ocupanții poz. II sînt subordonați (Ts) numai și numai ocupanților poz. I (Tr).. nu și verbului.

3. 2. 2. Organizindu-le. faptele analogice, pe cupluri (N/Ac) și a!iniindu-le sub pozițiile corespunzătoare.

poz. 1

lat. 1 (a;	Caesar
(a ¹)	Caesare
	m

lat. 2 (a) *haud*

<i>scio an</i>	iile
(a ¹) <i>scio</i>	illum

germ. (a)	er
(a ¹) <i>wir</i>	

<i>schicken</i>	ihn
-----------------	------------

3.2.3.

rom. (a)	ea
<i>Vă')</i>	pe ea

poz. II

eligitur	împerator	N-N
<i>eligimus</i>	imperatorem	Ac-Ac

rex fuerit	N-N
-------------------	-----

regem fuisse	Ac-Ac
---------------------	-------

kommt als	Gesandter	N-N
-----------	------------------	-----

<i>als</i>	Gesandten	Ac-Ac
------------	------------------	-------

ne-a venit (ca)² profesoară am avut-o (ca) profesoară

3. 2. 4. Concluzia este evidentă: dacă în 3. 2. 2. am avut pendularea N/Ac, atui ci și în 3. 2. 3. are loc o aceeași pendulare - N în (a)/Ac în

Se subînțelege omisibilitatea lui *baltă*, în raport cu *pe ele le-*.

riezența sau absența lui *ca* nu schimbă cazul lui *profesoara*, *ca* fiind în asemenea structuri adverb.

129

(a').

3. 2. 5. Comparînd pozițiile, constatăm (și motivăm totodată) denumirea fenomenului:

1) drept notă comună, flexiunea c a z u a l ă, de unde, C,;

2) drept note distinctive:

2') cazul din coloana II secundează cazul din coloana I. de unde, dihotomizarea lui C, în C, și C'j, formulînd generalizator: flexiune cazuală primă (poz, I). flexiune cazuală secundă (poz 11);

2'') la nivelul fiecărui cuplu, pe verticală, atunci cînd N'; se schimbă în Ac', își invers) t o t a t u n c i și N, "se schimbă în Ac, ", de unde. variația cazuală concomitentă.

Observație. "Concomitent" nu este în contradicție cu "secund"; *secund*: "caic vine imediat după primul în ordinea locului, a timpului sau a rangului isp. mea D. D. J" (DEX. s. '<>).

3. 3 Evident că cele stabilite cu privire la subipostaza cazului (C'; sau C'') sînt valabile și pentru structurile care nu-și au antinom: ex. *faeton* ca subiect și *cauza* ca *Np* din *acești factori sînt cauza* sînt în N'. respectm N'.

Observație. Rămîn în afara întregii discuții structurile cu *a constitui*, *a reprezenta*, întrucît, în ciuda substituibilității cu *a fi* substituibilitate în plan semantic -, verbele respective sînt tranzitive, incît *cauza* din *acești factori constituie/reprezintă cauza* este un Ac', ct. direct. Aceste verbe sînt date ca fiind copulative în exemplele *Această poezie reprezintă creația ... și "Luceafărul" constituie culmea poeziei eminesciene*, or, și în aceste exemple, verbele respective sînt tranzitive: *creația o reprezintă această poezie, culmea ... a constituie "Luceafărul"*.

3. 4. Conchizînd, N, " și Ac, " reprezintă unul din modurile de a se construi *Np* și *Eps*, iar variația cazuală concomitentă, unul din mijloacele *subordonării intrapropozi(tonale)*, altul decît acordul.

130

UN ATRIBUT ACUZATIVAL

1. 0. în exemplul *Ei nu-și ascundeau față de Vasile invidia lor pe Ion (pe tine, pe aceia etc.), pe Ion* este. evident, un atribut: nu însă un atribut prepozițional, ci unui acuzat val.

1. 1. Faptul de a-l considera (și de a-l denumi) astfel presupune drept premise date:

(A) distincția între cazul f l e x i o n a l - C_l și cazul impus de prepoziție- C_3 .

(B) Condiția, în toate situațiile respectate, de a considera că o funcție este construită c a z u a l și de a o denumi, în consecință, cu numele cazului respectiv, numai dacă acest caz este unul flexional, un C_3 .

(C) Acceptarea unui *pe f l e c t i v*, diferit de *pe* prepoziția'. 1. 2. Problema în discuție se reduce deci la alternativa:

(a) ori *pe* din exemplul discutat este prepoziție și atunci Ac. (= acuzativul) substantivului *Ion* este un Ac., iar atributul pe care-l reprezintă este unul prepozițional,

(b) ori acest/? este *pe* flectivul și atunci Ac. respectiv este un Ac., iar atributul nostru este unul acuzatival.

1- 3. Răspunsul - dat cu anticipație - îl oferă constatarea că *pe* de la

vezi Drăganu, 1943. Ca lucrări mai recente în care calitatea de flectiv a lui *pe* este consemnată, vezi Iordan et. al. , p. 46, Zdrenghea, 1970, p. 74.

131

dreapta substantivului (*invidiei*) este același cu cel de la dreapta verbului corespunzător - *îl invidiază pe Ion* -, un *pe* flectiv, aici construind, prin același Ac., un complement direct.

Această identitate, a valorii de flectiv a lui *pe* din cele două structuri -cu verbul și cu substantivul -, exclude ipoteza substituibilității sale cu vreo prepoziție (ca, de ex. . cu o eventuală *fard de*) în structura cu substantivul, întrucît înlocuirea flectivului *pe*, indiferent cu ce prepoziție, este egală cu abandonarea, nu tară urmări pentru conținut, a poziției' "obiect direct", poziție care se păstrează aceeași în structura cu substantivul (ca și în structura cu verbul) și a! cărei ocupant. în situația discutată, nu poate fi altcineva decît construcția cu *pe* flectivul. (Vezi și 2. 1. 1. și *Observație*, sub 1. 3. 1.). O astfel de substituție ar însemna, altfel spus, renunțarea la o structură și adoptarea alteia, doar aproximativ sinonimă, dar, din punct de vedere gramatical, esențial (categorial) alta. distanța dintre ele fiind de mărimea celei dintre - de exemplu - un atribut genitival (*solzii peștilor*) și unul prepozițional (*solzii la pești*), sau, prin generalizare, dintre flective și conective.

1. 3. 1. Astfel, după cum complementul direct este un complement a c u z a t i v a l (= Ac.), tot așa, convertind verbul regent în substantiv, construcția cu *pe* devine un a t r i b u t acuzat val (= Ac.), convertirea respectivă neavînd nici o influență asupra calității lui *pe*. în sensul antrenării unei schimbări a acestuia din flectiv în prepoziție, iar, după cum complementul direct cu *pe* este "al persoanei", tot așa atributul acuzatival este unul - limitat la - "al persoanei".

Observație. Această restricție justifică deosebirea care (rebuie făcută între structura (a) *invidia pe Ion* și o structură ca (b) *invidia pe succesele*: în timp ce în (a) *pe* este flectiv, fiind transmis din structura cu verbul (*îl invidiază pe Ion*), *pe* din (b) nu există în structura cu verbul (*el invidiază succesele*). dovadă în plus că, de data aceasta, nu este flectiv. ci prepoziție, ea putînd fi înlocuită. în această calitate, cu eventuale alte prepoziții.

2. 0. *Limite.* Cît privește aria acestui tip de atribut, aceasta este mult limitată, el reducîndu-se la cîtiva reprezentanți; cauza o constituie numărul

1 Despre "poziții" vezi Guțu-Romalo. 1973, p. 89 ș. u..

132

xtrem de redus al substantivelor ocurente *cupe f l e c t i v u l*, ele înseși aproximativ sinonime: **lira (invidia, pizma) lor pe Ion.**

2, 1. Se situează în afara celor de mai sus, în ciuda domeniului semantic comun (al adversității afective), chiar substantive ca *ciuda (pe)*, *necazul (pe)*, *supărarea (pe)*, *tnînia (pe)*, *furia (pe)* etc, deoarece *pe* de la dreapta acestora este prepoziție; ilustrative pentru această calitate, de prepoziție, sînt structurile cu verbul corespunzător acestor substantive: în *m-am supărat pe tine*, verbul nefiind dintre cele (cîteva) cu două complemente directe, numai unul din cei doi determinanți (*m-* și *pe tine*) poate fi complementul său direct, iar acesta este *m-*, ca indiscutabil Ac.; *pe tine* se dovedește astfel a fi complement indirect, iar *pe*, prepoziție, indiferent dacă

substantivul de ia dreapta ei este din sfera "genului personal" {*m-am supărat pe Ion*} sau din afara acestuia (*m-am supărat pe lipsa lui de prevedere, pe neajunsurile ...*).

2. 1. I. în termenii aceleiași distincții - *pe* flectiv, *pe* prepoziție -separăm și pozițiile "obiect direct", "obiect indirect": în timp ce atributul (prepozițional) cu prepoziția *pe* (*supărarea pe el, invidia pe succesele*) ocupă poziția "obiect indirect", atributul acuzativ personal, cu *pe* flectivul (*invidia pe Ion*), este ocupantul poziției, "obiect direct", este un atribut o b i e c t i v - d i r e c t.

3. 0. Ambele construcții cu *pe* (cu flectivul și cu prepoziția), în structurile cu substantivul, suplinesc genitivul obiectiv (direct sau indirect).

Obsenații. (1) Taxarea în diferite lucrări¹, a lui *pe* drept prepoziție în insecii situațiile cind cu el se construiește complementul direct este nesemnificativă pentru discuția de mai sus, întrucît lucrările respective nu au adoptat distincția dintre cele două calități ale lui *pe*.

(2) Această distincție, după cum rezultă și din discuția de mai sus. este pe cit de justificată, pe atît de utilă pentru gramatica limbii române; de pe urma ei, de exemplu, sintaxa - a limbii române - trage un important folos: circumscrie ca modalitate de construcție complementul direct "personal", separîndu-l de toate celelalte complemente construite cu *p r e p o z i ț i a p e* și, în primul rînd, de complementul indirect "personal", cu sferele cărora altfel cea a

s. v. *pe*, GA, 1963, Vasiliu E.-Golopenția, ș. a.

133

Concluzie. Rar, pe cît de puține s-au dovedit a fi substantivele tranzitive, aproape o curiozitate, semnalarea unui "atribut a c u z a t i v a l p e r s o n a l". "o b i e c t i v - d i r e c t" nu ni s-a părut totuși superfluă sau neglijabilă, dat fiind faptul că prin iocul, fie el neînsemnat, pe care-l ocupă între construcțiile atributului substantival și pronominal completează sistematica acestor construcții, atributul respectiv cunoscînd astfel toate construcțiile cazuale (C.):

(a) genitiv - G,;

(b) dați val - D,;

(c) nominativ - N, sau "falsa apoziție", de ex. *elevul Popescu*;

(d) acuzativ - Ac,.

SINTAXA PARTICIPIULUI ȘI DIATEZA PASIVĂ - CATEGORII ÎN CONTRADICȚIE

0. La argumentele împotriva existenței în limba română a unei diateze pasive, aduse pînă în prezent¹, se adaugă și ceea ce pune în evidență sintaxa participiului - a participiului (variabil)-verb² (*par înfipt*, nu *ins înfipt*) -, comparată cu sintaxa adjectivului.

1. Pentru a se urmări mai ușor comparația respectivă, dăm mai întîi exemplele pe cupluri (adjectiv/participiu), fiecare ilustrînd cîte una din pozițiile³ sintactice vizate.

1 *Legea cu privire la ... este anterioară celei privitoare la ...* 1' *Legea cu privire la ... este adoptată.*

2 *Conform legii anterioare ...* 2' *Conform legii adoptate ...*

3 *Conform legii din ..., anterioară celei din ...* 3' *Conform legii din adoptată în ...*

4 *Legea privind ... este considerată (ca) anterioară celei din ...* 4' *Legea privind ... este considerată (ca) adoptată.*

5 *Legea privind ... o considerăm anterioară celei din ...* 5' *Legea privind ... o considerăm adoptată.*

1 Iordan et al, p. 196-198; Neamțu, 1977, p. 13.

^ Ocheșanu-Vasilu.

3 Pen¹u "poziție", vezi Guțu-Romalo, 1973. p. 109 și *passim*.

135

6 *Anterioară celei din ..., legea din ... a fost abrogată. 6' (Odată) adoptată, legea trebuie respectată.*

Notă. Fiind suficient pentru discuție, dintre funcțiile circumstanțiale - de cauză, de timp, condițională, concesivă¹ - aîn reținut funcția cauzală (6/6'). Din același motiv, nu am cuprins nici construcțiile cu prepoziția *de* (^adjectiv/participiu), corespondente, și acestea, la nivelul unor funcții: de harnică / de lăudată, *e harnică i lăudată*.

Parcurgînd exemplele, constatăm, în cadrul fiecărui cuplu, identități și, în cuprinsul unora dintre aceste cupluri, deosebiri.

1. 1. I d e n t i t ă ț i l e sînt: (1) același c a z, și la același adjectiv, și la participiu, caz-acord, C₂, (2) acestea explicîndu-se în același fel; unde se pune problema, prin aceleași omiteri:

- în 1/1' N₂, prin acord cu subiectul;

- în 2/2', D₂, prin acord cu *legii* (D₃); întrucît 2/2' rezumă sintagma ațributiv-adjectivală, substantivul regent putînd sta în indiferent ce caz, vom generaliza, pentru Adj. /Part., - C₂.

Notă. Exemplele 2/2' și 3/3' le-ara construi! anume cu substantivul fii "caz oblic" - pentru a putea urmări acordul.

- în 3/3', N₂, prin acord cu subiectul *care (ce)* al unei subordonate a t r i b u t i v e, omis împreună cu *a fi* la mod personal, [*care este I ci fost*];

- în 4/4', N₂, prin acord -după omiterea lui *a fi* la gerunziu [(ca) fiind], - cu *legea*;

Notă. în prezența lui *fiind*, acordul se face cu subiectul contragerii² gerunziale: (ca) fiind [ea] anterioară/adoptată, (Vezi și Nota de sub 5/5'. *infra*.)

- în 5/5', Ac₂, prin acord cu *legea*;

Notă. In cazul de aici, al elementului predicativ suplimentar "raportat la" complementul direct (*te/fil/u*

vjtfsănătoasă/sănătos/sănătoase/sănătoși - Ac.),

1 GA, 1963, II, p. 140, și Irimia, 1976, p. 201.

Z Prezența lui *ca*, aici adverb, nici în prezența lui *fiind*, nu schimbă cazul *Adj /Part*, după cum nu ar schimba-o nici dacă ar fi prepoziție, prepoziția neputând împiedica acordul: *de harnică* (N₂), *e harnică ea* (N₁).

136

dacă în moinenrul prezenței lui *fiind* acordul se face cu subiectul (*te văd fund* [tu] *sănătoasă* N₁), după omiterea lui *fiind*, se produce un *t r a n s f e r* de acord, calitatea de "centru" preluând-o *te*; dovada o oferă, (a) în afară de însuși faptul că după omiterea lui *fiind* nu mai este posibilă (re)inserarea lui /» (**te văd tu sănătoasă*), (b) limbile care deosebesc și prin expresie Ac. de N₁: *te video sanam*; în sprijinul ideii acestui transfer, adăugăm (c) axioma: cînd (dacă) un adjectiv¹ se acordă în gen și număr, el se acordă și în caz.

- în 6/6'. N₂, prin acord cu subiectul *c i r c u m s t a n ț i a l e l o r*. N, perpetuat din structurile de bază pe care acestea îe reprezintă, aceleași în toate m o m e n t e l e: I" circumstanțiala *Din moment ce* [ea] *era 'a fost anterioara / adoptata* - > 2" contragerea gerunzială *Anterioară / (Odată) adoptată fund* [ea], *legea ...*-> 3" omiterea lui *fiind*, *Anterioară I {Odată) adoptată, legea ...*

Notă. Din punctul de vedere al transformărilor (treccrilor) menționate la 3/3' - 6/6', aceste structuri se împart în:

(a) reduceri, prin omiterea a lui *a fi* la moduri personale (3/3');

(b) contragerea² gerunzială (în *fiind*) + reducere (la 4/4', 5/5', 6/6').

Deosebim deci "contragerea" - legată de și limitată la celelalte moduri nepersonale -, de "reducere", ca moment ce (ine de sintaxa participiului, ca și de a adjectivului și de a substantivului (*copil* [*fiind*])³, fie ca moment unic (3/3'), fie ca moment ulterior "contragerilor gerunziale" (4/4', 5/5', 6/6').

După cum s-a văzut, funcțiile participiului, în condițiile admiterii diazezei pasive, le secundează pe cele ale gerunziului (3'-6').

Pentru cele ce urmează, reținem doar momentul reducerii (considerată ca rezultat), prezent și în sintaxa participiului, și în cea a adjectivului.

1. 2. Deosebirile dintre adjectiv și participiu sînt - dacă menținem diazeza pasivă - de ordinul încadrării sintactice. (Despre unele deosebiri de sens, vezi *Addenda*.)

Excludem de aici pronumele relativ cînd acesta preia numărul și genul termenului regent *w mulțime de oameni al căror/cărei entuziasm ...*), situație în care el, de altfel, (nici) nu "ste adjectiv.

- Acredităm. în continuare, categoria "contragere"; în afara ei, ca un exemplu, gerunziul *•n Ion vede pe Cheorghe* mergând pe *stradă* este considerat atribut (Vasilie E.-Golopenția,

P-36), or, sensul este "îl vede cum/că merge" și nu "care merge". Vezi exemple în GA, 1963, II, p. 139-140, sub titlu de "atribut circumstanțial".

137

Această încadrare se prezintă ca în schema de mai jos:

Adj

Pan

r x'

T Atr

3' red. atr. la X

4¹ *Eps*

5' *Eps*

6' red. circ. la X

i Np

2 *Atr*

3 red. atr. la Np

4 *Eps'*

5 *Eps*

6 red. circ. la Np

Moiă. Nu adoptăm, pentru 6/6'. ca soluție, "atributul circumstanțial", ex. **Mirat Grigore ... răspunse**

1) pentru ca respectiva funcție nu se confirma drept atribut:

(a) nici Adj., nici Part. (*mirat*) nu se acordă cu substantivul (*Grigore*). acesta făcînd parte din regentă; ca dovadă: **mirat, lui Grigore i se păru**

(b) ci se acordă cu propriul lor subiect: *mirat* [*fiind el*], ...,

(c) iar această calitate, de subiect, perpetuată din structura de bază, împiedică înlocuirea poziției "predicat" cu cea de "atribut", atît *Part* cit și *Adj* continuînd să dețină poziția predicativă, ca propredicate⁴ ale contragerii + reducerii, prin moduri nepredicative, dar, în asemenea cazuri, propredicative.

2) Dacă am adopta, pentru 6/6'. categoria în discuție, ar însemna ca la 3/3' să avem - după modelul "atribut circumstanțial cu nuanță cauzală" etc. -atribut cu nuanță ... atributivă (!?).

Schema pune în evidență:

1) deosebirile (tot atîtea "a s i m e t r i i") de la 1/1', 3/3' și 6/6', create prin blocările din coloana *Part*;

2) inconsecvențele din coloana *Part*;

(a) încadrare sintactică la 2', 4', 5', dar nonîncadrări la 1', 3', 6';

1 "A fi + Pan. ", în condițiile menținerii diazezei pasive, reprezintă un predicat verbal ("la diazeza pasivă"), funcția de *Np* a *Part*. excluzându-se *ipso facto*. Notăm prin X blocarea încadrării sintactice.

2 Pentru încadrarea participiului verb la atributul adjectival, vezi GA, II, p. 117.

3 *Eps* de aici, ca în majoritatea construcțiilor sale, este și el rezultatul unei reduceri.

4 Cacofonia, aceeași și în *proprietate*, nu ni se pare intolerabilă.

138

(h) *Part*, acceptat ca *Atr* adjectival, la 2', dar neacceptat, la 1¹, ca *Np*

adjectival;

(c) dacă în i', 3', 4', 6', ca și în 5' pînă la momentul penultim al transformărilor (vezi *supra*, Nota de sub 5/5') -, prin cazul său N₂, *Pan* mai poate fi considerat drept componentă a așa-zisei diateze pasive, în 2', cînd poate sta și în G, D, sau Ac, el se situează în afara acesteia; se creează astfel o discriminare artificială- una în funcție de cazul celui cu care se acordă.

Concluzie (la !.)■ Confruntate cu identitățile, deosebiri - blocări și inconsecvențe - sînt tot atîtea imperfecțiuni, în ultimă analiză, terminologice, create de admiterea diatezei pasive. *Part* și *Adj* nu constituie două sisteme (nici subsisteme), ci unul singur, căci ceea ce le unește este esențial, iar ceea ce le separă, neesențial, o falsă problemă. Alte argumente (- în afara comparației de mai sus).

2. D a c ă admitem diateza pasivă între categorii, înseamnă că structura ei reprezintă o unitate, în care participiul nu este decît o subunitate, întocmai ca, de ex., participiul invariabil; în acest caz se creează (citește: avem creată) însă *incompatibilitatea* "subunitate" cu "funcție", incompatibilitate, întrucît, lucru unanim acceptat pentru tot restul situațiilor, subunitatea nu poate avea funcție; lichidarea acestei incompatibilități, în condițiile menținerii diatezei pasive, nu se poate face decît prin desființarea sintactică a *Part*, întreaga coloană *Part* urmînd să dispară. Variabilitatea lui de gen, număr și caz - de unde, funcționalitatea lui - exclude însă o asemenea ipoteză alternativă.

3. In aceleași condiții, ale menținerii diatezei pasive, și verbul *a fi*, la nndul său, ca cealaltă din două componente, înseamnă că este o subunitate. El este însă același *a fi*, asemant, ca și cel așa-numit copulativ¹, încît, pentru a dovedi contrariul, nu ne rămîne decît să aducem argumentul împotriva pretinsului rol "de a lega" al verbelor citate sub acest titlu: (a) ca orice alt verb finit, și *a fi* cel asemant cunoaște espre "lipsa oricărei deosebiri morfosintactice la nivelul lui *a fi*", vezi Neamțu, 1977,

139

structura "rădăcină" + "desinență"; (b) această desinență este singură ea, ca flectiv de acord (verbal), un fapt de limbă relațional (un R), (c) care subordonează substantivului subiect propria-i rădăcină (*s-*, *es-*, *fu-*); altfel spus, nici *a fi* asemant nu leagă pe (alt) cineva de substantiv, ci se leagă și astfel se atribuie pe sine însuși acestuia, se constituie, adică, singur în-tr-o funcție, cea de predicat verbal: este o unitate, și nu o subunitate.

Rezumînd cele de sub 2. și 3., negarea diatezei pasive se cuprinde în negarea predicatului nominal.

Concluzie, li Blocări, asimetrii, inconsecvențe, incompatibilități, în cuprinsul aceluiași sistem, al acordului în gen, număr și caz, ne apar ca tot atîtea imperfecțiuni, pentru a căror lichidare singura soluție o constituie renunțarea la ceea ce le generează, diateza pasivă.

Date fiind numeroasele luări de atitudine în același sens (vezi nota i), concluzia noastră nu-și revendică, evident, pretenția noutății: cele de mai sus încearcă doar să suplimenteze competente intervenții anterioare, cu unele argumente așa cum acestea se desprind din schița monografică a funcțiilor *Part* /*Adj*.

2) Alăturînd că nici pronumele reflexiv nu este flectiv, ci lexem¹ - bază pentru negarea și a subcategoriei² "reflexive"³ -, rezultă că rămînem în prezența unui singur termen, diateza activă, care astfel încetează de a mai fi opozant, făcînd, tot astfel, să înceteze însăși categoria - diateza.

Addenda. Diferențele de distribuție reflectă existența unor distincții de conținut între *Part* și *Adj*, iară ca acestea să contrazică însă datele discuției de mai sus.

1) Criteriul posibilității complementului de agent⁴ separă, după cum se știe, nu atît *Part* de *Adj*, cît, limitîndu-ne la *Part*, în cuprinsul acestuia,

1 "Unitate lexicală" Guțu-Romalo, 1967, p. 195.

2 "Parte". în L. r. c, I, p. 202.

3 Guțu-Romalo, 1967, p. 195.

4 Despre caracterul neconcludent al acestui criteriu, caracter ilustrat chiar prin verbe tranzitive, vezi Guțu-Romalo. 1967, p. 197.

140

sul pasiv al verbelor tranzitive, de sensul activ al celor intransitive¹.

2) Grupul de verbe *a (se) cere*, *a (se) cuveni*, *a (se) vrea*, *a merita*², compatibile cu *Part* (*Cartea trebuie [să fie] citită*), dar necompatibile cu *AdP* trimite tot la o deosebire de sens: "acțiunea" verbală, conservată de *p_ari* care. potențială, ulterioară, poate constitui obiectul verbelor •espective, spre deosebire de "însușire" *Adj.* (mai mult sau mai puțin) permanentă, inerentă.

Timpurile perifrastice, "arhaice și regionale", *am fost mers* GA, 1963, I, p. 252, nu intră ¹¹¹ discuție, participiul din structura lor fiind cel invariabil. ² Iordan, 1954, p. 434-435.

."compatibilitatea, în cazul unora dimie aceste verbe, nu este absolută: *ea se vrea* ⁵*Pirituală*.

141

"VERB + ADJECTIV" -

O SINTAGMĂ INEXISTENTĂ

0. 0. Problema - confirmarea sau infirmarea afirmației din titlu - este, ne dăm seama, de o importanță mare, dacă nu tocmai prin ea însăși, prin implicațiile și consecințele ei (v. 2. 0.), consecințe asupra:

(1) acceptării sau nu a verbelor de relație (copulative) - o problemă deci de inventar al faptelor de limbă

relaționale;

(2) acceptării sau nu a predicatului nominal, cu repercusiuni privind încadrarea verbului *a fi* asemantici și a numelui predicativ; (3) inventarului de valențe al substantivului și al pronumelui, cinci acestea sîni în nominativ, N., sau în acuzativ, Ac.,

1. 0. Verbul *a fi* din predicatul nominal - două moduri de a-l trata. Punctul de plecare îl constituie problema dacă verbul *a fi*, în ipostaza menționată, este sau nu un fapt de limbă relațional.

1.1. Teza că verbul *a fi* este copulativ, legînd *Np* de subiect (*S*), este, după cum se știe, larg împărtășită. Între temeiurile acestei teze presupunem că stau considerente cum ar fi:

a) corespondența dintre *a fi* și copula din structura judecății, corespondență la care suplimentar trimite, ca factor cu putere sugestivă, aceeași reprezentare în linearitate a judecății și a propoziției cu predicat

I Peni iu judecai; (S este P), o linearitate CNclusiv gi alica.

142

minai' "subiect iogic. gramatical -i- copulă/vb. *a fi* + predicat logicnume predicativ':

b) aprecierea predicatului, fie verbal, fie nominal, ca o funcție unică, apreciere întărită, la rîndul ei, prin

c) considerentul că *a fi*, în ipostaza aici discutată, nu are sens lexical (de unde, lipsa, ipotetică, a determinanților);

d) căutînd și alte temeiuri, dintr-o comparație între predicatul nominal (*Pn*) și cel verbal (*Pv*), ar decurge două corespondențe: (1) dacă la nivelul purtătorilor de sens nerelațional, temei din *Pv* îi corespunde *Np*, (2) tot așa, la nivelul purtătorilor de predicatie, desinenței din structura *Pv* îi corespunde verbul *a fi* din construcția *Pn*, încît, așa după cum tema din *Pv* este legată - prin subordonare - de *S* prin desinență, flectiv de acord verbal, în mod identic, verbul *o fi* ar copula *Np* cu *S*!

în lumina unor considerente ca cele de mai sus, teza verbului *a fi* ca verb copulativ ne apare viabilă.

1. 2. Există însă fapte de natură să facă discutabilă teza respectivă:

1) însăși comparația de sub d) trebuie oprită la constatarea corespondențelor respective, de ordinul unor asemănări exterioare, pentru că,

a) dusă mai departe, la identificări, ar însemna ca *a fi* să se înscrie pe lista verbelor auxiliare morfologice - ele înseși flective, ca și desinențele de acord verbal, tot flective purtătoare de predicatie -, ca un flectiv, și el cumulam (de atîtea ori flectiv. cîte categorii gramaticale vehiculează), consecința directă, într-un asemenea caz, fiind confundarea *Pn* cu *Pv*;

b) or, precum unanîm se acceptă, *a fi* nu este în întregimea lui un flectiv. ca desinența, ci el însuși cunoaște o rădăcină și o desinență, deci

astfel de asemănare ca rol sintactic între desinențe și verbe copulative o întîlnim la

an, 1954, p. 532. Sugestiv în sensul aceleiași comparații este și modul, acceptat sau

acceptat, cum Franz Bopp (apud Graur-Wald, p. 37 și apud Mounin, p. 173), căutînd să

Pere în fiecare formă flexionară verbală structura judecății, analizează lat. *poiest*:

• rădăcina verbală, predicat al judecății logice; *es-*, rădăcina verbului *a fi*, copula, ...".

143

o structură identică cu a *P* fapt prin care viabilitatea corespondenței dintre *Np* și tema *Pv* aici se oprește;

o ;ar această desinență, flectiv de acord verbal, a lui *a fi* nu subordonează (subiectului) pe altcineva decît rădăcina din propria-i structură¹, exact ca în cazul oricărui verb predicativ.

2) Alegem dintre însoțitorii lui *a fi* adjectivul: acesta, acordîndu-se, și în ipostaza de *Np*. ca și în cea de atribut, cu și numai cu substantivul sau pronumele (și dea subordonîndu-se direct și numai lor), își exclude orice altă legătură, inclusiv una. ipotetică, cu verbul, așa încît *a fi* **nu-i poate copuia**, dintr-o improprietate. Ar fi, de altfel, și superfluă o potențare relațională a adjectivului dincolo de cea prin flectivul de acord (adjectival).

3) Structura "substantiv (pronume)" 4- *a fi* + adjectiv" nu este prin nimic deosebită de cea "substantiv + verb predicativ² + adjectiv", ci se cuprinde în aceasta din urmă, *a fi* ocupînd în schema structurală exact aceeași poziție ca oricare alt verb (v. schema 1): subordonat, atu ei cît și adjectivul, substantivului, fiecare prin propriu-i acord, încît, așa cum verbele predicative nu oferă vreun temei spre a fi considerate ca legînd, tot așa nici *a fi*.

substantiv

verb

adjectiv³

Schema 1

4) Admițînd ca *a fi* leagă, imposibilitatea încadrării lui între conectivele subordonante sau între cele coordonante ar dovedi că ipoteza este absurdă.

5) Faptul de a nu avea sens lexical nu-l lipsește de consistentă: ca

1 Vezi aceste rădăcini la Guțu-Romalo, 1967, p. 252-253.

2 Despre polaritatea *a fi* ■• verbe semantice, v. 2. 5.

3 Tesniere, pe est *grand* (din *Alfred est grand*) le încercuiește, fără însă a invoca faptul de limbă căruia i-ar corespunde cercul său, aplînd, în loc de asta, la termenul de "symbiose ■ căruia nu-i putem recunoaște valoarea de argument (doar pe a unei

metafore). (Vezi pentru¹¹ schemă, Stemma 28, p. 46, și pentru "symbiose", p. 47, § 1 și 13.)

144

va|g> p.in sensurile gramaticale pe care le vehiculează, el poate avea determinanți: în ex. *este voioasă* când *aleargă*, compatibil cu determinantul temporal este sensul gramatical de prezent purtat de *a fi* și nu adjectivul; altfel o variație ca *era voioasă* când *alerga* etc. nu s-ar impune.

6) Cît privește corespondența dintre verbul *a fi* și copulă - cel puțin la această scară a discuției, ce ține de rolul și organizarea faptelor de limbă în structura enunțului -, corespondența nu se susține: în timp ce copula Judecării este înțeleasă ca afirmînd (sau negînd) prezența în obiect a notei¹, ca arătînd că *nota* este (inerentă) în, *pe ea* o are, *pe ea* o atribuie², verbul *a fi* nu atribuie *Np*, ci se atribuie pe sine, ca oricare alt verb finit, subiectului; eventuala schemă în care s-ar dispune elementele constitutive ale judecării nu ar dubla-o pe cea gramaticală (v. schema 1).

1.3. în concluzie, verbul *a fi* - nici cel însoțit de un *Np* - și, ca el (am zice "cu atît mai puțin"), nici un alt verb. inclusiv verbele devenirii/nondevenirii³, nu este copulativ, nu reprezintă un fapt de limbă relațional.

2. 0. *Implicații, consecințe*. Din cele arătate la 1. 2., reținem, pentru consecințele pe care le are pentru relații, că o sintagmă "verb + adjectiv" nu există.

Observație. Ipoteza coordonării se infirmă prin imposibilitatea vreuneia dintre conjuncțiile respective. O subordonare la verb, a adjectivului, cum o implică teza dublei subordonări⁴ a elementului predicativ suplimentar, nu este demonstrată; ideea, adusă în sprijinul existenței unei legături, fie temporale, între verb și adjectiv, că verbul (predicativ, spre deosebire de verbul copulativ) ar limita însușirea exprimată de verb la durata acțiunii sale nu o considerăm convingătoare cîtă vreme o diferență ca cea dintre *fetifa este/a fost voioasă* este exact aceeași ca între *fetifa aleargă!a alergat voioasă*. însușirea

• Șăineanu, p. 41.

entru sinonimia *predicat - atribut*, v. Dauzat et al., s. v. *predication*; pentru *atribuire*,

vezi Wald, p. 138 și Berceanu, p. 45. § 29 b. "Copule lexicalisee", la Bally, 1950, p. 180.

Susținută de Rădulescu, 1957, GA, II, p. 206, Hazy, 1964; v. și Sechehay, p. 149. De ('mit că Diaconescu I., 1960 detașează din *Eps* un *complement al calității*, subordonat deci

^e*clusiv verbului.

145

situîndu-se în - și doar în această măsură limitîndu-se la - prezent, respectiv trecut; oricum, o "limitare¹¹ propnu-zisă, distinctă de "situație", nu este marcată gramatical, iar, în subsidiar notînd, cel puțin din acest punct de vedere, al limitării/nonlimitării, între *a fi* și alte verbe nu există nici o deosebire.

Ceea ce ține separate cele două clase de cuvinte, verbul și adjectivul, în structura discutată este actualizarea de către fiecare a cîtei unei anumite (alte) valențe a substantivului regent, iar faptul are repercusiuni, conferind fiecăreia calitatea unei părți de propoziție distincte.

2. 1. Orice *verb - a fi* și oricare altul -, dat fiind că actualizează *singur* valența verbal-personală (= predicativă) a substantivului - subiect, el își mobilizează toate elementele, esențiale și neesențiale, ale predicției, încît este *singur predicativ* și deci, prin flectivul de acord verbal, populează și epuizează, fără rezerve sau excepții, sfera *predicativului verbal*, trăsătură pe care plenitudinea sau atrofierea, fie aceasta parțială sau totală, a sensului lor lexical nu au cum o modifica, astfel că și verbul *a fi*, ca și verbele "devenirii" ș. c. 1. (v. 2. 5.), aliniîndu-se celorlalte, necontestate, sînt, la moduri personale, predicate *verbale*, iar auxiliarele morfologice, firește, subunități de construcție ale aceluiași, și singurul, fel de predicați, cel *verbal*.

verbe

A predicative

B nepredicative (= auxiliare)

a morfologice

b sintactice (=copulative)

atît opoziția A-B, cît și opoziția a-b, se anihilează: toate verbele *b* trec la verbele A; cit privește verbele *a*, ele sînt, indiferent de respectiva antinomie, flective neaglutinate, încît opoziția este, în fond, artificială. Cum gramatica oficială este structurată pe antinomia morfologie - sintaxă și întrucît categoriile de predicat verbal și nominal se mențin, opoziția a-b este, pe plan didactic, utilă în prevenirea confuziei (relativ frecvente) a considerării unor complemente directe drept nume predicative (*n-are dreptate, își dă silința*), confuzie datorată luării verbelor A drept verbe *b*.

Ideea unui predicat verbal exclusiv nu este hazardată, cel puțin parțial

146

sau prin premisele ei, nici nefiind prea nouă:

_ Drăganu vede în *Np* un complement în nominativ¹. _ *Duden*, referindu-se la verbele cu două nominative - categorie de - itfel discutabilă, v. 3. 0. - și afirmîndu-și adeziunea la concepții mai noi, acordă verbelor respective *același rang ca oricărui alt verb*, relevînd că gramatica mai veche recunoștea acestor verbe exclusiv rolul de copulă².

O recunoaștere ca funcție de sine stătătoare a verbului o implică nemijlocit ruperea numelui de verb:
- Hans Glinz³, pornind de la ideea predicatului *dezmembrat*, denumește numele predicativ nominativul predicatului.

- Walter Jung se alătură concepției mai noi, că și numele predicativ este o parte de propoziție *independentă*⁴.

Nu lipsit de semnificație, în același sens, ni se pare a fi:

- că și propozițiile cu "predicat nominal" sînt categorisite împreună cu cele avînd predicat verbal, ca propoziții *verbale*⁵, sau

- că în clasificarea sintagmatică a verbului, realizată de Guțu-Romalo, 1956, autoarea operează clasificarea acestuia fără diversificări semantice antepuse.

2. 2. *Adjectivul* (din structura pe care o descriem) îi actualizează substantivului - în absența, ca și în prezența verbului - valența rezervată lui, încît rolul verbului, cînd este prezent, se reduce la însăși această simplă prezență, care face ca adjectivul să fie - în condițiile respectării terminologiei consacrate în gramatica limbii române - altceva decît atribut⁶. Pentru adjectivul aflat *în prezența* verbului, vom folosi, pînă la un

¹ Drăganu, 1945, p. 83 (dar la p. 45 are predicatul nominal).

² p. 472-473; cf.șip. 531.

³ P- 84. ⁴P- 40-41.

⁵ GA, 1963. II. p. 71. Marouzeau, s. v. ⁶rdan, 1954, p. 529 și p. 549.

147

punct, termenul de "însoțitor", preluîndu-l din GA¹.

O confirmare, dincolo de dovada oferită de acordul adjectivului cu substantivul, că rolul verbului rămîne redus la prezența sa este că *Np ș\ Eps* cunosc doar construcții care satisfac valențe ale substantivului - N₂, Ac₂ etc. -, dar nu cunosc construcția unui D, , incompatibilă cu substantivul², dar compatibilă cu verbul, D, care numai cînd el apare în cîmpul structurii descrise aici se subordonează verbului (*el mi-e frate*³),

el

l e frate

I. mi Schema 2

dovadă că nici valența dativală sau una acuzativală a verbului nu exercită vreo atracție pentru însoțitori, nu fac ca acesta să-și depășească rolul prezenței sale, subordonarea însoțitorului la substantiv rămînînd străină de valențele verbului.

Nici al doilea N, din construcțiile "N, - este - N," (*acești factori sînt cauza*), deși corespondent unui Aci din *acești factori constituie cauza (cauza o constituie acești factori)*, nu-l explicăm prin inexistența unei valențe acuzați vale la *a fi*, ci prin inexistența ei la substantiv (v. schema 3); structura cu *constituie* se situează în afara celei aici discutate (v. schema 4):

1 GA, 1963. II, p. 209; dacă aici, în GA, "însoțitor", folosit în descrierea elementului predicativ suplimentar, vrea să-! evite pe cel de "subordonat" - .și verbului - atunci se creează o contradicție cu teza dublei subordonări (*ibidem*). Pentru "însoțitor", v. Ș¹ Edelstein, p. 71.

2 Cu excepțiile: dativul în dependența unui infinitiv lung (Avram. 1965), dativul posesiv etc. GA, 1963, I, p. 141.

3 Dacă *habere* + Ac, = *esse* + D, așa precum Ac depinde de *tabere*, tot așa D depinde de *esse*, de *a fi* și nu de *a fi* + însoțitor, sau de însoțitor. Despre subordonarea la verb a V (chiar) posesiv, cînd acesta este construit cu verbul, v. Șuteu, discuția cu Asan.

148

factori

dar

sînt

cauza

factori

t constituie

t cauza o

Schema 4

Schema 3

Rolul lui *a fi* aici îl evocă pe al unui catalizator care, fără să intre în combinație, permite transformarea unei non-funcții, reala apoziție, într-o funcție.

A *însenina* din "*enfant*" *înseamnă* "*copil*" oferă o situație asimilabilă cu a lui *constituie* și nu cu a lui

sînt, sensul său fiind tranzitiv¹, ca al lui *a semnifica*², notă pe care exemplul, într-un enunț desfășurat, i-o scoate în evidență: *substantivul fr. "enfant" semnifică obiectul (Ac,) pe care-l semnifică substantivul rom. "copil"*; apelînd la sensul său etimologic, și sinonimul lui *a semnifica*, *a însemna*, poate fi convertit - semn al tranzitivității - în diateză pasivă: *obiectul care este însemnat (care are drept semn) prin "enfant" în franceza, este însemnat în limba română prin "copil"*; îndepărtarea, prin abstractizare, de sensul concret, evident tranzitiv, nu comportă cu orice preț pierderea tranzitivității.

2. 3. *Verbul și adjectivul* însoțitor coexistă printr-o complementaritate (semantică, nemarcată).

Dacă ne limităm la coexistența adjectivului cu verbul *a fi* (situația A), complementaritatea înfățișează aparența că ea are loc între termeni eterogeni: că *a fi* ar aduce notele predicativității, iar adjectivul ar veni cu încărcătura semantic-lexicală, formînd împreună o unitate - gramaticală ?!, lexicală ?!, mixtă ?! - în care adjectivul s-ar constitui într-o componentă intrapredicativă de bază, căreia cealaltă i-ar fi auxiliarul (- tocmai verbul ■ •) • Aparența dispăre însă dacă situația de mai sus (A) o comparăm cu a adjectivelor însoțitoare ale verbelor cu sens (situația B), unde,

*) prin prezența sensului lexical la verb și

^) m virtutea solidarității conținut-expresie a celor două lexeme, se

M ii dă intransitiv (s. v. *a însemna*); Larousse, !968, pe *siqnifier* ii dă tranzitiv. ² DLRM.

149

excluce aparența unei participări predicative din partea adjectivului o dat" cu necontestabila lui poziție *exirapredicativă*; or, dacă în B adjectivul¹ ocupă o atare poziție, în virtutea aceluiași două solidarități (fie ea, una din cele două, la verb, în A, solidaritate cu sens lexical zero), și în A adjectivul este tot extrapredicativ și non-atributiv, iar verbul din A opozant zero doar pe plan *semantic-lexical* (deci pe un plan străin de predicativitate) verbelor din B, este ia fei de *predicativ*, de *predicat verbal* totdeauna *suficient*¹, predicativitatea verbală, reductibilă la flectivul de acord verbal, neputînd fi decît integrală și improprie diversificărilor graduale, ca și vreunui sprijin predicativ din partea adjectivului.

2. 4 *Funcțiile adjectivului însoțitor*. Aceste funcții vor fi ale tuturor construcțiilor substitutive adjectivului (unite prin nota comună de "însoțitor"), mergînd de la cea prepozițională pînă la propoziția subordonată.

a) Calitatea de însoțitor fiind nota comună indiferent de verbul însoțit, ea este cea care, ca gen proxim, trebuie prima definită terminologic. în gramatica noastră ea este denumită diferit, prin termenii "*element* (predicativ)" și "*nume* (predicativ)", opoziție ce nu-și are justificare (fiind vorba de acoperirea aceleiași realități). Dintre cei doi, de preferat ar fi cel de **element**, dați fiind reprezentanții nenominali, atît ai *Eps*², cît și ai *Np* (ai acestuia din urmă, mai puțin frecvenți).

b) Cu termenul de *predicativ*, alăturat Sui *element* și lui *nume*, ar trebui să fim tot în domeniul notelor comune ale adjectivului însoțitor, ca a doua, de însoțitor al oricărui verb, al predicatului; el însă s-a specializat, marcînd o diferență specifică, cea a prezenței sale lîngă verbele semantic-lexical

1 Admitînd teza noastră despre inexistența unei sintagme "verb+adjectiv", Neamțu, 197— se apropie și de această consecință a ei, considerîndu-l pe *a fi* predicat, dar insuficient (p. 54); în altă parte, menține însă predicatul nominal și-l consideră chiar "funcție unitară, atribuind numelui funcția predicativă pe care *a fi*, integrat, o actualizează: *a fi* "nu este exterior funcției predicative pe care o actualizează în numele predicativ" Neamțu, 1971, P-356. Separarea celor două funcții o propune și Neagoe.

2 Avem aici în vedere fenomenali zările și nu esența elementului predicativ suplimentar.

150

ficiente, apărîndu-ne ca opus lui *predicativ + suplimentar*: *nume* *predicativ element predicativ suplimentar*.

f nrul este explicabil: specializarea s-a produs pe cînd gramatica nu-și avea elevat *Eps*, pe cînd, deci, *predicativ* nu-și avea opozant: beneficiind astăzi de această funcție - în mare măsură, contribuție a gramaticii noastre la cea generală -. *predicativ* de la *Np*, pentru că realitatea notei comune o cere, ar trebui aliniat lui *predicativ* din *Eps*, lăsînd loc, pentru diferența specifică, unui termen opozant lui *suplimentar*

element predicativ suplimentar

element predicativ.....(v. infra. c).

Cit privește termenul *predicativ* ca proprietate, el este acceptabil dacă (în măsura în care) permite subînțelegerea caracterului *extrapredicativ* -doar prin complementaritatea semantic-lexicală *adpredicativ*; acest caracter l-ar putea reflecta termenul de *adjunct* (*predicativ*), *adjunct* prin ascendenții săi nefiind străin de sensul "a adăuga": "*adjonction ... (ajonction)*, du lat. *adjunctio*, action d'ajouter ... ""; ca substantiv *adjunct* l-ar face de prisos pe *element*, iar prin prepoziția *ad* ar exclude

reflectarea vreunei relații gramaticale a adjectivului (cu verbul) - sau cel puțin nu ar implica-o -, așa cum o exclude atașată la cuvântul cu care denumim fenomenul *realei apoziții* (*ad + positio*)².

c) Dacă funcția de *nonatribut* (- adjunct predicativ) o asigură și o pozitivează prezența verbului, diversificarea ei însă nu va putea fi decât un reflex al variației, între semantic și asemantic, a sensului lexical al verbului, ca singurul element variabil din întregul câmp al structurii, încât subcategoriile adjunctului predicativ vor fi doar de acest ordin, semantic-exical, gradul de suficiență/insuficiență a sensului verbului determinînd gradul de necesitate a apariției *ulterioare* a însoțitorului compensator:

¹ Dauzat et al. s. v. *adjoindre*. ²asiliuL., 1967.

151

Verbul	însoțitorul
<i>gradul de necesitate</i>	<i>subcategoria</i>
A asemantic	obligatoriu X adjunct pred. complementar
B semantic	facultativ Y adjunct pred. suplimentar

2. 5. în ce privește verbele "devenirii/nondevenirii" ș. c. 1., separate - pe bună dreptate - de *a fi*¹, ele formează un grup situat între verbele A și verbele B, dar tot ca varietate (exclusiv) semantică, apte de mai multe sau mai puține complemente, dar, în structura discutată, cu rolul redus la aceeași prezență, încât înscrierea lor pe scara A-B nu ar face decât să atragă după sine o diversificare în trei a adjunctului predicativ. (Termenul *complementar* ar deveni mai propriu atunci pentru funcția care s-ar înscrie între A și B.)

Aceste verbe sînt asimilabile verbelor B, întrucît:

1) prezența unui al doilea N, în structură nu este de natură să le confere un statut aparte, sau să motiveze o încadrare a lor la A, dat fiind că un asemenea N, însoțește și verbele A, dar poate însoți și verbele B: opoziția

a) Măria-sa *nu vine* voievod ...

b) pe Măria-sa *nu ni l-au trimis* voievod ...

obligă, considerăm noi, la acceptarea *variației concomitente* a cazului substantivului voievod, încît, dacă în b) avem un Ac., în c) avem un N_j;

2) în schimb, prezența unui *participiu-verb*² însoțitor le separă de *a fi* (categ. A) - care, cînd este însoțit de un asemenea participiu, devine subunitate predicativă -, dar le unește cu verbele B:

devinlajung/rămîn/par etc.

ele

neînțelese de către ...

aleargă

3) Criteriul suficienței/insuficienței semantic-lexicale este inoperant:

1 Diaconescu P., 1957, p. 112 urm.

2 Ocheșanu-Vasilii.

152

) lista verbelor aici în discuție rămîne în fiecare gramatică deschisă¹;

b) nu exclude fluctuațiile: pe *apărea* îl întîlnim și între copule², și între xiiiarele de modalitate³; fluctuațiile au vizat, în sensul apropierii de nulative, fără a fi fost încadrat aici, chiar un verb ca *a se naște**;

c) gradul de necesitate a prelungirii segmentului nu este nici el concludent: însuși verbul *a deveni*, păstrîndu-și sensul, poate apărea, accidental, fără însoțitor - *lucrurile devin* (= *sînt în devenire*)⁵; în schimb, *a zice*, deși relamă obligatoriu un determinant, nu este contestat ca predicativ, iar propoziția *el zice* nu este o principală insuficiență⁶.

4) Lista unor asemenea verbe își avea o justificare cînd nu aveam *Eps*-ul și cînd, în consecință, însoțitorii lor nu puteau fi încadrați decât la *Np*.

3. 0. *Alte implicații și consecințe* ale înțelegerii ca mai sus a structurii "substantiv (pronume) + verb + însoțitor" sînt:

1) inexistența unui predicat nominal - nici unic, nici unitar;

2) modificarea numărului de valențe ia trei clase de cuvinte:

a) *substantivul* și *pronumele* în N_j și A_q au cîte două valențe în plus, actualizabile numai în prezența verbului: cîte una adjectivală (actualizabilă prin N₂, respectiv Ac₂) și cîte una substantival-nominativă, respectiv sub-stantival-acuzativă (N₁, Ac[^]; exemple:

¹ "Și altele" GA, 1963, II, p. 100. ²DiaconescuP., 1957, p. 116.

³ GA, 1963, II, p. 98

⁴ GA, 1963 II n 83.

* K

Același verb este dat cu aceeași valoare și de Drăganu, 1945, p.

⁵ Vezi și Iordan et al., p. 184.

atiutm 'Pnncipală insuficientă', v. Graur, 1956, p. 134. Avizăm că exemplele noastre, isparate. se limitează strict la ilustrarea ideii de aici - inoperanta criteriului.

153

1. *elevul / el este harnic* (N2)

2. *pe elev /pe el îl știu harnic* (Ac-2) **t** _____

3. *factorii/ei sînt cauza* (N-i)

t _____ **J**

4. *pe elevi/pe ei i-am știut băieți* (Ac-)) **harnici**

î _____ **I** ' _____

b) în schimb, valențele menționate sub a) se scad de la *verb*, încît

3) nu există verbe ale punerii pe același plan sau verbe cu două nominative.

4) Definițiile adjunctilor predicativi - (a) numele predicativ și propoziția predicativă, (b)

elementul predicativ suplimentar și predicativa suplimentară - se modifică: sînt actanți¹ ai

substantivului sau ai pronumelui - (a), în prezența verbului *a fi* asemant, iar (b), în prezența tuturor celorlalte verbe, inclusiv în a verbului *a fi* semantic:

noi vrem să fim toți lîngă voi.

t _____ **J**'

Observa/ie. Putem avea un adjunct suplimentar dublînd unul complementar:

oamenii sînt toți muritori;

I

acest caz atestă încă o valență adjectivală a substantivului în N₁.

5) Structura descrisă mai implică recunoașterea existenței *relațiilor condiționate*: în *fetița* (A) *este* (B) *voioasă* (C), R(AC), în care C să iie nonatribut, se realizează numai dacă se realizează și R(AB). iar R(AB), în care B să fie verb asemant, *a fi*, este condiționată de R(AC).

3. 1. Cele de mai sus stau și la baza următoarelor teze:

1) teza că determinanții SZ-ului alcătuiesc un sistem triadic: *Air*, *Np* și *Eps*.

¹ Pentru termenul "actant", v. Tesniere. p. 105 și urm.; el îl aplică numai la actualizatori valențelor verbale, deosebindu-l de "epithete" (p. 144); nu justifică însă această distincție.

154

T> teza monosubordonării *Np* și a *Eps* - exclusiv S7-ului, nu și verbului.

3) teza că *Np* și *£/* sînt extrapredicativi.

Addenda (la 2. 5). Dăm aici lista *St condiționate* culese pînă în prezent.

Condiționarea poate fi *biunivocă* (v. ex. de la 5), sau *univocă*, aceasta din urmă puțin'd fi *progresivă* sau *regresivă*, în funcție de poziția în lanț, în topică obișnuită, a lui R condiționat față de R condiționat: ex. cînd R> condiționează pe R₂ (= R- dacă R, R^ este condiționat de R.), condiționarea va fi progresivă și invers.

1) biunivocă - R₁(AB) dacă R₁(AC) și R₂ dacă R₂:

(a) *accelerînd 301 circulă* (A) *de la* (R₁) *București* (B) *la* (R₂) *Cluj* (C);

(b) *transformarea* (A) *din* (R₁) *stare* (B) *lichidă în* (R₂) *vwpon* (C); ic) H/i OM<?? (A) (R₁) fl/ (B) (R₂) *meu* (C).

(d) *e/evw/* (A) (R₁) fl/ (B) (R₂) *doilea* (C);

(e) *fetița* (A) (R₁ - flectiv de acord verbal) *este* (B) (R₂) *voioasă* (C).

2) a) univocă progresivă - R₂ dacă R₁:

(a) *fetita* (A) (R₁) *aleargă* (B) (R₂) *voioasă*(C); aici, R₂ (AC, în care C nonatribut, £/«) dacă R₁ (AB);

(b) CM (R₁) *tor* (A) (R₂) *regretul* (B) *rreta/e* (C) ... : R₁ (CB în care B să fie complement concesiv) dacă R₁ (BA):

(c) *..-prea* (A) (R₁) *tîrzui* (B) *ca să* (R₂) *plecăm* (C): R₂ (BC în care C subordonată consecutivă) dacă R₁ (BA), altfel ar însemna ca singur A să fie T în relația consecutivă.

Obsenrijie. în situația 2(c) se află și alte subordonate cu antecedent (corelativ) în regenta.

(d) Construcții "prepoziție + adjectiv", *o știu de mică* (= *o .știu de cînd^{er} n mică*), sînt o structură complexă, excepție de la raportul legic "IR -2T", avînd în aceste situații 3R la 3T: R_{1s} Ac_b (B *știu A o*), R₂, *de*, (B *știu mică*), R_{3>} Ac_u, (A *o C mică*); faptul ni-l explicăm prin necesitatea

a jectivului de a se acorda și atunci cînd se află, aberant, în afara celor trei

ncn firești lui (*Atr*, *Np* și *Eps*). Alte exemple de "prepoziție + adjectiv"

găsim, în afară de complementul de timp discutat mai sus, în GA, la *Eps*

155

și la complementele indirect, de cauză, de relație, mai puțin adăuga atributul adjectival numeral în

situații ca *înalt de peste doi metri*.

2 b) univocă regresivă - R, dacă R₂:

(a) *deosebirea* (A) *dintre* (R₁) *vertebrate* (B) *și* (R₂) *nevertebrate* (C);

(b) în *sade* (A) (R₁ *aderență*) *picior* (B) *peste* (R₂) *picior* (C) sau în *bolovani greu de ridicat*, avem din nou structuri complexe, reductibile și ele. ca toate, la binare: fiind imposibile R(AB). ca și R(AC), trebuie să considerăm ca (anterior) dată R₂(BC), care, după ce devine un Ts (D), intră în relație cu A, condiționând pe R, - R, (AD) dacă R₂(BC).

DOUĂ TIMPURI GRAMATICALIZATE "MAI PUȚIN CA PERFECTUL" ȘI "MAI PUȚIN CA VIITORUL"

1. Examinăm, pentru început, în cele de mai jos, din punctul de vedere al gramaticalității. structura de tipul *avea să...* : *Am aflat că fratele meu avea să vie a doua zi*¹ ■ Dacă structura este gramaticalizată, atunci și timpul exprimat trebuie ratificat ca gramatical. (Cuvântul *gramaticalitate*, îi folosim în sensul de rezultat al gramaticalizării.)

1. 1. Fapt de așteptat, structura a intrat în atenția unor cercetători:

Berceanu o consideră timp², dar - logician fiind³ - nu ia în discuție problema gramaticalității respectivei structuri.

Gramaticienii, dintr-o prudență dictată tocmai de exigențele gramaticalității, nu consideră structura drept timp, ci o denumesc neangajant, fie prin termenul "construcție"⁴, fie prin termenul "perifrază"⁵.

Remarcă. Semn al aceleiași prudențe este. de exemplu, și dilema formulată de Benveniste, în legătură cu o structură, tot temporală:

¹ GA, 1963, p. 263. ² Berceanu. p. 197.

³ *Ibidem* - Cuvânt înainte de Al. Graur.

⁴ Guțu-Romalo, 1956, p. 71.

⁵ *Ibidem* și GA, 1963. p. 237.

157

"Comment savoir, par exemple, si // *allait sortir* appartient ou non au paradigme de *sortir*. En vertu de quelle classification temporelle devra-t-on l'accepter ou !e rejeter?"

1. 2. Problema se reduce la alternativa: elementele constitutive, *avea* și *să vie*. sau sînt disociabile și atunci *avea* este predicativ, iar structura nu este gramatical unitară, sau sînt nedisociabile și atunci *avea* este nepredicativ, iar structura este gramatical unitară; al doilea termen al alternativei conține, la rîndul său, o alta: *avea* este sau semiauxiliar, sau auxiliar.

1. 2. 1. în lucrările care tratează structura discutată, alternativa nu-și păstrează acuratețea; elementele termenilor acestei alternative ne apar scoase din cele două alinamente, producîndu-se contradicții. Astfel, deși denumirile "perifrază" și "construcție" trimit la un caracter unitar al structurii, constituenții ei nu sunt unanim considerați, în consecință, drept nondisociabili, ci și disociabili, sau și una, și alta:

(a) în GA, 1963, I, p. 237, nu se ia o decizie: "Perifrazele cu imperfectul de tipul *avea să, trebuia să, urma să*, considerate ca unități [sp. mea], exprimă [...]; imperfectul de aici însă considerat izolat [sp. mea], exprimă [...]". Adică, două "posibilități" (!): în prima, un *avea* nedisociat, subunitate, *nepredicativ*; în a doua, un (aceiași) *avea* disociat, izolat, *predicativ*. La rîndul său, faptul că discuția se poartă sub titlul *Imperfectul* (p. 236) trimite la un *avea* disociat, *predicativ*.

(b) în alt loc, voi. II, p. 98, GA, 1963, îl apreciază pe *avea* (împreună cu alte verbe "care exprimă modalitatea") - nu fără o motivare și, cu prudență, nu în termeni categorici - ca fiind disociabil, *predicativ*: "De aceea preferăm să analizăm în aceste construcții funcțiunea sintactică a fiecăruia din elementele lor componente: verb predicativ + [...]".

(c) într-un al treilea loc, structurile cu *a avea* și cu altele (*a trebui, o. veni...*) sînt taxate drept complexe "cu sens unitar" (GA, 1963, I, p. 204).

1. 2. 2. Guțu-Romalo (1956) îl consideră pe *avea* - la un loc cu

1 Benveniste. p. 237.

158

1 Ite "semiauxiliare de mod" - ca nedisociabil, *nepredicativ*: "[...]

^em la concluzia practică, de interes didactic, că în analiza sintactică

semiauxiliarele nu trebuie despărțite f...]" (*an. cit.*, p. 81). în subsidiar

rînd ne permitem să observăm și în formularea citată o anumită rezervă,

autoarea ținînd să precizeze caracterul deciziei luate.

2 Dar nu numai în legătură cu *avea să* există deosebiri, oscilații, contradicții. Chiar și *a avea* din structura viitorului, *am să...*, este pus în cauză. (îl cuprindem în discuție, pentru că va intra în comparație cu *avea să...* ■)

2. 1. Îdeea că acest *a avea*, din însăși structura viitorului, nu este auxiliar, ci predicativ, deci necesarmente disociabil, o întîlnim afirmată de Coteanu: "[...] este predicat cu obiect direct". Autorul motivează astfel:

"Construcția de viitor cu [a] avea [...] se desface cu ușurință; de ex. *are intenția să reia discuția*;"². Această interpretare nu poate fi acceptată, din cauză că reduce la una singură două structuri - omonime - categoric diferite: (A) *are* + complement direct + *să reia* și (B) *are să reia*; deosebirea: în (A), complementul direct este *reia*, cu necesitate, de *are*, predicativ; în (B), un complement direct la dreapta lui *are* este imposibil; explicația: numai (B) constituie o realizare a viitorului; ca dovadă, numai structura (B) este sinonimă cu realizarea aceluiași viitor prin *o* (*o să reia*); or, întocmai așa după cum la dreapta lui *o* este imposibil un complement direct (**o intenția*), tot așa, acesta este imposibil și după *are* din (B).

Notă. Prin omisiunea acestei deosebiri, se explică și contradicția: pe de o parte, structura *are intenția să reia* este considerată "construcție de viitor cu [a] avea" pe de altă parte, același *a avea* este socotit predicativ³.

Cît privește structura *fratele meu avea să vie*, aceasta se asimilează •Pului (B), căci "fratele meu nu avea intenția să vină", ci "avea să vină".

Coteanu. 1982, p. 206. - *Ibideni* 3

159

3. Predicativ sau nepredicativ? Date fiind cele de mai sus, *ipoteza predicativității* lui *avea* (*să*), ca și aceea a lui *am* (*să*), nu mai poate fi suspectată de gratuitate, cum ar fi putut părea la prima vedere. Ca verb predicativ, după cum se știe, *a avea*: (1) înseamnă, în sens general, "a poseda", (2) este tranzitiv (asupra obiectului posedat) și (3) este deci, în analiza sintactică, disociat de complementul său direct, pe cînd *a avea* din *avea să vie* și din *am să reiau*:

(1') nu înseamnă "a poseda": de altfel, în limba română contemporană o acțiune exprimată printr-un verb la mod personal nu se poate constitui în obiect posedat (subordonată completivă directă) al lui *a avea*:

(2) nu este tranzitiv, dar - am zice - nici intransitiv, ci atranzitiv, adică neutru în raport cu tranzitivitatea / intransitivitatea, întocmai ca *am* din *am lucrat*.

(3') Consecință a celor de sub (T) și (2'), *avea* (*să*) și *am* (*să*) sînt nedisociabile de conjunctivul următor, sînt *nepredicative*.

3. 1. Menținîndu-ne încă la ipoteza predicativității, aceasta ar putea fi invocată pe baza unei echivalențe semantic-lexicale între *avea să* și *urma să*. O atare echivalență nu este probatorie pentru statutul lui *avea* sau *am*, după cum, nici în general, nu este concludentă pentru planul gramatical: termenii unei echivalențe semantic-lexicale au, cel mai adesea, trăsături gramaticale diferite - identitățile sînt coincidențe -, trăsături care fac substituirea termenilor riscantă, fie în sensul pericolului de a pierde din atenție respectivele trăsături, fie în acela de a atribui substituitului trăsăturile gramaticale ale substituentului; exemplele în acest sens sînt numeroase. Astfel, DEX tratează identic, drept (reflexive și) tranzitive, atît pe *a-și aminti*¹, cît și pe *a-și aduce aminte*², în ciuda faptului că, în timp ce *a-și aminti* este mai frecvent folosit tranzitiv (~ *ceva*), *a-și aduce aminte* este mai frecvent intransitiv (~ *de ceva*). Înseși denumirile de "dativ cu *la*" sau de "genitiv cu *la*, *de*" sînt infidele, căci un "dativ cu *Io*

1 DEX, s. v. *aminti*.

2 DEX, s. v. *aduce*.

160

un *la* + acuzativ (fără să negăm grupului *la* + acuzativ trăsăturile ^{CS} 'ale') improprietatea denumirii a rezultat din echivalare: *te spun*^a ei [si.ci] = *te spun la mama*. În cazul nostru:

<1> chiar și viitorul cu *voi* este semantic lexical echivalent cu *urmează* - echivalență pe baza căreia, dacă i-am acorda valoare de argument, ar însemna să punem în discuție însăși gramaticalitatea acestei realizări a viitorului; greșeala ar fi aceeași mărime cu a susține, viceversa, că viitorul în limba română se formează (și) cu *a urma*.

Nota. Această echivalență are însă valoare de instrument într-o anumită dezambiguizare (vezi *infra*, 4. 1. 2. 1.).

(2) *A urma* este predicativ¹, iar *avea* (*să*) și *am* (*să*) sînt nepredicative, nedisociabile în planul sintactic de celelalte elemente ale structurilor din care fac parte.

Notă. (a) înțelegem prin verbe nepredicative atît verbele *auxiliare*, cît și verbele *semiauxiliare*. (Verbele așa-numite copulative sînt predicative și oricum nu intră în discuția de față.)

(b) GA nu adoptă termenul de *semiauxiliare*, numind verbele respective: fie *auxiliare*, nu propriu-zise (I, p. 51), fie *auxiliare de modalitate* (I, p. 204), fie *verbe de modalitate* (11, p. 98). După opinia noastră, în ambele sintagme - *semiauxiliare de mod* și *auxiliare de modalitate* - există cîte un termen convenabil: prin *semiauxiliare* verbele respective s-ar separa de cele total gramaticalizate, de *auxiliare*; în schimb, cum termenul *mod* trimite la modurile ferm constituite, la categorii, mai potrivit ar fi termenul *modalitate*. În consecință, luîndu-ne permisiunea unei propuneri, mai convenabilă ar fi sintagma *semiauxiliare de modalitate*. *Semi* ~ sau *cvasi* ~ ? Mai degrabă *cvasi* ~, numai că acesta ar putea fi apreciat ca inadecvat pentru limbajul manualelor de gramatică, clasele V-VIII.

4. Semiauxiliar sau **auxiliar** ? în studiul citat, *Semiauxiliarele ...* - studiu căruia îi datorăm însuși conceptul de verbe "semiauxiliare" -, structura *aveam (să)* figurează sub două sensuri modale: (a) "necesitatea", ex. **Doream să mă duc pînă în cutare de loc** [...], p. 71 și (b) "ca

ement constitutiv al unor construcții cu valoare mai curînd temporală modală", ex. / ...] **acest turist avea să scrie impresiile lui de**

strai ^{Tuauxi}după DEX, s. v. *urma*, ar avea sensurile: "a trebui", "a fi nevoie", ^e de structura noastră. Despre sensul "a

trebui" al unui *avea (să)*, vezi 4. 1. 2. .

161

călătorie [...], p. 71.

După cum vom încerca să arătăm, structura (a) și structura (b) - aceasta din urmă, identică cu cea discutată de noi - sînt doar omonime statutul lui *avea* din (b) fiind altul decît al celui din (a). Spre a dovedi acest lucru, vom compara structuri conținînd un *a avea* cert semiauxiliar cu structuri în care *a avea* este, la fel de cert, auxiliar și vom urmări căruia din cei doi termeni comparați 1 se asimilează structura noastră, *avea să vie*.

Semnificația simbolurilor de mai jos: A = structurile cu *a avea* ca auxiliar; 5 = structurile cu *a avea* ca semiauxiliar; 1, 2 și 3 (atașate la 4 sau S) înseamnă timpul lui *a avea*: 1 = prezentul. 2 = imperfectul și 3 = viitorul I. Cuvînt spațiat în exemplu înseamnă cuvîntul accentuat.

4. 1. *Deosebiri*

4. 1. 1. în S accentul logic (sintactic) pe *a avea* este posibil, de multe ori realizat și uneori singur suficient pentru separarea omonimelor; în A el nu este posibil pe *a avea*. A se compara membrii cuplurilor:

Si Ara să-ți spun ceva. Al Am să-ți spun ceva.

51 **Ar e** să-mi **dea** o carte, de aceea îl caut.

Al M-a asigurat cămine are să-mi dea o carte. ;

52 **A v e a** să-mi **dea** o carte, de aceea l-am căutat. *A2 M-a asigurat că a doua zi avea să-mi dea o carte. ;*

53 *După ce-ți va scădea din datorie, tu nu vei mai avea să restitui decît...*

A3 Peste un an vei fi în clasa I, iar peste doi vei avea să fii într-a doua. Sau, tot A3, *Se va duce, dar peste doi ani va avea să se întoarcă.*

Diferența de timp a lui *a avea* este, după cum se vede, ne semnificativă, nulă, pentru calitatea de S sau de A, încît, așa după cum în *Al a avea* este necontestabil și necontestat (cu excepția de la 2. 1.)

auxiliar, tot așa este și în A2. Structura *avea să vie* este, și numai pe baza criteriului de aici, o

162

structură A ^ cu av«* a u x i l i a r.

4 1 2 în S. *a avea* are două sensuri lexice: cel original, "a poseda", Ir slăbit și cel de "necesitate", predominant, fundamental¹. In A, sensul îcal al lui *a avea* "a poseda", este - nici nu atrofiat², ci - inexistent, nicul sens lexic al acestor structuri fiind cel dat de verbul la conjunctiv. Cel prin care conținutul lui A se plasează pe poziție de posterioritate este, bine-nțele. *avea*, care, încorporat în structură, încetează să mai arate simultaneitatea proprie imperfectului; această poziționare în timp nefiind o modalitate, structurile A sînt exclusiv temporale (nu și modale).

Notă. Neseparabilitatea lui *avea* din 5 - a lui *avea* din A este indiscutabilă - este determinată tocmai de cele două sensuri ale lui *a avea*: dacă l-am separa de conjunctiv, acesta din urmă ar fi o completivă directă, ceea ce ar însemna să facem abstracție de celălalt sens, predominant, al semiauxiliarelor, "necesitatea": invers, dacă am considera conjunctivul propoziție subiectivă, pe baza "necesității" presupusului regent, nu numai că ar însemna să neglijăm sensul "a poseda", dar nici n-ar fi posibil, din cauza caracterului personal al lui *a avea*.

4. 1. 2. 1. Degajăm, din cele de la 4. 1. 2., un al doilea mijloc al separării lui B de A - prin apel la sensurile lexicale ale verbelor predicative corespunzătoare: pentru S, "a trebui", iar pentru A, "a urma".

4. 1. 3. Structurile S sînt variabile, *a avea* putînd sta la orice mod și timp, iar verbul următor, nu numai la conjunctiv, ci și la infinitiv și mai ales la supin. (Vezi Guțu-Romalo, 1956, p. 70 și 72.)

Notă. Dintre aceste varietăți ale structurilor S, în discuția de față, le-am reținut numai pe cele omonime cu structurile A. Structurile A au, dimpotrivă, caracter fix toate, Al, A2, A3.

⁴- l- 3. 1. Din deosebirea de aici, obținem un al treilea mijloc de parare a lui S de A: în S, conjunctivul poate fi înlocuit cu supinul, acesta "nd chiar un relief al "necesității" din *a avea*, în așa măsură, înît în Prezența lui accentul logic de pe *a avea* devine facultativ. în *avea să vie*, ⁿJunctivul nu poate fi substituit prin supin fără ca *avea* să nu exprime J Guiu-Romalo. 1956. p. 72 și 71.

² In GA

¹⁹63, "foarte abstract" (I, p. 203).

163

"necesitatea".

4. 2. *Concluzie* (la 4.). Trăsăturile de mai sus ale lui A, antonimice cu ale lui 5, aparțin în strict egală măsură tuturor membrilor A, ca note comune și esențiale acestora, încît

(a) dacă în A1 *a avea* este incontestabil și necontestat auxiliar (gramaticalizat, atranzitiv, subunitate a unității A1), atunci nici în A2 și nici în A3 el *nu este cu nimic mai puțin auxiliar*; diferența de timp, *are (să) I avea (să) I va avea (să)*, diferența e x c l u s i v ă, nu are cum schimba sau măcar influența acest statut de *auxiliar*, după cum nici la un verb predicativ sau la unul semiauxiliar, o asemenea diferență nu i-l poate schimba. (b) Ca auxiliar, el creează sau participă la crearea de categorii gramaticale, în cazul nostru, timpuri, astfel că, dacă A1 este timp gramaticalizat absolut¹, atunci și A2 și A3 sînt tot timpuri, absolut gramaticalizate: trei timpuri cu auxiliarul *a avea* și nu numai unul, A1, un subsistem triadic al timpurilor cu *a a v e a* + conjunctivul (și numai conjunctivul).

5. A2 și A3. Trăsăturile lor definitorii sînt evidente, astfel că le vom prezenta succint.

5. 1. Notele comune: (a) ca structură, sînt timpuri *perifrastice*; (b) din punct de vedere relațional, sînt timpuri raportate, relative. (Verbul la timpul căruia se face raportarea poate lipsi.)

5. 2. Diferența, în afară de cea intrinsecă, stă în:

(a) situarea pe axa timpurilor și astfel în timpul cu care intră în raport: A2 - cu perfectul compus, A3 - cu viitorul I;

(b) *f r e c v e n ț ă*: A3 se întîlnește mult mai rar decît A2². Explicația.

1 Această măsură a **gramaticalizării** nu o înțelegem ca negînd diferența de nuanță dinu viitorul cu *voi* și cel cu *am (să)*.

2 La Berceanu. structura cu viitorul, în schema de la p. 197, nu apare; autorul și afirma a"-despre "acțiunea ulterioară viitorului principat": "nu are forma specială (putîndu-se realiz cu ajutorul unui complement: *apoi voi face* etc.)". La p. 199, această structură apa

164

mai greoi în

formulare, îi este preferat viitorul I, care, cu ajutorul

elementelor de timp, cu al conjuncțiilor temporale (în cazul ^obordonatelor respective) și cu ajutorul "logicii lucrurilor", satisface exprimarea posteriorității.

5 2. 1- ^42 și *imperfectul*. "Acțiunea redată de un imperfect poate fi în nort der.--]p^{oster}^^{ontate} f^at ^^e ° acU^{une} m trecut: *Am prins trenul care pleca peste 5 minute*" (GA, 1963, I, p. 237). în situații ca cea de aici, într-adevăr, A2 este substituibil prin imperfect {care **pleca** / **avea** să **plece**), dar numai cînd acesta este însoțit de un complement de timp al posteriorității (*peste 5 minute*); ca dovadă, în absența acestuia, imperfectul redevine de simultaneitate: *Am prins trenul care pleca*.

6. *Simetrie*. Opoziții, raportări, corespondențe între A2 și A3 și ale acestora cu celelalte timpuri de pe axă își găsesc reflectare în denumirile lor antinomice, mai multe posibile, atingînd jocul de cuvinte, un joc semnificativ pentru completarea simetriilor din sistemul temporal adusă de aceste două timpuri:

(a) prin raportare la timpul absolut, A2 este un *trecut (perfect) posterior*, iar A3 - un *viitor posterior*; dacă lui A2 i-am zice, ca în gramatica engleză, *viitor în trecut*, atunci A3 este un *viitor în viitor*.

(b) Ca antinom al *mai mult ca perfectului*, A2 este *mai puțin ca perfectul*, iar A3, ca antinom al *viitorului anterior* sau *viitorul II*, este, ca la (a), tot un *viitor posterior*, un *viitor III*.

(c) Prin corespondența cu timpul de pe axa opusă, dacă A2 este *mai Puțin ca perfectul*, A3 este *mai puțin ca viitorul*, după cum *viitorul anterior*, corespondent al *mai mult ca perfectului*, este *mai mult ca viitorul*.

Notă. Cele mai multe denumiri trebuie înțelese ca eliptice de menționarea termenului la care se face raportarea. Astfel, aceste denumiri ne apar fie conținînd pleonasm (viitor posterior, perfect anterior), fie contradicții în termeni (*trecut posterior*, *viitor anterior*, *viitor în trecut*). Pentru *posterior*,

făcuți" °v °°° °°° s^^{fuc} cm de făcut) are un viitor propriu (*voi avea să fac. voi avea de* ■ vedem și din acest citat că autorul nu desparte pe S (vezi supinul *de făcut*) de A.

165

Berceanu se folosește de adjectivul ulterior (p. 197); acesta este mai n_m contradictoriu aplicat la A2. mai puțin pleonastic aplicat la A3, dar este și ceva mai puțin relațional (decît sinonimul *posterior*), puțînd fi întrebunțat în absența timpului absolut. *Trecutul posterior* și *viitorul în trecut* au accepție mai largă, sub această denumire puțînd să intre nu numai A2, ci și imperfectul (în condițiile arătate la 5. 2. 1.). Cit privește denumirea *mai mult* (și *mai pu(in) ca perfectul*, dacă o gîndim cuvînt cu cuvînt, ne apare ca illogică: o acțiune mai mult decît trecută?!, mai mult decît încheiată?!, sau mai puțin decît ... ?!

Considerații finale. (1) Presupusele piedici care ar sta în calea ratificării ca timpuri gramaticalizate, deci gramaticale, a structurilor A2 și A3 ar fi de ordin subiectiv:

{&) caracterul lor analitic; (dacă ar fi sintetice, evident, acceptarea lor n-ar constitui o problemă;) cită vreme însă ele au același caracter fix ca A1, la fel de analitică, impedimentul ne apare ca neîntemeiat.

(b) Existența structurilor A2 și mai ales A3 este "incomodată" de cea a omonimelor S2 și S3 din vecinătatea lor, dar însăși recunoașterea omonimiei respective face subiectiv impedimentul, la mijloc nefiind vorba decât de un neînsemnat efort de separare, în unele cazuri. Admitem că uneori ambiguitățile nu sînt excluse: ex. *Eu îți voi citi bucata, iar tu vei avea să-rai spui ce ai înțeles* ("va urma" / "va trebui să-mi spui").

(2) Consecință și nu scop, acceptînd cele două timpuri, sistemul temporal românesc, din limitat simetric, devine aproape absolut simetric, nemălipindu-i decât un timp al simultaneității cu viitorul I.

CONJUNCTIV vs CONJUNCTIV

0. Conjunctivul din propozițiile subordonate (Cv,) și conjunctivul din principale (Cv,) depășesc o deosebire cum este cea dintre două ipostaze. Confruntarea lor - pe care o întreprindem mai jos -, după diferite criterii, va pune în evidență antinomia care argumentează divizarea modului pe care-l punem în discuție.

1. *Denumire*, motivare, conținut, "definiens".

1. 1. *Denumire și motivare*. Comparăm Cv-ul cu celelalte moduri personale din punctul de vedere al motivării denumirii. Vom constata că toate denumirile sînt motivate, dar că motivantul este diferit, grupînd modurile în două:

a) *Opt*, *Imper* și *Prez* (prezumtivul) sînt nume motivate de sensurile lor (gramaticale) știute. (Despre *Ind*, vezi *infra*, 1. 3. 2. 1.)

Observație. Nu menționăm "condiționalul" - *Opt condițional* -, deoarece el nu este decât tot un *Opt*, condiționat de o subordonată condițională.

b) În cazul Cv-ului, motivantul nu este unul de ordinul conținutului, ci, •n concordanță cu însuși sensul etimologic al termenului (*conjungere*), este «e ordin sintactic, mod legat.

Observație. Din acest punct de vedere, al motivării, numele de *subjonctiv* din gramaticile altor limbi este mai pregnant, arătînd că modul în discuție este legat ca subordonat.

e linia dihotomiei Cv 1 I Cv 2, reținem că motivantul de aici este valabil numai pentru Cv/.

167

1. 2. Motivant și "definiens". Rămînînd la aceeași comparație, mai constatăm: a) în cazul *Opt*, *Imper*, *Prez*, moți vîntul, un fapt de conținut este identic cu "definiens"-ul; b) pentru întregul Cv se dă ca "definiens" *Psb* și nu motivantul, între *conjungere* și *Psb* neexistînd nici o legătură.

1. 3. Se pune adică problema conținutului Cv. Considerînd *Psb* ca ipoteză, o vom căuta confruntînd Cv-ul cu celelalte moduri personale.

1. 3. 1. Cv vs *Opt*, *Imper*, *Prez*. Ipotetica *Psb* a Cv-ului nu intră în opoziție, în *coordonare logică*, cu conținutul celorlalte moduri. Semnificative în acest sens sînt denumirile "speciilor" lui Cv2, Cv *imperativ*, Cv *hortativ*, Cv *deliberativ* ș. c. 1., termenul al doilea din denumirile respective excluzînd *Psb* din conținutul lui Cv 2, considerat acesta ca un întreg, ca "gen", opus celorlalte moduri.

1. 3. 1. 1. însuși Cv *potențial*', un Cv 2, aduce o dovadă în același sens: el intră ca specie în opoziție cu celelalte specii ale Cv 2, ceea ce constituie *ipso facto* dovada că *Psb* nu reprezintă conținutul întregului Cv 2.

1. 3. 2. Cv vs *Ind*. După cum se știe, gramaticile definesc *Ind* prin *Cert*, iar Cv-ul prin *Psb*.

1. 3. 2. 1. Faptele arată însă că *Ind* nu exprimă *Cert*; ca dovadă, el este compatibil cu adverbele "probabilității": *probabil a sosit*; dacă ar exprima *Cert* ar trebui să se creeze o incompatibilitate de aceeași mărime ca una din planul temporal: *va sosi ieri*. Denumirea *indicativ* este motivată și ea, ca și cele de la 1. 1. a), prin sens, un sens gramatical *zerc*: *Ind* indică pur și simplu acțiunea.

1. 3. 2. 2. înseamnă că ipotetica *Psb* a Cv sau există și se opune unui *zero*, sau nici ea nu există, cum nu există *Cert*. în vederea răspunsului, recurgem la o opoziție *Ind/Cv 1*, *Ind*, și el în subordonată: (a) *Sper să-»' spui* / (b) *Sper că-mi spui*. Dacă poate fi identificată vreo *Psb*, aceasta este strict egal de prezentă atît în (a), cît și în (b); o astfel de *Psb* este însă de un asemenea grad de generalitate, încît ar putea fi invocată și pentru timpul *viitor*. Conchidem: (1) chiar dacă ar exista, *Psb* nu este specifică și deci nu este definitorie pentru Cv (aici Cv 7) nici considerat, acest Cv,

1 Marouzeau, s. v. *Subjonctif*.

168

ozant al *Ind*; (2) avem adică a face cu o "opoziție" între *zero* și *zero'*; ^ O-ul nu are nici el, cum nu are nici *Ind*, un conținut. (4) „, borJonatele din (a) și (b) sînt variante de construcție libere ale aceleiași subordonate.

Concluzii (la 1- 3.). 1) Discuția de mai sus propune pentru Cv, ca trăsături definitorii: fa) pentru Cv 1,

mod subordonat (prin el însuși, vezi m/ra 3. !•)' lipsit de conținut: (b) pentru Cv 2, mod *nelegat*, totdeauna *cu un conținut*, fie afectiv, fie volițional. Acest conținut este divers; unele varietăți sînt identice cu ale altor moduri personale.

2) Se impun a fi *revalidate* definițiile potrivit cărora nici *Ind* și nici *Cvl* nu au conținut: (a) *Ind* prezintă "un proces comme simplement enonce ... sans aucune interpretation"²; (b) *Cv* - "mode de l'enonce pur et simple"³.

Observație. Cele de sub i) ta) și de sub 2) (b) nu privesc *Cv circumstanțial* (tot un *CV 1*): *final*, *condițional*, *consecutiv* și *concesiv*.

2. înseși valorile *Cv*-ului se împart grupîndu-se sub *Cv 1* sau sub *Cv 2*, iar aceste valori ar trebui și ele (mai) ferm repartizate, spre a se evita ambiguitățile: de ex. termenul *concesiv* din *Cv*-ul numit astfel⁴ vrea să fie un *Cv 2* (Să **fie** cum zici tu.). Există însă și un *Cv / concesiv*: Să-i **dai** orice, că tot nu fi-ar spune. (A se remarca prezența corelativului *tot* în *p* a doua, aceasta fiind deci principala, în ciuda lui *că* - o curiozitate.) Ambiguitatea are drept cauză faptul de a nu se preciza despre care din două *Cv* este vorba.

Observare. În exemplul dat, ambiguitatea s-ar rezolva și altfel: prin adoptarea, pentru *Cv 2* *concesiv*, a unui alt nume, fie cel de *permisii*'.

3. Locul *Cv*-ului în clasificări ale/?.

3. 1. În clasificarea *p* subordonate după criteriul *construcției*, *Cv 1* caracterizează tipul de subordonate conjunctivale, tip ce intră în opoziție cu subordonatele *conjuncționale*, cu cele *relative* (confundate încă cu

identitatea de conținut dintre (a) și (b), nici o opoziție ca *assume - Ind I non-*, „ ~ (Dubois, s. v. *subjonctif*) nu este, nici ea, convigătoare. ¹ Marouzeau, *ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

169

atribuîile) și cu cele *paratactice*.

3. 2. Pentru *CV 2* se pune problema locului său într-o clasificare a după *modul* predicatului (*mod* și nu *modalitate*): spre deosebire de *Cv j Cv 2* nu generează nici un tip dep principală; asta, pentru că nu se aliniază celorlalte moduri personale, ci, prin conținutul său, volițional sau afectiv e! se situează la un loc cu modul echivalent: de ex. , *Cv*-ul *imperativ* caracterizează. întocmai ca *Imper.* tipul de *p* imperative.

4 Criteriul *relațional*. Considerăm *relațională* categoria a! cărei *flectiv* atașat la o temă lexicală, face ca aceasta să devină termen subordonat Rezultă de aia. *cu* de altfel din toate cele de mai sus, aceeași dihotomie: *Cv 1* este relațional, iar *CV 2* nu

Observare Denumirea de *CV* aplicată lui *CV 2*. reprezintă o *contradicție în termeni*; m senimb. o denumire *cs> subjonctiv* pentru *Cv i* repre/intă un *pleonasm* > 'subjonctiv subordonat';.

4. 1. *Cv*-ul din *p conjwic(tonale* (ex. *Nu-i atât de departe, îneît să nu poți ajunge.*) nu este relațional, întrucît sensul relațional este purtat *exclusiv* de conjuncție; este un *Cv* de funcționalitate zero. Construcția este corespondentă celor intrapropoziționale realizate prin "prepoziție + caz": așa după cum în *lupta contra poluării*, unde atributul, deși în genitiv - un genitiv și el de funcționalitate zero - nu este *genitival*, ci prepozițional, tot așa și subordonata nu este *conjunctivală*. ci *conjunc[tonală*.

4. 2. Statutul lui *să*.

4. 2. 1. Fapt unanim acceptat, .și din structura *Cv 2 este flectiv*.

4. 2. 2. *Să* din structura *Cv 1* este considerat a fi în același timp și *conjuncție*, și *morfem*'. Această *dublă* încadrare ni se pare bizară, faptul în discuție neputînd fi decît sau conjuncție, sau morfem (flectiv). Anticipînd soluția, el este și în *Cv 1* tot *flectiv*. Motivarea: cînd gramaticile susțin, justificat, că. *flexiunea* este un mijloc al exprimării raporturilor, a" în vedere doar flexiunea *cazuală*; tot flexiune este însă și cea verbală; i¹ problema de față avem a face tocmai cu această flexiune, *verbal-modal-personală*, flexiune pe care o avem pusă aici, prin *Cv*, în servicii

GA, 1963, II, p. 412.

170

Honării *interpropoziționale*. Așa după cum cazurile *G*, *D* sau *Ac* fără ^{SU} 7itie se subordonează prin *ele înseși*, mai exact, prin desinențele lor *ativej* tot așa și *CV 1* - categorie și ea relațională - se subordonează

■ el însuși, mai exact, prin flectivul său *să*, care rămîne la fel de imraconjunctival și în *Cv 2*, și în *Cv 1*.

în concluzie, *să* este totdeauna flectiv (*morfem*).

4. 2. 2. 1. Această soluție produce - ne dăm seama - deranjamente în cuprinsul listei de "conjuncții

compuse" (*fără să, ca să, decît să etc.*). Contradicția dintre *să* "morfem" și "conjuncții compuse" nu se va rezolva pe seama statutului de "compunere conjuncțională" al unora dintre așa numitele "conjuncții compuse":

(a) vedem în adverbe ca *și, chiar, tocmai, mai ales, cam, nici, ca, decît etc.* sau în prepoziții ca *de, pe*, situate la stînga conectivelor subordonante interpropoziționale (*mai ales fiindcă, tocmai unde, cam ce, mai ales că, pe unde, ș. a.*) elemente menite să diversifice, să nuanțeze, să întărească -dar, neavînd regim predicativ, nu să participe la a purta - *sensul relațional* a! respectivelor conective. Le numim auxiliari relaționali;

(b) de spijinul acestor *auxiliari* beneficiază orice purtător de sens relațional, adică nu numai conectivele. ci și flectivul relațional *să*; în *și să, chiar să, ca să, nici să etc.* vom avea deci un Cv 1 și, în același timp, o *p conjunctivă* "cu adverb auxiliar" sau "cu prepoziție auxiliară".

5. *Ipoteze.*

5.1. Problema s-ar simplifica mult dacă *să* ar fi considerat *conjuncție* Și numai conjuncție. S-ar opune însă: (a) persoana a 3-a și (b) construcțiile pasive ale verbelor: *el să laude I el să fie lăudat.*

• 2. Dacă pe Cv 2 l-am explica prin suprimarea verbelor care pot fi Presupuse ca regente și compatibile cu *să* (*a porunci, a sfătui, a nu crede, ye mira* sau expresii verbale ca *a fi îndoielnic ș. a.*), el, Cv 2, ar deveni

° / Și s-ar anula astfel opoziția Cv 2 / Cv 1. Am avea *conjunctiv - subjonctivul*.

171

TRANZITIV / INTRANZITIV ȘI DIRECT' / INDIRECT' - DOUĂ ANTINOMII CONTESTABILE

0. Faptul de a fi posibile întrebări ca cele de mai jos, (a) - (f), va arăta că clasificarea verbelor în tranzitive și intransitive, din gramatica limbii române și a altora, este insuficientă arît ca grad de cuprindere, *dt* și ca grad de adecvare. Aceleași întrebări justifică dezbateră de față, în ciuda bogatei bibliografii a problemei.

(a) Verbe ca *a îndrăzni, a putea* sînt taxate. în DEX, ca tranzitive, iar verbe ca *a trebui, a consimți* sînt date și ca intransitive. întrebarea: care va fi fost argumentul pe baza căruia s-a decis că verbele respective sînt astfel?

(b) Subjonctivul¹ joacă el sau nu vreun rol în deciderea asupra regimului verbului?

(c) De ce un verb ca *a sosi* (*a-i sosi cuiva o scrisoare*), verb ce rompoartă obiect, fie el un complement indirect (*cuiva*), este considerat, i¹ gramatica noastră cel puțin, verb intransitiv? Să înțelegem că acțiunea li are (compoartă) obiect, dar că aceasta totuși nu trece (*vezi intransitiv*) asupra obiectului?

(d) Verbe ca *a-i sosi* și *a exista* sînt ele "la fel de" intransitive?.

¹ în prezentul articol, nu intră în discuție decît subjonctivul din subordonate. >i anuiw-necircumstanțial.

172

///- ciin

r'tă vreme un verb ca *a exista* nu comportă obiect, nu este oare neavenit, ca impropriu, a-l.trata drept 'intransitiv'?

fl Dacă un verb cu *Ac-ul* este tranzitiv, iar unul numai cu *D-ul* (*îi stă ti*) este intransitiv, atunci, cînd un verb și cu *Ac-u*), și cu *D-ul* îl jderăm tranzitiv, nu înseamnă că am denumit numai jumătate dintr-o realitate?

0 1 Răspunsurile la aceste întrebări nu vor putea fi date decît de pe pozițiile unei clasificări (*Cls2*) care o reface și o detaliază pe prima *Clsl*. înainte de a înfățișa *Cts2*. pe care o propunem, este necesară examinarea conceptelor din cuprinsul lor.

1. 'Tranzitivitate'. Definiția tranzitivității și sensul iui *obiect* arată că termenul *tranzitivitate* și-a păstrat sensul etimologic - 'transire', chiar dacă mai nou se ocolește *definiensul* 'trecere'.

'Trecerea'/'nontrecerea'sînt trăsături semantice controlabile: acțiunea verbului comportă 'obiect' - indiferent de realizarea sintactică a acestuia - sau nu comportă 'obiect'; compară *a da* și *a exista*.

Potrivit acestui criteriu, obținem, pentru *Cls2*, dihotomia *Vb tranz* și *Vb atranz*.

Obsen'ație. Propunem *atransitiv* și nu *intransitiv* nu numai pentru că primul este mai propriu, ci și pentru că *intransitiv* evocă "intransitivele cu *Ct indir*" din *Clsl*, pufîndu-se crea astfel confuzii.

2. 'Direct' *Ivsl* 'indirect' - trăsături care ar subcategoriza numai *Vb tranz* - nu sînt însă controlabile prin nici un fel de indicii, încît termenii *dir/indir* nu-și au nici o motivare, fie aceasta semantică, fie sintactică. Intîlnim respectivii termeni în trei denumiri antinomice:

Ant A: Vb tranz dir/indir¹; Ant B: Ct dir/indir; Ant C: Sb ct dir/indir.

°m examina termenii *dir/indir* din punctul de vedere al motivării lor semantice și /sau sintactice, pe rînd, în cele trei Ant.

. " A. Este vorba aici de două pretinse *feluri* ale trecerii acțiunii asupra

tranzitive indirecte", vezi Evseev, p. 61 și Dubois, s. v. *transitif*.

173

obiectului (obiectelor) - problemă ce se pune, evident, pentru planul *semantic*. Asemenea două feluri ale trecerii nu se susțin prin nici termen separator: în // *cumpăr lui Iun o carte*, trecerile asupra celor două obiecte nu cunosc vreo deosebire, cum ar fi una între "directitate" și "indirectitate".

Aut B, Ct *dir/indir*, spre deosebire de Aut A, ne situează în planul sintactic. Se afirmă peste tot, la nivelul sintaxei generale, despre Ct *dir* că acesta este "atacat direct". (În subsidiar ne întrebăm dacă nu cumva avem de a face cu o încercare de motivare sintactică a lui *direct*.) Oricum, afirmația este neadevărată, pentru că și Ct *dir* este legat; atașate direct sînt interjecțiile și, în situațiile știute, adverbele. Este legat prin *Rs-u* pe care-l constituie *Des ac*, fie aceasta, ca în latină, *-m, -s, ...*, fie ea, ca în română, *zero*.

Explicația erorii.

(a) sau acest *Rs, Des ac*, nu a fost văzut,

(b) sau, dacă a fost văzut, s-a căzut în discriminări sau inconsecvențe în raport cu *Des dat*: (b¹) de *Des dat* s-a ținut cont, de *Des ac*, nu; (b") prin *Des dat*, Ct datival a fost considerat ca atașat ne-direct, în timp ce prin *Des ac*, Ct *dir* a fost considerat ca atașat direct.

(c) S-a absolutizat, la Ct *dir*, absența prepoziției, un *Rs*, neținîndu-se cont că această absență este compensată printr-un alt *Rs*, egal ca forța relaționantă cu prepoziția, anume *Des, Des ac*.

Pe baza celor de mai sus, am putea afirma paradoxul: Ct *dir* este și el un Ct *indir*.

(d) Cît privește împărțirea cazurilor în *drepte* și *oblice*, aceasta, p^e lîngă că a ieșit din uz, probabil ca inoperantă, nici nu fixează statutul *Acului*: unii îl consideră caz drept, alții, caz oblic¹.

Concluzie (la Ant B). Deosebirea dintre Ct *dir* și Ct *indir* tiind \$' sintactic anulată, *definiens* pentru cele două complemente nu mai are cm

1 Marouzeau, s. v. *cas* și *direct* și Dubois, s. v. *direct* și *oblique*.

\1A

"t construcțiile fiecăruia: Ct *dir* este un Ct *acuzativul* care arată " . , iar Ct *indir* este (1) Ct *dativul* care arată obiectul sau (2) ° ' *eoovponal* cel în care prepoziția este reclamată de *Tr*, ex. *a depinde de* „ (Vezi iH/ra 3. 2. 1. 1./

AU C Nemotivate sînt *dir/indir* și în această Aut: semantic

« mrjletarea" se face la fel de "direct" sau de "indirect"; sintactic: dacă,

" Ant B între Ct *dir* și Ct *indir* există deosebiri de construcție 64c., D.,

u *Prep r+*), aici, în Ant C, nu există nici un fel de deosebiri, Sb ct *dir*

si Sb ct *indir* necunoscînd, una față de cealaltă, note distinctive intrinsece.

Concluzie (la 2.). 1) în toate trei antinomiile, *dir* și *indir* sînt denumiri nemotivate: opoziția *dir/indir* astfel se neutralizează; în *Cls2*, de aceea, nodul respectiv nu va fi cuprins. 2) Odată eliminate *dir* și *indir*, Ct *dir/indir* și Sb ct *dir/indir* vor trebui redefinite și altfel numite (vezi *infra* 4. 4.: Pînă la 4. 4. le vom numi Ct/Ob, respectiv 5/; ct/Ob.

3. *Cls2* - a verbului din punctul de vedere al regimului.

3. 1. Criteriului de la primul nod (*supra* 1.), *Crit* semantic, i se suprapune perfect cel sintactic; *Crit-lx* semantic: după faptul dacă acțiunea Vfr-ului comportă sau nu Ob; *Crit-ul* sintactic: după faptul dacă V7>ul poate avea sau nu Ct/Ob. De la acest nod se deschide dihotomia: I verbe tranzitive III verbe *atranzitive*.

3. 2. Verbele tranzitive (I) se vor subcategoriza: 1) după felul construcțiilor Ct/Ob, ca singurele definitorii pentru subclasele de verbe care se vor obține (despre inconcludența Sb ct/Ob, în ciuda faptului de a ti ocupanții aceluiași poziții, vezi *infra* 4. 2. 1.), și, simultan, 2) după numărul lor posibil într-o structură dată.

3- 2. 1. Construcțiile Ct/Ob sînt trei: *acuzativă*, *dativală* și *Prepozițională*.

stat Aceasta din urmă, Ct *prepozițional/Ob*, în gramatica noastră nefiind D "ată" neîiind adică ridicată la același rang, de *definiens*, cu Ac-lx\ și cu ' tace necesară precizarea de sub 3. 2. 1. 1.

!• 1. Existînd și un Ct circumstanțial prepozițional, trebuie • 175

formulată deosebirea dintre cele două construcții prepozițional Deosebirea: în cazul Ct *prepozițional/Ob*, prepoziția este reclamată <■ *necesitate, una anumită*. A se compara:

stăîn/la/sub/lîngă ... și depind de; acest fapt de a fi reclamată arată că însăși legătura lui Ts cu Tr este una obligatorie și de altă natură decît "circumstanța", pe care o și exclude ca pe o altă sferă¹.

Semnificativă în acest sens este substituibilitatea în numeroase cazuri, a construcției prepoziționale printr-un D,: *a se asocia cu ea/a i se asocia ei*.

3. 2. 1. 2. Problema unei denumiri delimitative a fenomenului, (a) Termenul *regim* nu este delimitativ,

întrucât toate prepozițiile - cerute și necerute - sînt prepoziții regim, (b) Pentru individualizarea fenomenului, gramaticile germană și engleză au recurs la sintagma "verbe prepoziționale"²; denumirea are avantajul scurtimei, dar nu este de acceptat, deoarece: 1) conține un nonsens: din *două noțiuni*, 'verb' și 'prepoziție', aflate în relație de excludere a sferelor, una, a doua, este transformată în *nota* celeilalte; 2) există și adjective, adverbe sau chiar interjecții cu *Prep r* (*perpendicular pe, paralel cu, vai de*); prin extindere, s-ar ajunge la nonsensuri și mai flagrante: "adjectiv prepozițional" (?!), "adverb prepozițional" (?!). *Soluția*, sacrificînd scurtimea, este: *Ct/Ob* cu *Prep r*, respectiv verb (adjectiv) ... cu *Prep r*. De altfel, prin *Ob* din *Ct prepozițional/Ob* delimitarea de circumstanțial este *ipso facto* exprimată.

3. 2. 2. Revenind la *ct*, potrivit *Crit* de la 3. 2. 1., obținem *vb* cu *ct/ob acuzativul*, *Vb* cu *Ct/Ob datival* și *Vb* cu *Ct/Ob prepozițional* cu *Prep r*.

3. 2. 3. După numărul *Ct/Ob* posibile într-o structură dată, vom avea: *Vb* (numai) cu cîte un *Ct/Ob*, de o anumită construcție, *Vb monovalente*, și *Vb* cu cîte două *Ct/Ob*, de construcție diferită, *Vb bivalente*.

3. 2. 4. Se obțin astfel șase subclase de *Vb*.

(1) Ia, *Vb tranz* cu *Ac-\x*: *a adormi, a aștepta, a bea, a continua, a defini, a evita, a încerca, a merita, a primi, a vizita, ...* ("Vb cu doua

1 Faptul nu exclude, firește, ocurența altor prepoziții.

2 Colbert, p. 127 și Quirk, p. 804-805.

176

1 mente directe" le considerăm sub-clasă a *Vb Ia*.)

^{co}"n) Ib *Vb tranz* cu *D-ul*: *a ieși, a lipsi, a merge, a părea, a pieri, a ride*"*asuride.atrebui, a veni, ...*

(3) Ic *Vb tranz* cu *Prep r*: *a abuza (de), a aparține (la), a consimți i a consta (în), a depinde (de), a insista (în a ...), a persevera (în), a*

persista (în), a proceda (la), a rezista (la). ...

(4) Ia + b, *Vb tranz* cu *Ac-ul* și cu *D-ul*: *a citi, a cumpăra, a da, a indica, a permite, a trimite, ...*

(5) Ia + c. *Vb tranz* cu *Ac-ul* și cu *Prep r*: *a adapta, a adăuga, a amesteca, a compara, a îndemna, a obliga, ...*

(6) Ib + c, *Vb tranz* cu *D-ul* și cu *Prep r*: *a răspunde* (ex. Lui i-a răspuns la întrebare, iar mie, nu), *a rezista, a vorbi, ...*

3. 3. II, *Vb atranz*: *a dormi, a exista, a muri, a păcătuși, a pleca, a putrezi, a trăi, ...*

(Despre un *Sv* ocurent, *a putea să, a îndrăzni să, vezi infra* 4. 2. 1.)

3. 4. *Note explicative*. 1. în *Cls* de mai sus nu am ținut seama de *Det* care se dovedesc - într-un tel sau altul - nesemnificativi pentru caracterizarea *Vb*. Acești *Det* - intrapropoziționali (pentru *Sv*, vezi *infra* 4. 2. 1.) - și motivele pentru care nu au fost luați în considerare sînt:

a) *Ac-ul timpului* și *D-ul locului*, pentru faptul de a fi *Ct* circumstanțiale și nu *Ct/Ob*;

b) *D-ul posesiv*, *D-ul etic* și *CY-ul intern*, pentru că

(1) sînt ocurente cu *Vb* aparținînd mai multor subclase; exemple; 1' *D-ul posesiv Ia* (<*i-a adormit copilul*); cu *Vb Ic* (*teoria îi consta în ...*); cu *Vb Ia + c* (*mi-am obișnuit copilul cu ...*); cu *Vb II* (*i-a murit pisica*); (1'') *D-ul etic*, cu *Vb Ia* (*mi ți-l primi cu ...*); cu *Vb Ib* (*mi ți-l lipsi tocmai de ...*) ^ cu altele - multe, creații spontane; (1''') *Oul intern*, cu *Vb Ia* (*a visat* ^{um}vis ...); cu *V&H* (*a dormi somn ...*);

(2) pot coexista cu un *Ct/Ob* de construcție identică; exemple: *D-ul* ^{Sesn} (*f-a adresat lui însuși scrisoarea*); *D-ul etic* (*mi ți-l dădu altcuiva*);

^{Ul mern} (*cartea m-a costat 10 lei*).

177

2. Ca *Det* acuzativi și dativali considerăm și pronumele reflexive } ce-l privește pe se impersonal, acesta este un *Ac* al autorului, nonohiect¹

3. Verbele auxiliare și semiauxiliare, fiind subunități sintactice se situează în afara regimului.

4. Verbele așa-numite copulative fac parte din categoria verbelor cu *D-ui* (Ib)².

3. 5. *Cls2* și alte *Cls*. Comparînd *Cls1* cu alte două *Cls* - Florea L., {*Cls* operată asupra *Vb* francez} și Guțu Romalo 1967 - semnalăm că, între *Cls2* și cele două menționate, există unele intersecții. Noncoincidențele se explică între altele prin următoarele. *Cls* propusă de Florea M.: 1) cuprinde și *Ct* circumstanțial (la subclasa 2. 0. 6.); 2) cuprinde și *Ci* intern (ex. *conte ... francs*, la subclasa 2. 0. 7., și ex. *vivre des inoients*, subclasa 2. 0. 8.); 3) *Vb* cu *D-ul*, fie acesta facultativ, sînt considerate, ca în *Cls1*, *intrans*; 4) menține *Ant dir/indir*. *Cls* propusă de Guțu Romalo, 1967: 1) cuprinde, în conformitate cu ce și-a propus, și valențele nominative ale *Vb*; 2) este luat în considerare și *Ac-ul timpului* (exemplele cu *toamna, X*); 3) în *Cls* noastră figurează drept *Ct/Ob* și categoria *Prep r*.

4. *Sv-ul* și *V7>ul* său regent. După cum s-a putut vedea, *Sr-ul* nu a fost cuprins între *Det* de mai sus, în funcție de care a fost subcategorizat *Vfr-ul*, și asta, în ciuda următoarelor considerente: a) *Sv-ul* este și el un *Det* (evident, în plan interprepozițional); b) alături de *Ac* și *D*, este și el categorie gramaticală, iar *să*, exclusiv flectiv și deloc conjuncție; c) cerut cu necesitate de unele *Vb*: *a binevoi, a intenționa, a îndrăzni, a preconiza, a pridi,*

a putea ș. a.; d) ca unul care, uneori, răspunde la întrebarea *ce*. (ex. în *Pot să spun*, "*Ce pot?*") este considerat - mai ales în practica, explicit sau subînțeles - drept argument pentru 'tranzitivitate' (în sensul din *Clsl*), aici a lui *a putea*.

Explicația faptului de a nu-l fi cuprins va rezulta din cele de mai jos(-*).

1 Vezi și Pană Dindelegan, p. 67, nota 13.

2 Irimia (1976, p. 162) consideră verbele copulative ca situându-se. împreună ^ semiauxiliarele, în afara tranzitivității.

178

i3.

. i Relația dintre Sv și Vb-u\ regent în plan *semantic*. Luăm exemplul *a insistat să-i spunem* și formulăm problema modului cum se situează ținutul lexical al V&-ului la Sv față de conținutul lexical al Vfc-ului t jy|a concret, văzînd bine că Sv-ul nu reprezintă o finală, ci. în *rid o Sb ct indir*, chestiunea se pune în ce termeni argumentăm că el este o necircumstanțială. Comparăm pentru asta *St* luată în discuție, cu o *St* în care *Ts* este un *Ct* intern - *cîntădnec*.

Constatăm, drept *notă comună*, faptul că sensul ambilor *Ts* nu este unul adus din afara VZ?-ului regent și adăugat lui. ci *este selectat dinăuntrul* acestuia. Diferența, care va fi nesemnificativă pentru discuția noastră, privește numărul sensurilor selectabile: *Ct* intern (*cîntec*) selectează unicul (relativ unicul) sens posibil, pe cînd *să spunem* selectează unul din numeroasele posibile, atîtea cîte pot constitui conținutul 'insistării', fără însă ca prin asta conținutul Vb la Sv să fie altfel decît intern, trăsătură tocmai prin care el se opune Sv-ului circumstanțial, extern prin definiție. Revenind la nota comună, ambii 75 expletivează¹ sensul *Tr* - unicul sau unul din mai multe. *Compleo/impleo/expleo*: *să spunem* nu-l "completează" pe "a insistat", ci, asemenea unui *Ct intern*, îl "expletivează"; conținutul Vb regent este "impletiv" în absența Sv-ului și "expletiv" în prezența acestuia, "expletivat" de către/prin acesta.

4. 1. 1. *Aria* expletivării nu este limitată de factori sintactici: (a) Vb-u\ regent poate fi, în principiu, din orice subclasă; ex. *a îndrăzni* (Vb II) *să mă, a renunțat* (Ic) *să vină, i-a permis* (I a + b) *să vină, l-a obligat* (I a+c) *M vină; aștept* (Ia) *să vină*; peste tot Sv-ul reprezintă conținutul expletivat ^{at} 'îndrăznirii', 'renunțării', 'permiterii', 'obligării'. în ultimul exemplu, Clta vren^{ie} 'să vină' nu este scop, el nu reprezintă decît conținutul

•, ^eptani . (b) Sv-ul poate fi și ocupant al poz. 'subiect': *mi s-a spus să ne*; (c) subordonata expletivantă nu este numai subjonctivală, ci și

h U^u " expletiva_ vezi Quicherat - Chatelain, s. v. *expleo*, [sensul]

Datorez ^6r^{er} emp^{ur} vj^er-. Acest sens al lui *expleo* este rar consemnat în dicționare, «miterea la Quicherat - Chatelain colegei mele dr. Fricda Edelstein.

179

conjuncțională sau relativă. *Excepție*, de la (c), fac numai subordonate relative introduse prin pronumele cumulam *cine* (*acela* demonstrativul constituindu-se în termen extern. *care*),

Observație-. Tuai exemplele dm GA, 1963, de sub **titlurile** *Contp[en directă* și *Completxa indirecta*. în afara celor menționate sub *Excenri* confirmă expletivarea

Concluzie (la 4. 1.). Prin însăși calitatea sa de 'expletivant', Sv-u\ discutat nu poate fi conceput, în plan semantic, drept 'obiect', punct de 'sosire' al 'trecerii' acțiunii; el nu cade, am zice, nici măcar în vreun "unghi mort" față de această 'trecere'.

4. 2. Relația dintre Sv și Vb-ul regent în plan *sintactic*.

4. 2. 1. Sv-ul este și el, ca și *D posesiv* sau *Ct intern*, ocurent cu V?) aparținînd mai multor subclase; anume: cu Vb la fa *continua să, a merita să, a încerca să, a evita să*ș. a.), cu Vb Ic (*a insista să, a renunța să*), cu Vb Ia + b (*a-i permite să*), cu Vb Ia + c (*a-l obliga să, a-l convinge să, a-l obișnui să*), cu Vb II (*a intenționa să, a îndrăzni să, a preconiza să, a pridi să, a putea să, ...*), (El este ocurent și cu Vb Ib, *a-i veni să*, dar atunci ocupă poz 'subiect'.)

4. 2. 1. 1. De aceea: (a) Sv-ul nu poate face parte din subcategorizatorii Vfc-ului; (b) nu este probant pentru Vb cu Ac-u\, nici cînd răspunde la întrebarea *ce?*

4. 3. Funcții, definiții,

4. 3. 1. Sv-ul, deși expletivant, cu derogarea de rigoare de la sensul 'expiere', îl vom numi *Sb completivă*, pe baza faptului că, în plan sintactic, este *Oc* al poz. 'complement' (necircumstanțial).

4. 3. 2. Sv-ul și pozițiile sintactice ale *Ct* necircumstanțial. Aceste poziții sînt, pînă acum, cele trei, pe care le denumim după *Oc* l^o definitorii - poziția acuzativală, dativală și prepozițional-reclamată.

(Faptul că cele de mai jos, *infra* 4. 3. 3. 2., vor arăta că, alături de cele trei, există o a patra poziție.)
4. 3. 3. Față de pozițiile Ct, Sv-ul se situează diferit.

180

1 Este Oc al unei poziții Ct, făcând parte dintre membrii și ai clasei respective:

acuzativă: continuă lucrul/să lucreze, merită premiul/să „rimească”. ■. i-a permis trecerea/să treacă.

7 noz prepozițională: a insistat în/să, a renunțat la/să, l-am obișnuit cu/să, l-am convins de/să.

Observație. Nu am întâlnit situații în care Sv-ul să substituie un Ct datival.

4 3. 3. 2. Sv-ul este Oc-ul unic al unei noi poz. Ct, o a patra.

1 V7?-ului regent îi sînt străine pozițiile respective (V/b II), dar acesta noate avea drept Det un Sv; a binevoit să, a îndrăznit să, a putut să, ... Astfel de structuri reprezintă dovada existenței acestei a patra poz. Ct/Ob: subordonata noastră subjonctivală este o *completivă* pentru care nu există nici o bază spre a o considera "directă" sau "indirectă". Este o poziție *complement nediferențibil, neutru*. Dacă am rămîne la Clsl, potrivit căreia tot ce nu este tranz este intranz, subordonata în discuție ar fi *indir*, fără însă a se putea invoca Oc-ul (intrapropozițional), definitoriu - datival sau prepozițional.

2. Poz. Ct neutru nu se limitează însă la Vb II. Dacă la / poz. Ct neutru există, impusă de la sine, prin natura Vb II, în situațiile de mai jos, Sv-ul ocupă aceeași poziție, de data asta *forțat* de anumiți Oc cu care coexistă.

Precizare. Pînă la propunerea denumirilor impuse de logica discuțiilor, vom opera cu termenii *dirlindir*.

a) Considerăm problemă funcția Sv-ului dintr-o structură ca // *aștept să vmă*. Ipoteze: 1) funcția de *finală* se exclude prin logica lucrurilor; 2) "ncția de *predicativă suplimentară*, de asemenea, se exclude: (a) dacă în

nf, ^ Sa nă Svul este Sb ct dir < nici în prezența lui îl el nu depășește completivelor; (b) chiar dacă Sb ar putea fi contrasă într-un

Fui aCesta nu ar fi E^{PS}, întrucît nu există Eps de aspect verbal. 3) ^{1C}la event^{uală} de Oc al poz. unui al doilea Ac, se exclude prin simplul

181

motiv că a *aștepta* nu este Vb cu două Ac'. Un asemenea Vb

Prin

pasivizare, rămîne cu cea de a doua valență *acuzativă: mărfurile au trecut Dunărea*. 4) Funcția de Oc al poz. Ci intern, de asemenea exclude: Cz-ul intern nu se numără ca actualizator al valenței *acuzativ* i a Vb; dacă s-ar număra, ar însemna că toate Vb cîte pot avea Ct intern inclusiv a dormi (*doarme somn*), să fie tranz. iar Vb cu un Ac să devin" dublu tranz (*cartea m-a costat zece lei*). 5) *Indirecții?* Potrivit C/.vi a Vb - tot ce nu e tranz e intranz - Sv-ul în discuție ar fi o Sbc mdir, pe motiv că. neputînd fi dir, din cauza lui îi, nu are unde trece decît în imediata vecinătate, în indir; este modul de a gândi în termenii Clsl; dacă ținem însă cont că Sv-ul în discuție nu este Oc-ul nici una din cele trei poziții -acuzativă, dativală sau prepozițional-reclamată -, nu mai rămîne decît o singură soluție - completivă, nici dir, nici indir, tocmai ca la 1.

Observație. Soluția este valabilă și pentru subordonatele iiesubjonctivale aflătoare în situațiile identice cu aie Sv-ului discutat.

b) Aceeași problemă și aceeași soluție, și în structuri cum sînt: (1) *Mie creioanele îmi trebuiau să fie bine ascuțite ...* sau (2) *Vagoanele urmau să fie atașate ...*

Observație. Variantele - variante sintactice libere (opționale) - cu singularul, *Mie creioanele îmi trebuia să Vagoanele urma să* considerate ca singurele literare², sînt de-a dreptul c u l t i s m e, de mărimea hiperurbanismului (aici, sintactic); nu se mai întîlnesc decît acolo unde există intenția de a etala cunoștințe de gramatică.

SV-ul din (1) nu este *subiectivă*, din cauza lui *creioanele*, și nu este Sb ct indir, din cauza lui *mie* și din cauză că nu substituie un Ct Prep; Sv-ul din (2), unde prin sensul din context a urma este *atrânz*, de asemenea, nu este o Sb ct indir; în ambele, el reprezintă o *completivă neutră*.

1 Ca Vb cu două Ac, le admitem, cu excepția lui a *examina*, pe cele din GA, P- !*■ Afirmția "Clasa construcțiilor cu obiect secundar este, în realitate, } ai largă decît ceea t indică gramaticile curente" (Pană Dindelegan, 1974, p. 20) și lista verbelor cu doua Ac (p-55), între care figurează și a *chestiona*, a *dascăli*, a *informa*, a *implora*, în absența un probe și argumente, nu sînt convingătoare.

2 Structura ei *trebuiau să vină* este considerată de Guțu Romalo (1973, p. 130) c neliterară.

182

Denumiri. Faptul că Sb ct dir și Sb ct indir nu cunosc note

■ ^t ve intrinsece (vezi *supra* Ant C) și faptui că denumirile *dir* și *indir* nifică nimic, nici semantic, nici sintactic, fac necesare, oricîi de ¹¹¹ ode ar părea, alte denumiri. Potrivite, ca motivate gramatical, le considerăm a fi cele impuse de corespondențele cu Cî/Ob:

ia) [Ct dir } Ct *acuzativă*-----Sb ct nro-*acuzativă*;

(b) [Ct indir -] Ct datival-----Sb ct pro-datival?;

ici [Ct wdir -] Ci prepozițional----- -Sb ct pro-prepozițională'.

5. Un context diagnostic pentru Vb cu Ac-ul (în Clsl. Vb tranz.). Vb menționate la 0. (a), date de DEX eronat ca *tranz* (*a îndrăzni*, *a putea*) sau și ca *tranz* (*a trebui*, *a consimți*), nu sînt niciodată *tranz*.

Explicația erorii, presupunem, este aceea de a se fi pus întrebarea *ce?* și de a se fi răspuns cu Sv-ui. (Despre inconcludența acestui mijloc, vezi supra 4. 2. 1. 1.) Concludentă ar fi fost proba pasivizării. Vb respective necunoscînd construcția respectivă.

5. 1. Întrucît însăși această probă lasă loc unor excepții (*a dura*, *a avea*, ...), îi alăturăm o alta, una care exploatează fenomenul dublării Ct-ului acuzativ: constatarea dacă Vb se înscrie sau nu în contextul "substantiv + *pe care* + l/o/i/le + verbul"; ex. *elevul pe care l-a durut piciorul*, *cartea pe care o am avut-o*; în schimb, **soluția pe care o îndrăznesc*, ^*problema pe care o pot*', **învoiala pe care o consimt*, **cartea pe care mi-o trebuie*.

5. 1. 1. Un Vb problematic din punctul de vedere al regimului este Vb-^{o mse m}na. DEX îi dă ca *tranz* și *intrans*. Cu sensul "a pune semn" (*am ""semnat locul*) el este, evident, Vb cu Ac-ul. El este însă tot Vb cu Ac-u\ ^ sensuri⁴: cu sensul "a avea o anumită semnificație" (*enfant* cui.

' ^ a Pro-dativală sînt cele introduse prin dativul

3 j'' gramatică germană, *Präpositionaler Objektsatz*. Vezi Colbert, p. 261.

Vezi O²ⁿ U¹ *aputea* C^mul acuzativ este al unui Vb următor: ex. *pe care o pol rezolva*. Poate U^{1U} alo 1956¹ p- 62. Pe a putea nu îl considerăm semiauxiliar: ex. *Cine vrea*

4 C

Pon entele latin și francez sînt date cu toate sensurile lor drept *tranz*. Vezi Guțu,

183

înseamnă copil) el răspunde pozitiv la proba pasivizării: "obiectul denu ■ în fr. prin *enfant este însemnat* în rom. prin *copil*". Cu sensul "a avea anumită importanță", "a constitui", el răspunde afirmativ la contexti i nostru: *efortul pe care l-a însemnat această muncă*.

5. 1. 2. S-a întîmplat ca Vb *a reprezenta* și *a constitui* să fie considerate, cînd sînt sinonime cu *a fi*, drept copulative: *Această poene reprezintă creația sa cea mai valoroasă*. (Stati-Bulgăr, p. 90). Vb respective nu sînt însă copulative nici cînd îl pot substitui pe *o fi*: *creația sa cea mai valoroasă o constituie această poezie*, unde dublarea lui *creație* prin *o ie* dovedește drept Vb cu Ac-u\ și în asemenea contexte. Este una din situațiile în care substituibilitatea nu poate avea valoare de argument în fața faptului gramatical, aici Ac-u\.

G. s. v. *significare* și Larousse 1968, s. v. *signifier*.

184

PERSONAL. IMPERSONAL. VARIANTE OPȚIONALE

1. Personal. Impersonal. Tripersonal. Unipersonal. În tratarea lui *a trebui*, DEX afirmă că verbul respectiv este "impersonal și unipersonal". Prezența lui *fi* în formularea citată ascunde un viciu privind înțelegerea relației logice dintre cele două concepte: el va fi evidențiat printr-un tabel ce reprezintă rețeaua în care se înscriu și se antinomizează conceptele luate în discuție, *Crit 1* subcategorizează Vb din punctul de vedere al compatibilității lui cu un SI în N; *Crit 2* subcategorizează Vb-u\ după numărul formelor sale de persoană.

Relațiile (logice) pe care le evidențiază tabelul: (a) toate verbele *Impers* sînt unipersonale, dar nu toate verbele unipersonale sînt *Impers*, întrucît există și verbe unipersonale *Pers*; (b) verbele unipersonale *Pers*, spre deosebire de cele unipersonale *Impers*, au și persoana a IH-a plural: *mă* ('*orpicioarele*, *cartofii nu-împresc*); (c) cît privește formularea "impersonal Ș¹ unipersonal", aceasta conține un ,Sî aditiv; or, 'unipersonal' nu se adaugă •mpersonal', ci reprezintă o trăsătură (unica posibilă) a lui personal; altfel spunînd, figurarea acestui *fi* aici este tot așa de o^{Pm} prezența ei între o noțiune și nota ei - 'fetița¹ și 'voioasă¹. A este, prin urmare *Impers* - unipersonal, după cum *a dura* este *Pers*

'Personal

""Personal

, a *vedea*, *Pers* - tripersonal.

185

Criteriul 1 Criteriul 2 Tripersonale		PERS	IMPERS
Bipersonale			-
Unipersonale	sgl.	+	+
	Pi.	+	-

2. Cum m structurile cu verbele de mai jos Sv-ul¹ este frecvent, iar în două situații, ridică o problemă, este necesar să-l examinăm în postura de Oc al pozițiilor sintactice, necircumstanțiale, din constelația verbului². 1. poz. subiect, 2. poz. Ct acuzativă, 3. poz. Ct datival și 4. Ct prepozițional cu prepoziția *reclamații* de regent, ex. *a renunța la, a insista în*. (Pentru motivarea denumirilor de la 2., 3. și 4.. vezi studiul precedent, 7ra//z/?/v...)

Constatăm, la această examinare, că Sv-ul ni se înfățișează, ca Oc, în două posturi:

2. 1. în poz. / . , 2. și 4. , Sv-ul face parte din respectivele clase de substituție, ca substitut al Oc-ului definitoriu, reprezentând Sb subjonctivale: 1. subiectivă (*îi place sfi călătorească*), 2. pro-acuzativă (*continui s:l călătorească*) și 4. pro-prepozițională (*a renunțat sa călătorească*).

Observație. O subjonctivală pro-dativală nu am înuilit.

Faptele de aici (2. 1.) sînt simple, neproblematic.

1 Sv-ul din subordonatele necircumstanțiale.

2 Nu intră aici atributiva, predicativă și predicativă suplimentară, toate trei făcînd par^{te} sistemul determinanților substantivului.

din
186

2 Există însă și situații în care Sv-ul nu (mai) este Oc al uneia din poz.date(/.,2..^-

221 Nici una din pozițiile date (2. , 3 sau 4.) nu există. Vb-ul

a nt este atranzitiv. un Vb care adică refuză și poz. 2. , și 3. , și 4. (a

r b. a îndrăzni, a muri, a putea ș. a.). Astfel, Sv-ul din a îndrăznit să

'■ -"este o completivă² - nici pro-acuzativă, nici pro-dativală, nici pro-prepozmonală.

2. 2. 2. Poziția -2. , 3. sau 4. - există, dur este ocupată, ocupată de unul din membrii clasei de substituție respective. In ex. (1) *I-am așteptat să vină. să vină* nu este o pro-acuzativă din cauza lui I-, în ex. (2) *mie creioanele îmi trebuiau să fie bine ascuțite*, Sv-ul nu poate reprezenta o pro-dativală din cauza lui mie.

Observație. Se subînțelege, dacă am fi rămas la dihotomia 'tranzitiv' / 'intransitiv', potrivit căreia tot ce nu este tranzitiv este intransitiv și tot ce nu este direct este indirect, Sv-ul din ex. (1) și (2) ar reprezenta o Sb c indirectă. în subsidiar vorbind, această falsă dihotomie implică, pentru 'indirect', o definiție negativă: "este 'indirect' ceea ce nu este 'direct'".

Soluția. Sub 2. 2, 1. și 2. 2. 2. sîntem în prezența unei poziții noi, cu trăsăturile: (a) este o poz. Ct distinctă de Ct/Ob, adică de poz. 2., 3., 4., și, se subînțelege, de poz. 'circumstanțial'; (b) este ocupată de Sb subjonctivale, dar și de conjuncționale (ex. *il vād că vine* ³).

Denumirea poziției. Săvîrșind o lărgire a sensului lui *neuter*, de la "nici unul din doi" la "nici unul din trei sau mai mulți", am numit această Poziție poz. Ct neutru, iar Oc-ul ei, Sb ct neutră.

3. Variante opționale (Vo) - Pers sau Impers.

• 0. 1. Propunem termenul de opționale, în locul celui de libere, dintr-

. v^{uu} Și nici întrebarea ce? nu sînt probante pentru regimul verbului. 3 Su^{^n} sema»tic ea este o *explenvă*.

care se co^a exemp^u nu este predicativă suplimentară, după cum nici gerunziul în ^{sup}PHmarea 1 ^ "" 6Ste U"" ^W ""^ aspect verb^{a1}"- Eps obținut este numai ce rămîne după Eps. ¹ a^l aserⁿantic, fără ca suprimarea acestuia să aibă totdeauna ca rezultat un

187

un motiv de ordinul proprietății: *liber* este impropriu a se aplica *faptul* ■ (variantei), care nu are cum fi liber sau neliber; *liber* este de domeni *atitudinii*, aceasta vizînd libertatea vorbitorului de a opta pentru o anumit" variantă.

3. 0. 2. La rîndul ei. opțiunea, una sau alta, este determinată de motive felurite, inclusiv de circumstanțe, înait "opționalitatea" poate cunoaște grade diferite de acceptabilitate, putîndu-se ajunge pînă la variante non-"optabile", cum ar fi "greșelile de limbă".

3. 0. 3. în ce ne privește, cită vreme unele variante, de mai jos, față de care avem rezerve, sînt acreditate și chiar susținute, le vom înscrie ca pe unul din membrii cuplului, permițîndu-ne să ne menționăm opțiunea și motivația

ei, fără a o face numaidecît în numele limbii literare.

3. 1. Purtăm discuția alegînd ca punct de sprijin cuplul de exemple:

A. *Vagoanele trebuia să fie atașate.*

B. *Vagoanele trebuiau să fie atașate!*

Notă. Ca în întreg articolul. A. înseamnă variantele cu verbul folosit *Impers.* iar B.. cu verbul folosit *Pers.*

Vorbitorul se află între două temeri: (a) sau se teme să nu săvîrșească un dezacord și atunci alege varianta B. , (b) sau se teme să nu fie judecat de a nu fi învățat (la școală) că unele *Vb* sînt *Impers* și atunci alege varianta A.

Gramaticile și dicționarele absolutizează valoarea *Impers* - ne referim pentru moment la *a trebui* -, absolutizare pe care unele concesii tăcute valorii (întrebuințării) *Pers*² sau unele rezerve față de întrebuințarea *Pers* nu fac decît să o sublinieze.

3. 2. După c.nn se va vedea, vor trebui admise, pentru anumite verbe în anumite structuri ,/ezi iifra 4. 1. și 4. 2.), și valoarea *Pers*, sau și

1 Ne folosim de structuri cu subiectul la plural și cu verbul la imperfect sau la viitor pentru a se pune în evidență acordul sau non-acordul.

2 GA, 1963, I, p. 245.

3 O variantă B. este considerată cvasilaterară (vezi Guiu Romalo, 1973, p. 130).

188

Va

precum și *Vo*, variante nici nu "cu drepturi egale". Tînta pentru una din două avîndu-și o mai convingătoare motivație, *P^{re}* |a|tă putîndu-se ajunge pînă la punerea ei sub semnul întrebării (vezi *infra* (O).)-

Ca argumente (aici, cu *a trebui*) în sensul celor de mai sus aducem:

ia) Structurile B. sînt absolut literare, fie și numai pentru că, pur și Mînnu nu se poate spune altfel: un vorbitor care nu este urmărit de *Impers* nu va zice sau va prefera să nu zică *mie creioanele îmi trebuia să fie bine ascuțite* sau *mie creioanele îmi va trebui ascuțite*.

(b) Frecvența mare a structurilor B. se constituie singură în argumentul că asistăm la o tendință, aproape încheiată, de *personalizare*, tendință căreia o gramatică ce ține pasul cu realitatea nu i se poate împotrivi. Se înțelege, tendința de care vorbim se desfășoară limitat la *Pers.* III. Cit privește acțiunea ei asupra *Pers.* I și II (*eu trebuiesc, tu trebuiești*). aceasta este incomparabil mai slabă și produce structuri neacceptate de limba literară.

(c) Cu structurile A. se poate cădea în cultism sintactic, un cultism de gravitatea hiperurbanismului sau chiar a agramatismului (*greșelile trebuia recunoscute*).

4. Aplicăm cele de mai sus la verbele *a trebui* și *a urma*. Limitat la zona variantelor opționale, ne vom referi și la alte verbe.

4. 1. A trebui. Factorii de care depind valorile *Pers* și *Impers* sînt de ordinul ocurențelor: prezența în sau absența din structurile cu *a trebui* a componentelor: (a) 7V-ul; (b) Sv-ul; (c) *Part*-\x\ rămas după suprimarea lui *să fie*; *supinul* fără prepoziție'.

rezentăm lista structurilor cu *a trebui*, organizînd-o după "ponentele lor și consemnînd: a) valoarea lui - *Pers*, *Impers* sau *Vo*; b) f sãu (lexical) atunci cînd acesta este altul decît "a fi necesar"²; c) "Pa sintactică a unora dintre componente.

! ^{Vezi} Iordan, ²VeziDEX s

1954, p. 435. v. *a trebui*.

189

I "N + ~ "; ex. (1) *Ploi vor mai trebui, că altfel ... trebuiau niște creioane.* Valoarea: *Pers*.

ex.

(2) *îmi*

II

Sv": ex. (3) *Va trebui să admitem*; ex. (4) *Trebuie*

sa se fi

oprit pe undeva. Valoarea: *Impers*. Funcția Sv-ului: propoziție subiectivă Sensul iui *a trebui* din (4): "este probabil / posibil". La reliefarea acestui sens contribuie și Sv-ul, el însuși avînd aici un sens prezumtiv. Același sens este selectat și de un *că*: ex. (5) *Trebuie că s-a oprit pe undeva.* Mai ales urmat de *că*, *trebuie* se apropie de clasa adverbului.

Observații la II. N-ul nu figurează în formula structurii, pentru că sau nu există, ex. (6) *va trebui să se admită*, sau există, dar este al Sv-ului. Apartenența /V-ului la Sv este certă în următoarele două situații: a) /V-ul este situat între *ca* și *să*: ex. (7) *Trebuia ca el sa piere mai iutii.* : b) ,V-ul este la *Pers.* I sau II, persoane cu care *a trebui* este incompatibil; în situațiile b), poz. *N-ul* nu schimbă organizarea structurii: ex. (8) *Noi va trebui / Va trebui noi Sii plecam mîi.*

III "N + ~ + Sv". Cu structurile de acest tip sîntem în zona *Vo*: ex. (9). A. *Ambele trenuri trebuia IB. trebuiau să sosească la aceeași oră.* In A. : valoarea, *Impers*; Sv-ul, propoziție subiectivă; iV-ul, subiect al subiectivei. în B. : valoarea, *Pers*; /V-ul, subiectul lui *trebuiau*; Sv-ul, completivă *neutră* (vezi *supra* 2.). Considerăm acceptabile ambele variante. Preferabilă, pentru nota ei de autenticitate, varianta B.

în structurile IV și V. una din componente este *Part* (variabil), rama^s după suprimarea lui *să fie*.

IV "N + ~ + *Part*" sau "~ + *Part* + N": ex. (10) *Rezultatele*

trebuiau verificate sau ex (11) Trebuiau verificate rezultatele. Poziția

M-

i, aici, nu schimbă organizarea structurii. Valoarea: *Pers*; *Part*^{es} *Eps*, unul obținut, prin suprimarea lui *să fie*, dintr-o completivă *neut*^a-

Ipoteza unei zone Vo. Considerăm ex. (11) drept variantă B. ^s

190

o botetică variantă A., ex. (12) *Trebuia verificate rezultatele* (12') *verificate rezultatele*. Această variantă este mai mult *neacceptată* - leacceptabilă - lăsînd la o parte motivul dezacordului -, pe baza "nimeni nu spune așa", "toată lumea spune ..." majorității"). Din punct de vedere sintactic, deci ca *aniaticitate*, ea este însă corectă: *verificate rezultatele* reprezintă o biectivă *redușă* - în care *rezultatele* este subiect -, iar subiectivele, inclusiv reducerile lor. ca multe alte subordonate, sînt libere să aibă subiectul la un număr sau altul, indiferent de numărul V7>ului regent. într-i) asemenea variantă. A., poziția /V-uîui este. se-nțelege. obligatoriu după *Pan*. In subsidiar menționînd. structura variantei B. reprezintă o reorganizare a variantei A., reorganizare produsă de atracția exercitată de pluralul A'-ului (*rezultatele*) asupra lui *trebuie*.

Ohseatie. Aceeași atracție s-a manifestat și la III. fără însă a crea. între A. și B., o distanță atît de mare ca aici. unde A. esic ueacceptat.

IV" Structura "4- *Part + că*", ex. (13) *Trebuie acceptai tă pămîntul*

se-nvîrtește. pare a fi diferită de cea de ia IV. unde figura un A. Acest A există și aici; este substantivul *faptul* țeventual *adevărul*), suprimat, dar recuperabil, iar recuperarea o considerăm obligatorie pe baza a trei argumente: (a) a face abstracție de *faptul* ar însemna ca *acceptat* să fie un "(»"/ invariabil, or. un asemenea *Part* nu există decît în paradigmele verbale știute - perfectul compus eic; (b) *acceptat* este, ca peste tot mai sus, un *Part* la A singular masculin - or, după cum se știe, în construcția pasivă *Part* nu poate fi decît variabil; (o la recuperarea lui *faptul* obligă unțn sai opozanți care, dacă au alte categorii decît masculinul singular, Mnt nesu primabili lex. *trebuie acceptată ideea că* ...). In structura IV.

rea iui *a trebui* este *Impers*; *Part*, elementul la care se reduce ^c >va, N-|x|, subiect în subiectiva redusă; poziția N-u/ui, obligatoriu

la dreapta *Part*.

Observații, (a) în absența *M faptul*, atribuii *că se tnvîrte*^e. prin glisare, ocupînd adică distanța nominalivală. devine și ea o subiectivă - succedentă reduse (*acceptat*) -, ca în *Nu-i loc unde să stai* ■ *Nu-i unde să suie*.

[^]erarea lui ca i

invariabil, vezi Neamțu, 1986. p. 158.

191

(b) Structura IV (ex. 1.3) este identică cu cea de IV. ex. (12) cu j. ca singularul iui *faptul* din (13 • scoate structura ac sub ■' j''''''^3 acceptabilitatii. ■■ c) Se subînțelege, un exemplu *ax faunii trebuia* ■' ' oia^a reprezintă o altă organizare, descrisă la IV. ex. ■ IO.i si i ! i :.

V"~ + supin tară prepoziție": ex. (14) *Trebuie acționai rapi*<p Valoarea: *Impers*: supinui, contragere a subiectivei.

Concluzie (ia 4, J.) *A trebui* este totdeauna *unipersonal*, *unipersonal Pers*, ca in ex. {ii țd (2) în organizarea structurilor de Sa I. ei nici nu poate fi conceput decît ca *Pers*; altfel spunînd. valoarea iui de *Pers* este d a t a. nu este rezultatul vreunei transformări (vezi *infra* 4. 4., *Concluzie*).

4. 2. A urma este și *Pers* (*tripersonal*), și *Impers*. după cum cunoaște >i o nmn \t>

I 'W + ~"; valoarea, *Pers*: întrebuițat cu *Ac-u*. ex. (1) *El mi-a urma sfaturile*; ex. (2) *Eu îl urmez pe Ion*; cu *D-ul*, ex.

(3) *Lui Ion eu îi urmez*: folosit *atractiv*: ex. (4) *Eu urmez la rînd*, sau ex. (5), cu subiect nedeterminat, în *Va urma* ². Tot *Pers*, urmat de o subiectivă pro-nominalivală, ex. (6) *Urmează cine figurează pe listă*.

Observație. Facem distincție între subiectivele care substituie un *N* (ex. (6)) și subiectivele care fac imposibil un *N*, cx. *Rezult:*) ai premisa a fost corecta-

II " ~ + cu sau să". Urmat de o conjuncțională, ex. (7) *De a⁰ urmează* ("rezultă") *că trebuie să mai încercăm*, sau de o subjonctivală, e^{-x}-(8) *Urmează să mai încercăm*, *a urma* este *Impers*".

1 Construcția cu *de* (*trebuie de răspuns*), după cum arată Iordan. 1954, p. 433. iiercomandaLilă.

2 Pentru exemplu, vezi DEX, s. v. *a urma*.

3 Valoarea *Impers*. deși nu reprezintă o întrebuițare ocazională, mi este consemn' DEX.

192

rile din ex. (9) *Noi / Voi urma să ...* se asimilează exemplului

■ sus si exemplelor (8) de la *a trebui* (*Noi I Voi va trebui să ...*). (8) de mai »"•>■?

.. ..

invariabilitatea de persoana ș, număr

a lui *a urma*, din (9), nu o

inv<''''''*''''m ca semn de gramaticalizare (ca la *Noi era să ...*), ci ca ^{COI}Y 'ndu-se tocmai prin caracterul

Impers al verbului, care este, și aici, *pSativșinusemiauxiliar*¹.

în toate exemplele de sub II, *a urma* este deci predicativ, *Impers*, iar subordonatele, subiective.

JJJ «pj + _ + 5v". Ca și la *a trebui* și ca mai jos, la 4. 3. și 4. 4. , când N-ul și Sv-ul sînt coprezente în structură, în organizarea reflectată de formulă, cu N-ul la stînga verbului și S'v-ul la dreapta lui, ne întîlnim cu Vo: ex. (10). A. *Vagoanele urma să fie atașate*. B. *Vagoanele urmau să fie atașate*. De preferat, ca peste tot. variantele B.

în A. , *a urma* este *Impers*, iar Sv-ul, subiectivă; în B. , *a urma* - *Pers*, iar 5V-ul - *Sb c neutră*.

4. 3. "*Se impersonal + Vb*", seria *a se cere*, *a se cuveni*, *a se impune*

etc. ; ex. A. *Se cere ca articolele să fie citite*; B. *Articolele se cereau să fie citite*; B. *Articolele se cereau citite*. Se din B. și B. își pierde valoarea impersonal"; subordonatele; în A, subiectivă. în B. , *Sb ct neutră* și nu

^st>*pro-acuzativă* ("directă"), din cauza lui *se*; Part din B'. , *Eps*.

Observații. (a) Și *Sb a neutre*, ca și celelalte copulative și *Sb ct pro-acuzative* sau coordonatele *copulative*, furnizează regentei lor *Eps*. (b) Dovada, indirectă, că *eps-u* se subordonează numai 5/-ului, nu și verbului, o constituie faptul că *Eps-u* nu apare în prezența verbelor *Impers*, tocmai din cauză că un verb *Impers* exclude *Sl-u* necesar, ca termen regent, *E/w*-ului.

■ 4. A merita. Ex. A. *Merita ca articolele să fie citite*; B. *Articolele rezultă a urta să*, alături de *trebuia să*, sînt considerate ca unități, de unde

^a *a urma* ar fi semiauxiliar, valoare consemnată, fără exemple, și în DEX (s. v.).

193

meritau să fie citite: B \ *Articolele meritau citite*¹. Funcțiile component l de aici sînt identice cu cele din 4. 3. , cu excepția subordonatei din R unde, neexistînd *Ac-u* se. ea rămîne o *Sb c pro-acuzativă*.

Concluzie. Trăsătură generală, în trecerea de la *Impers* la *p_{er}* distingem drept *Td* un verb regent *Impers* și o subiectivă; momente] transformării sînt două: (a) subiectul subiectivei trece ("se re poziționează") la stînga verbului regent, iar (b) acesta se acordă cu subiectul transferat devenit subiectul său; faptul este pus în evidență de pluralul verbului regent: subordonata rămîne cu același subiect, de-acuma, subînțeles. Se obțin drept *Tt* variantele B. Cît privește variantele A. .ele nu sînt altceva decît cîte un *Tt a*! transformării de mai sus n e d u s ă pînă la capăt stopată adică o dată cu realizarea momentului (a).

Sîntem astfel în prezența a două variante, A. și B. ; variantele B. sînt perfect gramaticale și preferate, ilustrînd ca încheiată tendința *personalizării* verbelor discutate.

Problema acceptabilității aici nu se pune pentru variantele B. , ci pentru variantele A. Se poate admite că acceptabilitatea acestora din urmă este de grade diferite: greu acceptabilă, deși gramaticală, varianta *Trebuia verificate rezultatele*; acceptabile, *Ambele trenuri trebuia să ...* sau *Vagoanele urma să ...*

în subsidiar notînd aici, așa după cum s-a văzut mai sus, subiectiva din *Td* își schimbă în *Tt* funcția, după organizarea structurii regentei devenind fie o *Sb c neutră*, fie, ca în *meritau să fie ...* , o *Sb c pro-acuzativă*.

1 GA, 1963, consideră, pe bună dreptate, structura *merită lăudat* ca neliterară (vol • v 214).

194

PREDICATUL. DEFINIȚIE. CLASIFICARE -DESINENȚIAL ȘI INTONAȚIONAL

0. Un număr de membri ai pozițiilor sintactice se realizează, după cum se știe, prin categorii gramaticale (mai departe, c. g.). în astfel de situații, c. g. este nu numai mod de realizare, ci și *definiens*.

1. Problema **definiției** (*Def*) predicatului exprimat prin verb. (*Precizări*: (a) *verb*, în discuția de față, se referă la toate categoriile de verbe -semantice, asemantice etc. - minus auxiliarele morfologice, acestea fiind, în structura unităților verbale compuse, *subunități*, iar ca subunități nu pot constitui obiect al sintaxei: (b) evităm sintagma "predicat verbal", pentru că aceasta ar reactualiza antinomul invalidat "predicat nominal" și din motivele cuprinse la 2. 6.) Pe linia celor de sub 0., ne propunem aici să identificăm c. g. prin care verbul se constituie ca *P*. Problema pare de mult rezolvată: această c. g. ar fi *modul* - "modul personal".

I-I. Modul sau persoana?

•I-I. Sintagma "moduri personale", în care *personale* pare a indica nota a modurilor numite astfel, ocultează limita dintre altfel noscutele ca *două* c. g., *modul* și *pers*, deosebite atît prin conținutul, cel *! ^Λ ^{mm} ^Λ ^{ectivetei} ^l ^{or}; faptul că aceste flective, și ale uneia, și ale ații ^a ^{tC} ^{există} ^{în} ^{struc} ^{tura} ^{aceluiași} ^{verb} ^{finit} ^{nu} ^{comportă} ^{nici} ^o ^{re} ^{între} ^{sferile} ^{respectivelor} ^{c. g.}, necum una (*pers*) să fie o notă -numitele "morfeme gramaticale".

195

celelalte (*modul*).

1. 1. 1. De aceea, *personale* *I nepersonale* aplicate modurilor i vom înțelege - racînd concesia de rigoare - CA arătînd *compatibilă*^Λ, *incompatibilitățile* modului cu *pers*.

1. 1. 2. Personale < i predicative. Cunoscutele clasificări ale modurilor arată că aceleași care sînt *predicative* sînt și *personale*, care sînt *nepredicative* sînt și *nepersonale*. Cu rezerva înțelegerii ca mai sus a adjectivului *personale*, formulăm alternativa: sînt ele, respectivele moduri *personale* pentru că sînt *predicative*, sau sînt *predicative* pentru că sînt *personale*? Răspunsul: sînt *predicative* pentru *cn* sînt *personale*. Conținutul predicativității îl constituie deci *persoana* și nu *modul*.

1. 2. Persoana ,s? numărul. Al doilea *definiens*, alături de și împreună cu *pers.* este numărul (*nr*), ambele fiind cumulate în același flectiv.

1. 2. 1. Preeminența persoanei asupra numărului. Date fiind *inerenta* și faptul de a apărea, la verb, numai asociate, pare a fi greu de afirmat preeminența *pers* asupra *nr*. Totuși, ia această concluzie conduce comparația dintre (a) o *St* realizată prin acord adjectival (*fetița voioasă*) și (b) o *St*, prin acord verbal (*fetița aleargă*).

Constatăm că în *St* (a) jocul cazual al 5/-ului e liber, acesta putînd sta în orice caz, în *St* (b) 5/-ul este obligat să stea în *N*; cauza acestei diferențe m. iate fi explicată prin *nr*, întrucît acesta este prezent în ambele 5/; rezulta ea diferența nu se poate explica decît prin *pers*, absentă în *St* (a), dar pre/entă în *St* (b). înseamnă *ckpers*, și nu *nr*, este cea care "cere" (nu spunem "impune", vezi *mfra* 4. (1)) *N*-ul, *N* prin care *S7*-ul este 5 și corelativ al *P*-ului. *Pers* este deci preeminentă față de *nr*.

Notă. Pe baza acestei preeminențe, la 2 \om reține *pers*, acolo *nr* tu" nesemnificativ.

1. 2. 2. Persoană și număr /vs/ mod. Cu *St S - P'* sîntem în domeniul *inerentei*, *inerentă* care se susține, în principal, după cum se știe, *P''*

repetare a c. g. : în *St* pe care o discutăm, repetarea *pers + nr* este totuna

1 Despre *S - P* ca *St*, predicativă, vezi *Sens relațional* și Martinet, p. 164.

196

, , în *pers* și *nr*. Deși comune ambilor *T*, date fiind deosebiriile lor ^{CU} aCo^{stază} și rol, ele trebuie diferențiate - în c. g. *prime* (*pers 1 + nr 1*), * *T* tate în *SI*, și c. g. *secunde* (*pers 2 + nr 2*), manifestate în verbul finii-

Observație. Spre deosebire de *nr 1*, care are flectiv, *pers I* nu are flectiv; o astfel de marca ar fi de altfel superfluă, substantivele situîndu-se, prin "logica lucrurilor", la *pers I III*. De altfel, nici pronumele personale nu au *pers I* vehiculau; gramatical (prin flectiv), ci lexical, *eu. tu. el* fiind irei cuvinte distincte, reunite "paradigmatic"¹, pe bază de suplemism Confruntînd, de pe această bază, *pers + nr* cu *modul*, vedem că ele se deosebesc esențial: (a) *pers -t- nr* exista și ca *secunde*, pe cînd *modul* nu; (b) ca *secunde*, *pers 2 + nr 2* sînt *selectante* (contractante) și astfel sînt *relaționale*²; *modurile* "personale" nu sînt relaționale. Ca dovadă, trecînd verbui prin diferitele *moduri*, el nici nu-și schimbă, nici nu-și pierde calitatea de predicat. Asta, spre deosebire de *pers* (*pers 2*), care, dacă este alta decît cea impusă de *S*, face ca funcția de *P* să dispară, sau, altfel spunînd, *S-P* să se deterioreze; (c) *Pers 2 ~ nr 2* realizează și epuizează. în *St* discutată, *inerenta*: *modurile* se artă în afara *inerentei*; (d) ca *relatam* corelativ al *S*-ului. *P*-ului trebuie să i se formuleze o *Def* în consecință, cuprinzînd adică și corelatul. *Det* pe care *pers 2 -r nr 2* o permit, în timp ce *modul*, fiind străin *S*/-ului, nu o permite.

1. 3. O dată stabilite c. g. *definitoare*, logica impune prezența exclusivă a respectivelor c, g. în formularea *Def*. *Pv* urmînd a fi "verbul care selectează un *SI* (în *N*) prin *acord* cu acesta în *pers* și *nr*".

!• 3. 1. Precizări și considerații cu privire la *Def* propusă - pe scurt, o $\mathbb{E} > e$ /prin *acord* în *pers*, o *Def A*. (Vezi și o *Def B*, *infra* 3.)

'• 3. 1. i. *Def A* nu cuprinde decît ocupantul de bază al poz. *P*, realizarea definitorie"³ lăsînd în afara ei alte realizări; pentru cuprinderea ■?" a acestora vom propune și o *Def B*, care însă nu poate fi formulată decît după descrierea de la 2.

par „, sare. alături de *paradigmatic* și *sintagmatic*, două adjective care să derive de la Tăm ^{ar} respectiv *sintagmă*; aceste adjective ar putea fi *paradigmatic* și *sintagmic*. . motivînd prin modelele *fonemic. lexemic*, îl utilizează pe *sintagmic*. (*Semiotică* jpa, sub tipar.) ^{Cme}8oriile relaționale.

^t realizare definitorie", vezi Guțu Romalo, 1973, p. 109.

197

1. 3. 1. 2. *Def A* subînțelege ca acceptată teza existenței unui *S' "* structura de adîncime' și în cazul verbelor impersonale. La argument de ordin transformațional de la baza acestei teze, alăturăm: (a) orice *St e^* binară²; (b) dată fiind exprimarea lor *desinențială*, *pers* și *nr* nu-și schimb' natura, calitatea de *secunde*, *pers 2 + nr 2*, nici în verbele "impersonale" iar ca *secunde* continuă să le presupună pe cele *prime*: dacă și în română ar fi obligatorie folosirea pronumelui, personal, am zice și noi - nu ei. (*ploaia*) *plouă - el plouă*, ca în Sat. *Jupiter tonans - Jupiter tonat* sau ca în fr. *II pleut*, adică în rom. *Dumnezeu [face să]plouă*.

1. 3. 1. 3. *Def A* urmărește să concentreze, explicit sau implicit următoarele trăsături: (a) să conțină un *definiens gramatical* (vezi *pers* și *nr*) și astfel să fie *gramaticală* și nu semantică; *Def* prin *mod* este și ea gramaticală, numai că *modul* nu este *definiens*. (b) Să confere astfel *acordului* statutul cuvenit: nelipsit din capitolele despre *P* ale manualelor, dar *subiacent* definițiilor, *acordul* urcă la rang de *definiens* și este ca urinare, cuprins în *Def*. (c) Să fie *relațională*, prin cuprinderea și a corelativului, a *S*-ului; *Def* semantică cunoaște și ea această trăsătură: "... care arată ce face ... subiectul"; *Def* prin *mod* nu o cunoaște; (d) să conțină ideea de *inerentă* ($\wedge \& 7$) în *Def A* cuvîntul *acord*); De/prin *mod* nu o poate face. (O explicație a acestei *Def* poate fi aceea că ține să cuprindă și verbele "impersonale"; despre asta vezi *supra* 1. 3. 1. 2.). (e) Să arate *felul relației* dintre *P* și *S*: vezi, în *Def A*, verbul *selectează*, știindu-se că selectantul este totdeauna un *Ts*. (Despre teza *P -S*, vezi *infra* 4.) (f) Să conțină

dinamica producerii St S-P: vezi, în Def A selectează (= "contractează", "angajează").

2. **Problema clasificării predicatului.** Cum definiens-u) P-ului este? ^w 2 și cum pers 2 este, în conținutul ei, una indivizibilă³, nici f-ul nu are cum să fie supus vreunei subcategorizări de ordinul conținutului; la nivelul expresiei sale, a pers 2, o dihotomie însă se impune. Înainte de a

1 Vasiliu E.-Golopenu'a, p. 77 -> i Gu'u Romalo, 1973. p. 116-117.

2 "Tout syntagme est binaire". Bally, p. 45,

3 Valorile pers 2, 1, II. III. sînt aici ne semnificative.

198

, 2 3., este necesar să examinăm validitatea predicativității unor intauș ' ^ grupa aceste fapte în extraliminare Def-ti propuse și inlraliminare acesteia.

. A | **Extraliminare.** Întră în discuție aici adverbele "predicative" și interjecțiile "predicative".

Observație. în ce privește interjecția, vom face deosebire între interjecția ca *propoziție*, situație pe care o discutăm aici. sub 2. 0. 1., și interjecția purtătoare de *lut pred* (vezi 2. 3. 2. 2.). Pentru aceeași deosebire, vezi și GA, p. 429.

Respectivele cuvinte nu sînt varietăți ale P-ului, pentru că nu au *pers*; ele nu sînt impersonale, ci *apersonale* și astfel *apredicative*. Foarte probabil "predicativitatea" lor a fost invocată pentru ca prin aceasta ele să poală căpăta statut de propoziții; această calitate intermediară (oricum extrinsecă) nu este însă deloc necesară; avem și *propoziții substantive* (fie, "nominale") *monomembre*, fără ca substantivele respective să fie numite "substantive predicative". Ca acestea din urmă, și adverbele și interjecțiile sînt *propoziții adverbiale*, respectiv *interjecționale*. Calitatea lor de propoziții s-a realizat nu prin predicativitate, ci prin *transpunerea* lexemelor respective de la nivelul lexematic la cel sintagmic, "transpozanți" fiind conjuncțiile: ex. **Poate că P, A zis că da, Zău că P.** În secundar menționînd, însăși calitatea de propoziții monomembre substantive cu substantivul în A²-ul *absolut* (altceva decît *N-ul pendens*²) devine mai ușor acceptată dacă se are în vedere, ca termen de comparație, substantivul coordonat, adică în prezența conjuncției: **Nu vrea și pace.**

Observație. Transpunerea, ca fenomen și concept, are drept consecință și satisfacerea unui deziderat - "împărțirea fără rest": ar fi bizar să spunem despre (1) *poale că vine* sau despre (2) *poale că du* ci am avea cîte o frază formată, în (1), dimr-o propoziție și un cuvînt, sau, în (2), o frază formată din două cuvinte.

«. u ' **Inlraliminare** - "predicatul nominal" și propozițiile "bimembre ^{substantive}".

Vezi

ri

penlla- *Nominativul* - * *Acuzativul* ...

199

(a) Un așa-numit *Pn* nu există. Discuțiile sînt purtate; concluzia-există verbe copulative, toate verbele, inclusiv *a fi* asemantice _s~ predicative; toate P-ele exprimate prin verb sînt verbale; *Np*, întocmai -*Eps*, sînt extrapredicative, ca extrapersonale. (Pentru o denumire nia' motivată a *Np* și a *Eps*, vezi 4. 1.)

Observație. *A fi* asemantic. Faptul de a fi asemantic reprezintă o trăsătură ■ specifică doar lui, fără însă ca aceasta să-l scoată de pe lista verbelor predicative, fiind asemantic, poate fi suprimat, iar prin această suprimare se explică una din cele două ramuri ale *Eps-Eps obținui*.

(b) Nici propozițiile bimembre substantive ("nominale"), în limba română, nu există. În *Vorba multă, sărăcia omului*, avem un *a fi* asemantic, un *P suprimat*. Propoziția este deci verbală. Referindu-se la acest tip de propoziții, Benveniste le neagă existența în limbile europene occidentale de astăzi¹. Rațiunile acestei negări sînt valabile și pentru română.

Concluzie. Cele de sub 2. 0. 1. și 2. 0. 2. se situează în afara sferei *P*-ului.

2. 1. Rămînem astfel cu *verbul*, *interjecția* și *substantivul* - acesta, în *Voc* și un anumit *N* (vezi 2. 3. 2. 2. b.).

2. 2. Respectivele trei clase lexico-gramaticale au drept trăsătură comună, unică și *definitorie* pentru predicativitate, *pers 2*, considerată în *conținutul* ei; întregul *P* va fi deci *personal*, confirmînd *Def* de la 1. 3. (ca și cea de la 3.)-

2. 3. **Criteriul clasificării P-ului** - o diviziune aproape dihotomică" - ^{va} fi deci nu conținutul *pers 2*, ci *expresia* acesteia: (a) de o parte, *verbul*, ca unul la care *pers 2* se exprimă prin *Des*, se va constitui în *P desineipol*, (b) celelalte două, intrînd sub dominanța //;/, vor reprezenta *intonatioanl*.

2. 3. 1. Predicatul desinențial. îi revine *verbul*; sub rezerva pr de la 2. 4., este *Pv*-ul. în cazul său, *pers 2* poate avea toate trei v

1 Benveniste, p. 151.

2 Dihotomia nu este absolută, din cauza celor de la 2. 4. și 2. 5.

3 Pentru *desinențial* în loc de *verbal*, vezi 2. 6.

'''U

200

/// Se diversifică după un criteriu al *transformărilor* posibile în a. *P-l laturii* *pers 2* este aici prezentă în structura

verbului cu conținutul ^U nresia sa. b. *Propredicatul*. ca *transformatul*», adică verbul la * nziu și infinitiv ca ocupant al poz. *P* în contragerile respective f runziale și infinitivale): ex. *Temperatura coborînd, apa a-nghetăt., Ion ascuns spre a nu-l găsi Vasile*. Aici *pers 2* este absentă ca expresie, dar conținutul ei, *raportarea* la *S*. rămâne și rămâne perceptibilă prin însăși nrezența, exprimată sau subînțeleasă, a relației corelative, a 5-ului (*temperatura, Vasile*)- c. în legătură tot cu o transformare, *suprimarea*, doini precizări: (1) atunci cînd este suprimat *a fi* asem., tot un *P*, se obțin propoziții nu contrase, ci *reduse, abreviate*²; (2) *însoțitorii* (vezi nota 29) rămași ai acestuia, participiile și *Np*, nu devin ocupanți ai poz. *P*, nu glisează³ pe golul lăsat de *P*, ci rămîn reprezentanți ai propozițiilor abreviate: în *O dată adoptată, legea trebuie respectată*, despre *adoptată* nu vom putea spune că este ocupant al poziției *P*, ci că este o propoziție cauzală redusă la un participiu.

2. 3. 2. Predicatul internațional.

2. 3. 2. 1. *Intona (ia predicativă, (a) Situația - prin clasificare - a Ini* pe același plan cu *Des* poate părea forțată, dar, dacă facem abstracție de cantitate (frecvența incomparabil mai mare a desinenței), impresia nu ar mai fi justificată, căci s-ar datora diferenței dintre *vizibilul* segmentai și *audibilul* asegmental, diferență care, evident, nu înseamnă pentru *Int* o existență mai puțin obiectivă, (b) Afirmația că *Int* este un "indice de predicatie" este vagă; ea se referă la *Int* exclamativă luată în general, Putîndu-se cuprinde aici și (1) *Mașna*!, și (2) *Sanda!* [te așteptăm]; or, aici

Vem două realități: spre deosebire de (1), unde *Int* este exclamativă în propriu al cuvîntului, în (2), conținutul *Int* nu este unul exclamativ, nul - asumîndu-ne riscul terminologic - *adresativ (destinativ)*, adică

ai conținutul care încorporează *pers 2 II*. orientînd spre o *pers 1 II*

201

t vezi explici: *infra* 2. 3. 2. 2.), și care *astfel*, prin *pers 2 II*, se în *Im pred*; de aceea. ////. cea din (2), *adresativă*, nu este doar constituie

vreun

indice, ci este *expresia* "suprasegmentală"¹, de fapt "asegmentală" a » 2 II purtătoare a trăsăturii "personal", întocmai ca cea se'niental' desinențială. Prin opoziție cu (2), în (1), *Ini*, exclamativă, est' nonorientată, nonadresativă și astfel nonpredicativă; *pers*, în *Mașina!*, este o *pers 1 III*; *Mașina!* este o propoziție (rnomembră) substantivă exclamativă, întocmai ca interiecțiile-propoziții (ex. *Vai!*).

2. 3. 2. 2. //; / *pred*, *adresativă*, se împarte, după conținut, în: *im itonativ-imperativu* - interjecțiile și *apelativă*-substantivale (în *Vor* și *A' apelativ*)-'.

a *Predicatul inlonap'onat Iwrlativ-iniperativ*, ex. *Na!*, *Iată!*.

b *Predicatul uitonational apelativ*, ex. *A' - Sanda!*, *Voc - Ioane!*-.

Le prezentăm comparativ. *Note comune*. (1) în ambele, *P-ul* este *lut*, care încorporează *pers 2 II*; 5-ul, încorporînd *pers 1 II*, este, în a, *tu*, în h, *Sanda*. Valoarea de *pers 1 III* a substantivului *Sanda (ea)* este schimbată în valoarea II *pers 1 II* de către ////: lexicalizînd *Int*, obținem *Sanda [tu] ești 'hematii*; (2) raportarea F-ului la La 5 se realizează prin concordanța valorilor: *Iipers 2 - Iipers 1*.

Precizare. Se înțelege, considerăm substantivul din b drept S în raport cu propria-i *Int* și nu față de vreun verb la imperativ, față de care nici A'-ul *ap*, nici Vw-ul nu sînt - cum se susține (vezi autorii citați la nota 3) - S⁴, ci propoziții independente juxtapuse acestuia.

1 Imaginea produsă de *xuprasegmental* contrazice *itniclimensioiialitatea* saussuiiarw lanțului vorbirii: fenomenele toneiice suni încorporate s,i nu suprapuse lanțului; le num *asegiueniale*, pentru că nu ocupă (nu dețin) distanțe proprii, altele decît cele ocupau elementele segmentale.

2 A'-ul *apelativ* îl desprindem din cel *exclamativ* al sintaxei limbii latine; vezi Ern Thomas, p. 11.

3 Despre valoarea de *pers II* a *Voc*-ului, vezi Zdrengliea, 1970, p. 25; Vlad, p. 276 și u^{ritl}-lot la Vlad, o bogată bibliografie a problemei.

4 *Ve/i supra, Categoriile relajionale*.

202

se/)iri. (1) între a și b există, în privința cuvîntului intonat, o bire importantă: în a, *Int* își are un segment propriu, interjecția; în -și are un asemenea segment propriu, intonat fiind aici însuși 5-ul, ' -re ea ca *P*, rămîne distinctă, impunîndu-se privită, prin analiză, ca rinsă (2) Pnri constatarea de sub (1), în a, raportarea ne apare ca *nvertită*, iar în b, ca *intrciverlitu*, motiv pentru care analiza cere un i'eînsemnat) plus de efort. (3) In a, 5-ui, urmînd regimul așa-numitului 5 "inclus"¹, este neexprimat; în b, 5-ul este, prin forța lucrurilor, exprimat. în *concluzie*, și atunci cînd *P-ul* este internațional, a și b, avem a face cu

St predicative și binare.

2. 4. *Predicativi rate unic și dublu exprimată*. Fenomen aproape general și logic, predicativitatea este unic exprimată, ori prin *Des*, ori prin *Int*. Există însă două situații care se abat de la această unicitate; le vom semnala prin câte o comparație. (1) Comparăm între ele *N ap* și *Voc*; - în *Nap*, *Int* este exclusivă; în *Voc*, *Int* este dublată de desinența de *Voc* - acolo unde aceasta există; *Des* este însă aici superfluă; ca dovadă, *N ap*: avem adică a face cu variante opționale (*Ecaterina! I Ecaterino!*), înfînt tratamentul sintactic al *Nap* și al *Voc* este / poate fi identic: *P intonațional apelativ*. (2) Prin asociație, *Voc* ne trimite la o altă comparație - între interjecția intonată (*Na!*) și verbul la modul imperativ: în cazul interjecției, «feste, ca la *N ap*, exclusivă, unică; în cazul verbului la imperativ. *Ini*, ca la *Voc*, nu mai este exclusivă, întrucît intervine, la singular, *Des*; mseamna că în acest caz *P*-ul este și *intonațional*, și *desinențial*. Soluția care logic s-ar impune ar fi aceea a unei *duble* - în expresie - Predicativității; respectînd însă paradigmatica modurilor - unde imperativul ^{are} Și el un loc și un statut, fie acestea mai puțin ferme -, vom nsidera, în parte arbitrar, verbul la modul imperativ drept *P desinențial*.

Observație privind a. *Haide!*, *Haidem!* ... și *Uite!* Nu se înscriu sub a; *haide* a devenit verb, un verb, ce-i drept, defectiv de multe și, în primul rînd, de infinitiv; *uite* este, de asemenea, verb², cu forma frecvent citată ca exemplu d haplogie.

2 Î_n

- Nominativul și Acuzativul... ■ - uita, "Ia imperativ, cu valoare de interjecție"

203

2. 5. *Predicativi taie zero*. Interjecțiile de tipul *Zbrrrr*, *Pleosc* ... se afl' ca *P*. în situația de a nu cunoaște nici *Des*, nici *Int*, iar, dacă li se identific' vreo *liu*, aceasta este ea însăși una onomatopeică, oricum nesemnificativ[^] pentru calitatea de *P*: sînt adică lipsite de definient, de *pers 2*, si asit'el sîm ocupanți "fraudulos!" ai poz. *P*, poziție pe care ele sînt doar "chemate" d_e către corelativ, de către *S*: *Pupăza zbrrrr*. *Pers 2* este aici extrinsecă deductibilă dm *pers 1* a *S*-ului, și, spre deosebire de cele de la 2. 3. 2. 2.' poate avea oricare dm cele trei valori - *///*, *///*, */* (ex. *Voi pleosc* ... j Situația de aici pare asemănătoare cu a *pP*-ului (vezi *supra* 2. 3. 1. b)-răinîne in sa, între cele două situații, o reală deosebire: /; *P*-ul este un *transformatui*n. ce-și presupune *transformandum*-n).

2. 6. *Observație terminologică privind felurile P-ului*. Denumirea telurilor *P*-ului prin clasele lexico-gramaticale - *P verbal*, *P interjecțional* - devine, prin cele de mai sus, (a) sau *imprecisă*: verbul (finit) nu se constituie în *P* prin întreaga lui structură, ci prin *Des*; interjecția, la rîndul ei. nu prin laptul de a fi interjecție - ca dovadă, interjecțiile-propoziții -. ci prin *Int*; (b) sau *imposibilei*: substantivele intonate apelativ nu ar putea fi numite *predicate* pentru că ... sînt *subiecte*, subiecte în raport cu propria lor intonație (vezi 2. 3. 2. 2.). Precizarea de aici nu va fi înțeleasă ca presupunînd pretenția repudierii denumirilor de *P verbal*, *P interjecțional*, denumiri impuse la scară generală cel puțin de uz, dacă nu și din motive de concepție diferită.

3. *Definiția B*. Definițiile *P*-ului, nici *Def A*, propusă la 1. 3. , nici celelalte (prin *mod* și *semantică*), nu cuprind *P*-ul internațional. Pentru necesara cuprindere și a acestuia, propunem o *Def B* și o clasificare în consecință: *P*-ul este un purtător de *persoană secundă*; după expresia acesteia, el se împarte în (a) *P desinențial* și (b) *P intonațional*; relația dintre *P* și 5 se realizează: în (a) prin *acord* în persoană, iar în (b), *Pⁿ - concordanță de persoană*. Pentru *Def B* și clasificarea aferentă pledeaz' cele de mai jos. (1) Cuprindere - extraliminarul devine intraliminar ster *P*-ului: (a) pentru a se ajunge la "interjecția predicativă" din perspec celorlalte *Def* este necesar să se recurgă la echivalări, extin

204

olari analogii; (b) substantivele intonate apelativ, prin identificarea j finirea unei *Irit pred* (= adresative), sînt scoase din amalgamul *S^m -]* mativului (vezi diferența dintre *Mașina!* și *Ecatenna!*) și incluse în ^e • *P*-ului nu ca element în enumerare, ci încadrat în clasificare.

(2) Clasificarea

desinențial

intonațional

I hortativ-imperativ

apelativ

(a) este la ambele noduri dihotomică; (b) *P*-ul intonațional *hortativ-imperativ* și cel *apelativ* sînt, logic, cosubordonate aceluiași nod și (logic) coordonate între ele; menționăm aici, fie ca excepție, că *P*-ul și *pP-u* nu pot fi logic coordonate, pentru că nu sînt de același rang; (c) este menținută și în plan sintactic distanța dintre verb și interjecție, care interjecție, după celelalte *Def*, este asimilată *P*-ului verbal. Alte considerente: (3) *Intpred* este scoasă de sub cuvintele cu sensuri obscure: *indice de predicatie*. (4) *Binaritatea St-ei* este apărută și în situațiile cînd [^]-ul este intonațional.

4. **Predicatul este subordonat subiectului**. Reafirmăm teza *P--S¹* nu numai spre susținerea *Def A* și *B*, ci și pentru că această teză intră în ^on rîntare cu o alta, relativ recentă și larg împărtășită, anume teza că 5 ^{S¹ P S^{int} în} relație de *interdependență* (*S* * ^m

^

pț () Argumentul pe care se sprijină teza *S ^ P* este că, așa după cum

^ *pers și nr*, și *P*-ul impune 5-ului cazul *N*. Acest p- 175-i₈₃SoVeauu Despre mtw_ta raportului dintre subiect și predicat, în

argument ascunde însă un viciu, viciu care constă în faptul de a nu făcut deosebirea între două fenomene sintactice diferite: *impune* (regimul) și *restricția selecțională*. Exemplu de impunere: subșranti • *impune* adjectivului genul, numărul și cazul său; exemplu de restricție selecțională: adjectivul nu selectează un lexem *decît dacă* acesta este un *si* Aplicate cele două fenomene la relația S-P, constatăm: 5-ul, da, *impune* r'-uîui *pers* și *nr*; P-\x\ nu selectează un 5/ *decît dacă* - restricție selecțională - acesta este în N. A spune că P-ul *impune* 5-ului cazul N ar fi tot așa de absurd ca a spune că obiectul direct *impune* verbului său regent tranzitivitate.

(2) Relația S-P nu este, cum se mai susține¹, dublu marcată, adică, pe lângă *acord*, și prin N; N-u\ din SI nu este cauza 5-ului, ci *condiția* lui; dovadă. A/-ui care nu este S, N-ul absolut - propoziție monomembră substantivală.

(3) *Dependența* m sintaxă înseamnă *subordonare*; or, este imposibil de imaginat ca fiecare din doi, 5-ul și P-ul, să se subordoneze celui alt. (Presupunem că atunci cînd se afirmă teza discutată (S**P) nu i se atribuie lui *interdependență* sensul filozofic pe care-l are în "interdependența fenomenelor").

(4) Teza S-P este susținută și prin proba *Oms*, aplicată însă defectuos de susținătorii ei²; cauza acestui mod de aplicare o constituie faptul de a nu se fi înțeles relația dintre sfera 5/-ei și sfera £"-ului. Această relație este de *intersectare*; în zona intersectării se situează *segmentele structurate* care sînt în același timp și St, și E³. Un asemenea segment, unul și același, ex. *Soarele strălucește*, poate fi examinat din două puncte de vedere străine unul de altul: 1. ca E (+ I - E), el trebuie raportat la definiția £"-ului - caracterul finit al conținutului său; or, proba Cw.v-tății este inoperantă

) Stati-Bulgiir, p. 117 și 118.

2 Rădulescu, 1980, p. II și urm.; pentru infirmarea argumentelor aduse de autoare apărarea tezei S-P, vezi Neamju, 1986, p. 17 și urm.

3 Pentru demonstrarea tezei că Si nu este inferioară propoziției și că propoziția și fraza particularizări ale 5/-ei vezi *supra*, *Sens relațional*.

206

i sunt

£"-ului, ca improprie acestuia; 2. ca St, în schimb, o supunem, ca ^{ip} ev nrobei *Onis-Xății* și o constatăm drept St subordonativă, P-ul — A întocmai ca un Atr (ex. *soarele strălucitor*), T-u\ subordonat, '■'bil Defecțiunea menționată mai sus constă, pe scurt spus, în 'erea ca ijrății de 5/ a £"-ului, a celui din zona de intersectare.

(5) Atît teza 5 *+ P, cît și teza mai veche S S P', *blochează situarea relațională a Adj1* cînd acesta este *însoțitor* al lui a fi asem: adjectivul din *fetița este voioasă* sau participiul din *fetița este văzută*. Adevăr unanim recunoscut, amîndouă se subordonează 57-ului în N, iar subordonarea confirmă teza P/ S și le infirmă pe celelalte două, reducîndu-le în absurd:

(a) potrivit tezei S ^ P, ar însemna ca *voioasă* și *wcwa* să fie "trimise" la SI prin săgeata ^, ca unele care ar *impune* acestuia genul, numărul și

cazul lor; (b) potrivit tezei S f P, ar însemna: (b) fie ca *voioasă* și *văzută* să se subordoneze, alături de *este*, lui *fetița*, după modelul lui Tesniere, p.

14:

parle

este,

voioasa,

!

văzuta

Alfred

fetița,

ceea ce ar însemna ca substantivul să se subordoneze adjectivului; (b") fie ca *este* să rămîină deasupra lui *fetița*, iar *voioasă*, *văzută* să treacă dedesubtul lui.

. ' ^eze; S--P îi opunem teza P S argumentînd - aici cît mai scurt - și

¹ C⁰ H'nutul acordului - *inerenta*. Se acordă cuvintele care exprimă

^e> adjectivul și verbul finit (acesta din urmă, note în desfășurare), cu și

ai cu cuvînte care exprimă *noțiuni*, iar acestea nu pot fi decît cele ale

2 Peni

urm.

Tesniere, p. [4 ^ ' m^ol'tor (al verbului, dar determinau! al 5/-ului), vezi Edelstein, p. 71.

207

S7-ului; ca intrinsece (inerente) noțiunilor, notele - afirmate sau nu - f_a parte din conținutul noțiunii și astfel sînt subordonate acestuia ca parte' față de întreg: "Le sujet est le lieu du predicat, ..." (Bally, p. 43) or poate fi identificat nici un factor, nici o cauză - fie de ordin logic, fie ri ordin gramatical - care să impună inerentei ca aceasta să-și răstoarne, să-si inverseze în planul expresiei (acordul) pozițiile termenilor, să încrucișeze corespondențele. P-ul rămîne, de aceea, și în planul sintactic, subordonat S-ului, iar ca subordonat (ca dependent), P-ul este și el, pur și simplu, un autentic determinant la S-ului¹, alături de atribut.

4. 1. Numărînd, în consecință, și P-ul, sistemul determinantilor S/-ului în N² este astfel unul tetradic: iii *predicatul*; (2) *atributul*; (3) *atributul dislocat* prin a fi asem. (Np); (4) *atributul dislocat* prin oricare alt verb

(Eps)'. acesta din urmă, cu cele două ramuri: *primar și obținut*⁴. în secundar menționind. *Np* și *Eps* le putem defini drept *atribute la distanță*, distanță pe care se află a fi asem., respectiv un verb semantic.

1 Vezi și Berceanu, p. 46.

2 Restricția "în *N*" este condiție pentru (1) și (3).

3 (3) și (4) sunt denumite de Pană Dindelegan prin termenul *atributiv* (p. 133 și urm- ■ prelungirea prin -iv ne-o explicăm prin intenția autoarei de a le deosebi de (2). a^{tri} nedislocat.

4 Listele de realizări ale pozițiilor (2), (3) și (4) nu sunt decât în parte identice. P dislocare, unele valențe se pierd.

5 "La distanță", în topica normală: *copiii vin zgomotoși*.

208

PRIN CONSECUTIO TEMPORUM

LA UN SISTEM AL SUBORDONATELOR CAUZALE

0. în cuprinsul variat al subordonatelor cauzale, identificăm unele trăsături comune câte unui grup; fiind între ele opuse, trăsăturile respective permit formularea a două criterii ale clasificării; aceste criterii vor putea fi asamblate - într-un sistem al subordonatelor cauzale (vezi 4. O.)-

1. 0. Pentru formularea primului criteriu, este necesară examinarea cauzalelor în planul «corespondenței timpurilor» (mai departe, CT); aceasta din urmă, la rîndul ei, reclamă o anumită decizie.

1. 1. Problema deciziei se pune pentru că în gramatica românească actuală există, asupra CT, două concepții contradictorii; le vom desemna în cele de mai jos, prin CT-a și CT-b.

CT-a, afirmată și practică de GA, 1963, alege drept termen de referință timpul predicatului subordonatei. CT-b, adoptată de GA, 1954,

ⁿ consens cu sintaxa generală, consideră timp reper pe cel al predicatului regentei; de aceea raporturile temporale dintr-o CT față de cealaltă se

ⁿversează: anterioritatea din CT-a este posterioritate după CT-b, iar Posterioritatea - anterioritate.

^a în această problemă nu poate fi vorba de o libertate opțională o aovedesc:

209

a) rezultatele obținute prin CT-a. în evidentă contradicție

cu

■M

lucrurilor: consecutive și finale anterioare, GA. 1963. II. p. 339

i

respectiv 386. cauzale posterioare, p. 384, temporale de posterioaritate introduse prin *după ce*, p. 378-379, ș. a. CT -b, în schimb, păstrează termenii pe pozițiile lor firești (cauzala - anterioară, consecutiva postenoară etc.). nemaifiind necesară invocarea unei răsturnări raportului gramatical față de cel logic (GA, 1963, § 924, § 931, § 920)

bi *După ce* exprimă anterioritatea și nu posterioritatea: *După ce am sosii eu* [la ora 7], *ai plecat tu* [la ora 8]. Dacă "timpul (tace și) trece", e! irece de la viitor ("venitoriu") la trecut; în ipoteza că *după ce* ar "postenoriza", ar însemna ca direcția trecerii să fie inversă, or "tempus nunquam revertitur". Nu este deci o greșeală din partea gramaticilor limbii latine cînd spun că *postquam* exprimă anterioritatea, iar *tmtequam*, posterioritatea.

c) însăși diferența dintre timpurile absolute și cele relative este ilustrată numai aplicînd CT-b; aplicîndu-se CT-a la exemplul **Știu ... ci trecuse** pe *ia tine*. pe lîngă că s-a obținut posterioritate GA, 1963, II. p. 364, a fost raportat un timp absolut la unul relativ.

1, i. 1. Caracterul limitat al CT. Ceea ce trebuie să admitem, indiferent de poziții - CT-a sau CT-b -, este că CT își are limitele ei, prin aceea că nu marchează în toate situațiile raportul temporal: de exemplu, putem înfîlîni subordonate cauzale al căror predicat este, prin sensul verbului sau prin timpul acestuia, "durativ" sau "permanent", ca în *A reușit fiindcă avea / are experiență*; în astfel de situații, pe motiv că cele exprimate de cauzală sînt nu numai anterioare, ci și simultane și posterioare regentei, nu vom susține că subordonata cauzală este sau poate fi simultană sau posterioară, căci ar însemna să considerăm conținutul ei în afara celui al lui *fiindcă*, deci în afara relației cauzale al cărei conectiv este, ci vom accepta că în aceste situații CT nu poate să oprească 2 "pragul" simultaneității durată procesului exprimat de preuica[^] subordonatei, acest proces continuînd (ca proces în sine), dar încetînd, 1 momentul depășirii pragului respectiv, de a mai funcționa drept cau

210

spurtînd, CT nu poate să delimiteze secvența (din durata procesului) anterioară momentului regentei.

2 în tratarea cauzalelor din punctul de vedere al CT, posterioritatea ■ "multaneitatea se pot reduce la non-anterioritate, ca improprii, ambele, Subordonatelor respective.

1 2. 1 Ținînd, astfel, cont de planul CT (CT-b) și comparînd exemplele

(1) Traduce bine, pentru că a făcut multe exerciții¹.

Și

(2) îți dau cartea pentru că mâine o să ai nevoie de ea.,

constatăm că sensul relațional² cauzal, exprimat prin *pentru că* - nota lor comună -, la (2) se află în contradicție cu posterioritatea predicatului subordonatei.

1. 2. 2. Rezolvarea contradicției este - cu prețul invocării elipsei - cea presupusă, ca unica posibilă: subînțelegerea, la dreapta conjuncției cauzale, al unui verb al anticipării', al cărui conținut îl considerăm ca anterior verbului regent, indiferent dacă CT selectează sau nu această anterioritate.

Structurile de tipul (2) sînt, așadar, obținute prin omitere (*îți dau cartea pentru că [pra'ăd că] mâine o să ai nevoie de ea*), și anume sînt omise atît predicatul cauzalei, cit și conectivul subordonatei sale - o completivă, uneori o subiectivă. Inserarea elementelor omise ne apare aici - spre deosebire de situațiile de sub 1. 5. - ca obligatorie pentru rezolvarea Posteriorității" cauzalelor.

• 2. 3. În legătură cu omiterea, se pune o problemă de aparență și realitate.

^ Des,

'templu, vezi GA, 1954. 11, p. 237.

un «sens relațional», vezi *supra*, *Sens relațional*, iar despre autonomia lui, *Relap'a-u* «lui termenilor.

— • 1UmUe alte situații (vezi, mai departe, 2. 1., tipul *De*), verbul omis este unul al

constată;

ni.

211

Prin absența celor două elemente ale structurii, se poate crea

aparența

că predicatul completivei a glisat către stînga, ocupînd poziția predicatul ■ omis (*prevăd*). Pentru a vedea că, în (2), o asemenea glisare nu produce, comparăm (2) cu o situație în care aceasta are loc - modul d obținere a unor subordonate predicative, din subordonate modale: modal din *Ea este așa cum o știi.*, după omiterea numelui predicativ *a sa* glisează pe poziția acestuia, devenind predicativă: *Ea este cum o știi.* Aici golul lăsat de *asa* a putut fi ocupat, neexistînd nici o piedică. în (2) însă golul lăsat de *prevăd că* nu este ocupat din cauză că există o piedică, și anume (ceea ce am putea numi) regimul temporal al conjuncțiilor cauzale care impun predicatului cerut trăsătura - după CT-b - "anterioritate" (față de timpul predicatului regentei); de altfel, a admite că glisarea se produce ar însemna să ne aflăm din nou în prezența contradicției pusă în discuție (la 1.2. 1.).

1. 3. De tipul (2) țin și situațiile în care, pe lîngă cele două elemente menționate la 1. 2. 2., sînt omise și o propoziție condițională sau un complement condițional, subordonate verbului predicativ din completivă: (3) *Nu-p spun, că ai să te superi [dacă-ți spun].*; (4) *Lasă-l în pace, că [altfel] plînge (= are săplîngă)'.*

1.4. Criteriul. Examinînd cauzalele în planul CT (CT-b), ca mai sus, ajungem la rezultatul că nu se poate propune drept criteriu unul al situării temporale a cauzalelor, criteriu care le-ar împărți în anterioare și non-antierioare, pentru că acestea din urmă nu există; rezolvarea celor "posterioare" ne conduce la un criteriu al integralității structurii (în tabel, 1.): cauzale eliptice (-de predicat) și cauzale cu structură integrală (m^{al} departe și în tabel, e, respectiv i²).

1. 5. Subsidiare. 1. 5. 1. Inserări facultative, nerecomandabile. Dacă procesul exprimat de predicatul completivei, așa după cum poate posterior, ca în (2), (3), (4), poate fi și simultan sau anterior celui al

1 Despre subînțelegerea unei condiționale, vezi și GA, 1954, II, p. 170; Graur, 132.

2 Vezi Tabelul de la 4. 0.

1956,P

212

■ cauzalei: // ' dau cartea fiindcă [am auzit cum] îi întreba I întrebare

regen ^ ^ asemenea cazuri, recunoașterea unor omiteri ca cea din

P^e j | ^ aici (lăsînd la o parte că verbul de inserat nu este unul al

CX • ' arii) nu mai este impusă de comandamentul logico-gramatical de la

^{a?} astfel că subordonata dată, *fiindcă ... întreba ...*, întrucît satisface

ditia anteriorității și întrucît are la marginea ei din stînga conjuncția

uzală o admitem drept cauzală, cu atît mai mult cu cît omiterea este,

entru receptor, uneori incertă. încît inserările pot fi subiective,

Hineranalitice. cu efecte sofisticante și. de aceea, nerecomandabile.

1. 5. 2. Cauzala și finala. Deosebirile dintre cauzală și finală sînt marcate și formulate; sînt formulate, de asemenea, notele lor comune¹.

Subordonatele respective sînt comparabile și în planul CT: cauzala este anterioară, iar finala, posterioară; deși notă opusă, posterioritatea finalei apropie finala de cauzală, prima putîndu-se explica prin mijlocirea celei de-a doua, aceasta avînd ca predicat un verb al intenției: *Mă duc [fiindcă am de gînd] să cumpăr ...* : adevărul reflectat prin această inserare, că orice scop are drept cauză o intenție, desigur, nu conține decît înrudirea logică dintre cele două subordonate, fără a conduce însă, pe plan gramatical, la obligativitatea inserării verbului intenției; o astfel de inserare este, dimpotrivă, contraindicată, întrucît s-ar desființa, în folosul completivelor, tipul cel mai frecvent de finale, cele introduse prin *să*.

2. 0. Termenul regent (*Tr*) al cauzalelor. Diferența dintre membrii cuplului

(5)- *Apa și-a mărit volumul, fiindcă a înghețat.* (6) *Cît e ceasu'?*, *c-al meu a stat.*, 'n privința *Tr*, este că:

~ m timp ce în (5) *Tr* este, după cum se vede, sensul "a mări" al ^{lui} ^{sens} lexical, exprimat fonematic (în tabel, F),

^ 'GuiuRomalo, 1973. p. 193.

4. o \ - am exemplele independente de paragrafe, pentru ca, la **încadrarea în sistem (vezi ••sa nu le repetăm textul.**

213

- în (6), *Tr* este sensul exprimat intonațional (mai departe scurtime, sensul intonațional), "a întreba".

Criteriul de aici. de sub 2. 0. . este deci modalitatea de expresie sensului *Tr* (în tabel, 2.).

2. 1. La rîndul său, tipul cauzalelor care au drept *Tr* sensul intonațional se ramifică după felurile intonației: exclamativă (E), interogativă (\ interogativ-exclamativă (I-E) și declarativă (D). Fiecărui din aceste tipuri îi vor corespunde - unul sau mai multe - sensurile (lexicale ale) verbelor echivalente-. *Obsen-a/ie*. După cum și este de așteptat, structurile cu E, i și, în parte, cu I-E sînt caracteristice oralității, limbajului familiar și familial.

Tipurile E, I, I-E, D se intersectează și ele (ca și tipul F) cu cele obținute prin criteriul integralității structurii (i și e):

Ei, ex. (7) *Du-i-H, că mi l-a cerut.* *Tr* nu este aici sensul lexical, "a duce", ci "te rog", "te rog eu (să i-l duci), te rog, fiindcă mi l-a cerut". "El (nici) nu ți-a cerut ție, ci mie". Ca dovadă, numai dacă eliminăm intonația E, *Tr* devine "a duce": *Tu i-l duci, fiindcă mi/ți l-a cerut.*

Ii, ex. (8) *Unde e?, că eu nu l-am găsit.* Mai evident, *Tr* nu este, aici, în (8), "a se afla", obiectul respectiv neaflîndu-se unde se află, fiindcă nu l-am găsit eu, după cum, în (6), nici ceasu' nu e cîr e, fiindcă a stat al meu.

Notă. Cum negarea sensului lexical ca *Tr* se motivează și la tipurile de mai jos în același mod schiibîndu-se doar sensul intonațional, nu o vom repeta.

I-Ei, ex. (9) *Unde-i?! , că doar aici era.* (întreb mirat [că nu-i aici], fiindcă [adineauri] era aici.)

Di, ex. (10) *Nu-i acolo, că l-am căutat.* (Afirm, fiindcă ...): *e^x- 0-V E-acolo, că l-am văzut eu.* (Susțin, fiindcă ...); ex. (12) *A plecat, că l-dⁿl văzut...*

Notă. Intonația D. spre /-osebire de celelalte, este pasibilă de a fi confundată cu sensul lexical al verbului: *a plecat* î! implică pe "afirm". Semnul că a¹

1 Despre cauzale subordonate verbului *a sfătui*, și verbului *a declara*, vev.i Graur. ' t 132, iar despre verbele de declarație și *a întreba*, ca regente ale cauzalelor, vezi GA. p. 301, Observație.

214

intonația este *Tr* îl obținem tocmai cu ajutorul relației cauzale: dacă aceasta nu se verifică prin sensul lexical, avem dovada că *Tr* este D; în ex. (12), faptul de a-l fi văzut eu nu constituie cauza faptului de a fi plecat el, dar este, în schimb, cauza afirmației mele.

Fe ex (13) *Caută-U, căai să-l găsești.*; ex. (14) *Fii cuminte, cate bat.* (= "am să te bat")-

Notă. Structurile Ee omit, după cum se vede, și o funcție condițională. (Vezi *supra*, 1. 3.)

Ie, ex. (15) *Tu te duci?, că eu n-o să pot merge.*

Observații. (a) într-un exemplu ca *Mă ajuți?, că am să-ți fiu recunoscător.*, intonația este doar formal I, conținutul ei fiind al unei E: aici, "te rog"¹. Ca, dovadă, în ipoteza unui conținut I, cauzalitatea nu se verifică: "te întreb fiindcă am să-ți fiu recunoscător" (!).

(b) Un exemplu cum ar fi *A sosit?, că nu-l văd.* nu intră nici el - judecînd după posterioritatea prezentului față de perfectul compus - în tipul de aici (Ie), ci în tipul Ii, întrucît timpul reper nu este perfectul compus al lui *a sosi*, ci prezentul lui "a întreba".

I-Ee, ex. (16) *Unde te mai grăbești?. !, că doar tot n-o să-l prinzi.* (= "nu te mai grăbi, că ... ").

Observație. Sensul negativ confirmă că aici avem o intonație I-E, ilustrînd și prin astfel de structuri că această intonație, a interogativei retorice, schimbă în reversul lui sensul lexical al verbului.

De, ex. (17) *A plecat, că nu-i aici.*

Notă. (a) Predicatul omis al cauzalei de acest tip. De, este un verb al constatării: ("afirm", "deduc":) a plecat, întrucât [constat *că*] nu-i aici.

(b) Conținutul gramatical al tipului De, după cum se vede din ex. (17), inversează termenii relației cauzale extralingvistice: deduc «cauza», întrucât constat «efectul».

• 0. O alternativă - intonație sau mod? *Tr* al unei cauzale poate fi și un ^{Sens} $\mathcal{S}^{\text{far}}$ natical modal, exprimat deci printr-un flectiv - cel al modului ^oPtativ: *Aș pleca, pentru că nu mă simt bine.*

Observație. Precizăm că în astfel de situații cauzala se subordonează ideii modale, în exemplul dat, lui "a dori" și nu lui "a pleca" și nici ambelor, "a

2 P_e^Z ^{ropozitii} interogative cu rol de propoziții imperative", în GA, 1954, II, p. 40-41. ^{nrU} o idee diferită - dependența de doi termeni regenți -, vezi GA, 1963, II, p. 301,

215

;f

dori" + "a pleca"; drept dovadă, în *Doresc să plec pentru ci*, amîndouă sensurile sînt lexicale, *doresc* singur este cel care intră ca *f*

unde in

ambele structuri: *doresc să plec, doresc pentru că nu mă simt bine.*

3. 1. Criteriul propus sub 2. 0., al modalității de expresie a sensului *Tr* nu cuprinde, după cum s-a putut vedea, situațiile care au ca *Tr* un sens modal, ceea ce constituie, pentru sistemul pe care-l propunem un neajuns.

3. 2. I p o t e z ă. Examinînd, în fața acestui neajuns, alternativa adoptării drept criteriu a categoriei modului, aceasta se arată aproape total neconvenabilă, întrucît nu conduce la nici un "sistem:

(a) considerent major și suficient singur el, criteriul modului lasă în afara clasificării grupul numeros al cauzalelor subordonate intonației I;

(b) conjunctivul, cînd are valori afective sau voliționale, este eterogen;

(c) conținutul prezumtivului, ex. nesiguranța', *Va fi plecînd, că nu l-am întrebat.*, se constituie mai greu ca *Tr* al unei cauzale, încît pentru comunicarea lui în această calitate se face simțită necesitatea reluării sale prin mijloacele lexicale: *Va fi plecînd, 'nu sînt sigur / nu știu / cine știe?, că nu l-am întrebat.*; în afara unor astfel de mijloace receptarea lui ca *Tr* este îngreuiată, subînțelegînd o mai puțin promptă analiză logică: nu faptul de a pleca sau nu (el) este efectul celor din cauzală, ci faptul de a nu fi sigur (eu).

(d) Cît privește imperativul, conținutul său concurează cu cel al intonației E, iar separarea lui, ca *Tr*, prin înlocuirea intonației respective cu o alta, nu este posibilă, deoarece întotdeauna imperativul comporta o intonație E și numai E, fie ea marcată sau nu, grafic. (Vezi *infra*, *Observații* (b).) Intonația E se poate însă detașa, ca *Tr*, cînd aceasta dublează alte moduri, ex. *Să vii!, că avem nevoie de ajutorul tău.* ("rog să vii" + "te rog, fiindcă ... "), ceea ce îndreptățește, cel puțin pr^m

și pentru consecvență, considerarea ca *Tr* tot a intonației E și atunci

i cînd

Observație.

1 Vezi Jordan et al., p. 221.

216

„a vii" + "te rog" ^{fimdcă} ••■")- ceea ce îndreptățește, cel puțin prin ^{rog} entru consecvență, considerarea ca *Tr* tot a intonației E și atunci cînd aceasta apare cu imperativul.

Observații. (a) Exemple ca cel de mai sus arată că așa-numitul conjunctiv imperativ este imperativ nu prin vreo valoare intrinsecă, ci prin intonația E.

(b) Statuarea clasei propozițiilor imperative neexclamative¹, bazată pe exemple în care intonația doar grafic nu este marcată, ne apare ca neconvingătoare.

(c) Intonațiile, în schimb, "rezumă", aducînd la același numitor, realități mai întinse și mai variate.

Pe scurt, comparînd criteriul modului cu cel al intonației, numai acesta din urmă conduce la un sistem,

4. 0. un sistem bazat pe o p o z i i i - două diadice (*i/e* și sens lexical/sens intonațional), iar una

tetradică (E/I-I-E/D) -, și e c o n o - m i c: (a) număr minimal de poziții, (b) toate ocupate și (c)

comportînd o singură excepție clară (*Tr* - optativul), cealaltă (*Tr* - prezumtivul) fiind

îndoielnică.

Tabel

2.		INTONAȚIA			
		" D T i	E	I-E	
i	+	+		+	+

e	+	+	+		+
---	---	---	---	--	---

1. = criteriul integralității structurii cauzalei; i = cauzala cu structură integrală;

e = cauzală eliptică;

2. = criteriul modalității de expresie a sensului Tr; F = sensul Tr exprimat fonematic;

intonația: D = declarativă; I = interogativă;

E = Exclamativă; I-E = interogativ-exclamativă

"Propoziții enunțative imperative" (p. 30), ca opusă celei numită "enunțativă imperativă exclamativă" (p. 35).

217

Fe (2), (3)

Di (10), (11), (12)

De (17)

Ii (6), (8)

Ie (15)

Ei (7)

Ee (4), (13), (14)

I-Ei (9)

I-Ee (16)

4. 1. Precizări.

4. 1. 1. în legătură cu F și D: nici o expresie F, desigur, nu se poate sustrage intonației; și în ex. (1), (2), (3), (5) avem câte o expresie F dublată de o intonație D; aici D nu este, evident, un opozant al lui F. Spre deosebire de acestea, în (10), (11), (12), (17), D, și nu F, este cel angajat, ca efect (Tr), în sintagma cauzală. (Vezi și Nota de sub Di.)

4. 1. 2. Distincția «totale» / «parțiale» aplicată interogativelor este ne semnificativă pentru tipul I considerat ca Tr al cauzalelor.

4. 1. 3. Cu privire la intonație: între caracterul marcat al fiecărui tip și mutările posibile ale uneia și aceleiași structuri de la o intonație la alta nu este o contradicție, fiind cunoscut și afirmat adevărul, de fond, că "uneori intonația singură marchează caracterul unei propoziții"¹.

¹ GA, 1963, II, p. 23.

218

CAUZALA ARGUMENTATIVĂ

0. Pentru anumite structuri cauzale, stabilirea termenilor respectivei relații face necesare anumite demersuri.

1. Cauză - efect. Spunem și (1) *Ion are temperatură, fiindcă este bolnav.*,

1.1. dar spunem și (2) *Ion este bolnav, fiindcă are temperatură.*

Comparînd (2) cu (1), vedem, ca notă comună, aceeași relație cauzală, exprimată prin *fiindcă*, iar ca notă distinctivă că, în timp ce în (1) termenii reflectă fidel realitatea, cauza - în subordonata cauzală, efectul - în regentă, în (2) termenii sînt, față de aceeași realitate, inversați: cauza - în regentă, iar efectul - în subordonată.

În această inversare, din (2), se conține însăși problema de soluționarea căreia ne vom ocupa mai jos și care problemă constă în contradicția dintre două planuri, ambele ale *conținutului*, al celui gramatical și al celui extragramatical.

În planul conținutului gramatical, adică nu numai formal, subordonata ^{ln} (2), *fiindcă are temperatură*, trebuie să fie considerată ea, și nu genta, drept cauzală, pentru că ea este cea care are la marginea din ^{ln}ga conjuncția subordonantă, iar aceasta, ca întotdeauna, regizează

219

(modal-persona!)¹ de la stînga la dreapta² (cu aderența³ în același sens» cerîndu-l pe *are* (nu pe *este*) și făcîndu-l astfel pe el - ca Ts din structura Tr (*este*) + Rs {*fiindcă*} + Ts (*are*) - termenul «cauză»⁴; în planul extragramatical, același termen, faptul de a avea temperatură, reprezintă însă «efectul».

Soluții

A. Dacă ne-am opri la constatarea contradicției, ar însemna să invocăm drept soluție o nouă inversiune, pe care am numi-o «inversiune cauzală» după modelul celei temporale⁵. O atare soluție nu numai că nu ar rezolva contradicția, ci, dimpotrivă, ar fixa-o.

Observe fii.

a Pentru sintaxa limbii române, inversiunea temporală nu se impune cu necesitate a fi acceptată; așa după cum în *Am ajuns cînd se însera* subordonata reprezintă circumstanța temporală, tot așa în *Se însera cînd am ajuns*: "Cînd se însera¹", ... cînd am ajuns!"
b. Este în schimb necesară acceptarea unei 'inversiuni concesive' în fraze ca *Doresc să ie ajut, numai că mi pot (= Deși doresc să te ajut, nu pot)*, cel puțin pentru motivul că astfel *numai că*, încadrat de GA, 1963, II. p. 249, la coordonare, își găsește locul legic în domeniul subordonării, legic, intrucît, așa după cum vom arăta în *Conectiv, infra*, întregul funcționează ca elementul singur de la marginea din dreapta, *numai că, precum că*.

B. De altfel, chiar făcînd abstracție de dezideratul lichidării contradicției în discuție - desființarea ei va fi consecință și nu scop -, structurile de tipul (2), *Arde fiindcă iese fum, E oxigen pentru că întreține arderea, A plecat (pentru) că nu era acolo*, fac neacceptabilă soluția A.

1 Vezi, despre regimul verbal modal-personal, context diagnostic al conectivelor subordonante interpropoziționale. *infra Conectivale*.

2 *Regizări* de la dreapta la stînga și astfel *legături* de la stînga la dreapta pot realiza interpropozițional. în situații speciale, numai adverbele și pronumele relative (*sup'O, Legături de la stînga la dreapta.*).

3 Despre aderența conectivului subordonat la termenul regizat, vezi *supra, Retafl organizatorul termenilor*.

4 Despre relație ca *creator* al calității de termen, și nu invers, vezi *supra, Relația cea > termenilor.*, p. 158.

5 Vezi *Construcții temporale inverse*, în GA, 1963, II, p. 299.

220

motiv obiectiv, acela al situării temporale a termenilor relației zale atît gramaticale, cît și extragramaticale.

Precizare. Intrînd în domeniul «corespondenței timpurilor» (mai departe CT), precizăm că rămînem la CT din GA, 1954, II', ca una care, raportînd timpul predicatului subordonatei la timpul predicatului regentei, păstrează corespondența dintre termenii gramaticali și cei ai realității: subordonata cauzală - anterioară, consecutivă și finală - posterioare etc. , spre deosebire de CT din GA. 1963.

întrucît pune mai clar în evidență raportul temporal, reținem exemplul *Aplecat, că nu (mai) era acolo*: faptul de a nu se mai fi aflat acolo, de ex. la ora 8, este posterior faptului de a fi plecat, la ora 7; ar însemna ca -chiar în codul CT adoptat (vezi *Precizare*) - subordonata cauzală să fie posterioară regentei sale.

Soluția B. va apăra anterioritatea cauzalei și a cauzei, desființînd totodată și contradicția formulată mai sus.

Această soluție, de altfel previzibilă ca unica posibilă, constă în a arăta că termenii relației cauzale nu sînt nici *a plecat*, nici *nu era*.

Termenul regent, efectul, este materializat intonațional, și anume prin intonația declarativă, pe care o echivalăm cu verbele corespunzătoare, ale declarației: **afirm ...fiindcă...**

Faptul că un sens exprimat intonațional se poate constitui în *Tr* al unei relații cauzale apare mai evident cînd intonația este interogativă: *Cît e ceasu'?*, *c-al meu a stat.* , unde *Tr* este, prin echivalare, verbul *a întreba*.

Termenul subordonat, la rîndul său, nici el nu este *faptul* de a nu se ^{ai} fi aflat acolo (*nu era*); el nu este cauză, după cum am arătat mai sus, ci în raport cu *a plecat*, față de care este posterior, dar nici în raport cu *a Jirm*, de data aceasta nu din motive de CT, căci este anterior lui *afirm*, ci ^{tu} că, luat ca fapt în *sine*, el nu obligă la operarea unei deducții, nici ^a «ul afirmării reiatului său (*aplecat*).

221

Observație. Cînd ca *fapt* el se constituie drept cauză, se obține o cauză I" tipui (1); în acest caz efectul este tot un fapt, iar ca *Tr* avem un sens org^a ⁶ foneiDatic și nu echivalentul intonației (afirm); Xu am discutat cu ei fsi! era *acolo*.

Acest act, al *afirmării*, se află în relația de la efect la cauză, cu *u_n aj_t* act, cel al *constatării*, încît *Ts* este un verb din această categorie-întrucît **am constatat**.

Reunindu-i, termenii discutați, și dispunîndu-i în lanțul vorbirii segmentai, obținem: **Afirm** la ora 9 *[că] a plecat* la ora 7, *intruch am constatat* la ora 8 (deci înainte de a afirma) *[cu] nu mai era acolo* la ora 8: *Afirm jcăj Ion este bolnav, întrucît constat jcăj are temperatură*.

Concluzie (la 7. 1.),

(a) Cauzaia *întrucît am constatat* este astfel anterioară lui *afirm*. Formula soluției B. este: *Afirm* «cauza», *întrucît constat* «efectul».

(b) Relația cauzală gramaticală "urcînd" la nivelul *afirm - constat*, ea "duce cu sine" și calitatea, aparentă de altfel, de termen gramatical - cauză și de termen gramatical - efect al predicatelor *nu era*, respectiv *a plecat*; acestea sînt astfel scoase din corespondența încrucișată cu termenii planului extragramaticai, rezultatul fiind și desființarea contradicției, tot aparentă, descrise la început.

C. Există structuri, de asemenea cu conjuncții cauzale, dar diferite de tipul discutat mai sus, încît la acestea (vezi *infra* 2. si 3.) formula soluției B. nu va putea fi aplicată, decît dacă-i aducem unele

modificări, neesențiale; odată însă acestea aduse, varianta pe care o vom obține, C., va fi preferabilă precedentei, B., ca mai economică, ea explicând nu numai structurile de la 2. și 3., ci și structurile de la 1. 1.

2. Parte - întreg. Ex. (3) *Am fost în Oltenia, căci Craiova se află în Oltenia.* Relația cauzală, exprimată, nu se verifică: nu de aceea am fost în Oltenia.

3. Noțiuni și note **opuse**. Luăm un exemplu în care avem contrarietate. (4) *Nu-i alb, că-i negru.* Nici aici, în planul termenilor exprimați, relația

222

i- /W) nu se verifică, "negrul" nefiind cauza "non-albului". cauzala [$\neg$ -"/

Observație. A-l substitui aici, și m general, pe ci cu *ci* ar însemna eludarea problemei, scoaterea din discuție a structurii, iar a-l încadra pe *că* între conjuncțiile coordonatoare adversative este o imposibilitate gramaticală. ■

Ambele structuri, și (3), și (4), se vor rezolva în același fel (iar ca ele și structura (2), pe care o vom relua mai jos, la 4.).

Constatănd că în amândouă relația cauzală nu se verifică în planul termenilor exprimați, dar știind că ea există prin conjuncții cauzale *căci*, *că* nu rămâne decât să identificăm, ca mai sus, la 1. 1., termenii între care această relație se situează.

Pentru aceasta, plecăm de la silogisme pe care structurile (3.) și (4.) le presupun. Silogisme fiind sub formă de entimemă, vom pune premisa subînțeleasă între paranteze.

Silogismul ex. (3): (Craiova se află în Oltenia.) / Eu am fost în Craiova. // Deci eu am fost în Oltenia.

Silogismul ex. (4): (Obiectele clasei O - admitem că - sînt sau negre sau albe.) / Acest obiect, aparținînd clasei O, este negru. // Deci acest obiect nu este alb.

4. Structura (2) presupune și ea un silogism, încît o putem relua, aliniind-o structurilor (3) și (4), supunînd-o adică aceleiași interpretări.

Silogismul ex. (2): (Cine are temperatură este bolnav.) / Ion are temperatură. // Deci Ion este bolnav.

(a) Constatăm ca notă comună celor trei structuri, (3), (4) și (2), considerate din punctul de vedere al corespondenței cu componentele ¹ ogismului, faptul că *subordonata cauzală corespunde premisei, iar regenta - concluziei*.

(o) Relația de la premisă (premise) la concluzie nu este însă o relație uzuală, ci una de concluzie (deducțională, consecutională), încît termenii Primați din cele trei structuri (ex. *nu-i alb - e negru*) nu sînt ai relației

matriceale cauzale exprimate prin *căci*, *că*, *fiindcă*, ci ai relației logice

223

conclusive exprimate prin adverbul *deci* - premisa și concluzia.

(c) Reținem această nouă antinomie, *concluzie - premisă*, cu care înlocuim pe cea de la B., *cauză - efect*, și obținem, ca formulă a soluției C, *Afirm «concluzia» întrucît constat «premise»*.

Observație. Pe poziția lui *conșun* pot sta, se subînțelege, în funcție de grad de evidență a conținutului premisei, și alte verbe sau expresii verbale cum sînt: *văd, este știut, esie (unanim) recunoscut, este un fapt (o realitate)* și Pe poziția lui *afirm* pot sta *declar, afirm, susțin* nu însă și *deduc*, deoarece actul deducerii rămîne la nivelul conținutului logic; ca dovadă, cînd *deduc* este urmat de *întrucît* sau de orice altă conjuncție cauzală, se obține o altă structură cauzală decât cea din formula noastră: ex. *Deduc întrucît (clin cauză că), n-am încotro.*, structură care îl exclude pe *afirm*. Intonația nu se constituie decît în anumite situații ca *Tr.* (Vezi pentru asta *supra, Prin consecutio*)

(d) Coexistă deci reunite, și în formula C, două planuri ale conținutului:

1° planul conținutului gramatical, același din B., format din *afirm întrucît constat*. Pe baza acestei structuri, subordonata în discuție este cauzală ca în orice structură x **fiindcă** y;

Obsemație. Dacă am face abstracție de unidimensionalitatea lanțului vorbirii, structura din acest plan ne-ar apărea ca o supra-structură.

2° planul conținutului logic, constituit din *obiectul* afirmării (conținutul concluziei) și *obiectul* constatării (conținutul premisei). Acesta din urmă reprezintă, pentru obiectul afirmării, justificarea, temeiul logic, «rațiunea logică», argumentul.

5. în concluzie, pentru a reflecta atît calitatea de cauzală, ce ține de planul 1°, cît și specificul ce rezultă din planul 2\ solidar cu planul 1°, ni se pare adecvată, pentru tipurile discutate, (2), (3), (4), denumirea de subordonate **cauzale argumentative**.

6. *Subsidiare*.

(a) Cauzalele argumentative își au opozant în subordonatele constru

¹ în legătură cu negarea calității de conjuncție a lui *deci* și pentru negarea exi propozițiilor gramaticale conclusive, vezi *infra, Conectivale*.

224

oniuncția *subordonatoare* neologică *or*; acestea ar putea fi numite ^{cu} rj0nate *contraargumentative*; ca încadrare, ele fac parte din subordonatele *opozitionale*.

(b) întrebuintarea lui *căci*. Din punct de vedere normativ, deosebim, în 1 privește pe *căci*, trei categorii

de contexte: 1) când introduce subordonate necircumstanțiale, el este de-a dreptul un *hiperurbanism*; 2) când introduce cauzale obișnuite, fie ale cauzei obiective, fie ale celei subiective, el este *livresc*; în această măsură socotim justă observația din fGA, 1963, II]: "*căci este livresc*" (p. 302), 3) când introduce cauzale argumentative, în majoritatea cazurilor el nu ne mai apare ca *livresc*: ex. *Ion este bolnav, căci are temperatură*, și celelalte exemple folosite, mai puțin exemplul (4).

CONECTIVELE, ÎN ANTINOMII (INTERNE ȘI EXTERNE)

În cele de mai jos ne propunem să examinăm deosebirea claselor de cuvinte relaționale - prepoziții, conjuncții, adverbe relative, spre a vedea, în continuare, urmările pe care le au pentru interpretarea diferitelor fapte gramaticale let; clasele pronume osebiri le; clasele de cuvinte respective.

Prepoziții și conjuncții subordonatoare¹

Aut prepozițiile, cit și conjuncțiile subordonatoare realizează raporturi de subordonare între anumite clase de cuvinte; clasele care apar ca termen regent, fiind aceleași - substantive (pronume, numerale cu valoare substantivală), verbe, interjecții predicative, adverbe și adjective -. nu sînt concludente pentru stabilirea calității de prepoziție sau de conjuncție subordonatoare, așa înțelege deosebirea rămîne să fie căutată între clasele de cuvinte care apar ca termen subordonat. Întrucît - cel puțin atunci cînd cuvintele sînt subordonate cu ajutorul prepozițiilor sau al conjuncțiilor lor - această calitate, de termen subordonat, este coincidentă cu aceea de a fi "guvernate" ("cerute", "regizate"), deosebirea dintre prepoziții și conjuncții subordonatoare se reduce la deosebirea reală a lor.

1 Prin termenul de conjuncție subordonatoare, subînțelegem și adverbele relativi ? pronumele / adjectivele relative, ca unele care, luate exclusiv în calitatea lor de "relative" prezintă trăsături identice cu ale conjuncțiilor subordonatoare.

226

Examinează din acest punct de vedere (al regimului), prepozițiile și

• clasele subordonatoare prezintă un anumit paralelism - atît în privința

• lor de cuvinte pe care le reclamă în mod necesar¹ cît și în privința

• formelor gramaticale pe care le impun cuvintelor reclamate - întrucît

deosebirile pot fi urmărite paralel².

A. *Clasele de cuvinte reclamate.* În timp ce prepozițiile cer substantive (deci și pronume, numerale și orice cuvinte cu valoare substantivală sau substantivizate, inclusiv pronumele posesiv, infinitivul scurt, participiul³ - posibilitatea prepoziției în fața acestora fiind chiar un indiciu al valorii lor substantivale) și sînt incompatibile cu un verb (finit), conjuncțiile subordonatoare cer verbe, și numai verbe⁴.

Excepții în privința claselor de cuvinte cerute prezintă doar prepozițiile, care apar compatibile și cu adverbul (*pe acolo, de atunci*). Cu adjectivele (*nu-l știu de rău, de, cît, ca și decît* sînt adverbe).

B. *Categoriile gramaticale impuse.* Prepozițiile impun, în mod necesar cuvîntului reclamat - făcînd abstracție de adverbe - categoria gramaticală a cazului: (în română) acuzativul, genitivul, sau dativul. Conjuncțiile subordonatoare, la rîndul lor, impun verbului categoria gramaticală a modului predicativ (de fapt, după cum arătăm în *Predicatul, supra*, a persoanei coexistente cu modul)⁵, care, nu poate fi decît predicativ, dar, în general⁶, oricare din următoarele: indicativul, optativul, prezumtivul

Regimul se situează în sfera "necesarului", spre deosebire de simpla vecinătate, doar posibilă.

Unoscutul regim al prepozițiilor ne slujește aici doar ca termen în paralelismul cu regimul conjuncțiilor.

"Pinul ti presupunem cuprins în formula 'prepoziție + participiu invariabil'".

ui ■³ Prepozițiile, cit și la conjuncții, facem abstracție aici de calitatea de componente ale 'ocinmilor respective.

în limba ■■■■■■ CdOr menționate în GA_1963_ vol. I p. 389 - că "Majoritatea conjuncțiilor toate române se pot construi cu toate modulele personale", considerăm util a sublinia că Predicatul subordonatoare se construiesc în mod necesar cu toate modulele 6

R.- ■■■■■■ și ■■■■■■ aceste moduri.

adverb r I- erCetat ■■■■■■ modulele cu care se poate construi fiecare conjuncție subordonatoare, ■■■■■■ Pronume relativ. Pînă în prezent, constatăm că imperativul nu se

227

(mai puțin frecvent) sau conjunctivul (*că, dacă, deoarece, deși ..., și unde, cum ..., cine, ce, care ..., + lucrează, ar lucra, ar fi lucrînd și încît, dacă, unde, cine ... + să lucreze*). Ca unic posibil apare, desigur verbul de la dreapta lui *sași* a compunerilor și locuțiunilor conjuncționale în care acesta intră ca element component: *ca să, decît să, fără să tic*

Dovada valenței verbal-personale a adverbilor relative și a prenumelor relative, precum și a conjuncțiilor subordonatoare, ca unele care funcționează identic cu primele două, ne-o oferă, de exemplu, pronumele și adverbele nehotărîte formate cu provenientul verbal -va' nesubordonatoare în frază tocmai prin prezența lui -va, care exclude verbul la mod personal și-l exclude tocmai pentru că funcționează el însuși ca un verb la mod personal, dovadă, la rîndul ei, a provenienței verbale a

particulei.

Făcând distincție între posibilitatea vecinătății cu modurile nepersonale - ca o simplă coexistență de cuvinte fără vreo legătură gramaticală și regim, ca relație necesară, constatăm că modurile nepersonale nu intră sub acțiunea regimului: **că, dacă, unde ... + mergînd, mers, a merge*, asemenea segmente de enunț trebuind a fi continuate tocmai de ceea ce satisface valența verbal-personală, verbul la mod personal: *a zis că mergînd l-a întîlnit*, unde în relație necesară intră *a întîlnit*: *a zis + că + ...a întîlnit*, după cum, la prepoziție, putem avea: "prepoziție + adjectiv + substantiv", unde în relație necesară și unic posibilă intră substantivul. Excepție face doar infinitivul, în "construcțiile infinitivale relative"²: *n-am ce-ți face, n-am unde mă duce ...*, fapt în mai mică măsură aberant dacă ținem seama că infinitivul este și aici substituibil cu un mod personal, conjunctivul.

În concluzie, în timp ce prepozițiile sînt cuvinte cu regim substantival-

construiește cu nici o conjuncție subordonatoare, fapt la care trebuie să ne așteptăm, din moment ce el nu apare decît în propoziții principale sau, cel mult, în cazuri de vorbire directă legată (*a zis că ... du-te!*). De altfel, la oricare din moduri și mai cu seama la prezuntiv, trebuie să facem această distincție între modul "regizat" și modul din vorbirea directă legată, în acest caz modul fiind în afara acțiunii regimului.

1 V. Rosetti, 1964, p. 125.

2 GA, 1963, voi. II, p. 83.

228

conjuncțiile subordonatoare (împreună cu adverbele și pronumele dative) sînt cuvinte cu regim verbal-personal.

astă deosebire, de ordinul esenței, explică, la rîndul ei alte deosebiri între clasele de cuvinte în discuție: prepozițiile, dat fiind că cer clase de cuvinte care nu pot fi decît părți nropoziție, funcționează intrapropozițional, iar conjuncțiile subordona-are cerînd un verb la mod personal (= predicat), funcționează interpropozițional;

b în subsidiar notăm că prepozițiile apar mai legate semantic de termenul cerut, în sensul unei oarecare condiționări a prepoziției de către acesta (nu se poate spune *pentru scopul*, ci *în, cu scopul*, din cauza parțialii suprapunerii), spre deosebire de conjuncțiile subordonatoare, al căror termen reclamat poate fi din orice sferă semantică.

Deosebirea dintre prepoziții și conjuncțiile subordonatoare o considerăm, pentru cele arătate mai sus, calitativă, esențială și - la nivel gramatical - obiectivă. Încît substituiți ca aceea a prepoziției *cu* (urmată de acuzativ) prin *și* (fără regim) și considerarea, în consecință, a complementului sociativ care însoțește subiectul drept subiect¹ sau încadrarea lui *și cu* (urmat de acuzativ) la conjuncțiile coordonatoare² apar ~ în ciuda echivalenței semantice, cu conjuncția *și* -, la nivel gramatical ca arbitrar, prin nesocotirea regimului.

C. *Consecințe*. În continuare, vom trece în revistă reflexele pe care le-ar putea avea în practica (eventual, în teoria) gramaticală constatările de mai sus, mai mult sub titlul unor precizări posibile.

1- Verbul la mod predicativ, cerut de conjuncțiile subordonatoare, este ^Ui predicat care presupune, în afara segmentului de enunț pe care-l constituie el însuși împreună cu conjuncția, un alt predicat; acest predicat

Predicatului - argument în favoarea interpretării lui Kiraly drept subiect - se poate

"• vo" - II, p. 191; în exemplu! dat aici, *Mihai cu Kiialv se gătiră...* numărul plural iicatului - argument în ¹ printr-un acord *ad sensi* atribut cu conținut socia - "ezi *ibidem*, voi. I, p. 397.

. Pntr-un acord *ad sensum* iar complementul sociativ poate fi interpretat ori ca atare ^{on} ca at^{at}but cu conținut sociativ.

229

este presupus fie mijlocit (*P + conjuncție subordonatoare -t- P*); \n a 7-că vine, vine, în prezența lui *că*, presupune pe *a zis*, fie mijlocit de vr" parte de prepoziție, tot din afara segmentului de enunț "conjunct' coordonatoare + P", adică "parte de propoziție + P + conjuncți subordonatoare + P": în *ipoteza că vine s-a confirmat, vine* este în relație cu cuvîntul *ipoteza*, iar acesta ca subiect presupune pe *s-a confirmat* Predicatul "guvernat" îl notăm prin urmare, cu *P*., ca unul care se justifică în enunț numai dacă mai există un predicat, în regentă, pe care îl notăm cu *P*., ca unul care poate exista fără "conjuncție + P-,".

Faptul acesta este semnificativ pentru latura maierială a relațiilor și a termenilor acestora: relațiile dintre propoziții, frecvent afirmate, dintre ansambluri de cuvinte, sînt o aparență, întrucît, de fapt, și acestea sînt relații tot numai între cîte două cuvinte; a admite că relațiile ar putea lega ansambluri (propoziții luate în întregul lor), ansambluri care nu constituie *ca un singur tot* altceva decît ideea, înseamnă a admite implicit că ideile sînt legate prin conjuncții, iar numai una din greșeli ar fi încrucișarea, eventual confundarea planurilor: "idee -f conjuncție + idee", sau "cuvînt regent +

conjuncție + idee (= *ansamblul de cuvinte* al subordonatei)". O aparentă abatere o oferă apozitia de tipul ..., **fapt** care ..., ..., **dovadă** că ..., ..., **ceea** ce ..., când acestea reiau și rezumă ideea întregii propoziții sau fraze, dar o reiau tocmai din necesitatea unui substantiv regent de care subordonata atributivă să se poată lega; cât privește poziția ei față de enunțul rezumat, apozitia nici nu se află în vreun raport gramatical cu acesta, ci în *nonraport*, ca dovadă perechea de virgule care o încadrează - cea de a doua, bine-nțeles, după atributivă ei determinativă, când nu o anulează punctul.

În schemă, fraza *el a mgarf-> să-i aducă o carte, așadar, ca ansamblu de relații de la un cuvânt la alt> . . el*

t

a ruqat- li sa]

t

-o să- aducă

t **t**

-i o carte

230

Rezultă că, după cum o propoziție regentă se numește astfel prin sie plecându-se de la faptul că în cadrul ei se află cuprins termenul ⁶ nt tot așa și subordonata se numește astfel pentru că în ea se conține cuvântul subordonat - predicatul.

b Prezența conjuncției subordonatoare, dat fiindu-i regimul predicativ, bligâ la subînțelegerea lui P_2 când acesta este omis: ...de când [ej lumea , deși [a fost] certat.... deși [era] bolnav ...

c Definiția frazei formate prin subordonare ar putea fi formu'ată prin relația exprimată de un conectiv cu regim predicativ.

2. Gramaticile noastre ar trebui să trateze nu modurile cu care se construiesc subordonatele¹, ci modurile cu care se construiesc conjuncțiile subordonatelor respective, cum se procedează în gramaticile limbii latine.

II. Note comune prepozițiilor și conjuncțiilor subordonatoare.

1. Regimul, notă comună ambelor clase, care le opune conjuncțiilor coordonatoare, constituie în același timp un fapt ce obiectivează subordonarea (v. la subtitlul *Conjuncții subordonatoare și adverbe*, punctul 3).

2. Același regim face ca ambele clase să fie atașate la cuvântul "guvernat", ca la singurul pe care-l potențează din punct de vedere relațional.

3. Relația de subordonare este o relație în unisens, fapt care obligă la o anumită formulare în descrierea ei: prepozițiile și conjuncțiile leagă termenul regizat de celălalt și nu invers².

4- Tot prin regim se explică obligativitatea poziției lor *înaintea* termenului regizat, ca unul ce acționează combinator de la dreapta la

de se ¹U- ^{Vo} ^Λ P- 324-326, unde formularea răstoarnă pozițiile termenilor; ar mai fi se arat" ^Λ ^{lniX})ⁿsecvența privind planul în care sînt tratați termenii corelați: la prepoziții

Părțile d^Λ S^{lm} Părțile de vorbire pe care le leagă (vol- l- P- 324-326), iar la conjuncții, ⁶ ProPozitie și propozițiile (voi. I, p. 383-384).

231

stînga¹, indiferent de poziția termenului regent.

5. în locuțiunile prepoziționale și conjuncționale subordonatoare poziția prepoziției, respectiv a conjuncției simple, componente, este în mod obligatoriu finală, iar această condiție se explică tot prin reairrr numai în această poziție ele conferă, prin extensiune, calitatea prepozițională (*fără de, în loc dej'* locuțiunii respective, tocmai pentru că numai în această poziție regimul lor rămîne viabil, altfel acest regim consumîndu-se (de ex. , regimul lui *fără. din fără de*).

Conjuncții subordonatoare și coordonatoare

Însușirea de a fi cuvinte cu regim opune atît conjuncțiile subordonatoare, cît și prepozițiile, conjuncțiilor coordonatoare, iar regimul verbal-personal opune conjuncțiile subordonatoare celor coordonatoare, ultimele dovedindu-se a nu avea regim, întrucît pot lega verbe la moduri personale și nepersonale (*intră și iese, intrînd și ieșînd*), ca și substantive (*elevul și eleva, elevului și elevei*) etc. Pe de altă parte, conjuncțiile coordonatoare se apropie de prepoziții prin faptul că pot exprima relații intrapropoziționale și se opun conjuncțiilor subordonatoare, care apar numai interpropozițional. (Asemănarea de mai sus, cu prepozițiile, nu are la bază vreo notă comună.)

I. Din constatările că înăuntrul propoziției conjuncțiile leagă fie cuvinte de aceeași funcție, fie de funcții diferite³, și din diferențierea făcută între părți de propoziție multiple și mai multe⁴, reținem nota

generală - în cadrul căreia, de altfel, se și înscriu aceste situații - că termenii legați prin conjuncțiile în poziție intrapropozițională se află pe același plan, sint

1 E semnificativ, în această privință, sensul etimologic al cuvântului prepoziție.

2 Nu avem în vedere locușurile prepoziționale de tipul *în capul, în fruntea ...* S^1 ^{nicl} prepozițiile secundare (*înapoia, înaintea ...*), al căror regim genitival se explică p articolul hotărât, la cele de primul tip adăugându-se și calitatea substantivală a ultimului component.

3 Avram, 1957, voi. II, p. 152-159.

4 VasiliuL., 1961, p. 79-91.

232

ți _{ar} conjuncțiile, coordonatoare: *băiatul și fetița aleargă*.

_{oor} nea situații sint însă un rezultat - al reducerii a două (sau mai multe)

ității (*băiatul aleargă și fetița aleargă*) avînd același predicat (*aleargă*)

P singură, prin exprimarea acestuia o singură dată, procedeu care

inteste de "scoaterea factorului comun": $xa + xb = x(ci + b)$, ceea ce

" gramatică s-ar traduce prin "reducerea la termenul comun", cu restricția

a acesta să fie predicatul¹. Această reducere la predicatul comun, din

moment ce are loc numai în anumite condiții și din moment ce în situația

preexistentă reducerii poziția conjuncției coordonatoare este

interpropozițională, constituie, ipso facto, dovada caracterului accidental

- oricît de frecvente ar fi asemenea situații - al poziției intrapropoziționale

a conjuncțiilor coordonatoare.

II. A constata însă caracterul în esență tot interpropozițional al conjuncțiilor coordonatoare, ca și al celor subordonatoare, nu este suficient, în condițiile impuse de ideea că legăturile, în limbă, nu se realizează între ansambluri, fie acestea chiar propoziții coordonate. Ne propunem, în consecință, să identificăm, în cadrul propozițiilor, cuvintele-părți de propoziție legate. O prezentare generalizatoare² a situațiilor este, concludentă:

1) S- Pconj. coord. S' - P'

2) S - P conj. coord. S - P¹

3) S - P conj. coord. S' - P

X X

+

(S - P conj. [S] - P') (conj. coord. S' - P)

Examinînd cele trei situații, singurele posibile la numărul termenilor luați, constatăm că reducerea la o singură propoziție, ceea ce e totuna cu poziția intrapropozițională a conjuncției, se realizează nu în funcție de variația lui S, ci în funcție de variația lui P, dovadă că și conjuncțiile coordonatoare leagă nu ansambluri de cuvinte, ci cuvinte-părți de

poziție, și anume predicatele. Sau, examinînd, în continuare, situația

¹ el> ar trebui să acceptăm că există și predicat multiplu.

bime $h \wedge \wedge \wedge$ ^{inc*} ^{rca} prezentarea cu fapte lipsite de concludentă, ne limităm la propozițiile $r/6$ ^{S*} ^{emple} ^{verbale}. reprezentate prin: S și S¹ = subiecte diferite semantic, P și P' ¹ ^{Cate} ^{dferite} ^{semantic}; Semnele x și + reprezintă imposibilitatea, respectiv ^{redu} ^{cerii}, iar semnul -, relația dintre subiect și predicat.

233

S-P conj. coord S -P (*băiatul aleargă și fetița aleargă*), transpusă în

S ^{S'}.

; conj. coord. ^P P

și căutînd nivelul !a care se plasează conjuncția coordonatoare, constatăm

că

S conj. S¹ S

nu se $\hat{f}^{coord}$ realizează

S'

t

ci

conj. P P coord. P

de unde prin reducere, obținem

conj. coord.'

adică o *transmitere* a conjuncției coordonatoare de la nivelul predicatelor, identice, la nivelul subiectelor, diferite, transmitere pe care o comportă și cu care se confundă însăși reducerea.

Deosebiri. Dacă poziția interpropozițională a ambelor feluri de conjuncții este nota lor comună, transmisibilitatea celor coordonatoare le va deosebi pe acestea de cele subordonatoare; păstrînd constante toate elementele termenilor și lăsînd variabil doar felul conjuncției:

1) S-P conj. coord. S'-P - +.

2) S-P conj. subord. S-P (*el a zis că ea a zis*) -X

constatăm realizarea transiterii conjuncției coordonatoare (în 1) și nerealizarea acesteia (în 2): **el că ea a zis*. Un eventual enunț *el a zis că ea* nu-l putem considera reperabil decât ca vorbire suspendată: *el a zis ca ea ...*, iar exemple ca *deși suferind, ct luptat ...* oferă doar aparente pătrunderi ale conjuncției subordonatoare în propoziție (v. mai sus, despre obligativitatea subînțelegerii verbului la mod personal).

1. Reținem, deci, ca o primă trăsătură distinctivă, transmisibilitatea conjuncțiilor coordonatoare părților de propoziție și netransmisibilitatea celor subordonatoare.

2. Cum clasele de cuvinte la care conjuncțiile coordonatoare s transmit, de la nivelul interpredicativ, ele se dovedesc a nu avea regim-

234

j c^hire de cele subordonatoare, care au regim (risiuros). spre deoseuu

astă deosebire (și cele ce decurg din ea) se extinde și asupra ' inilor în mod analog cu distincția dintre locuțiunile prepoziționale ■ le conjuncționale, *pe lângă că ...* (*mai și*) este subordonatoare ca ²- nr că tocmai din cauza acestuia și a poziției sale finale.

3 Regimul, la rândul său, constituie o obiectivare a notei distinctivă a ibordonării (în raport cu coordonarea), notă traductibilă, tot pe linie obiectivă, în caracterul omisibil numai a! unuia din termeni - al celui subordonat -. spre deosebire de coordonare, unde, neexistind regimul, oricare din termeni poate fi omis, fără pagube pentru construcția frazei sau a propoziției (cînd conjuncția este transmisă).

4. Prezența sau absența regimului, împreună cu diferența privind omisibilitatea termenilor, sînt cel puțin sugestive pentru poziția conjuncțiilor respective față de termenii corelați: cele coordonatoare ocupă o poziție neutră - echidistantă - față de aceștia, iar cele subordonatoare se atașează termenului guvernat, ca singurul pe care-l potențează din punct de vedere relațional.

5. Cele de sub punctele 3 și 4 duc la reprezentarea coordonării ca o relație bilaterală, iar a subordonării, ca o relație în unisens, cum, de altfel, grafic, se și procedează, folosindu-se linia orizontală, respectiv săgeata cu vârful în sus (de la subordonat, la supraordonat).

6. Din moment ce, examinînd conjuncțiile, constatăm doar cîte două posibilități care se exclud reciproc - posibilitatea transiterii sau imposibilitatea acesteia, prezența sau absența regimului, omisibilitatea ambilor termeni sau numai a unuia -, a treia posibilitate neexistînd, nseamnă că nici cale de mijloc' între coordonare și subordonare nu există

•> ' o dată cu aceasta, nici conjuncții intermediare (v. mai jos, discuția despre *deci*).

onsecmțe. Deosebirile formulate mai sus, sub punctele 1, 2, și 3 pot

depenj . ' voi- "• P- 251: "coordonarea conclusivă se află, din punctul de vedere al ¹ dmtre unitățile pe care le leagă, la limita dintre coordonare și subordonare".

235

deveni, fiecare în parte sau, dată fiind legătura organică dintre ele to la un loc, criteriul clasificării conjuncțiilor în coordonatoare subordonatoare. La o confruntare a conjuncțiilor date de gramatici '•• dicționare drept coordonatoare, cu criteriul transmisibilității, pe care l-am ales ca fiind mai operativ, constatăm că, într-adevăr (cum era si d a.șteptat), marea majoritate se dovedesc a fi coordonatoare¹. Subliniem în acest sens, ca un merit al ediției a li-a a GA, 1963, transferul de la coordonare, unde erau cuprinse în ediția I, la subordonare, al iocuținilor conjunr"'>nale *cu cît ...*, (*cu atît*), *pe lângă că ...*, (*mai și*), *după ce ...*, (*și*), *pe cînd*, în *Timp ce*², și *căci* (*că*), în ediția I, coordonatoare cauzale³ în legătură cu acestea din urmă, argumentului, de ordinul conținutului, că "foarte adesea ea [coordonata cauzală] se petrece în urma coordonatei ei ... "⁴, adus în favoarea calității de coordonată, i se poate opune ideea că și anticiparea unui efect (acțiunea regentei) poate fi considerată drept cauză a acțiunilor noastre.

Rămîn însă în discuție și *cu*, *nu numai că ...*, (*dar și*), *nici și* *deci* (împreună cu *așadar*, *de aceea*, *prin urmare*, în *consecință*, în *concluzie*), considerate coordonatoare⁵.

Nu numai că..., (*dar ...*) nu este o locuțiune transmisibilă, din cauză că prin regimul ei - identic cu al lui *că* - reclamă un predicat, al doilea, care nu se poate suprapune cu celălalt; este deci o locuțiune conjuncțională subordonatoare, spre deosebire de *nu numai ...*, *ci* (*dar*) ..., unde, de altfel, conjuncția purtătoare exclusivă a relației este *ci* (*dar*), coordonatoare, în corelația cunoscută, cu adverbul /:/, corelație însoțită de

0 a doua, exterioară joncțiunii, între adverbele *numai - și*, *chiar*: *nu*

1 V. *ibidem*, exemplele date pentru conjuncțiile: *ci*, voi. I, p. 392, *dar*, voi. I, p. 393, *fie*, voi. I, p. 394, *iar*, voi. II, p. 223, *ori*, voi. II, p. 222, *precum fi*, voi. I, p. 396, *sau*, voi. I, p. 397, *fi*, voi. I, p. 397.

2 Vezi *ibidem*, voi. 11, ed. a 11-a, p. 313, 332, 333, 335.

3 *Ibidem*, voi. II, p. 169.

4 *Ibidem*.

5 *Ibidem*, voi. 1, p. 393 (*deci*), p. 395 (*nici*), p. 397 (*și cu*), voi. al II-lea, p. 252 (*de aceea*), p. 244, § 727 (*nu numai că...*); aceasta din urmă este dată și ca subordonatoare, v. voi. al II-lea, p. 336, §870.

236

„**umai - dar chiar, și.**

. pentru cele arătate la subtitlul anterior, este o compunere zitională. Aici, privită din punctul de vedere al transmisibilității, mai ^A~ am că poziția sa intrapropozițională nu este rezultatul unei smiteri (ci constituie locul ei firesc și unic posibil, ca al oricărei oziții), întrucât ea nu poate exista între două componente-propoziții reexistente, neconstruindu-se cu cea de a doua, tocmai din cauza re°imului prepoziției *cu*: *el și cu ceilalți a (au) plecat* nu poate presupune compoziția a două *■** cu ce^AP a" p^{ecat}>' P^e de altă parte, dacă *și cu* ar fi conjuncție, ar fi de neconceput să nu poată lega propoziții.

Privitor la *nici* și *deci*, este - de asemenea - contestabilă calitatea lor de conjuncții (v. discuția de la subtitlu! următor, *Adverbe și conjuncții*).

Păstrându-l pe *deci* încă în discuție aici, adică admitînd, pentru moment, că este conjuncție, ne propunem să vedem prin ce s-ar situa la limita dintre coordonare și subordonare (cf. nota 1, p. 235). Raportînd speciile coordonării la formula generalizatoare a acestora în propoziție "parte de propoziție + conjuncție coordonatoare + parte de propoziție", constatăm în limitele ei, de la o specie la alta, unele diferențe ale numărului de fapte în care se regăsește formula generală respectivă. De exemplu, în relația adversativă, termenii - pe lîngă opoziția pe care o realizează între ei conjuncția însăși - se opun, în plus (dar în mod necesar), fie prin propriul lor sens lexical (**viteaz dar rău**), fie prin prezența adverbului de negație înaintea unuia din ei (**prin fapte, iar nu prin vorbe**), acest fapt constituind chiar o condiție a relației adversative. În presupusa relație conclusivă restricția merge incomparabil mai departe, termenii trebuind să fie, pe plan logic, ori în relația coincidenței de sfere l °« *și Vasile, deci înșiși frații lui, sînt aceia care ...*), ori în relație de subordonare a sferelor (*Toți, deci .și el, sînt vinovați*), îndt formula generalizatoare, în afara situațiilor de mai sus, nu se va regăsi: **elevul*, ^{eCl} *e^{ev}o*, *învață*, **trenul străbate munți, deci cîmpii*. Dar diferența este ° ordinul numărului de fapte, deci cantitativă. Transmiterea - fapt cu P^{lca}ții calitative și cu semnificații de același ordin - este însă posibilă

237

(*toți, deci și el, sînt vinovați lori sînt vinovați + deci ,sz el este vinovat** așa încît *deci* n-ar fi cu nimic mai puțin coordonator decît conjuncții' coordonatoare incontestabile.

Transmisibilitatea însă este o notă distinctivă a conjuncțiilor coordonatoare numai în raport cu conjuncțiile subordonatoare și prepozițiile, nu și în raport cu adverbele.

Adverbe și conjuncții

Ne propunem, și la acest subtitlu, ca, prin observații comparative, să ajungem la identificarea unei note distinctive cît mai operante între conjuncții și adverbe, pentru ca în funcție de aceasta să apreciem necesitatea eventualei reîncadrări - la conjuncții sau la adverbe - a unora dintre cuvinte. Scopul pe care ni-l propunem se justifică prin întîmpinarea, în practică, a unor dificultăți de interpretare drept conjuncții a anumitor adverbe și locuțiuni adverbiale (de care ne vom ocupa mai jos). Dificultăți în acest sens apar atestate chiar în formulări teoretice ale unor autorități lingvistice: "Les partisans les plus acharnés des distinctions entre parties du discours on du se résigner à admettre qu'il n'y a souvent que des distinctions arbitraires entre adverbess et conjonctions"-; "on peut meme hesiter a classer un mot-outil parmi les conjonctions ou les adverbess"³. În gramatica românească, de asemenea, se vorbește de adverbe cu funcție de conjuncție⁴ - în afara celor "relative" (*cinci, cum, unde, încotro*), acestea, unanim și fără rezerve, recunoscute ca avînd această funcție.

I. *Conjuncții subordonatoare .y adverbe*. Deosebiriile dintre conjuncțiile subordonatoare și adverbe sînt mai evidente decît cele dintre conjuncțiile coordonatoare și adverbe: a), conjuncțiile subordonatoare (inclusiv pronumele și adverbele relative⁵) sînt cuvinte de poziție

1 în plan logic, trebuie presupusă premisa minoră: "el" se cuprinde în "toți".

2 Brunot, p. 702.

3 Brunot-Bruneau, p. 644.

4 Cf". GA, 1963, voi. I. p. 384, § 347 și Iordan. 1954, p. 483.

5 Aceste adverbe și pronume, luate exclusiv în calitatea lor de "relative", făcînd aui

238

nozițională, ca netransmisibile, iar adverbele sînt exclusiv

¹¹¹ poziționale, indiferent dacă sînt interpretabile ca părți de propoziție

^m ci acolo etc.) sau nu (*de asemenea, în sfârșit* etc); b). conjuncțiile coordonatoare au regim predicativ, adverbele (nerelative) nu au un asemenea regim. Dat fiind caracterul mai evident al deosebirilor, nici nu se reia înmînesc pe lista conjuncțiilor subordonatoare¹.

II *Conjuncții coordonatoare și adverbe*. Mai frecvent însă unele adverbe sînt considerate fie conjuncții coordonatoare (*deci, nici*²), fie ca avînd rolul acestora (*așadar, deci, de aceea, prin urmare, în schimb, doar, pasămite* ș. a.³, *totuși, cu toate acestea*⁴), or tocmai acest rol, de conjuncții, îl considerăm contestabil. Faptul se explică prin numeroasele note comune adverbilor și conjuncțiilor coordonatoare: a), ambele clase de cuvinte pot apărea în poziție intrapropozițională (ex. pentru advebe: *au plecat întîi ei, apoi ceilalți*); b). această poziție poate fi, și la unele, și la altele, rezultatul transmiterii, cu deosebirea că, în timp ce conjuncțiile ocupă, față de componentele preexistente, o poziție interpropozițională, adverbele sînt parte integrantă într-una din componentele-propoziții: *întîi au plecat ei, apoi au plecat ceilalți* (iar propozițiile componente sînt juxtapuse); c). nici unele nu au regim. Alături de aceste note comune, își mai dă concursul în același sens, al considerării unor adverbe drept conjuncții coordonatoare, poziția inițială, posibilă, a adverbului, în a doua propoziție coordonată (*a învățat, de aceea a știut*), poziție, adică, intrapropozițională, considerată ca interpropozițională. Deosebiri. între conjuncțiile coordonatoare și adverbele nerelative există, adică, în ce privește poziția, deosebirea, mai puțin evidentă: poziția '«trapropozițională a conjuncțiilor coordonatoare este doar posibilă, a

¹lie de cealaltă calitate - de parte de propoziție în subordonata pe care o introduc. .., ⁿ acest sens s-ar putea cita doar adverbul *de aceea*, GA. 1954, voi. I p. 388.

adv h''' • a ''na> Von ''' p' /' respectiv 395; lui *nici* i se recunoaște aici calitatea de rnm -A^{prop}priu~zi^s [numai] când este în corelație *nici - nici*, altfel, "în corelație cu *nu*", este ^{cons}derat conjuncție.

Ibide>n. voi. I, p. 384. ⁴ "'''»». voi. H, p. 234.

239

adverbelor este necesară.

Observație, în cazul adverbilor relative, ca și în al prenumelor reiat trebuie făcută *dedublarea*: prin calitatea de relative, ele ocupă poz t interpropozițională, iar prin calitatea de adverbe sau pronume pozV intrapropozițională.

La soluția problemei "adverb sau conjuncție (fie adverb cu funcție de conjuncție)" considerăm însă că se poate ajunge tocmai plecînd de la distincția dintre cele două poziții: poziția intrapropozițională și cea interpropozițională, fie că aceasta din urmă este ocupată (joncțiune), fie că este liberă (juxtapunere); faptul de a fi ocupată sau liberă se poate constata probînd cu posibilitatea includerii în fața cuvîntului considerat adverb cu funcție cpnjuncțională a unei conjuncții incontestabile - *și, dar, că etc.*; asemenea posibilitate, o dată realizată, creează incompatibilitatea ^**conjuncție + adverb cu funcție conjuncțională**', iar această incompatibilitate nu se rezolvă decît prin formula **conjuncție + adverb**, adverbul fiind cuvînt inițial, dar component, al propoziției a doua. Aceeași incompatibilitate apare și pe planul interpretării propoziției a doua: în exemplul *a învățat și deci a știut*, propoziția *și deci a știut* nu poate fi în același timp și conclusivă (prin *deci*), și copulativă (prin *și*).

Consecințe. 1. Date fiind, așadar, posibilitățile: *a vrut dar totuși (cu toate acestea) n-a putut; deși a vrut, totuși n-a putut; n-a vrut, dar nici n-a putut; a vrut și deci (în consecință etc.) a putut; a vrut și de aceea a putut; a vrut dar în schimb*² *n-a putut; au fost lăudați, că doar erau premianți; totuși, cu toate acestea, nici, deci (în consecință etc), de aceea, în schimb, doar* ș. a. sînt adverbe, fără funcție de conjuncții. În sprijinul interpretării lor ca adverbe fără funcție de conjuncție, pentru unele dintre ele se mai pot adăuga argumente: calitatea de corelative ale unor conjuncții: **de aceea -fiindcă; pentru aceea -pentru că, ca să; deși - totuși; deși - cu toate acestea; în** ce privește încadrarea lui *nici*, el e^{ste} și antonimul **adverbului și**.

1

di

1 Excepții, în sensul compatibilității, fac compunerile conjuncu'onale cum ar fi: *cum că, precum că, precum fi ...*

2 Pentru *dar în schimb*, v. GA, 1963, voi. 11, p. 250.

Tinde se întîlnesc două incontestabile conjuncții, se subînțelege cu sitate un predicat: *au discutat* însă [*au discutat*] fără să *ajungă la o înțelegere*.

în subsidiar notînd, și fr. *donc, ni, neanmoins*', și germ. *trotzem, f lelich, also, nämlich, deshalb*² și

altele, date drept conjuncții sau și adverbe, și conjuncții, sînt pasibile de reconsiderări.

2 Cum, potrivit concluziei noastre, nu putem vorbi de alte adverbe cu funcție de conjuncție, în afara celor relative (*cînd, cum, unde, încotro* și, în anumite situații, *cît*), nu vom putea vorbi nici de existența unui tip de tranziție între joncțiune și juxtapunere³.

3. Adverbele, cu excepția menționată la punctul 2, fiind nerelaționale, nu conferă propozițiilor din care fac parte calitatea de termen în raport: după cum *apoi* nu conferă calitate de temporală propoziției sale, tot așa *deci, așadar* și locuțiunile adverbiale sinonime nu conferă calitatea gramaticală de conclusive, încît ne vedem obligați să afirmăm că, cel puțin în română, nu există categoria sintactică a conclusivelor, nici măcar ca juxtapuse, întrucît apar întotdeauna încadrate de perechea de virgule⁴, expresie nu a raportului, ci, la nivelul semnificantului gramatical, a nonraportului.

4. Nefiind relaționale, pentru adverbe ca *anume, adică* ș. a., este impropriu a spune că "introduc"⁵ sau că "leagă" propoziții.

5. Între unele conjuncții subordonatoare și unele adverbe⁶, se pot identifica anumite corespondențe (*după ce - apoi, fiindcă - de aceea, deși - totuși* ș. a.) care permit convertirea subordonării în coordonare (sau invers):

¹ 1966, articolele respective. ² *Dicționar g-r*, articolele respective. ³ *GA*, 1963. voi. II, p. 233, §713. p_{un} j^e cmc* fraza se termină cu asemenea propoziții, virgula a doua este suprimată prin

⁴ *GA*, 1963, vol. II, p. 282.

adverbe pot fi corelative, dar în nici un caz relative.

241

a reușit, după ce a încercat - a încercat și a apoi a reușit a reușit, fiindcă a încercat - a încercat și de aceea a reușit n-a reușit, deși a încercat - a încercat și (dar) totuși n-a reușit,

adică, generalizînd: P, + conj. subord. + P₂ - P₂ + conj. coord. + _{acj} verb + P₂. Această corespondență arată că frecvența scăzută subordonării în unele stiluri ale limbii (oral, popular) este compensată la nivelul coordonării prin prezența în coordonată a doua (în faza preexistentă convertirii - subordonată) a adverbului corespondent conjuncției subordonatoare.

Calitatea de relative a pronumelor și adverbelor

La notele coincidente cu ale conjuncțiilor subordonatoare (regimul predicativ, poziția înaintea predicatului "guvernat" și interpropozițională ca netransmisibile), aici nu mai rămîn de formulat decît notele prin care adverbele și pronumele relative se opun conjuncțiilor subordonatoare și celorlalte adverbe și pronume.

I. Conjuncțiilor subordonatoare li se opun prin faptul că adverbele și pronumele relative funcționează și ca termeni în relații intrapropoziționale ale subordonatelor pe care le introduc.

II. în ce privește deosebirea de celelalte pronume și adverbe, observăm că *sînt relative numai acelea care sînt și interogative*.

Ipoteză. Relația dintre cele două calități, presupunem că este în unisens: de la calitatea de interogative, la cea de relative, aceasta din urmă dobîndindu-se în împrejurările trecerii de la vorbirea directă (*Unde mergi?*), la vorbirea indirectă (*Spune unde mergi!*), vorbire ale cărei limite, respectivele cuvinte relaționale le depășesc; menținîndu-ne pe lima aceleiași ipoteze, aceste limite sînt depășite în împrejurări create pnfl propozițiile-răspuns (*Merg unde sînt chemat*). Acceptînd această ipoteza, s-ar putea explica și regimul predicativ al cuvintelor în discuție, ca provenient tot din calitatea de interogative, respectivele pronume Ș< adverbe vizînd, prin întrebarea pe care o cuprind, predicatul (realizînd, adică, interogative totale).

242

Joncțiunea (prepozițională) și alte mijloace de exprimare a raporturilor

Prepoziția și flexiunea (cazuală). Prepoziția, legic, este urmată de un bstantiv sau pronume la cazul cerut. Cazul însă, în această situație, nu i este purtător de funcție: în exemplul *lupta contra dușmanului, dușmanului*, deși la genitiv, nu este atribut genitival, ci prepozițional, tocmai pentru că relația este preluată - în comparație cu *lupta dușmanului* - de prepoziție. Tot așa, acuzativul, cerut de prepoziție (și nu de flectivul *pe*), sau dativul, în aceleași condiții, nu mai conferă substantivului calitate de complement direct, respectiv de complement indirect, și nici vreo alta, încît trebuie să admitem că joncțiunea prepozițională exclude flexiunea cazuală ca mijloc de exprimare a raporturilor¹.

Prepoziția și acordul. Se știe că unele prepoziții (*de, din*) precedă, rar, adjective (de harnică, *e harnică*

fata), care, în ciuda prepoziției, se acordă cu substantivul a cărui notă o exprimă. Acordul se dovedește mai puternic decât regimul prepoziției, pe care-l anulează (în exemplul de mai sus *harnicăsi* în nominativ, prin acord cu *fata*); de altfel, regimul prepoziției nu-și găsește obiectul în clasa adjectivelor, improprii pentru această calitate, din cauză că exprimă nu noțiuni, ci note ale acestora. Pe de altă parte, complementul respectiv, de relație - în exemplul nostru, nu se poate dispensa, în construcția lui, de prezența prepoziției.

Această coexistență a prepoziției și a adjectivului, prezentă și în *stătea înainte*, **mea** (ct. de loc), impune a considera funcțiile realizate astfel drept funcții prepozițional-adjectivale. (Despre acordul lui *mea* cu *a* din "*Mintea*, vezi *supra*, *O clasificare a cazurilor*, II, e, f, g.)

litrei s-a

conit • ¹Dune prob¹ema în gramatica limbilor în care una și aceeași prepoziție se ^roiește cu mai mulip. TM_T,,;:

¹ mai multe cazuri.

243

PROPOZIȚII CONTRASE ȘI PROPOZIȚII REDUSE (I)

0. Interpretarea și încadrarea anumitor fapte sintactice - cum sînt și cele pe care le vom lua în discuție mai jos - nu pot fi realizate fără a se face apel la "tradiționalele" contrageri. Ca dovadă, *jucîndu-se din Jucîndu-se pe stradă, copilul a auzit un zgomot și mergînd din Ion vede pe Gheorghe mergînd pe stradă*¹, interpretate în afara contragerilor, pe baza unei reguli de transformare, sînt considerate atribute² or, nici chiar în exemplul al doilea sensul nu este "care merge"³, ci "îl văd *cum I că merge*". O încadrare ca cea de mai sus, la *Atr*, este cu atît mai puțin motivabilă, cu cît gerunziului i-au fost identificate, în afara funcției atributive, numeroase altele - vezi Caragiu (1957) și Edelstein -, încît a le lăsa deoparte sau a le reduce la una singură (cea atributivă) ar însemna ca chiar sub rezerva unor explicabile și admisibile ambiguități⁴ să ne privăm cu bună știință de tot atîtea posibilități de încadrare (sintactică) a fenomenelor vizate. Cît privește identificarea uneia sau a alteia dintre funcții, pentru aceasta dispunem - în lipsa unor reguli de transformare corespunzătoare funcțiilor respective - de semne, firește, extrinsece (data fiind absența conectivului), dar de cele mai multe ori sigure: în cazul unor funcții circumstanțiale, corelativul prezent sau posibil în regentă sau / Ș¹

1 Vasiliu E.-Golopenția, p. 236.

2 *Ibidem*, p. 233.

3 *Ibidem*, p. 239.

4 *Ibidem*.

244

bul insoțitor: ex. *Chiar nespunîndu-i, tot a aflat.*; în.cazul funcțiilor ^{VC}cumstanțiale, trăsăturile gramaticale ale termenului regent.

n 1 De altfel, nici chiar în gramatica de orientare clasică, ele, aeerile, nu ocupă locul care le revine, nici ca descriere, nici ca

hiculară în interpretarea faptelor (asta, atunci cînd nu sînt absente din lucrări sau chiar negate). încît reactualizarea lor este pe deplin justificată. Pentru inițiativa în acest sens, vezi Avram (1978) și (1986).

0. 2. Faptul că în privința modului cum sînt înțelese există deosebiri motivează discuția de mai jos.

1. CONTRAGEREA - sensul cuvîntului și termenii procesului. Cuvîntul *contragere* trimite la două fapte și-l presupune pe un al treilea: la proces, la rezultatul lui și presupune faptul supus respectivului proces: avem adică un *transformandum*, o *transformare* și un *transformatum*.

1. 1. *Td-\x* îl constituie, după cum se știe, propozițiile - subordonate, dar și coordonate; vezi, copulative și adversative, la Edelstein, p. 111.

1. 2. Transformarea are ca obiect, cum de asemenea se știe, verbul-predicat, căruia i se înlocuiește modul personal cu unul nepersonal, și relatorul interpropozițional (conectiv sau flectivul conjunctivului, *să*).

Notă 1. *Să* este exclusiv flectiv, nu conjuncție și nici și flectiv, și conjuncție. (Vezi *supra*. *Conjunctiv*.)

Notă 2. Suprimarea lui *a fi* este dată ca o modalitate a *Ctr* de Iordan (1937, p. 232) și de Avram (1986, p. 365); pentru o reexaminare a problemei, vezi *infra* 2.

Notă 3. Conectivul nu se suprimă în cazul "construcțiilor infinitivale relative" - și acestea, tot contrageri. l- 3. ZTf-ul.

!• 3. 1. Aria acestuia diferă mai mult sau mai puțin de la autor la autor:

, {-^aături de modurile nepersonale, sînt date drept *Ctr* și infinitivele

s¹, unele "derivate verbale (substantive nume de acțiune sau de agent,

¹ Iordan. 1937, p. 232, și Avram, 1968, p. 365.

245

adjective cu sufixele *-tor*, *-bil*, *-iv* etc.)"¹ și chiar apoziția². Problema care ne-o punem este dacă și acestea din

urmă (adică, din afara modurii nepersonale) sînt tot *Ctr* sau rămîn în zona simplelor echivalări. Dosibil Comparăm, în acest sens, o *Ctr* cauzală cu o "contragere" prin substantiv-(a) **Coborînd temperatura**, *apa a-nghețat*. și (b) *Am ajuns la locul înfîlnirii*. Deosebirea: în timp ce, pentru a ne explica structura *Coborînd temperatura* drept o funcție cauzală, este necesar să facem apei la *Td* (*fiindcă a coborît temperatura*), pentru a ni-i explica pe la **locul înfîlnirii** drept ct. de loc, nu este deloc necesar să invocăm (sau să echivalăm cu) *Am ajuns unde era înfîlnirea*.

Această deosebire - dintre necesar și facultativ - o socotim suficient de importantă pentru a mi considera *Ctr* cîtecî structurile cu *moduri nepersonale*.

Notă. Delimitînd astfel *Ctr*, problema modificărilor secundare, cîm ar fi de ex. *dud ai venit tv.* -■ *la venirea ta*, nu se pune. (Despre asemenea modificări vezi Avram (1986, p. 366).)

La rîndul lor, înseși modurile nepersonale cunosc, vedere al calității de *Ctr*, variații de tratament: privii* explicabil - este *gerunziul*, figurînd în gramaticile mai vet■■< denumirea de substituie³, de construcție⁴ și de contragere. îi urmează *infinitivul* - în atenția lui Tiktin și denumit substitui *piui* - la Iordan: "poate înlocui nu numai o propoziție atribui

o propoziție circumstanțială de timp ..." (1937, p. 233). Cit privește supinul cu statut de *Ctr*, acesta este absent din gramaticile citate; el nu apare cu acest statut nici chiar în GA (1954), care, sub titlurile "Construcții echivalente cu" diferite subordonate, urmărește susținut înlocuirile cu moduri nepersonale. îl înfîlnim mult mai tîrziu, la Avram (1978, p. 263), *subînțele* în "cele patru moduri nepersonale", și la P^{ana}

1 Avram, 1978, p. 263. Cele în -tor ;«:r si la Tiktin, p. 157.

2 Ibidem, p. 224.

3 Șotropa, p. 201, și Tiktin, p. 232.

4 Șotropa, p. 201. și Sandfeld-Olsen, p. 291.

5 Iordan, 1937, p. 232.

6 Tiktin, p. 226.

ictul de in mod

vent sub

imziului *Partici-*

..., ci și

246

, , an (1985) în sintagma "transformare de supin" (*gata să plece I % de Plecat*), P- 443.

Menționînd că, pe baza deosebirii pe care o facem între *Ctr* și *Red* (vezi ' fa 2.) participiul trece la acestea din urmă, conchidem că din *Ctr* fac

te numai cele modale (modal-nepersonale): *gerunziale*, *infinitivale* și *prin supin*.

1 3. 2. Structura. Ca structură, trăsăturile esențiale și comune celor trei tipuri de *Ctr* sînt deci: (a) modul nepersonal al verbului cînd acest mod este în substituibilitate cu unul personal și (b) absența relatorului interpropozițional. (Despre apariția în *Tt* a prepoziției, vezi *intra* î. 3. 8.

1.)

O a treia trăsătură, proprie doar unor *Ctr* gerunziale și infinitivale, este că acestea pot avea un subiect diferit de al regentei, un 5': ex. *Coborînd temperatura, apa a-nghețat.*; *l-au rugat atîfia, încît a-i mai ruga și eu ar fi inutil*.

Notă. Diferența față de situațiile cu subiect identic, *S*, este nesemnificativă pentru calitatea de contragere, de *Tt*, după cum nesemnificativă este pentru faptul de origine: calitatea de propoziție a lui *Td* și nici funcția ei nu sînt cu nimic influențate de faptul dacă subiectul acesteia este un 5' sau un *S*. Diferența va avea totuși un roi în interpretarea anumitor structuri (vezi *înfra* 1.3.8. 1.).

Posibilitatea unui *S'* este semnificativă pentru interpretarea lui *Tt*, acest *S'* argumentînd pe cîteva direcții.

(a) *S'* face obligatorie admiterea unui subiect și în structurile în care acesta este identic cu al regentei, *S*, și astfel neexprimat (subînțele) în cuprinsul lui *Tt*²: *împiedicîndu-se [el], copilul a căzut.*, *Ion s-a ascuns spre* ^a «« *fi găsit [el]*.

i vt>) *S* și 5 din *Td* fac ca verbul să rămînă și în *Tt* un ocupant al poziției³ Predicat', ocupant pe care, dat fiind că *P* se definește prin modurile

^Faptul este semnalat; vezi: Sandfeld-Olsen, p. 291, Tiktin, p. 235, GA, 1963, ii, p. 82. fese - m^e^e S^e oă atunci cînd avem un *S*, el poate apărea în *Ctr* și atunci nu mai apare în entru 'pozit'e sintactică¹, vezi Guțu Romalo, 1973, p. 90, pct. 2.

247

personale, nu-l putem denumi astfel. în studiul său despre *Grz*, autoarea însăși, Caragiu (1957), deși susține că structurile cu *Grz* sînt *propoziții* ("propoziții gerunziale", p. 72), nu tratează direct verbul ca *P*, preferînd perifrazele "funcționează ca un predicat" (p. 72), "are funcțiune predicativă", "îndeplinește funcția de predicat" (p. 88), după cum nici *Grz* nu este trecut de autoare la modurile *personale*.

Perifraze ca cele de mai sus ar putea fi rezumate printr-un derivat cu prefixul *pro-* (nu tocmai eufonic), *propredicat* (*pP*), după modelul *pronume*. Înseși respectivele moduri, când verbul are *S* exprimat sau subînțeles, sînt, ca *nepersonale*, *nepredicative*, dar *propredicative*; iar dacă ducem pînă la capăt propunerea, *Tt* este, la rîndul său, o *pro-propoziție*.

(c) *S'* (iar ca acesta, și *S*) demonstrează *ipsofacto* că *Tlf*-ul este termen într-o relație *interpropozițională*, ține adică de sintaxa frazei și nu de a propoziției, subînțelegîndu-se axioma că în cuprinsul uneia și aceleiași propoziții nu pot exista două (sau mai multe) *S* decît dacă acestea sînt coordonate între ele¹.

1. 3. 3. R a p o r t ă r i și funcții. *pP* preia aceleași două² raportări ale *P* din *Td*, cu deosebirea - definitorie pentru *Ctr* - că aceste raportări au loc în *absența relatorului*, și anume:

a. o raportare intrapropozițională, la *S'* sau *S*, în absența flectivului de acord verbal;

b. o raportare interpropozițională, la un cuvînt din regentă, în absența relatorului (interpropozițional).

Prin aceste două raportări, verbul la mod *nepersonal* se constituie deci simultan în două funcții, întocmai ca *P*-ul unei subordonate: 1° una intrapropozițională, de *pP*, și

2° una interpropozițională, al cărei termen subordonat nu este întregul *Tt* (*coborînd temperatura*), ci singur *pP* (*coborînd*),³ după cum nici în *Td*

1 Vezi *supra*, *Unicitatea*.

2 Facem abstracție de subordonați.

3 Cînd Hazy, 1971, numește verbul la gerunziu "predicat dependent", el are în această funcție, 2°.

248

vedere

hețat, fiindcă temperatura a coborît) termenul subordonat nu este [*j*] propoziția, ci numai *P*, *a coborît*; asta, pentru că *fiindcă* îl cere ^m lusiv pe *a coborît*. (Despre *regimul verbal modal personal* (= ⁶ dicativ) al conectivelor subordonante interpropoziționale, vezi *supra*, *repectivele*.) Dacă numim subordonata astfel, subordonată cauzală, o facem prin extensie de la cuvîntul subordonat, de la *P*. Aceeași extensie operăm / menținem și în cazul unui *Tt*: cînd taxăm drept "*Ctr* gerunzială a unei cauze", am operat extensia de la *coborînd*, de la funcția 2° a lui *pP*.

Notă. Tot neexplicite, dar evidente, sînt extensiile pe care le practicăm în cazul propozițiilor regente: regenta unei atributive, de exemplu, este regentă prin extensie de la regent - substantivul determinat.

1. 3. 4. Identificarea funcțiilor interpropoziționale, 2°, sau stabilirea inventarului acestora, dată fiind absența relatorului, o facem parcurgînd transformarea în sens invers. Fapt ciudat, numeroși autori, ocupîndu-se de funcțiunile modurilor *nepersonale*, prezintă aceste funcțiuni în afara *Ctr*, o c u l l î n d - am zice, "pe nedrept" - fie transformarea (cei care vorbesc de echivalențe)¹, fie și transformarea și *Td*-*x*², în ciuda faptului că pentru a se ridica la numeroase asemenea funcțiuni ei nu au putut-o face în vreun alt fel decît parcurgînd drumul de la *Tt*, prin transformare, la *Td*.

1. 3. 5. Substituibilitate. Denumirea 'substituire' sau cea de 'construcții echivalente cu ...', aplicate lui *Tt* ca substituent, sînt de natură să sugereze o inegalitate valorică între cei doi termeni ai transformării or, funcția 2° tînd aceeași la *Td* și la *Tt*-ul obținut, cei doi termeni intră cu drepturi egale în relația de substituibilitate, fiecare putînd fi substituentul celuilalt.

*■• 3. 6. Încadrarea sintactică a lui *Tt* - propoziție sau parte de Propoziție.

Denumirile sub care a circulat sau mai circulă *7Y*-ul nu sînt

ni îcative în problema încadrării. *Construcție*: numeroase și diverse

rel ri ^Ostantimescu> s_ v- *construcție*), unele construcții sînt termeni ai

^J^°r interpropoziționale (ex. construcțiile infinitivale relative), altele,

■ 4 și 1963, Asan-Vasilu, Caragiu, 1957, Edelstein, Diaconescu, 1977. ^Uragiu, 1957

5

249

ai celor intrapropoziționale (ex. construcțiile modale). *Substituire*, fo]o ■ pentru calitatea de substituent, nu arată ce este acest substituent *Echivalent*, de asemenea. *Contragere*, cea mai frecventă și cu ceva mai motivată, are, după cum arătam la 1., două sensuri: de proces și de rezultat; e adevărat, sînt foarte frecvente în dicționare definițiile de tipul "acțiunea de a ... și rezultatul ei", însă, în situația discutată aici, este de dorit și posibil: *contragere*, ca infinitiv lung, trecînd peste neajunsul că sugerează o operație de scurtare¹, poate fi rezervat pentru 'proces'.

Trăsăturile comune celor trei manifestări ale sale (mai aies a treia), formulate la 1. 3. 2., exclud *Tt*-*x* din sfera părții de propoziție², apropiindu-l mai mult de propoziție³; se cere făcută doar deosebirea dintre

0 propoziție dată și una rezultată; pentru aceasta din urmă, rămînînd în familia lui *contragere*,

considerăm ca denumire motivată cea de *propoziție contrasă** - gerunzial, infinitival și prin supin.
I. 3. 7. în limitele celor prezentate pînă aici, statului lui *Tt* este cîar și ferm.

1. 3. 8. Există însă și structuri care pun probleme în ce privește încadrarea lor între propozițiile contrase (*Tt*) sau între părțile de propoziție (non*Ti*). Dificultățile sînt create de anumite contradicții.

1. 3. 8. 1. **Prepoziție și subiect** - termeni ai unei contradicții.

a. PREP. + PREP. *a* + INF. + *S'*, ex. *Ion s-a ascuns spre a nu-l găsi Vasile*. Contradicția căreia îi este supus segmentul *a nu-l găsi* este cea dintre forțele contrarii 'atracție' și 'respingere': prepoziția, după cum se știe, este, prin regimul ei, *intrapropozițională*; pe de altă parte, *Vasile*, ca *S'*, situează pe *a nu-l găsi* în afara regentei, deci *extrapropozițională*. Contradicția este ireductibilă, astfel că unul dintre considerente trebuie sacrificat; fiind în prezența unui *Tt*, căci are un *Td* (*ca să nu-l găsească*

1 Vezi, despre "scurtare". Avram, 1968, p. 370: "De reținut că nu totdeauna enunțul contras este mai scurt decît cel inițial, cum ar rezulta din denumirile date procedeului ■

2 Pentru contrageri ca parte de propoziție, vezi Constantinescu, s. v. *contragere*.

3 Pentru gerunziu ca propoziție, "propoziție gerunzială", vezi Caragiu, *op. cit.*, p. -*l*."

4 Termenul "propoziție contrasă" îl întâlnim la Tiktin, p. 216 și la Șotropa, p. 184, ca înțeleg însă sub acest termen cu totul altceva, și anume propoziții cu subiect multiplu-

250

le) apreciem ca prevalent considerentul impus de *S'*, încît avem o ozitie contrasă. Soluția, întrucît sacrifică unul dintre considerente, rămîne arbitrară.

b PREP. + PREP. *a* + INF. + *S* sau [5], ex. *A citit spre a afla* [el]. Structura este identică cu cea din a.; contradicția - aceeași; diferența dintre structurile cu *S'* și cele cu *S* este, după cum arătăm la 1. 3. 2. în *Notă* nesemnificativă pentru calitatea de *Tt*; consecvența ne-ar obliga deci la o aceeași soluție cu cea de la b. și ea ar fi aceeași, dacă nu ar fi intervenit aici o deplasare a ponderii în favoarea intrapropoziționalității prepoziției. Considerentul legat de *S*, care *S* este și aici o realitate, devine neglijabil; o analogie cu supinul (*s-au dus* la scîldat), căruia nimeni nu-i recunoaște un subiect posibil, ni-l arată pe *S* ca fiind foarte aproape de calitatea doar de autor, care o prelungește pe cea a subiectului regentei, pe baza *logicii lucrurilor* (aceiași *s-au scîldat*, care *s-au dus*). Socotim deci că în b. avem un non*Tif*, o parte de propoziție.

Notă. Soluția este concordantă cu cea a tuturor gramaticilor, unde, la complementul circumstanțial de scop, construcția «prep. + inf. >■ este nelipsită.

1. 3. 8. 2. **Modurile nepersonale** ș. funcțiile de subiect sau de ct. **direct** - termeni ai altei contradicții. *Precizare.* Ne referim aici la funcții ca părți de propoziție și nu la 'clasele de substituție' ale celor două 'poziții'.

I *Subiectul* și ct. *direct* - unul dintre termenii acestei contradicții - figurează în gramaticile noastre ca exprimîndu-se (și) prin *gerunziu*, *infinitiv* și *supin*.

Subiectul și ct. *direct* au drept trăsături esențiale și comune (comune de ^a ' tuturor funcțiilor construite cazual) - și, în confruntarea de mai jos ^{Cu mod} urile nepersonale, tot atîtea exigențe - două:

, ' *~^a 'lase ■ lexico-gramaticale de realizare, sînt substantivale ^u stantive, cuvinte substantivizate, autonome și pronume).

Notă. Cum pronumele are o sintaxă identică cu a substantivului, "calchiată" după a acestuia, trăsătura 'pronominal' o subsumăm trăsăturii 'substantival'; cuvîntul *nume*, la care recurge Guțu Romalo (1973, p. 109), este prea larg

251

dacă avem în vedere că sub *nomen* se înscriu și adjectivul (*nomen adjectivul* și numeralul (*nomen numeralis*). Același argument - al dezexactizării - ' față de: propoziție nominală, GN, nominalizare, intrate în Unsvist românească din limbi în care *nume* înseamnă "substantiv".

B. Ca mod de a se construi - lăsînd la o parte aparentele și realele excepții de la construcția nominativă a subiectului și de la cea acuzativă a ct. *direct* -, sînt construcții cazuale și nu prepoziționale, ci antiprepoziționale. Precizăm aici, și la B., *cape* de la ct. *direct* este flectiv și nu prepoziție.

II în vederea confruntării modurilor nepersonale - celălalt termen al contradicției - cu trăsăturile A. și B. ale funcțiilor în discuție, preliminăm:

(a) pe *a* de la infinitiv îl considerăm, în concordantă cu gramaticile și dicționarele, prepoziție.

Alternativa - *a* flectiv, susținută de Diaconescu (1977, p. 148 și urm.), - nu este neglijabilă.

(b) Pe *de* de la supin îl considerăm, de asemenea, prepoziție. O eventuală ipoteză că ar fi flectiv este anulată de celelalte incontestabile prepoziții ale supinului: *din*, *după*, *la*, *pentru*'.

III! GERUNZIUL (ex. *Văd arzînd.*, *Se vede arzînd.*) și 0 + INFINITIVUL (ex. *Pot spune.*, *Se poate spune.*) aparțin sferei *v e r b u l u i* și sînt acazuale, iricît nici trăsătura A., nici trăsătura B. nu le admit

în funcțiile de subiect și de ct. direct. Străine de cazuri, ele se lasă angajate în substituibilitatea cu modurile personale ale lui *Td*; *arzînd* și *spune* sînt cîte un *Tt*, propoziții - completeive directe și, respectiv, subiective - *contrase*.

II', GERUNZIUL. Din totalul de 15 funcțiuni (tot atîtea sensuri relaționale) numărate după inventarul stabilit de Edelstein, cu 3 dintre acestea *Grz* neavînd un *Td* corespondent, nu este propoziție contrasă, ci complement: de mod (*Sătrec rîul înotînd*), instrumental (... *i-arfi deslușit inima cîntînd*) și de relație (... *nu mergem mai departe cercetînd*.)²-

1 Sandfeld-Olsen, p. 275, îl dau în enumerare și *pe pe*; în exemplele folosite de autori nu-găsim.

2 Exemplele sînt luate de la Edelstein, p. 79 și 84.

252

0

+ INFINITIVUL. Mențiuni:

(a) nici *cu funcția* de subiect, nici ca vreun *alt ocupant* al poziției, acest • finitiv (*Se poate spune*) nu este, după informația noastră, consemnat în gramatici.

(b) în alte poziții decît cea de subiect și ct. direct nu apare.

(c) în "construcțiile infinitivale relative" (*N-are cine veni.*), este considerat contragere (vezi *Nota 5* de la 1. 2.).

(d) în legătură cu separabilitatea lui de verbul regent (*a putea*, *a ști*), există, după cum se știe, două propuneri, opuse: pentru neseparare, Guțu Roma'lo (1956, p. 81) și pentru separare, GA (1963, II, p. 98). Noi îl considerăm dissociabil, fie și numai dintr-un motiv de consecvență: dacă în *Td* separăm conjunctivul, atunci și în *Tt* separăm infinitivul.

II₂ A + INFINITIVUL ȘI SUPINUL. Problema apartenenței la sfera substantivului sau la a verbului se pune aici în termeni diferiți (față de II₁), știut fiind că:

(a) fiecare, și *a + Inf*, și supinul, cunoaște două componente, una substantivală și una verbală¹, coexistente;

(a¹) componenta substantivală este selectată de termenul regent; prin această componentă, ambele ar răspunde la exigența A.;

(a'') componenta verbală este selectată de determinanți (complemente).

(b) ambele sînt construcții prepoziționale (- trăsătură substantivală).

Remarcă. Subliniem, aici sub (b), ca fapt curios, că GA (1954 și 1963), care deși consideră pe *a* de la infinitiv și pe *de ș. c. 1.* de la supin prepoziții și care deși este preocupată, pe bună dreptate, de aparentele și realele excepții de la construcția nominativă a subiectului (1963, II, p. 90), totuși nu încadrează structurile aici discutate la excepții.

II₂ A + INFINITIVUL. Funcțiilor de subiect și de c. direct ale acestui

și ni²¹ enumerate trăsăturile substantivale și verbale în GA, 1963, I: pentru infinitiv, p. 224 ⁵¹ ""*■, pentru supin, p. 233-234.

253

/«/li se opune exigența B.,

(a) atît prin faptul de a fi o construcție prepozițională, cît și *pr*; trăsăturile verbale;

(b) este acazual;

(c) poate avea subiect, chiar un *S'*: *Este necesar a fi verificate reziliatele.*;

(d) se află în substituibilitate cu conjunctivul dintr-un *Td*, încît în *A continuat a nega.*, sau în *E ușor a scrie.*, /«/reperezintă cîte o propoziție *contrasă* (completivă directă, respectiv subiectivă).

în alte poziții decît cea a subiectului și a ct. direct, acceptarea lui drept *Tt*:

- este (o socotim) obligatorie atunci cînd are un *S'*, ca la 1. 3. 8. 1 a. (ex. *L-au rugat atîția, încît a-l mai ruga*, *sz eu, s-ar irita.*); și

- este facultativă; de preferat, asimilată funcțiilor prepoziționale, cînd are un *S*, ca la 1. 3. 8. 1. b. (ex., în *Un om în stare a face [el] acte de eroism*), complement indirect; exemplul, luat din GA (1963, ÎI, p. 159).

II₂ PREP. + SUPINUL. Componenta substantivală a supinului este mult mai marcată decît a /«/cu *a*. Pe baza regimului prepozițiilor cu care se construiește, i s-ar putea chiar recunoaște acuzativul.

Pentru componenta verbală nu se poate invoca posibilitatea vreunui *S* gramatical; despre un autor, acceptabil prin *logica lucrurilor*, vezi *supra* 1. 3. 8. 1. b. Determinanții, complemente, nu sînt concludenți, pentru că nu au nimic de-a face cu componenta substantivală, încît a-i invoca ar fi, în demersul nostru, un argument nici nu facil, ci gratuit, dacă nu chiar o diversiune.

a. Supinul ca subiect. Rămîn așadar în conflict (doar) *prepozitionalita-tea sa și antiprepozitionalitatea* funcției subiect. Invocăm însă ca salutară - salutară căci salvează legea construcției nominativale a

subiectului, scoțînd supinul de pe lista a ceea ce poate fi funcție (și nu ocupant) ■■■ & subiect - substituibilitatea cu conjunctivul, un *Td* (*E ușor să spui.*), față de care supinul se constituie într-un *Tt* (*E ușor de spus.*), o subiectiv[^]

254

contrasă.

h Supinul și ct. direct. Realizarea supinului drept c. direct este tetică¹. Situațiile pe care la avem în vedere nu confirmă ipoteza, ¹° în prezența 'substantialului' acuzativ, indiferent de așezarea față de supin,

(*T*) *Am terminat lecția de citit, dar n-am terminat-o de scris.*

(1") *Am terminat de citit lecția, dar n-am terminat-o de scris*, nici în (1'), nici în (1") nu supinul este ct. direct, ci, după cum arată *-o, lecția*; supinul - un ct. *limitativ* ("în privința cititului").

2° Cînd 'substantialul' acuzativ este absent, el se cere subînțelea ca termen al relației 'parte-întreg', în care 'partea', supinul, este ct. *partitiv*:

(*T*) *Am terminat [ceva] de citit.* (2") *Am terminat de citit [ceva].*

Dovada că nici *ceva* din (2") nu este ct. direct al lui *de citit*, ci al lui *am terminat*, o avem la (1"), în *-o*.

Notă. Nu înseamnă că negăm supinului calitatea de regent al unui ct. direct (ex. *De citit lecția, am citit-o*).

De altfel, în poziția de ct. direct, supinul nu este decît forțat substituibil cu un conjunctiv: *A terminat să citească.* (?!). Tot forțată este și substituirea conjunctivului printr-un supin: *A continuat de citit.*

(?!).

c În alte poziții decît cea de subiect, fie substituibil, fie nesostituibil, este asimilabil construcțiilor prepoziționale.

Concluzii (la 1. 3. 8. 2.). Gerunziul, infinitivul și supinul (*a*) nu sînt subiecte sau ct. directe, ci *ocupanți* ai pozițiilor respective, ind ca notă comună substituibilitatea unuia cu ceilalți (*ocupanți*), notă

Prin ^{care} ei sînt membrii aceleiași clase (de substituție), *coordonați* (logic)

Intrei ei Și *cosubordonați* (logic) clasei.

\) Dacă avem însă în vedere că ocupantul central și reprezentativ al ^{ei} (al poziției) este *substantialul*, este cel puțin oportun să introducem

^uPmul este dat drept ct. direct de: Avram, 1986, p. 293, Sandfeld-Olsen, 1936, p. 283.

255

între acești membri ai clasei o antinomie: (A) substituenți *cazuali* și Q[^] substituenți *acazuali* (anominativi și anacuzativi), în subgrupul (R) intrînd *propozițiile* (*Td*) și, alături de acestea, *propozițiile contras* corespunzătoare (*Tt*).

2. ABREVIEREA sau REDUCEREA (în prescurtări, *Red*).

Scoțîndu-le din sinonimia cu *contragerile*, definim abrevierile drept transformarea care constă în suprimarea relatorului subordonam interpropozițional și a verbului *a fi* (indiferent de valorile acestuia - "copulativ", auxiliar al diatezei pasive¹ sau predicativ).

2. 1. Comparînd între ele *Ctr* - ne vom folosi în comparare de cele gerunziale - și *Red*, vom constata că este vorba de două transformări și nu de una.

Notă. Fiind tot transformări, rămînem și în continuare la prescurtările *Td* și *Tt*.

Ctr - Tt: (1) îmbolnăvindu-se, Măria nu s-a dus la școală. Red - Tt: (2) Bolnavă, Măria nu s-a dus la școală. Constatăm, drept trăsături comune:

(a) același *Td*, cîte o subordonată cauzală (*Fiindcă-s-a îmbolnăvit, ..., Fiindcă a fost bolnavă, ...*).

(b) în *Tt*, absența relatorului. Această absență, ea însăși, se va explica diferit.

Deosebiri, (a) în ce privește configurația lui *Tt*: în *Ctr*, verbul rămîne; în *Red* acesta nu mai apare, rămînînd doar adjectivul; pe poziția adjectivului mai pot rămîne substantive (cu sau fără prepoziție) §¹ participii.

(b) în ce privește funcția *intrapropozițională* a celor rămase în *Tt*: u¹ *Ctr*, verbul predicativ este un *pP* (vezi supra 1. 3. 2. (b)); în *Red* < adjectivul ș. c. 1. sînt A[^], cu excepția participiului, care în condiț^{ne}

1 Despre contestarea diatezei pasive, vezi Iordan et al., p. 196 și supra, *Sini& participiului*.

256

acceptării diatezei pasive nu poate fi *Np*.

t) în ce privește funcția *interpropozițională* a lui *Tt*: în *Ctr*, *Tt-x* este oziție _{su} bordonată cauzală contrasă (*îmbolnăvindu-se*) sau oricare

i din 12 posibile¹; în *J?ed* nu avem o asemenea funcție, căci dincolo de *r*, *M?* adjectivul, și celelalte nu mai sînt nimic; am putea oare spune că

bolnavă este (și) vreun ct. de cauză sau vreo propoziție cauzală?!, sau despre substantivul în nominativ *musafir* din **Musafir**, *nu mi-am permis să* că ar fi vreun complement?!

2. 2. Această deosebire, (c), este revelatoare în privința soartei relatorului și, inductiv, în privința esențialității deosebirii dintre *Ctr* și *Red*; o formulăm, această deosebire, astfel:

1° din moment ce *Grz* (*Ctr*) se ridică pînă la 12 funcții interpropoziționale, iar cuvintele *Np* (*Red*) nu cunosc nici una, în aceleași condiții ale absenței relatorului, înseamnă că *Grz* are, încorporate, latente, 12 sensuri relaționale ('polisemie relațională'), spre deosebire de cuvintele *Np*, cărora le sînt absolut străine astfel de sensuri.

2° înseamnă, mai departe, că în *Ctr* nu se produce decît o actualizare de către context a unuia dintre mai multele sensuri relaționale, pe cînd în *Red* operăm noi o reinserare, firește cu ajutorul contextului, a celor suprimate anterior.

Drept *concluzie* (la 2. 2.): dacă, în ce privește *Ctr*, stăm la îndoială între 'suprimare'² și 'includere'³, atunci - 'includere', iar dacă stăm între 'includere' și 'actualizare', atunci - 'actualizare'.

Spre ilustrarea în plus a concluziei, două analize:

^{a)} În ex. *Conform legii privind modul de desfășurare a ..., anterioară* 'di^{fl} ■■■, privind (*Ctr*) cuprinde și sensul relațional al lui *care* și sensul 'rmenului *privește* (= contragere, concentrare, rezumare), pe cînd în ^a lui *anterioară* (*Red*), reinserăm elementele suprimate *care este*.

marul de 12 funcții interpropoziționale nu-l înțelegem ca absolut, puțind interveni ^{10Sebiu} de interpretare. - ¹⁰da 1937, p. 232 și Avram, 1978, p. 263. ^{Edelstein}, p. 22.

257

b) Anticipînd cele de sub 3. 1., *Ctr* și *Red* pot apărea în succesiunea *Ctr* gerunzială și apoi *Red*:

= *Td*

= *Ctr.*, *Tt* cu sensul relațional

(1) *pentru că a fost bolnavă, Măria {2} fiind bolnavă, Măria ...* cauzal actualizat.

(3) [-----] *bolnavă, Măria*

- *Red*, *Tt*, prin suprimarea

gerunziului împreună cu sensul relațional cauzal apartenent.

2. 3. *Red* cu *S'*. Și *Red* pot avea *S'*: ex. *Odată ei sosiți, noi am putut începe*. Structurile de acest tip, numite, împreună cu cele gerunziale și infiniți vale, "construcții absolute", sînt justificat considerate a avea o structură complexă (GA 1963, II, p. 82 și 151). Încercăm aici analiza și interpretarea lor.

Subiectul, aici un *S'*, *ei*, nu poate fi explicat de-a dreptul prin *Red*. Știindu-se că subiectul reclamă un predicat, *P* sau *pP*, acesta ar urma să fie *sosiți*, dar nu este, pentru că participiul, întocmai ca supinul, nu poate contracta un subiect, așa cum pot *Grz* și *Inf*. Mai știindu-se și că un participiu (sau un adjectiv) acordat în absența unui verb nu poate fi altceva decît atribut, ar urma ca *sosiți* să fie atribut, dar nu este atribut, **ei sosiți*. (El, participiul, ca de altfel aici adjectivul, în structurile de acest tip, nu este atribut nici față de un substantiv: ... *odată exprimată această meditație, fiecare simțea emulația ...* '.)

Rezolvarea o aduce *Grz* din momentul anterior al transformării, ca singurul care-l poate ilustra aici pe *ei* ca subiect și pe *sosiți* ca parte a ocupantului poziției predicat:

a) *o dată sosiți fiind ei, ...*

b) *o dată sosiți ei, ...*

Pentru a ne explica deci structura *S'* + participiu, trebuie "să urcam de la *Red* la *Ctr grz*, de la b) la a). Ca regulă, cînd în *Td* predicatul este un verb în construcție pasivă sau pasivizat, *S'* este preluat de *Ctr grz*. de unde pătrunde și în *Red*.

1 Exemplu luat din GA, 1963, II, p. 151.

258

2. 4. *Precizări* (la 2.)

(a) Participiul nu face parte din *Ctr* ("contrageri participiale"), ci din „, c_jacă ar fi *Ctr*, ar însema să acceptăm și "*Ctr* adjectivale", și "*Qr* substantivale".

(b) "Atributul circumstanțial" cu nuanță, de ex., cauzală, pe baza celor de mai sus, se schimbă în '*Red* la *A^* a unei subordonate cauzale' (vezi ex. (2) din cuplul de la 2. 1.)- Alte argumente: dacă avem în vedere că și o atributivă poate fi redusă, ex. *conform legii ..., anterioară ...,* și dacă menținem "atributul circumstanțial cu nuanță ...", ar însemna ca aici să avem "atribut cu nuanță atributivă" (!);

în plus, *anterioară* nu poate fi atribut adjectival al lui *legii*, pentru că nu se acordă cu acesta (*legii* - dativ, *anterioară* - nominativ), ci cu subiectul suprimat *care*. Cît privește "nuanța", aceasta este mult mai mult decît o nuanță, este *relatorul* suprimat; în ex. nostru, conjuncția *fiindcă*, cu sensul ei relațional cauzal.

2. 5. Ca o concluzie la 2., *Tt-lx* în *Red* este și el o propoziție (ex. *bolnavă*) redusă, abreviată, iar, propoziție fiind, constituie unui dintre cei doi termeni ai unei relații interpropoziționale, ține de sintaxa frazei.

3. Concluzie (la 1. și 2.). *Ctr* și *Red* sînt fenomene distincte.

3. 1. Putem avea numai *Ctr* (ex. **îmbolnăvindu-se**, *Măria* ...), numai *Red* (ex. *conform legii* ..., **adoptată**) și *Ctr* (gerunziale) urmate de *Red* (vezi ex. (1), (2), (3) de la sfîrșitul lui 2. 2.).

3. 2. Acceptînd ideea existenței latente, în *Ctr*, a sensului relațional, cuvîntul *contragere* capătă motivare aproape deplină, iar distanța dintre sensurile "contragere" și "abreviere" corespunde celei reale, dintre fapte.

3. 3. Fenomenele discutate disociază modurile nepersonale: *Grz* și */«/* sînt angajate în *Ctr*, iar participiul, în *Red*.

PROPOZIȚII CONTRASE ȘI PROPOZIȚII REDUSE (II)

0. Arătăm în (I) că sub aceeași denumire de *contragere* sînt cuprinse în sintaxa românească *două transformări*, distincte: „contragerea” și „abrevierea” sau „reducerea”, obținută prin „suprimare”, a propozițiilor. Abrevierea poate fi urmată de încă o transformare - „glisarea”¹. Punctele de sosire ale primelor două le reprezintă *propoziția contrasă*, respectiv *propoziția abreviată* sau *reduasă*².

0. 1. Propozițiile contrase gerunzial și cele abreviate ridică probleme de care ne vom ocupa în cele ce urmează.

0. 2. în cazul ambelor transformări, avem la bază *un cuplu de propoziții*: *pi+R+p2*; *Td-u* îl constituie *R+p2*.

1. Propozițiile contrase gerunzial. Trăsăturile caracteristice ale acestor *p*, în raport cu cele abreviate (vezi *infra* 2) sînt: (a) *P* din *p2* este un verb semantic, altul decît *a fi* (*sem* sau *asem*); (b) sensul lui *R* și al lui *P* sînt înglobate de *Grz*. *Tt-u* îl constituie *Grz*, devenit un *pP*. Toate celelalte poziții din *Td* se mențin, firește, neschimbate *mp* contrasă. (Pentru cele de pînă aici, de sub 1., vezi, pe larg și cu exemple, (I) 1. 3. 1. - 1- 3- ^ și 2. 2.)

1. 1. *Inventarul* funcțiilor *Grz* îl avem stabilit de Caragiu (1957)-

1 Vezi *infra* 2. 4. 1.

2 Termenul *reducere* prezintă neajunsul de a ti fost folosit și ca sinonim al lui *contras*

260

roximativ 10-11 funcții¹, și apoi, într-un inventar mai bogat, de Edelstein 17-20 funcții². Cum în lucrările citate funcțiile *Grz* nu sînt

nlicate prin *Ctr*, ne propunem să privim respectivele funcții prin prisma lor, a *Ctr*.

Criteriul se cuprinde în trăsătura definitorie a *Ctr* - substituibilitatea printr-un mod personal (deci de la *Tt* la *Td*). Comparăm, spre exemplificare: (a) *trece rîul fluierînd* și (b) *trece rîul înotînd* sau (b') *spuse șoptînd*³; vedem că, în timp ce (a) *Grz* este un *Tt*, avîndu-l drept *Td* pe *și fluieră*, în (b) și (b'), el nu reprezintă un *Tt*, întrucît prezumtivul *Td* este nereperabil: *trece rîul ș. înotă, spuse și șopti*; în (a) avem deci o *p* contrasă gerunzial; în (b) și (b'), cîte un ct. de mod.

Folosind inventarul de funcții stabilit de Edelstein, acestea, potrivit criteriului enunțat, se împart: A. răspund *afirmativ* probei substituibilității, dovedindu-se *propoziții contrase gerunzial*: subordonatele (1) temporală, (2) cauzală, (3) finală, (4) consecutivă, (5) condițională, (6) concesivă, (7) cumulativă, (8) exceptivă, (9) ct. directă, (10) ct. indirectă, (11) subiectivă, (12) atributivă; coordonatele: (13) copulativă și (14) adversativă. B. Răspund negativ probei respective, *Grz* fiind complement: (15) de mod, (16) instrumental și (17) limitativ (de relație).

1. 2. *Gerunziul și elementul predicativ suplimentar*.

1- 2. 1. în ciuda faptului că *Grz* din întregul grup A. este substituibil cu un *R + p2*, este deci o *propoziție* contrasă (ex. *au discutat plimbîndu-se*⁴ ■ ■ ■ în *timp ce se plimbau*), m structurile de tipul o *văd venînd* sau *ea*

^{Nu} cuprindem, între aceste 10-11, *funcțiunea predicativă* (Caragiu. p. 68) - în termenii r p

fî p (g p)

pp _ întrucît aceasta, ca intrapropozițională, se repetă în fiecare din cele ""«Prepoziționale.

¹ uam în zona 17-20 funcțiunile: *predicativă* (poziția *Np*), pentru că, după cum afirmă *co /real vi=erunzu* ocupă rar poziția numelui predicativ pe lingă verbul a fi" (p. 94); real' "^^ ^ ^\^ Pentru că> aSa cum afătam în *Conectivale...*, nu există conclusive *Cu*.^{a e}

8^aniatical. acestea nefiind decât coordonate copulative juxtapuse; despre ^{ATM}*predicativ-suplimentară(p. 94) vezi *infra* l. 2. . Plele (b) și (b') sînt simplificări după cele date de Edelstein, p. 79.

261

vine rîzînd, Grz a fost considerat *Eps*¹, adică *parte de propoziție* a lui *n* / or, dată fiind substituibilitatea lui și în aceste structuri, *o văd că vine, vine și rîde*, inconsecvența nu este justificată, încît *concluzia* care se impune este că nu există *Eps* de aspect verbal, nici gerunzial, nici înfiniți val².

1. 2. 1. 1. La rîndul ei, și încadrarea sintactică a lui *R+p2* din *o văd că vine* și *vine rîzînd* reclamă o reexaminare.

a. *că vine* nu este o ct. directă „cu subiectul în regentă”³, ci o ct. indirectă, întrucît: 1) subordonatei îi revine S-ul, ca subînțeles; dacă nu ar fi așa, adică dacă S „s-ar fi mutat” în regentă, ar însemna ca *vine* să fi devenit impersonal, ceea ce, evident, nu s-a întîmplat; 2) o, ct. direct în regentă, blochează valența acuzativă a lui *văd*, monotranzitiv, creînd o intranzitivitate contextuală. Subordonata, nemaiputînd fi, de aceea, directă, este o ct. indirectă.

b. *că vine* este o ct. indirectă și nu o *Pr supl.* Trăsătura prin care pretinsa *Pr supl* s-ar deosebi de o ct. indirectă ar fi coreferențialitatea ct. direct din regentă și a S din subordc .a {*o* și *ea*}⁴; această coreferențialitate nu este însă de natură să schimbe funcția subordonatei; nici aici, din ct. indirectă în *Pr supl*, nici în cazul altor subordonate: ex. *cînd l-am văzut, (el) era voios*, subordonata rămîne, evident, temporală; de aci și funcția Grz: nu o *Pr supl* contrasă raportată la ct. direct, ci o ct. indirectă contrasă.

c. La fel se pune problema și în cazul *p* copulative cu subiectele coreferențiale, ea *vine și* (ea) *rîde*. de unde nici Grz nu reprezintă o *Pr supl* contrasă „raportată la S”, ci o coordonată copulativă contrasă gerunzial.

Notă. Cele de mai sus nu subînțeleg negarea oricăror *Pr supl*: sînt, de ex., *Pr*

1 GA, 1963, II, p. 208; Drașoveanu, *hLspre elementul predicativ suplimentar*, în CL. Xn. 1967, p. 240.

2 Structura ... *vedem ideea ... a se arăta* GA, 1963, II, p. 208) este sinonimă cu ■■■ *arătîndu-se*.

3 GA, 1954, II, p. 189 și Pană Dindelegan, p. 136.

4 Guțu Romalo. 1973, p. 153.

262

supl.: (*pe ea*) *am văzut-o cum o știi* (voioasă), (*ea*) *a venit cum o știi* (voioasă).

2. Propoziții abreviate. Trăsăturile caracteristice ale acestor *p* sînt: (a)

2 *are* în poziția *p* verbul *a fi asem*; (despre o structură *cu a fi semantic*, vezi *infra* 2. 1 tipul 11 și 2. 4. 1. 2); (b) *R + a fi* sînt suprimate. *Tt-ul* îl constituie *ceea ce rămîne după suprimare*, adică asociații lui *a fi*: *Part vb* și *Np*, *pe*^{care} > i cuprindem sub *As*.

Notă. Îi cuprindem sub *As*, pentru a nu încărca - inutil în discuția de aici - descrierea structurilor prin separările: *part vb/np, a fi* auxiliarul „diatezei pasive” *la fi* „copulativul”, acestea din urmă fiind ambele *asetnantic*. Se înțelege, sînt excluse de sub *As* complementele, chiar cele ale lui *a fi semantic*, avem adică a face cu un sistem pe care îl simbolizăm: *pi + As*. (Tipurile 11 și 12, vezi *infra* 2. 1., nu fac parte din sistem.)

În cele de mai jos, ne propunem ca pe baza unui inventar de tipuri să răspundem la întrebările: (a) care este calitatea relațională a lui *Td*¹; (b) care sînt transformările pe care le suferă diferitele tipuri; (c) care este statutul sintactic al lui *As* (*Tt*). Ne justificăm întrebările (a) și (b) prin aceea că lucrările de referință³ nu și-au propus, probabil, să dea sistematic răspunsuri; cît privește întrebarea (c), aceasta reclamă o anumită deliberare (vezi *infra* 2. 4.).

2. 1. Lista tipurilor de structuri. Tipurile - cele mai multe, cuprinse în lucrările de referință citate - le vom da grupate, după două criterii: transformările suferite de *Td* și calitatea relațională a acestuia⁴, răspunzînd prin însăși această grupare, la întrebările (a) și (b). (Pentru motivarea încadrărilor lui *Td*, vezi *infra* 2. 2., iar pentru precizări privind transformările unor structuri, vezi 2. 3.).

Uespre teza că (a) nu există verbe copulative, (b) toate verbele, inclusiv *a fi asem*, sînt Predicative (cu excepția auxiliarelor), (c) toate *P* exprimate prin verb sînt verbale, (d) nu

'sta predicat nominal, (e) *Np*, ca și *Eps*, sînt extrapredicative vezi *supra*, ■^{verb+adjectiv}.

inf^o *Uate relațională V nu funcție*, pentru că *Td* poate fi și o coordonată copulativă (vezi 3 r •) ^{or}> după cum se știe, termenii coordonați nu sînt unul altuia funcții. ^{Uit} ^Ro mallo, 1973, și Pană Dindelegan, 1974.

4 Nu

^{ne} ^ProPunem adică să cuprindem realizările, variate, ale lui *As-Np*.

263

A. *p2* contrase gerunzial, prin *fiind*, și apoi abreviate:

1 cauzală: **Bolnavă**, *Măria nu s-a dus la școală.*;

2 temporală: **Militar**, *se afla în misiune la ...*;

3 concesivă: **Chiar talentat**, *fără muncă nu ar fi reușit.*;

4 ct. directă: *Pe fetiță o văd voioasă.*;

4' ct. directă, „construcția cu *cu*”: *Am văzut-o cu o carte în mână.*;

5 coordonată copulativă: *Fetița aleargă voioasă.*;

5' coordonată copulativă, „construcția cu *cu*”: *Fetița venea cu o carte în mână.*;

B. p2 abreviate prin suprimarea lui *R* + *este*¹:

6 atributivă: *conform legii privind ..., [care a fost] adoptată în*

7 condițională: *Numai [dacă sînt] înțelese, acele teze pot fi aplicate.*;

8 coordonată copulativă: *Lumină este [și este] destulă.*;

8' coordonată copulativă: *Hainele le are noi. Are haine și hainele sînt noi.*

C. p2 abreviate prin suprimarea lui *să fie*:

9 ct. directă: *Cărțile acelea meritau citite.*;

10 ct. indirectă: *Cărțile acelea trebuiau citite.*²; 10' ct. indirectă: *Cărțile acelea se cereau citite.*;

1 Pe *este* îl folosim ca reprezentind forme de indicativ și optativ. Pentru conjunctiv, vezi infra C. Pentru mențiuni despre modurile din *Td*, vezi Guțu Romalo, 1973. p. 150.

2 A *trebui* este și personal (-unipersonal); spre deosebire de *a trebui* impersonal, el aie și pluralul (pers. a 3-a), încît *Cărțile trebuiau citite* reprezintă o structură tot așa de literară ca și *îmi trebuie o carte* sau *îmi trebuiau niște creioane*. *Cărțile* nu este 5 a conjunctivului, ca în *el trebuie să vină*, pentru că nu s-ar putea explica pluralul *trebuiau* - Pentru considerarea drept neliterare a structurilor cu *a trebui* la plural, vezi Guțu Roma'Oj 1973, p. 130, și Neamțu, 1986, p. 159. Pentru funcția de ct. indirectă și nu predicativa suplimentară sau subiectivă, vezi infra 2. 2. (c).

264

D. p2 abreviate prin suprimarea *fiind* sem:

11 ct. directă: *Pe fetiță o văd acolo.*

E. (vezi 2. 4. 1., 1) și 3.)

12 *Copacii au rodit toți.*

2. 2. Funcția lui *Td*. (a) La grupul A., cîtă vreme tipurile trec prin *Grz*, ne-am aștepta să apară toate cele 14 funcții ale p2 contrase gerunzial (vezi *supra* 1. 1.); nu apar însă, după cum se vede, decît funcțiile de la tipurile 7-5. (b) Dintre circumstanțiale, în lucrările de referință citate, *concesiva* și *condiționala* nu sînt consemnate, (c) Tipurile 10 și 10' le taxăm drept ct. *indirecte* abreviate și nu subiective sau *Pr supl*: subiective nu, pentru că structura regentei *S* plural - *P* plural - fapt dat și literar (vezi nota 1, p. 265) -, prin existența unui *S* în regentă, împiedică subiectiva; *Pr supl* nu, pentru *ckp2* se subordonează verbului (personal și intransitiv) - și nu substantivului *S*¹ - întocmai ca o subiectivă atunci cînd *a trebui* este impersonal. Diferența dintre 10 și 10', nesemnificativă aici, se reduce la felul intransitivității: *a trebui* - intransitivitate originară, *a se cere* - intransitivitate contextuală, înțelegînd prin aceasta din urmă că valența acuzativă a verbului există, dar este blocată, aici, prin *se*. (d)

Ambiguitățile, date fiind suprimările lui *R*, sînt *explicabile*: ex. **Nu vorbi**

ne-ntrebat - *dacă/cînd nu ești ..., o știu de mică* poate avea drept *Td* fie *de cînd era mică*, fie *de (= „ca fiind”) mic ăl/harnic ă ...*

2. 3. Transformările. Alegînd drept exemplu tipul 4', ca unul care cunoaște toate momentele transformărilor discutate aici, acestea sînt: ct. directă: *văd că fetița are cartea ...*; (1) „sum pro habeo”, ct. directă: *văd că fetița este cu cartea ...*; (2) anticiparea lui *S* din p2 prin ct. direct Preferențial din *pi* („repoziționare”), ct. indirectă (vezi *supra* 1. 2. 1. 1. b.): *pe fetiță o văd că este cu cartea ...*; (3) *Ctr Grz* a ct. indirecte: *îl văd fiind cu cartea ...*; (4) abrevierea, prin suprimarea lui *fiind*:

P^s și *Pr supl* se subordonează, după cum arătam, *supra*, „*Verb + adjectiv*” ..., întocmai d hi ^{numa} substantivului, „în prezența” verbului - *teza monosubordonării*. Pentru teza ^U _{y, ei} „subordonă”. Și verbului și substantivului, vezi GA, 1963, II, p. 206. și Guțu \ p. 146.

265

pe fetiță o văd cu cartea ...; (5) glisarea lui *cu cartea* din p2 abreviată, în *pi*; o dăm ca moment distinct de (4), date fiind situațiile în care după momentul (4) nu urmează (5); vezi infra 2. 4., cele despre soluția a.

2. 3. 1. (a) Cauzala, tipul 1, trece prin (3): *bolnavă fiind ...*

Observație. în lucrările de referință, nici cauzala, nici temporală nu sînt considerate ca trecînd prin *Grz* (vezi Guțu-Romalo, 1973, p. 149, și Panj Dindelegan, p. 137); Pană Dindelegan, mai mult, în ce privește exemplele cu cauzale (p. 136, grupul (f)), preferă să le instituie drept excepții, față de toate celelalte, prin aceea că lor, cauzalelor (autoarea nu le numește), nu le-ar corespunde în *Td* „o subordonată a cărei structură este Nominal” Copulă Atributiv” (p. 137).

(b) Tipul 5 trece prin (3): *vine fiind voioasă*; drept argument, dacă verbul din *Td* este unul semantic, el sosește într-un *Grz*: *vine și rîde - vine rîzînd*. A se compara cu tipul 8, unde *Grz* este exclus: *Humină este fiind destulă*, (c) Tipurile 4 și 11 trec prin (2), ct. indirectă, (d) Alături de 4', trece prin (1) și tipul

5'. (e) Tipul 11 cunoaște aceleași momente ca și tipul 4, mai puțin glisarea, (5). (f) *Opțiune liberă*. Tipurile 3 și 7 permit opțiuni: tipul 3 poate fi explicat și prin B - *chiar [dacă ar fi fost] talentat, Ion ...*; tipul 7 poate fi explicat și prin A. - *numai înțelese fiind (dacă sînt), acele teze ...*; (g) *Opțiune neconvenabilă*. Tipurile 8 și 8', explicate ca mai sus, în listă, prin [*și este*], sînt explicate de Pană Dindelegan prin simplă repoziționare: *Este lapte puțin. Lapte este puțin*. (p. 137). Explicarea exclusiv prin repoziționare este acceptabilă, dar neconvenabilă sistemului, bazat pe suprimarea lui *a fi* (vezi formula de la 2. și întreaga listă), întrucît 1) explicate prin repoziționare, ocolindu-l adică pe *R + este*, 8 și 8' devin excepții de la un sistem; 1') de altfel, în *op. cit.*, p. 137, întîlnim și o contradicție: pe de o parte, se afirmă că în *toate* (s. mea) structurile, cu o excepție (vezi *supra Observație*), *Td* conține o subordonată ...; pe de altă parte, *unele* structuri (în *op. cit.* cele de la (e)) sînt explicate (exclusiv) prin repoziționare. 2) Chiar în plan semantic, *destulă este* mai firesc înțeles ca *Np*, „este (cîsem) destulă”, decît direct ca *Eps*, „există destulă”.

Observație. Tipurile 6, 9, 10, 12 nu reclamă precizări sau mențiuni de ordinul celor de aici, de sub 2. 3.

2. 4. Statutul sintactic al lui As. în lucrările de referință, As este

266

considerat drept *Eps*'. După cum vom arăta, funcția lui As nu este însă ceeași, de *Eps*, în toate tipurile. Aceste tipuri ne pun în fața a două soluții, care se exclud și care își vor împărți respectivele tipuri. *Soluția a*. As este (continuă să fie) o *p2*, abreviată, eliptică de *R+afi*; el constituie deci termenul al unei *R* interpropoziționale, perpetuînd funcția lui *Td*; ex. *bolnavă, ... este o propoziție cauzală*, abreviată. (Vezi *infra* 2. 4. 1. 5.)

Soluția b. As, din ce a fost în *p2* (*Np* sau *Part-vb*²), devine - încetînd de a mai fi As -, după suprimarea lui *R + a fi*, prin glisare din *p2* în *pi*, *Eps* 2 în cuprinsul acesteia din urmă, pe care astfel o îmbogățește (*pi* % Asta înseamnă că, dacă tipurile soluției a au ca moment final o *p2* abreviată, tipurile soluției b cunosc un moment în plus, următor și ultim - rezultatul glisării.

Observație. Denumirea de structură *derivată* evocă imaginea unei direcții centrifuge a transformării or, cită vreme din două *p* (*pi* și *p2*) se obține una (*pi* % direcție centripetă, socotim preferabilă denumirea de *p* sau structură *îmbogățită, cumulantă*.

2. 4. 1. Glisare - nonglisare. Soluțiile a și b își vor împărți deci tipurile după faptul dacă în cuprinsul lor glisarea se produce (*soluția b*), sau nu se produce (*soluția a*).

Condițiile pro și contra ale glisării.

1) Existența, la bază, a unui *R+p2*. Figurarea pe listă a tipului 12 obligă la formularea unei condiții subînțeleasă ca definitorie pentru întregul sistem în discuție, aceea de a exista un *Td*; or, în tipul dat, acesta nu există: *Copacii au rodit și au fost/fiind toți*. (?!)³.

enumit *P^{re}dicativ suplimentar* de Guțu-Romalo, 1973. (p. 146) și *atributiv*, de Pană 'e⁸an (p. 133), denumire sub care autoarea cuprinde și *Np*; denumirea de *Eps*, ^motivată, ca de altfel și cea de *Np*, o folosim ca mai încetățenită.

ita vreme păstrăm diateza pasivă, *Part-vb* nu poate fi *Np*. Semnalăm și în această ordine ' ei lnconsecvența datorată acceptării diatezei pasive drept categorie: în timp ce As jectival poate fi *Np*, As participial-verbal, nu. *P-* este încadrat de Pană Dindelegan la atributivul obținut prin transformări (p. 137).

267

2) Dacă *a fi* din *p2* este semantic, glisarea nu se produce. În tipul *Jj Pe fetiță o văd acolo, acolo* nu este ct. de loc al lui *văd*, eu care văd aflîndu-mă aici și nu acolo, încît, nu-l putem considera ca a fi glisat în *piei* este, întocmai ca în *Td*, ct. de loc¹ - și deci nu As - al lui *a fi seîn* suprimat după momentul *Ctr*, reprezentînd adică o *p2* eliptică de *fiind*, o *p2* abreviată. Situația o întîlnim, de ex., și la ct. indirect „cu lipsa verbului determinat”. *Imn patriei*². De altfel, prin faptul că *a fi* este semantic, iar/încît *acolo* nu este un As, tipul 11 se situează și el, ca și tipul 12, în afara sistemului discutat.

3) Referențialitatea. Pentru ca glisarea să se producă este necesar ca *S* din *pi* și *S* din *p2* să fie c o r e f e r e n ț i a l e. Dacă *designata* sînt diferite, ex. *Ion vine și Măria este voioasă.*, glisarea, după cum se vede, nu este posibilă³.

4) Relația temporală: între *p2* și *pi* trebuie să fie simultaneitate, indiferent dacă aceasta se realizează gramatical (corespondența timpurilor), lexical sau prin „logica lucrurilor”. Decalajul temporal, anterioritatea lui *p2* din tipul / și din tipul 6, împiedică glisarea în *pi* a lui *bolnavă* și a lui *adoptată*, astfel că acestea nu sînt *Eps*.

5) Acord vs. coincidență (non-acord). Condiția de aici privește As participiali și adjectivali, dar, prin inducție de la *Np* adjectival, privește toți membrii clasei (*Np*) de substituție (prepoziționali, adverbiali etc). Fixăm drept postulate: (a) acordul (adjectival, ca și cel verbal) este un fenomen

intrapropozițional.

Observație. „Acordul” este altceva decît „punerea de acord”, ex. în *o mulțime de oameni* al cărei/căror *entuziasm ...* avem o punere de acord care ilustrează tocmai calitatea de pronume și nu de adjectiv a relativului, acesta arătînd care este

substantivul al cărui loc îl ține (*mulțime* sau *oameni*).

1 Guțu-Romalo, 1973, p. 151. Interpretarea autoarei infirmă încadrarea noastră din *Despre elementul predicativ suplimentar*, CL, XII, 1967, p. 240.

2 GA, 1963, II, p. 163.

3 Conferențialitatea, după cum afirmam la 1. 2. 1. b., nu este de natură să schimbe calitatea relațională a lui p 2, dar constituie o condiție necesară pentru producerea glisării-Este vorba de două lucruri diferite.

268

(b) Acordul exprimă *inerenta*¹, iar aceasta se află în raport de excludere u *circumstanța*, (b') Inerentei, raport de acuratețe absolută, îi sînt mproprii valorile circumstanțiale, chiar dacă acestea ar fi de ordinul nuanțelor: funcțiilor adjectivale de *Atr* și de *Np* nu li s-au identificat asemenea valori sau nuanțe²; tot așa de improprii și din aceleași motive ele sînt improprii și adjectivului-E/w. (b'') Adjectivul fără prepoziții³, și nici participiul, nu poate fi complement; el nu poate fi decît *Atr*, *Np* și *Eps*. Altfel spunînd, nu există complement realizat prin acord, nici ct. adjectival, nici ct. participial.

În ex. 1, *bolnavă* (*NJ*, *Măria* (*N*) nu s-a dus ..., *bolnavă* nu este acordat cu *Măria* și deci nu este atributul lui *Măria*; avem de-a face aici cu o coincidență de caz (non-acord); dovada: în, ex. 1', *bolnavă* (*N₂*), *Măriei* (*D*), i-a fost interzis ... Exemplul 1' mai dovedește că *bolnavă* nu poate face parte din *pi*, pentru că nu se acordă cu substantivul de aici; el face parte din *p 2* (vezi postulatul (a)), unde - intrapropozițional - se acordă cu 5-ul acesteia, [*ea*], ca *Np* adjectival, exprimînd *inerenta* și nu circumstanța (vezi postulatul (b)); sensul relațional *circumstanțial* (cauzal) - interpropozițional - nu este exprimat deci de acord, ci de *fiindcă* suprimat. Non-acordul i-a împiedicat lui *bolnavă* glisarea *mp 1*, rămînînd în op 2 abreviată, redusă la *Np*.

5') Cele de sub 5) privesc și atributiva, tipul 6, al cărei *As* (*adoptată*), de asemenea, nu glisează, ci rămîne o atributiva abreviată și n u atribut: vezi decalajul de caz *D₃* (*legii*) - *N₂* (*adoptată*).

Variantă secundară a structurii discutate aici este cea de tipul ... *ale unei idei* născute moartă: în *Td*, participiul are forma de *N*: ... *care a fost născută moartă*; în *Tt*, s-a produs un acord prin atracția exercitată de *ale* "unei idei".

Despre acord ca expresie a inerentei, vezi Iordan, 1954, p. 528.

Șa-numitele nuanțe sînt sensuri relaționale, circumstanțiale, care, la rîndul lor, exclud "ierenta.

ci ^{mp}urleprepoziție ~ adjectiv (vezi exemple în GA, 1963, I, p. 133) sînt nu numai rare, ^{er}ante (adevărute ciudățenii) pentru contextele prepoziției.

269

Conchizînd, atributiva nu furnizează lui *pi* nici *Atr*, nici *Eps*.

Obsen'afie. În practica didactică gimnazială nu se (re)face însă „istoria derivativă”, ci - mai ales atunci cînd avem coincidență de caz - se spu_{ne} despre *As* (*adoptată*) că este atribut explicativ⁴.

Concluzie (la 5) și 5')): non-acordul (coincidență sau decalaj) împiedică glisarea.

6) Sensul relațional. Dacă acesta este unul *circumstanțial*, el împiedică glisarea; la o comparație - în planul ipotezelor - cu sensurile necircumstanțiale, cel circumstanțial, pe cît de concret, pe atît de evident, ne apare nici nu prevalent, ci ca unic posibil, anulînd ipoteza unui și copulativ: ex. tipul 2, **pe cînd eram militar**, sau tipurile 3 și 7, unde prezența adverbelor *chiar*, respectiv *numai*, elimină orice dubiu. Și în tipul 1, *fiindcă* anulează ipoteza unui și. În topică inversă, *Măria nu s-a dus la școală bolnavă*, structura sau este ininteligibilă, sau înseamnă, cu accentul sintactic pe *nu*, „nu ..., ci sănătoasă”. Nici în exemplul, tot de tipul 1, *Viața s-a destrămat distrusă de război*, ipoteza unui și, confruntat cu

fiindcă, se infirmă, nu numai pentru că *fiindcă* este prevalent, ci și pentru că prin și s-ar obține o posteriorizare, a lui *p2*, care ar face antilogică structura. În cazul structurilor care, eventual, ar permite totuși opțiuni, *in dubio, pro ... p 2* circumstanțială.

7) Pauza. Comparînd (a) coincidența cazuală (ex. *legea privind ..., adoptată ...*) cu (b) acordul (ex. *legea adoptată/a legii adoptate*), se pune în evidență, drept obstacol în calea glisării, pauza. Ocurența ei este însă dependentă de feluriți factori, cum sînt: (a) caracterul marcat al suprimării lui *R + a fi asem* (ca în tipurile 1, 2, 3, 6, 7) sau nemarcat, ca în *Viața s-a destrămat distrusă ...*; (b) caraterul explicativ sau determinativ al lui *p2*; (c) topica: ordinea² + *pi* la tipurile 1, 2, 3, 7, impun pauza; ordinea/[^] + *p 2* o fac facultativă sau chiar o anulează. În absența pauzei se creează, la încadrarea sintactică, dileme care fac necesar a se recurge la argumente rezultînd din cele de mai sus. Oricum, ambiguitățile nu sînt excluse (vezi *supra* 2. 2. (d)), iar pauza rămîne un indiciu relativ.

1 Nu se va subînțelege reversul - că toate atributele explicative sînt atributive abreviate-Mentalitatea unei fete de pension învătate s;... (exemplul, după GA, 1963, II, p- 1*5) ■

270

Concluzie (la 2. 4. 1.). (a) Condițiile de mai sus fac ca cele patru circumstanțiale și atributiva - setul A - să intre sub acțiunea soluției a: $As_{răm\text{îne}}$ în p_2 constituind o p abreviată.

(b) Nu tot ce rămîne după suprimarea lui a fi este Eps (după cum nu tot ce este Eps se explică prin suprimarea lui a fi (vezi infra 3. 1.).

2. 4. 1. 1. Ar urma să afirmăm că tipurile rămase - setul B - țin de soluția b. Această afirmație trebuie însă amînată pînă după ce vom fi examinat ipoteza: poate că și setului B i se aplică soluția a. Această ipoteză ar fi motivată prin dezideratul consecvenței: așa după cum avem cauzale, concesive ș. c. 1. reduse la As , am putea avea și copulative, ct. directe sau indirecte reduse la As ; în ex. *fetița vine voioasă*, *voioasă* ar fi o copulativă abreviată, redusă la Np . Dacă această ipoteză s-ar confirma, ar dispărea și Eps_2 (despre cel gerunzial vezi supra 1. 2. 1.), cel obținut prin suprimarea lui $R + a$ fi. *Soluția a sau soluția b*.

Tipurile cu adjectivul în A'_2 (5 și 8), *fetița vine voioasă* mențin termenii alternativei în echilibru, nu sînt concludente, întrucît *voioasă*, N_2 , poate fi și Np în p_2 , și Eps în pi . Concludent este tipul 4 (*pe fetiță o văd voioasă*); aici sîntem în fața unei noi alternative, anume dacă *voioasă este* în N_2 sau în Ac . Dacă *voioasă este* în N'_2 , atunci dilema (echilibrul) se menține. Dacă este în Ac_2 , atunci avem proba că *voioasă a* glisat în pi , că a devenit parte a acesteia, Eps_2 , acordat cu *pe fetiță*; asta, deoarece, ca Ac_2 , nu poate fi explicat într-o p_2 , aici neexistînd vreun substantival în Ac cu care să se acorde.

Remarcă. Problema nu ar exista, dacă l-am (mai) avea pe $-m$ (lat.) la Ac singular.

Voioasă din tipul 4 este, anticipînd, în Ac_2 . Inexistența în română a vreunei mărci (adjectivele) distinctive N - Ac obligă la dovezi, în parte, indirecte.

1) Am putea invoca axioma: adjectivul se acordă cu substantivul în gen,

¹ Guțu-Romalo, 1973, p. 146.

271

număr și caz, deci *voioasă* cu *pe fetiță*; s-ar putea aduce însă obiecția că se acordă în gen, număr și caz, dar nu cu *pe fetiță*, ci, negîndu-se glisarea cu *ea* dintr-o p_2 : *pe fetiță o văd că (ea) este voioasă*. Recurgem, de aceea la o comparație, între: (a) *Băieții au văzut-o pe Măria bucuroși*, și (b) *Băieții au văzut-o pe Măria bucuroasă*; diferența de conținut dintre (a) și (b) nu are de unde rezulta decît din diferența: în (a) acordul cu *băieții*, în (b) acordul *cupe Măria*.

Precizare. în momentul *Ctr Grz*, *voioasă*, dată fiind valența nominală a *Grz*, este încă în N_2 (fiind *voioasă ea*); o dată cu suprimarea *Grz*, ocurența unui N_1 [*ea*] este exclusă, de unde, și aceea a unui N_2 .

2) Analogiile: cu franc. *J'ai vu des femmes que j'ai revues apres*, cu lat. *Osîendo [ego] tristis/Video Uium ostendere tristem* (după Cicero, *De signis*); dacă deci limbile care cunosc distincția marcată N - Ac învederează ca incontestabil acordul, vom admite că acesta se produce și în română.

Remarcă. Structurile *latinești*, în raport cu cele ale limbii *române*, sînt mai mult decît simpli termeni analogi. Considerăm că cele de mai sus sînt dovezi - directă, 1) și indirectă, 2) - că *voioasă* se acordă *cupe fetiță*, că este în Ac_2 , deci parte de propoziție integrată în pi (pi). Așa stînd lucrurile cu Ac_2 , cu atît mai ușor de admis este că și N_2 a glisat din p_2 în pi . As a devenit Eps .

Concluzie (la 2. 4. 1. 1.)- Ct. directe, ct. indirecte ca și ct. neutre, vezi supra, *Tranzitivitate ...*) și coordonatele copulative, ele și numai ele, ca/? 2, furnizează lui pi Eps , Eps_2 . întregul set B (tipurile 4, 4', 5, 5', 8, 8', 9, 10, 10) v a l i d e a z ă soluția b. (Pentru repartizarea tipurilor pe felul și numărul transformărilor, vezi infra 4.)

3. Cu tipul 12 sîntem în domeniul Eps_1 , primar, dat, și nu obținut prin vreo transformare¹. Inexistența lui $R + p_2$ se verifică - în cazul acestei structuri - nu numai semantic, ci și gramatical, structurile acestui tip

Cuprinderea în prezentul articol a celor de aici, de sub 3., o justificăm prin opoziția Eps_2 i complementara, Eps_L Vezi, de asemenea, și opozițiile din tabelul final.

272

nutînd fi mutate în planul acuzativului, situație în care ipoteza unui a fi, prin intransitivitatea acestuia, este exclusă: *pe copii i-am anunțat pe top*.

Observare. Prezența flectivului acuzativ *pe*, specific substantivalului, impropriu adjectivului, arată că *toți*, *pe toți* sînt în această poziție, pronume și nu adjective pronominale.

3. 1. Un loc important în cuprinsul Eps_1 îl deține structura „substantiv / pronume + verb + substantiv”, ex. *L-a făcut praf*, *Le-a lăsat baltă*.

3. 1. 1. Despre acest Eps_1 substantival, se afirmă că el se realizează prin „acord în gen și număr”¹; privitor la caz nu se face nicăieri vreo mențiune. Acordul în gen și număr este contrazis de fapte:

Ennius a numit mînia începutul nebuniei.

3. 1. 2. Cît privește *cazul*, acesta este și el identificabil, dar nu se explică, nici el, prin acord, ci prin ceea ce numim **secundare cazuală**; fenomenul fiind descris, enumerăm aici trăsăturile sale definitorii: este un mijloc al subordonării intrapropoziționale; acționează în structuri primare; este altceva decît acordul; cei doi termeni ai relației realizate sînt: *Tr* - *SI* (ex. *mînia*), în *Ac*, ' sau *N*, ' (ct. direct, respectiv subiect), *Ts* - *SI* (ex. *începutul*) în *Ac*, " sau *N*, "; *Tr* este secundat cazual de *Ts*; *Ts* nu se subordonează și verbului, dar se subordonează în prezența acestuia; cazurile secunde realizează funcțiile: *Ac*, " , *Eps 1* (ex. *numim mînia începutul ...*; *N*, " , *Np* (*acești factori sînt cauza*) și *Eps 1* (ex. *mînia este numită începutul ...*)•

Tezele pe care le implică secundarea cazuală sînt: (a) substantiv cu substantiv *nu se acordă* nici în gen, nici în număr, nici în caz; nu avem acord nici în cazul *realei* sau în al *falsei* apozitii; (b) *Eps*(1 și 2) este monosubordonat, întocmai ca *Np*; (c) *Eps 1*, *Eps 2* și *Np* fac parte din sintagme - binare, ca orice sintagmă - condiționate de prezența sintagmelor cu verbe: cu *a fi asem* - *Np*; cu verbe semantice - *Eps 1* și *Eps 2*.

3. 1. 2. 1. Acceptarea *secundarii cazuale* conduce la restrîngerea listei de structuri cu *Eps 2*, scutind de subînțelegerea uneori cam forțată a lui *a*

¹ vezi Pană Dindelegan, p. 134, nota 4, p. 136, nota 5, p. 137, nota 7, p. 141.

273

//: *Ei l-au ales pe Ion (ca Ion să fie/care Ion este/ ...) deputat*'. S-ar elimina de pe lista *Eps 2* în primul rînd structurile cu verbele ale căror echivalente gramatica latină le numește „verbe cu două acuzative” (distincte de verbele dublu tranzitive): *declam*, *nomino*, ... în subsidiar notînd: (a) aceste verbe apar a fi cu două *Ac* numai într-o reprezentare lineară a structurilor; în schemă, *Ac* al doilea este dependent de primul *Ac* (**Caesarem eligimus imperatorem**); (b) aceleași verbe pot fi și „cu două nominative” (**Caesar eligitur imperator**).

3. 1. 3. Afirmațiile de la 3. 1. 1. și 3. 1. 2. sînt valabile și pentru structurile cu substantivul precedat de *ca*, *de*, *drept*; substantivul execută și în prezența lor aceeași *secundare cazuală*, după cum și adjectivul - *Eps*, în fața căruia, de asemenea, pot apărea, continuă să se acorde.

La *ca*, *de*, *drept*, îl adăugăm și pe *în* cînd acesta este sinonim cu *drept* și *ca*: ex. *I-a dat în dar o floare*. Caracterul *facultativ* al ocurenței lor², împreună cu faptul *de a nu impune caz*, ci *de a permite* atît acordul adjectivului, cît și secundarea cazuală reprezintă semne că toate sînt adverbe și că au, pentru *Eps* adjectival și substantival, rol p r o t e t i c, în prezența lor funcția respectivă fiind mai reliefată; a se compara: *Au calificat dezbaterile furtunoase* și *Au calificat dezbaterile drept furtunoase*.

3. 2. Din sfera *Eps 1* face parte, alături (separat) de secundarea cazuală, și *acordul* adjectival: *Ouăle le-a fiert tari* .

3. 3. Construcțiile prepoziționale *a face pe prostul*, *a se erija în atotștiutor*, date drept *Eps 1*³, se încadrează în ceea ce am numi *legea prepoziției cerute* de *Tr*: ex. *a se preta la a depinde de perpendicular pe paralel cu a-l transforma din ... în ...*; pe baza acestei legi, construcția prepozițională este ct. indirect. Substantivele *prostul* și *atotștiutor* nici ele nu se acordă „în gen și număr” (vezi nota 1,

¹ Pană Dindelegan, p. 136.

² Raportul de variație liberă este consemnat de Guju-Romalo, 1973, p. 152, și de Pană Dindelegan, p. 142.

³ Pană Dindelegan, p. 141.

274

274): avem de-a face aici cu o coincidență de gen și număr; ca dovadă, decalajul posibil: ea *se erijează în șef*.

Observație. Derogări de la legea prepoziție cerute: ct. de loc (*a se îndrepta spre ...*), ci. de agent (*este lăudat de ...*) și ct. de mod comparativ (*mai mare decît ...*).

4. Alegînd drept criteriu transformările, tipurile discutate se grupează astfel:

Ctr	Red	Cls	Tipul	+ Tt	- Tt
	<u> </u> i	+	4, 4', 5, 5'	<i>Eps 2</i>	-
+		1	1 2 3	<i>p 2 Red. la As</i>	-
		11		<i>p 2 Red. la c. de loc</i>	-

-			8, 8', 9, 10, 10'	Eps 2	-
-		-	6,7	p2 Red. la As	-
+		-	ex. (a) de la 2.1.	p 2 contrasă în Grz	-
-	-		12	-	Eps 1

ELIPSĂ GRAMATICALĂ ȘI GLISARE

1. *Definiția*. Elipsa, după cum se știe, este definită fie prin termenul *omitere*', fie prin aproximativ sinonimul acestuia, *suprimare*².

Cîteva adnotări:

a) dacă avem în vedere factorul "intenționalitate", mobil al elipsei, atunci *definiens-ul* mai potrivit ar fi *suprimare*;

b) deși definită prin "act" (suprimarea), elipsa este în mod curent înțeleasă ca "rezultat" (al suprimării), anume ca "absență"; neajunsul este ușor de înlăturat, adoptînd modelul - oferit de numeroase definiții - "actul de a ... și rezultatul iui"; în acest fel, pe de o parte, s-ar pune în evidență relația cauză-efect, pe de alta, s-ar obține posibilitatea referirii, în descriere, exclusiv la act sau exclusiv la rezultat. (În acest caz, sensul de *elipsă*, evident, nu s-ar limita la cel etimologic.)

c) Adjectivul *eliptic* este folosit cu două sensuri, opuse: 1) "din care absentează", ex. *expresie eliptic*;?, și 2) "care absentează", ex. *predicat eliptic*⁴.

1 GA, p. 397.

2 Dragomirescu, s. v. *elipsa*.

3 GA, p. 403.

4 "Subiectul și predicatul sînt eliptice, deduse din ...", GA, 1963, p. 69; folosirea adjectivului cu sensul 2) o considerăm nerecomandabilă; de altfel, în DEX, s. v. *eliptic*, acest sens nu este consemnat.

276

1.1. Elipsa gramaticală și alte fenomene ale absenței.

Latinescul *definire* msemnmnd "a stabili margini", tot de definiție ține și fixarea sferei elipsei, sferă care ar trebui să intre în relație de excludere cu ale celorlalte fenomene de "absență". Această delimitare, pe unele porțiuni, nu este ușoară¹; faptul este explicabil, dat fiind specificul domeniului. La rîndul lor, nici cele de mai jos nu-și propun decît ca prin cîteva precizări să motiveze încadrarea unora dintre structurile de sub 3. 1.: de ce, de exemplu, în *Ion a votat pentru.*, nu avem suspensie, ci elipsă?

1. 1. 1. Deosebirea dintre *elipsă* și *brevilocvență* (*brahilogie*) se ridică la opoziția dintre *existentă* unui fapt de limbă suprimat (*elipsa*) și *inexistența* unui asemenea fapt (*brevilocvență*), inexistență fie absolută, fie rezultată prin dispariția lui nu numai din vorbirea interioară, ci chiar din conștiința vorbitorului: în fața cartonașului cu 6 lei/kg, nici în vorbirea interioară nu se realizează structura "aceste mere costă"² și nu se realizează, întrucît este suplinită situațional, de contextul extraverbal.

1. 1. 2. Limita dintre *elipsă* și *subînțelegere* nu pune probleme: elipsa

- *absență prin suprimare*, subînțelegerea - *absență prin nonrepetare*.

1. 1. 3. Limita dintre *elipsă* și *suspensie* ar fi cea dintre *suprimare* și *noncontinuare* (= întrerupere);

"definite" însă prin acești termeni, sferele celor două fenomene intră într-o relație de aproximativă identitate: *suprimarea* produce și ea o *întrerupere*, iar segmentul *suspendat* este și el unul *suprimat*; în plus, segmentul suspendat - cel mai frecvent, terminal

- *nu este numai terminal*³, Deosebirea - în afară de mobilurile afective, cuprinse în descrieri, dar necuprinse în definiții - nu rămîne a fi decît una de ordin "suprasegmental": suspensia comportă o anumită *intonație*,

1 "Uneori e greu de delimitat elipsa" (GA, 1963, p. 400). Vezi, *ibidem*, § 940 și § 941.

2 Exemplul și comentariul, după Pușcariu, p. 126. Vezi, tot acolo, și alte exemple. Sugestivă pentru deosebirea dintre elipsă și brevilocvență este comparația aceluiași autor: brevilocvență - "coada ursului, scurtă din fire", elipsa - "coada tăiată a cîinelui" (autorul !și cere iertare "pentru această comparație trivială"), p. 127.

3 Pentru exemple, vezi Dragomirescu, s. v. *elipsa*, și GA, 1963, p. 402.

277

marcată în scris prin cele trei *puncte ...de suspensie*.

Remarcă. O trăsătură distinctivă în plus s-ar putea obține raportînd cele două fenomene la "telegramă":

elipsa este *proprie* și *caracteristică* telegramei, pe când suspensia este *improprie* acesteia (Despre *elipsă* și subiectul *inclus*, vezi *infra*, 3. 1. (4).)

2. *Distanță* și *ocupau fi*. Adevăr saussurian axiomatic, vorbirea, ca semnificam, nu cunoaște decât o singură dimensiune, *linia*, *lungimea*¹. Elementele constitutive ale vorbirii, în planul menționat, ocupă - sînt *ocupanți* - fiecare câte un segment din această lungime, *o distanță*.

2. 1. Suprimarea unuia (sau a mai multora) din acești *Oc* nu înseamnă *ipsofacto* și suprimarea *D* deținute de *Oc* respectiv. Pentru a urmări ce se întîmplă cu *D*, comparăm exemplele de mai jos, considerate ca *Tt*:

a laudă înțelepciunii și b cinci la puterea ...

Ca notă comună, constatăm că și în *a*, și în *b*, *Td* conține câte un *Oc* (*adusă* în *a*, *ridicată* în *b*), absent din *Tt*.

Diferența. în *a*:

1) *Oc*, după suprimarea sa, lasă în *Tt* un gol², o *D* ce rămîne liberă, neocupată, dar reală: *laudă (D) înțelepciunii*.

2) *Oc*, chiar absent din *Tt*, *face parte din* structura supusă analizei; altfel, *înțelepciunii* nu ar fi ct. indirect (datival), al verbului absent³ (*adusă*), ci atribut (datival) al substantivului *laudă*.

3) Spre deosebire de *b*, el, *Oc*, își păstrează calitatea relațională de termen sau de relator, inclusiv funcția.

în b:

1) *D*, rămas după suprimarea lui *ridicată (Ocls)*, nu se păstrează liberă,

1 Saussure, p. 103.

2 Pușcariu - trimițînd la K. Bihler - folosește *goluri* cu alt sens, anume sensul pe care-l are în sintaxa actuală termenul *poziție* (vezi Pușcariu, p. 149-161).

3 GA, p. 163.

278

ca în *a*, ci este ocupată de un alt *Oc*, *la puterea*; vom spune despre *la puterea* că a g l i s a t, de la dreapta la stînga, constituindu-se într-un *Oc2* (- ca al doilea).

2) în analiză, *Oc Îs nu face parte* din structura supusă analizei; el este căutat în *Td* numai cînd se urmărește explicarea structurii lui *Tt*: în exemplul nostru, prin *Ocls (ridicată)* se explică ocurența locativului *la* la dreapta substantivului *cinci*.

3) Prin glisare - totdeauna, de la dreapta la stînga - *Oc2* preia funcția lui *Ocls*: în exemplul nostru, *Oc Îs* - atribut; *Oc2* devine, din ct. de loc, atribut.

3. Deosebirile constatate impun *clasificarea* elipsei. Criteriul se subînțelege; *El* de tip *a* - neurmată de glisare, *El* de tip *b* - urmată de glisare. în ce-l privește pe *Ocs*, am spune că în *a* el rămîne *la suprafață*, iar în *b* trece *în adîncime*.

3. 1. *El* - factor fie *necesar*, fie *util* în interpretarea sintactică. Pentru lista de exemple de mai jos, reținem numai dintre acelea a căror interpretare sintactică nu se pote face fără a se recurge la *El*. *El* de tipul *a*.

a) Prin *El*, conținutul unor structuri se pune în concordanță cu "logica lucrurilor".

(1) *Este căsătorit (D) cu doi copii*. Fără *Ocs*: și este, înțelesul ar fi absurd. Notă: *cu copii* nu a glisat, nu este deci *Eps*, ci *Np*, într-o structură eliptică.

(2) *O cumpăr, fiindcă (D)-mi va fi necesară*. Fără *Ocs*: știu /anticipez că, subordonata ar fi o *causalăposterioară* regentei sale.

b) *El* - argument sintactic.

(1) Imposibilitatea *El* în *La școală învățăm [lucruri (?!)] de toate* îi exclude lui *de toate* funcția de atribut "pe lîngă un complement ... eliptic"¹

¹ GA, p. 400.

279

și obligă la acceptarea unui ct. *partitiv*¹.

(2) *Juxtapunere* și *pseudojuxtapunere*. Comparăm structurile: 1) *(D) ai carte, ai parte* și 2) *ba intră, ba iese*; în 1), juxtapunerea este manifestarea *me\ posibilități*, aceea de suprimare a *Oc*, conectivul *dacă*; în 2), unde *El* este inexistentă, juxtapunerea este manifestarea unei *necesități*; se impune, de aceea, cu privire la juxtapunere, deosebirea dintre *pseudojuxtapunere*, ex. 1), și *juxtapunere* (cea autentică), ex. 2).

(3) *Nici Ion (D) nici Măria ...; A învățat (D) deci a știut*. Prin faptul de a nu fi fost văzută conjuncția și ca *Ocs*, *nici* și *deci* au fost și mai sînt considerate conjuncții și nu adverbe.

(4) Subiectul *inclus* "în desinența verbului" este imposibil de imaginat. în termenii *El*, ai *D*, întocmai ca subiectul de pers. III, și cel de pers. I și II poate fi *Oc* s, care lasă prin suprimare, o *D* la fel de *extrapredicativă*, la fel de *neinclusă*....

(5) Locuțiunea verbală *a ține minte* este cert tranzitivă (*țin minte povestea*), fapt care pune în discuție funcția lui *minte*²: dacă *minte* ar fi ct. direct (cum ar rezulta din testul *ce țin?*), ar însemna ca el să blocheze valența acuzațională a monotranzitivului *țin*, producând intranzitivitatea locuțiunii, intranzitivitate *contextuală*; pe scurt, ct. direct fiind *povestea*, *minte* este altceva, și anume ct. de loc: *țin (D) minte*, în care *D* a rămas reală (*Ocs: în*); precizăm că aici, prin *El*, se explică *sintactic* o structură a limbii române contemporane, ceea ce nu e totuna cu existența sau inexistența lui *în* din această structură în conștiința vorbitorului.

c) în termenii *El* pot fi formulate *generalizări* cum sînt:

(1) Nu tot ce rămîne după suprimarea lui *a fi* semantic nu este *Eps*. în ex. (*D*) *bolnavă, Măriei i-a fost imposibil ...*, *bolnavă* nu este nici *Atr*, pentru că nu se acordă în caz cu *Măriei*, nu este nici *Eps*, pentru că nu a glisat pe *D* lăsată de *Ocs: fiind*; *bolnavă* este o propoziție (aici, cauzală) "redușă la *Np*".

1 Drăganu, p. 48.

2 Locuțiunile sînt *sintactic* analizabile.

280

(2) Ce rămîne după suprimarea lui *a fi* semantic nu este *Eps*. în *pe fetiță o văd (D) acolo*, *acolo* nu glisează pe *D* lăsată de *Ocs: fiind, aflîndu-se*, ci rămîne ct. de loc al verbului suprimat.

(3) Adverbele nume predicative nu sînt predicative. în ex. (*D*) *probabil*, predicativ, purtător de predicatie, este *Ocs: este*.

d) Prin *El* se rezolvă *incompatibilități* gramaticale.

(1) Ex. *B. a îndrăznit (D) un șut*.... Fără *Ocs: să tragă*, ar însemna ca *un șut* să fie ct. direct al lui *a îndrăzni* or, *a îndrăzni*, chiar dacă ar fi tranzitiv, cum îl dau dicționarele¹, nu poate avea ct. direct exprimat prin substantiv.

(2) ex. (*D*) *De-astea s-au mai văzut*. Fără *Ocs: lucruri*, ar însemna să acceptăm drept subiect o construcție prepozițională, în timp ce subiectul este legic nominativ. *De-astea* nu a glisat, rămînînd atribut *partitiv*.

(3) ex. *N-am încotro (D)*. Fără golul predicativ (*să mă duc, ...*) sau infinitival (*mă duce*), ar însemna ca adverbul relativ, ct. de loc în subordonată, să fie ct. direct al lui *am* (incompatibilitatea ar fi între adverb și ct. direct)².

(4) ex. 1) *A votat pentru (D)*., 2) *A votat contra (D)*, Fără admiterea goiului acuzativ din 1) și a celui genitiv din 2), ar însemna ca *pentru* și *contra* să nu fie prepoziții, ci adverbe; ele nu sînt, nici în asemenea structuri, adverbe, ci prepoziții. Argument semantic: ca orice prepoziție, ele sînt *poziționante*, a "ceva" față de "ceva"; al doilea "ceva" este, în structurile discutate aici, un *Ocs: a votat pentru [plecarea în excursie]*.

(5) ex. *Au discutat însă (D) fără să ajungă la un rezultat*. Fără al doilea *au discutat*, am avea două conjuncții la un singur predicat; ar însemna ca propoziția a doua să fie simultan și coordonată prin *însă*, și subordonată *prin fără să*¹.

1 DEX, s. v. *a îndrăzni*.

2 Pentru excepțiile de tipul *învață rusește*, vezi GA, 1963. p. 153.

3 Despre relația "1 la 1" între conjuncțiile subordonatoare și predicatele subordonatelor, vezi supra, *Unicitatea*.

281

e) *El* motivează ocurențe: în ex. *N-a venit (D) decît Ion*, *Ocs: altcineva* îl motivează pe *decît*.

El de tipul b.

a) Prin *El* ca moment penultim al transformării - ultimul este glisarea - se explică integral *Eps* obținut (și nu primar). *Oc Îs* - verbul *a fi* asemantificat - poate fi: *fiind* - *O văd ((D)) voioasă, să fie* - *Carp le acelea meritau ((D)) citite, și este* - *Lumină este ((D)) destulă*. *Eps* este, în termenii de mai sus, ai *El*, un *Oc* glisat, un *Oc2*.

b) *El* explică, uneori argumentează, schimbările de funcție ale subordonatelor.

(1) ex. *((D)) că a zis ce-a zis este ...*, în care *Ocls: substantivul-subiect faptul*, de unde subordonata, din *atributivă*, a devenit *subiectivă*.

Obsenație. Pe *faptul* de aici, existent în structura lui *Td*, nu-l vom confunda cu substantivul *faptul* prin care echivalăm o subordonată: în *Cînd se culcă devreme este pentru că...* *faptul* nu există în *Td* (**faptul cînd ...*)- așa după *cum nu există nici atunci sau momentul* -, ci este un echivalent creat de noi pentru a argumenta, a verifica funcția subordonatei. *Cînd se culcă ...*

aici subiectivă.

(2) ex. *Am găsit-o ((D)) cum o știi. Ocls*: un adjectiv, de ex. *voioasă*, iar *Oc2*, din modală a adjectivului, a devenit predicativă suplimentară.

(3) In ex. *Îl doare ((D)) unde s-a lovit.*, *Ocls*: subiectul *locul*, deci subordonata, din *atributivă*, a devenit *subiectivă*.

Observație. Dacă *Ocls* este *acolo* atunci *Oc2* este subordonată de loc pentru că preia funcția lui *acolo*.

(4) în ex. *Nu-i ((D)) unde să stai.*, subordonata, de asemenea, din *atributivă* (a lui *loc*), a devenit *subiectivă*.

c) Substantivele care denumesc procese sînt incompatibile semantic cu prepoziții locative *la dreapta* lor. în ciuda acestei incompatibilități, prin *El* ocurența lor devine explicabilă; exemple (adăugîndu-le celui de la 2., b): *floare ((D)) la ureche, vacanță ((D)) la mare, o întâmplare ((D)) în munți*, în care *Ocls* este ușor de dedus, *prinsă, petrecută*.

¹ Despre astfel de omiteri, vezi Crașoveanu, p. 154-155.

282

3. 2. O structură ce nu poate fi încadrată integral nici la *El* de tip a, nici la *El* de tip b este *De-aș ajunge!*. Trăsăturile, două, îi sînt contradictorii: 1) Prin *de (dacă)* ea este *subordonată*; ca subordonată, presupune o regentă suprimată; am fi deci în prezența unei *El* de tip a. 2) Ca intonație, ea este *exclamativă*, iar exclamative nu pot fi decît principalele (regente sau nu); admitînd-o ca principală, ar însemna să o admitem ca a fi glisat pe *D* rămasă după suprimarea regentei; am fi deci în prezența unei *El* de tip b; 2') dar și glisarea, și calitatea de principală sînt împiedicate de *de* care, ca orice conjuncție - spre deosebire de adverbele și pronumele interogative / exclamative / relative -, nu poate fi exclamativă. Lăsînd să vorbească faptele, structura are un caracter *hibrid*: este o propoziție *subordonată*¹ (- dată fiind conjuncția) *exclamativă* (- dată fiind intonația, aceasta, preluată de la regenta suprimată), iar ca *El* se încadrează la *El* de tip a, fără glisare.

¹ Pentru o încadrare diferită, vezi GA, 1963, p. 401.

283

POSTFAȚĂ

0. Cititorul desigur a constatat că fenomenele sintactice tratate în cuprinsul cărții de față au fost privite de pe poziția *relației*. Faptul a deschis perspective fie în dezvoltarea unor probleme inedite, fie în regîndirea altora.

1. în legătură cu *relația* însăși, aceasta uneori exista, dar tiu a fosî văzută (vezi exemple în 1. 1.), alteori nu exista, dar a fost inventată (vezi *infra* 1.2.).

1. 1. • *Carte de citire* ar fi o structură ternară, iar *cu scopul* ar fi o sintagmă; înseamnă că au fost numărate de-a valma conective și termeni. • Cînd sensul relațional este exprimat prin flectiv și nu prin conectiv (*casa vecinului*) termenii sintagmei sînt considerați a se fi combinat *direct*. • Subordonatele subjonctivale (*a zis să vină*) sînt considerate paratactice și nu legate prin flectivul *să*. • *Vatra-Dornei, Valea Călugărească* sînt considerate compuneri prin juxtapunere și nu prin flexiune cazuală, respectiv prin acord adjectival. • O reflecție: se spune despre conective că acestea nu sînt decît *simple* (!!) *instrumente* gramaticale și că nu ar fi autosemanteme, de parcă diferența dintre *carte pe ba/icăși carte sub bancă* nu ar fi totul; a se vedea și incompatibilitățile dintre *7* și *R*, *locul cînd*, și mai ales pleonasmul produse de *R* și *T*, *către direcția, pentru scopul, priorități înaintea...* (1977¹).

Remarcă. Prin *Categoriile de relație*, acestea sînt puse pe plan de egalitate, funcțională, cu conectivele, ca celălalt, din două, mijloc segmentai de exprimare a sensului relațional.

¹ Anii dintre paranteze sînt anii în care am publicat pentru prima dată teza respectivă.

284

1. 2. • Susținem teza, oricît de insolită ar fi, că nu există verbe copulative (1973), verbe care să lege; figurarea lor în sintaxă o explicăm prin adoptarea *tale quale* a *copidei* din structura judecătii, or, în plan gramatical, orice verb, inclusiv *a fi*, are o rădăcină (sau temă) și un flectiv de acord prin care tema este atribuită *S*-ului; *Adj1-ul*, la rîndul său și pe de altă parte, se atribuie și el, prin propriu-i acord, *pe sine*, aceluiași *SI*; a admite verbul copulativ ar însemna ca *Adj1-\x* să mai fie legat *încă o dată*. În logică, aceste realități nu interesează. • *Eps-ul* nu este dublu subordonat; pentru pretinsa legătură a *Eps-u\ul* cu verbul nu există nici un *R*; faptul de a răspunde la întrebarea *cum?* nu este un fapt de limbă, nici relațional, nici nerelațional (1973); în plus, o inconsecvență: spre deosebire de *Eps*, despre *Np*, pe bună dreptate, nu se susține că s-ar subordona și verbului "copulativ". • Nici reala apozitie nu cunoaște vreun *R*, nu este legată, ci reprezintă un segment *parantetic*; expresia acestei non-

legături sintactice este însăși perechea de pauze/virgule (1961); echivalența este una exclusiv semantică (*clorura de sodiu* = *sarea de bucătărie*). • *Nici* și *deci* nu leagă, pentru că sînt adverbe și nu conjuncții (1968).

2. în legătură cu termenii. • Contragerile sînt considerate părți de propoziție, or, ele, ca evenimente ("pășanii") ale propozițiilor, rămîn în sfera frazei; este suficient să invocăm Qr-le cu S diferit de al regentei. • Problema lui *ceea ce*, *ceea* este *T*, iar *ce* este, interpropozițional, *R*; *ceea* și *ce* s-ar fi sudat?; sintactic nu au avut cum se suda, cîtă vreme în multe situații ele stau în cazuri diferite: în ex. *Ceea ce am văzut m-a impresionat*, *ceea* - în *N* și *S* în regentă, *ce* - în *Ac* și *ct direct* în subordonată (1961). • Cu prea multă ușurință, substantivele, cînd răspund la *cînd?* sau *cum?*, sînt trecute la adverbe, ex. *slab scîndură*- curat gramatică "după ureche".

3. Alte rezultate pe care le-a făcut posibile tratarea fenomenelor de pe poziția relației. • *Clasificarea cazurilor* pe ipostaze, după criteriul gradului de funcționalitate (1969); simbolurile *C*., *C*., *C*., - recunoaștem, prea puțin transparente - scutesc de perifrazele care ar fi făcut greoaie vehicularea lor în dezbatere: ex., în loc de *G*., "substantivalul în genitivul

285

cerul de prepoziții". Termenul de *desinențial* pentru *C*, prezintă neajunsul că și *Adjl-u*, și 5/-ul cerut de prepoziție cunosc desinențe, chiar dacă acestea sînt, față de *C*., de o funcționalitate scăzută (*C*₂)^{sau} de o funcționalitate zero (*C*₃). • Conectivul subordonant interpropozițional *au*, *S7 ele*, ca și prepozițiile, *regim* - regim verbal personal, predicativ (1968), iar acesta reprezintă însuși *contextul diagnostic* al conectivelor respective. • Cu *baltă* din *las-o baltă*, soluția "non-casus" sau "casus general is" a putut fi înlocuită prin identificarea totuși a cazurilor -*N*," și *Ac*," ceea ce a însemnat relevarea unui nou mijloc de exprimare a raporturilor sintactice - *variația cazuală concomitentă* sau *flexiunea cazuală secundă* (1910). • Există și în română o *postpoziție* - postpoziția *de* (1969); • Prin formularea tranșantă a deosebirii dintre *flectivul pe* și *prepoziția pe*, lucru pe care Drăganu - căruia-i datorăm deosebirea, deși pe alocurea îi mai zice, morfemului *pe*, prepoziție - nu l-a făcut, s-au putut separa sferele intersectante, zona lui *pe*, și a devenit posibilă definiția *c/-ului direct* (1988), definiție pe care nu o aveam.

Lista ar putea continua.

?

Noiembrie 1996

AUTORUL

CUPRINS

Abrevieri / 7

Bibliografie / 9

"Sens relațional" - categoria centrală a sintagmicii / 21

De la unidimensionalitate la binaritate / 35

Relația - creatorul termenilor / 40

Relația - organizatorul termenilor / 45

Legături sintactice de la stingă la dreapta / 52

O categorie sintactică - unicitatea / 59

Alte antinomii în dihotomia *coordonare* I *subordonare* I 73

Categoriile gramaticale de relație ale limbii române / 78

O clasificare a cazurilor cu aplicare în problema posesivelor / 94

Despre *al*, cu aplicare la o structură problematică / 101

Flectivul *pe* I vs I prepoziția *pe* I 107

Variație cazuală concomitentă / 113

Nominativul și acuzativul - schițe sintactice cu adnotări / 119

Un atribut *acuzativ* - 131

Sintaxa participiului și diateza pasivă - categorii în contradicție / 135

"Verb + adjectiv" - o sintagmă inexistentă / 142

Două timpuri gramaticalizate - "mai puțin ca perfectul" și "mai puțin ca viitorul" / 157

Conjunctiv vs conjunctiv / 167

'Tranzitiv' / 'intransitiv' și 'direct' / 'indirect' - două antinomii contestabile / 172 Personal. Impersonal. Variante opționale / 185 Predicatul. Definiție. Clasificare - desinențial și intonațional / 195 Prin *consecutio temporum* la un sistem al subordonatelor cauzale / 209 Cauzala argumentați vă / 219 Conectivul, în antinomii (interne și externe) / 226 Propoziții *contrase* și propoziții *reduse* (I) / 244 Propoziții *contrase* și propoziții *reduse* (II) / 260 Elipsă gramaticală și glisare / 276 Postfață / 284

IMPRIMERIA

Tiparul la: «ATLAS-CLUSIUM».

(«ARCADE».)